SORIN TITEL ● MELANCOLIE

SORIN TITEL

MELANCOLIE

roman

CARTEA ROMÂNEASCĂ
1988

Coperta de *MIRCEA DUMITRESCU*

I

1

Coborau în zorii reci și limpezi ai zilei luminoase de iarnă spre orașul cu ziduri groase, cu clădiri medievale, micul lor grup mergînd fără să se grăbească prea tare (ceasul din turnul bisericii face să se răspîndească în aerul rece al dimineții însorite de iarnă nouă bătăi egale și foarte melodioase), străbătînd partea studențească a Corso-ului (o dimineață pe la începutul lunii decembrie, o zi cu promoroacă : crengile platanilor înșirați de-a lungul bulevardului sînt încărcate de chiciură albă și strălucitoare în lumina soarelui roșcat), iar cealaltă parte a străzii, aflată în umbră, unde se plimbau de obicei fetele venite la oraș să se angajeze servitoare (unguroaice trupeșe, cu cozile lungi, atîrnînd pînă la brîu, legate cu funde multicolore, ținîndu-se de braț și șușotind între ele, uitîndu-se pe furiș la soldații în termen ale căror priviri, ca niște săbii, pătrundeau pînă în adîncul sufletului lor neprihănit), partea aceea, la această oră matinală e pustie ; doar un bătrîn pensionar își plimbă cățelul și așteaptă în dreptul unui copac, în timp ce urina caldă a cîinelui aburește în aerul rece și atît de limpede de parcă întreaga lume ar fi de sticlă. Ei nu se grăbeau, prin urmare, se îndreptau spre facultate, spre cursul de la nouă și jumătate, cam fără prea mult entuziasm. S-au oprit lîngă o vitrină uitîndu-se la cărțile nou apărute : să nu pierdem volumul lui Esenin, spune Liviu. Știu eu o o fată care lucrează la „Librăria noastră“ din cartier ;

am vorbit cu ea să-mi rețină un exemplar ; o să dispară ca pîinea caldă, o să se dea pe sub mînă, tu, Matei, și așa ai obiceiul să caști gura prin librării, poate ne iei la toți cîte o carte, îți dăm banii de-acuma, îi pui într-un buzunar și-i faci uitați pînă o apărea cartea. Apoi discuția se învîrte în jurul zilei lui Matei : se apropie, cu cu pași repezi, nu mai sînt decît cîteva zile pînă la fericitul eveniment. N-ar strica să organizăm o mică petrecere, e de părere Ștefan, numai între noi bărbații, mi s-a și urît, vă spun sincer, de atîta pălăvrăgeală ; cel puțin dacă ar avea într-adevăr vreun rost, dacă ne-am alege cu ceva de pe urma ei. Poate găsim și niște fetițe care se plictisesc singure și au dispoziția sufletească necesară. Ne dezmorțim picioarele, prea ne-am făcut de tot intelectuali ; Hemingway și *Zăpezile de pe Kilimanjaro*, altceva nu mai aud de la voi, despre altceva nu mai știți să vorbiți ! Vladimir o luase cu un pas înaintea celorlalți, pășea zîmbind radios prin lumina strălucitoare a zilei de iarnă un băiat frumos, un tip de care se îndrăgosteau „balicele“ din anul întîi de cum intrau pe băncile facultății ; găseau că seamănă cu Strijenov și asemănarea asta le dădea gata. Pe picioarele lui lungi, în pantalonii lui soioși de piele întoarsă, Vladimir făcea niște pași ca de cocostîrc : cămașa lui albastră, cu dungi, era larg răsfrîntă, încît i se vedea lănțișorul de argint cu medalion, părul rebel, adunat în față, un fel de moț auriu, celebra „creastă de cocoș“, atît de subversivă și incriminată în cadrul ședințelor de U.T.M. de către studenții principiali, îi umbrea fruntea îngustă, dar a cărei paloare îi dădea o noblețe deosebită. (Purta pantofi cu talpă groasă de crep care îl făceau să pară și mai înalt decît era, de parcă ar fi fost cocoțat pe un fel de picioroange). Dealtfel, cum am mai spus, mergea cu un pas înaintea grupului, dînd impresia că îi tîrăște nu spre cursul de „Literatura veche“, ci spre o bătălie care urma să-i acopere pe toți cu laurii victoriei. În cămăruța ta, își dă Ștefan cu părerea, nu-i posibil să organizăm ceva mai de doamne-ajută ; riști ca baba, după toată aiureala care parcă văd c-o să fie, să te dea afară și pe deasupra în cămăruța

aia nici nu încap mai mult de două-trei persoane, așa că am să vorbesc cu Bantaș ; maică-sa pleacă săptămîna viitoare într-o delegație la Riga, încît ar fi create, ca să zic așa, toate condițiile pentru o petrecere pe cinste ; nu știu dacă v-a invitat pe la el vreodată, stă lîngă Grădina Botanică, într-o vilă, cu niște camere cît e amfiteatrul „Ion Budai Deleanu", pe cuvîntul meu că nu vă mint ; numai să reușesc să-l conving să accepte să organizăm cheful în vastele lui apartamente ; am mai fost o dată la el la un chef — maică-sa era plecată într-o delegație la Varșovia —, are un magnetofon Philips, n-ați mai văzut așa ceva, cred că dacă îl pui la maximum se aude în tot Clujul ; l-au și pîrît vecinii, cînd i s-a întors mămica din delegație, i s-au plîns că n-au putut dormi toată noaptea din pricina scandalului pe care l-am făcut noi ; i-a adus maică-sa niște benzi din Germania Federală, ultimul răcnet, nu-ți mai vine să te oprești cînd le auzi, ai tot dansa, ceva extraordinar, ceva splendid ; am să-i promit că-i fac rost eu de o tipă mișto, îl știți pe gagiu cît e de neajutorat ; n-aș zice că-i bărbat urît, dar e mult prea timid ; în general nu se știe purta cu fetele ; stă și se uită la ele ca la niște icoane de pe pereți, habar nu are ce să le spună, nu se pricepe cum să le ia, nu are papagal, cum se spune, și gagicile nu dau buzna ; ar avea posibilitatea să le ofere tot ceea ce le dorește sufletul ; să am eu apartamentul și banii lui, ce să mai vorbim, și Matei — cunoscîndu-l destul de bine pe Ștefan — distinge și coeficientul de lăudăroșenie care se află în interminabilul lui discurs. Matei bănuia că, în fundul sufletului, lui Ștefan îi e frică teribil ca nu cumva fetele să-i descopere rușinoasa lipsă de experiență și din pricina asta să rîdă sau să-și bată joc de el. Prefera așadar să le agațe pe cele din anul întîi, care, fiind la rîndul lor lipsite de experiență, nu aveau ce vedea și nici ce descoperi... (Și totuși, în fotografiile pe care le mai păstrez din acei ani, cu prieteni foarte apropiați, Liviu nu apare ; nici măcar Vladimir, cu auria lui creastă de cocoș, nu-i prezent în ele, cu toate că îmi amintesc bine, de parcă i-aș avea chiar acum înaintea ochilor, de pantalonii lui de piele întoarsă, vișinii și foarte soioși !)

2

Sufrageria era splendidă, cu mobilier vechi și „recondiționat“ — toate scaunele și fotoliile fuseseră recapitonate în catifea vișinie (numai arcurile vechi ale fotoliilor nu mai fuseseră schimbate și scîrțîiau neplăcut de cîte ori te așezai). Tablourile de pe pereți, unele semnate de foarte cunoscuți pictori unguri despre care încă Matei nu prea știa mare lucru, îl impresionară în mod deosebit. Deasupra patului din dormitor trona o sfîntă cu nume unguresc (subiectul e religios, într-adevăr, se justificase Ghiuri, dar e pictat de un mare pictor maghiar, n-are nici o importanță subiectul. Chiar dacă dintr-un anumit punct de vedere e nepotrivit, mamei îi pare rău să renunțe la el). Și iată-l și pe cel ai cărui obraji, cam bucălați și imberbi sînt atît de roșii încît par gata să se aprindă ! Bate de cîteva minute, fără ca ceilalți să-l ia în seamă, într-un pahar, așteaptă să se facă liniște ; oricum, cînd e ziua unui prieten apropiat trebuie să se țină neapărat și un toast. Dacă te bîlbîi în halul ăsta, zău că nu se pricepe nimic din ceea ce vrei să spui, i se atrage atenția vorbitorului de către Liviu. Dacă mă întrerupeți tot timpul, dacă nu mă lăsați să vorbesc, se revoltă Vladimir. Nu-i încă momentul, ai răbdare, o să-ți ții toastul ceva mai tîrziu, e de părere Liviu. După ce ne mai încălzim oleacă. Și ce păcat, spune el, că Ștefan n-a putut să vină, tocmai el care a fost organizatorul petrecerii. Roagă-l mai bine pe Ghiuri să schimbe banda, spune Col. Să caute ceva mai vesel, din alea pe care i le-a adus maică-sa din Germania Federală ! Fetele au dreptul la două savarine, anunță Liviu îndreptîndu-se cu platoul de prăjituri spre cele două invitate. Nu mă omor după dulciuri, ba pot să spun chiar că nici nu-mi plac, spune Binchi, luînd o savarină. Am probleme cu maică-mea din pricina asta. Suferă pur și simplu că nu mă ating de prăjiturile făcute de ea. Pentru tine le-am făcut, zice, și tu nici nu vii să le guști... Ți-ai pătat rochia cu frișcă, îi atrage atenția Col, du-te repede în baie și dă cu puțină apă caldă. (Toate aceste voci amestecate, frînturi de fraze, strigăte de bucurie, am impresia că le aud din nou, de parcă ar fi fost înregistrate pe o bandă de mag-

netofon.) Sînt nebun după Belafonte, exclamă Vladimir, luîndu-se cu mîinile de cap, zburlindu-și părul, vrînd probabil ca în felul ăsta să-și sublinieze entuziasmul, să facă impresie în fața fetelor ; dar se simte încă pe un teren nesigur, de unde și modul cam nefiresc al comportării lui. Fata sta în dreptul ferestrei mișcîndu-și buclele blonde în ritmul îndrăcit al melodiei :

— Ce părere aveți ? Cînd ați mai ascultat voi o muzică așa de extraordinară !? Pur și simplu ultimul răcnet ! Cînd am să le spun fetelor la cămin ce minunat ne-am distrat, parcă văd că nici n-o să mă creadă ! Am o poftă nebună să dansez, dar, din păcate, voi, bărbații, nu vă prea omorîți cu dansul ! Preferați să stați de vorbă, să puneți țara la cale, în schimb pe noi, fetele, ne cam neglijați, nu vă supărați că vă spun, dar prefer să fiu sinceră ! De ce să-i las în pace ? Dacă ne-au invitat, să facă bine și să aibă grijă de noi, să ne danseze ! Frumoasă locuință și ce mobilă mișto, zice ea, vorbind fără întrerupere — de vină erau paharele de vișinată pe care le golise — mai ales masa asta sculptată îmi place la nebunie !...

S-a așezat într-un fotoliu, aproape că a dispărut între spetezele lui înalte și l-a rugat pe Matei să-i mai toarne din sticluța cu vișinată. În timp ce cealaltă — erau amîndouă studente la Facultatea de Drept, în anul doi — înaltă, brunetă, cu niște cozi groase adunate într-un coc înalt, cu o gură mare senzuală, și cu un ușor puf întunecat deasupra buzei superioare, o ființă foarte mîndră și distantă, o privea cu vădită dezaprobare. Ce-l apucase pe Ștefan s-o invite tocmai pe ea la petrecere ?, o persoană atît de nepotrivită pentru o astfel de ocazie, locul ei era mai degrabă, își spunea Matei, la o masă de prezidiu, și-și aminti de cei ce ocupau astfel de locuri la ședințele lor de an. Colega lor Cristescu, de pildă, luîndu-și în permanență notițe, însemnînd într-un carnețel cu coperți roșii de vinilin ceea ce colegii lui, cei mai combativi dintre ei, bineînțeles, spuneau, luînd atitudine împotriva manifestărilor reprobabile ale altor colegi, sau dezbătînd cu multă aprindere, punînd adică mult suflet (chipul le era roșu, fie din pricina căldurii din sala de ședințe, fie din pricina entuziasmului de care dădeau dovadă), pro-

blemele cele mai arzătoare ale colectivului lor (în timp ce colega de la masa prezidiului continua să ia notițe, cu cel mai mare zel, ridicîndu-și sprîncenele subțiri și foarte arcuite ori de cîte ori avea o nedumerire sau cîteodată chiar în semn de dezaprobare, dacă se întîmpla cumva ca vorbitorul să bată cîmpii, „să nu fie la obiect"). Privire atît de concludentă și expresivă încît cel care avea cuvîntul se oprea la mijlocul frazei, înțelegînd că n-a pornit-o pe drumul cel mai bun ; izbutea să se remonteze ajutat fiind de aceleași priviri care deveneau binevoitoare și totodată însuflețitoare (înțeleg foarte bine că ceea ce vrei să spui e cît se poate de just, numai să fii atent cum te exprimi, trebuie să găsești cuvintele cele mai potrivite), o lua de la început, iar colega lor, Cristescu, dădea de cîteva ori din cap, în timp ce chipul îi devenea impasibil și neutru ; nu se putea citi nimic pe fața ei neînsuflețită, ca de sfinx (vorbitorii nu trebuie să fie influențați, ei trebuie lăsați să-și spună în chip deschis, principial, gîndurile). Chiar seamănă amîndouă, își spunea Matei. Se aștepta ca fata să-și scoată din buzunar un carnețel cu coperți de vinilin roșu, asemănător celui utilizat de colega lor Cristescu, să înceapă să-și ia notițe, să transcrie, eventual, trăncăneala celeilalte, a celei foarte vorbărețe ; între timp Binchi mai golise un păhărel de vișinată și avea buzele umede și roșii. Numai că fata, care pînă atunci nu deschisese gura, vorbi dintr-o dată și fură cît se poate de uimiți de timbrul foarte jos și în același timp catifelat al vocii ei. Li se adresă lor, băieților (aceștia, adunați în mijlocul sufrageriei imense, chiar sub abajurul cu mai multe brațe, care își trimitea lumina de sus, de parcă s-ar fi aflat cu toții pe un platou de filmare, sub jetul reflectoarelor), mai mult decît surprinși de franchețea aproape băiețească a tonului ei, de parcă i-ar fi cunoscut de cînd lumea, de parcă ar fi fost, ei, toți cinci, cei patru băieți și cu ea (pe cealaltă, cea vorbăreață, cea cu buzele umede de vișinată, părea s-o excludă în mod intenționat) camarazi și prieteni de cînd lumea. Nu prea mă simt în formă azi, spuse ea. Voi, însă, căutați-vă de ale voastre și nu-mi purtați de grijă... E adevărat că puteam să nu vin, să vă refuz, să vă spun

că am alte treburi. Și așa le vorbea de parcă ei toți ar fi invitat-o, cînd de fapt fusese inițiativa lui Ștefan care dealtfel și lipsea de la petrecere din pricina crizei aceleia caraghioase de apendicită. Le găsise cu greu pe fete, după propria-i mărturisire, și le luase cu japca, pe sus aproape. Nici n-au avut timp să deschidă gura, se lăudase el, mîndru că se purtase ca un bărbat întreprinzător și irezistibil. Mi-e chiar teribil de teamă să nu vă stric petrecerea, spunea fata, cu vocea ei catifelată, dar am trecut prin niște momente atît de cumplite în ultima vreme, încît mi-am zis că nu strică totuși să ies puțin, să uit de ale mele. E mult mai greu cînd rămîn singură... Aducea a un fel de confesiune ceea ce spunea, cu vocea ei moale și catifelată, care le sunase atît de plăcut și surprinzător în urechi, și băieții, stînd ciorchine sub abajurul cu lămpi de cristal (unul din ei chiar atinse cu capul franjurii de sticlă și se auzi un sunet cristalin și prelung al cărui ecou mai stărui un timp în încăpere), se simțiră ușor stînjeniți, nu prea știură în primul moment ce să spună. Mărturisirea asta, oricît de frumos și catifelat ar fi fost glasul celei care o făcea, părea oricum deplasată ; ei veniseră să se distreze, nu să asculte ofurile altora, voiseră să iasă puțin „dintr-ale lor", din cele foarte grave și cît se poate de bărbătești ; acesta era și rolul fetelor, să dea o notă de frivolitate, de veselie lipsită de orice grijă, sărbătoririi lor, o dată în viață, nu-i așa, împlinește omul douăzeci și unu de ani ! — și uite cum invitata asta a lor se apucase să le vorbească așa, tam-nesam, cu o totală lipsă de tact, stricîndu-le pe neașteptate petrecerea, despre nu știu ce necazuri și neplăceri de-ale ei ! Îi era frică să rămînă singură — și de cîte ori trecuseră la rîndul lor printr-o astfel de spaimă ! Nu te mai gîndi la ele, uită-le, am venit aici să ne distrăm, spune Col, roșu la chip, i se încinseseră obrajii, conștient fiind de propria lui lașitate. Nu pot să uit, spuse fata și, cu totul pe neașteptate, ochii i se umplură de lacrimi. Îi ocoliră privirea prefăcîndu-se, toți patru, că nici nu observă că are lacrimi în ochi (și le șterse însă repede, cu dosul palmei, ca o fetiță mică și neajutorată și întreaga ei înfățișare, care pînă atunci lăsase impresia unei intangibile severități,

se înmuie și se îndulci dintr-o dată. Cu tot cocul ei înalt, observară băieții, nu era, totuși, decît o fetiță speriată și neajutorată, care avea nevoie de compasiunea lor).

*

Întotdeauna ești atît de timid ?, îl întrebă cealaltă fată, care nu fusese, se pare, defel atentă la cuvintele colegei ei, pe Matei. Vrei să-ți ghicesc în palmă, vrei să te învăț să-ți faci nodul la cravată ? Ești demodat, te rog să mă crezi, cine mai poartă astăzi un nod ca ăsta al tău ? Am impresia că te-am zgîriat cu unghia ; dacă nu stai nemișcat, am să te bat, de data asta nu mi-a ieșit chiar cine știe ce ; nu arată cum ar trebui și din pricina cămășii care are gulerul prea îngust. Sînt de părere c-ar trebui să cîntăm „Mulți ani trăiască !“, propuse ea în gura mare, vă spun foarte sincer că m-am cam amețit, am început să le văd pe toate parcă dublu. Pe canapeaua asta nu se poate odihni nimeni, e îngrozitor de tare, simți cum îți intră arcurile în coaste, mai spuse ea. Închid ochii, uite așa, și într-o clipită am și adormit ! Bineînțeles că dansăm, pentru ce credeți voi c-am venit, dar trebuie, totuși, să mă odihnesc, mă dor picioarele, am obosit. Și tu, Liviu, cînd ai de gînd să-ți ții toastul, dacă mai întîrzii cu el, eu chiar n-am să mai pricep absolut nimic. V-am spus doar că m-am amețit ! Sărbătoritului o să-i facă plăcere, am observat că ține foarte mult la tine ; ceea ce îmi place la voi e că țineți mult unul la celălalt. Pe tine, Matei, te invidiez că ai un prieten care te iubește atît de mult, gata, nu mai spun nimic, constat că într-adevăr sînt beată și vorbesc numai prostii... Și în timp ce dansau amîndoi, Matei simte mîna ei mică și ușor transpirată odihnindu-i-se pe piept. Cum îți bate inima, spune ea, te pomenești că din pricina emoției că dansezi cu mine ? Am observat că ești foarte timid, doar că mie îmi plac timizii, mă prăpădesc după ei ; îndrăznеții, obraznicii mă agasează, mă enervează de-a dreptul, ăia care își dau aere, care fac pe grozavii că ei sînt cineva, care se cred irezistibili, se uită la tine și așteaptă, gata, să leșini sub privirile lor ucigătoare ; niște nesuferiți, de-a dreptul niște nesuferiți ; nu mă contra-

zice pentru că știu eu ce spun. Ea, Binchi, se gîndise în primul moment să-i refuze, n-o să vin singură, dragă, e plină lumea de gagici, ce, vreți să vi le găsesc eu ? ! De ce nu m-a făcut mama pe mine băiat, doamne, ce m-aș mai descurca ! Ce părere ai de Corina Miclan de la limbi străine, o întrebase Ștefan. N-o știu prea bine, dar bineînțeles, n-am nimic împotrivă. Ar fi venit cu multă plăcere, dar s-ar putea să plece la Turda... E invitată de un văr de-al ei la un botez... N-am nici un chef să mă duc, o să fie plictiseală, îți dai seama, îi spusese ea lui Ștefan, toți babalîcii ăia cîntînd „Pe umeri pletele-i curg rîu" și „De-ar fi mîndra-n deal la cruce". Dacă refuz să mă duc se supără mama, ea ține foarte mult la ruda asta a noastră. Tu, Corina, faci așa cum vrei tu, nu vreau să te influențez, dar sînt convinsă că te-ai simți și te-ai distra mult mai bine cu noi. Dacă reușesc să scap, vin, îi promisese fata, sîmbătă dimineața la seminar vă dau un răspuns precis, adăugase ea, zîmbindu-i dulce, lăsîndu-l pe Ștefan să-i mîngîie părul, patern, bătrînește mai curînd. Să rezolv chestia cealaltă, să scap de invitația la Turda.

Vladimir schimbă banda, mîinile lui, cu degete lungi, foarte frumoase (aș fi bun de mamoș sau de pianist, ce părere aveți ?!) apucă aproape cu pioșenie rola de pe banda căreia s-au revărsat atîtea melodii nemaiauzite. E cît se poate de grijuliu, de parcă ar umbla cu un obiect care, la cea mai mică mișcare necugetată de-a lui, ar risca să se facă țăndări. Și din nou vocea lui Elvis Presley se revarsă în sufrageria cu mobilă stil. Fata cea serioasă (și care are un necaz de-al ei pe care deocamdată nu vrea să-l spună) refuză să danseze și stă de vorbă cu Col. La optsprezece ani, Col aspirase să ajungă un mare ciclist (picioarele le are foarte mușchiuloase și ușor strîmbe), dar a fost obligat să renunțe la sport, am avut o chestie la plămîni, așa că vrînd-nevrînd m-am lăsat, îi mărturisește el fetei. Nu mi-a fost ușor ; mă închideam în magazia de lemne, să nu mă vadă ai mei că plîng. Ce să-ți spun, am suferit ca un cîine ; dar la urma urmei viața e mult mai de preț decît chestia asta cu ciclismul, nu crezi ?

Între mine și ea totul s-a terminat de mai bine de o lună — magnetofonul e dat la maximum, Liviu e obligat să vorbească foarte tare pentru ca prietenul lui să-l poată auzi, mi-a restituit scrisorile pe care i le-am trimis cît am fost împreună, un teanc uite atît de gros ! Mi-am aruncat ochii peste ele și mi s-au părut ciudate, cel puțin, nici nu mi-a venit să cred că eu le-am scris. Nici nu merita astfel de scrisori, sînt convins că citindu-le am să mă distrez, o să rîd de unul singur de prostia mea... Nu știu dacă a fost chiar dragoste, în schimb ne-am obișnuit să fim în permanență împreună, trei ani de zile în care am fost nedespărțiți. Apoi, într-o bună zi, și-au vîrît nasul părinții ei, mai ales cînd au auzit că vrem să ne căsătorim. Au aflat, nu știu de unde, că tatăl meu adevărat, nu ăsta care m-a crescut, fratele mamei și care m-a înfiat ca să pot face și eu o facultate, să am origine sănătoasă, a fost la canal, a avut pămînt, a aparținut, ca să zic așa, claselor exploatatoare. Vrei să-ți distrugi viitorul ? mi-l închipui pe taică-su urlînd la ea ; nu-ți dai seama că dacă te măriți cu el nu mai ai nici o perspectivă !... Așa că fata, ca să nu-și strice dosarul, la început mi-a dat papucii, cum se spune... nu i-a fost nici ei ușor, a plîns, mi-a făcut o scenă de toată frumusețea, a zis că se sinucide, c-a făcut rost de luminal ! Faci cum vrei tu, i-am spus, pe mine nu mă mai interesează ce faci. Dacă ești un om atît de laș, atît de fără personalitate, dacă te supui lor, nu pot decît să te disprețuiesc ! Dacă vorbești așa înseamnă că nu m-ai iubit niciodată, îmi spunea ea printre hohote de plîns.

Într-o după-amiază mi-au trimis vorbă să trec pe la ei, să bem un pahar de bere cehoslovacă împreună. În realitate m-au chemat să mă descoasă, să vadă cam ce hram port și în primul rînd, bineînțeles, cum stau cu originea, ce-i adevărat cu canalul. Fata unui procuror general nu se poate mărita cu oricine. Bănuiesc că taică-su, după ce a stat de vorbă cu mine și-a înțeles că ceva e destul de tulbure în biografia mea, s-a dus direct la Cadre să se intereseze cam ce hram poartă golanul care-i dă tîrcoale fetei sale. După ce am hotărît să ne despărțim, a început însă să mă caute, mă duceam singur seara la vreun spectacol, ca să nu mă mai gîndesc la ea, s-o

uit mai ușor, și ea mă aștepta acasă, în dreptul porții. Vreau să stau de vorbă cu tine, îmi spunea, să-ți explic... Nu ai ce să-mi mai explici, o repezeam, ne-am explicat și ne-am răsexplicat amîndoi, ce, vrei s-o luăm din nou de la început ? Mi s-a făcut lehamite de explicațiile tale ! Nu, n-o mai iubeam, probabil, acuma nici nu-mi mai dau bine seama dacă am iubit-o vreodată, mi-am scos-o din inimă pentru totdeauna. Și totuși, într-o sîmbătă, după examen, s-a ținut scai de mine, n-am avut ce face, a trebuit s-o ascult. Nu-mi pasă ce crezi tu despre mine, mi-a spus, chiar dacă mă disprețuiești și mă eviți și ai desigur tot dreptul, vreau să fiu a ta... N-am făcut-o cît am fost împreună, n-are rost s-o facem acum, i-am spus. Ba da, a spus ea, are rost. Și plîngea fără întrerupere. Taică-tu, cu relațiile pe care le are, i-am spus, o să mă dea afară din facultate, ce am să mă fac, am să rămîn pe drumuri, or mama abia așteaptă să termin facultatea, eu sînt stîlpul familiei, înțelege ! Fratele mamei care m-a crescut e foarte grav bolnav, tata, săracu', cine știe pe unde-o fi și dacă mai trăiește... Să ne căsătorim, zice ea, să-i punem în fața unui fapt împlinit, vor înghiți hapul, nu vor avea ce să zică. Sînt prea tînăr, nu-mi arde de însurătoare, i-am spus. Înseamnă că nu mă iubești ? mă întreabă ea. Nu, acuma nu te mai iubesc, i-am mărturisit cu toată sinceritatea, au fost mult prea grele încercările la care m-ai pus, s-a dus pe apa sîmbetei dragostea, cum de nu-ți dai seama ? Nu-i adevărat, zice ea, iubirea, cînd e iubire adevărată, cu cît sînt mai mari greutățile, cu atît e mai puternică... Așa o fi prin cărți, am întrerupt-o eu, numai că în viață, vezi și tu că nu-i chiar așa ! Nu, s-ar putea să nu fi fost chiar iubire ce-a fost între noi, bine nu-mi dau nici eu seama, nu-s chiar atît de deștept să le știu și să le pricep pe toate ! M-ai lăsat tot timpul să cred că mă iubești, înseamnă că m-ai dus în eroare, zice. Ce rost are să mai despărțim acum firul în patru ? Ce-a fost s-a terminat, tu ai hotărît așa, nu eu. Trebuie să mă ierți, de vreme ce m-am întors la tine... Dar bine, i-am spus, tu nu vrei să pricepi odată că nu există nici un fel de întoarcere ?! Ce-a fost s-a sfîrșit pentru totdeauna. Toată această sporovăială e prostească și lipsită de noimă ! Și,

în timp ce ne certam în felul ăsta, îți spun drept că m-a cuprins mila. Am avut chiar un moment de slăbiciune, cît pe-aci să-i spun : bine, mă culc cu tine și dacă vrei ne și căsătorim, dar privindu-i chipul transpirat și urîțit din pricina lacrimilor mi-a fost foarte clar că n-o mai iubesc...

*

Mie îmi place de ăsta micu', spune Binchi, arătînd spre Matei, care se face roșu la chip și se fîstîcește foarte tare. Fii pe pace, îl liniștește ea, nu te speria, că nu-ți fac nimica ! Îl ia peste picior pe Matei, vorbește cu el de parcă ar fi un țînc, un băiețel cu caș la gură ; paharele de vișinată date peste cap o fac să trăncănească mai mult decît trebuie. Dacă sîntem aici, de ce să nu ne distrăm ?, întreabă ea. Mai ales cînd ai la dispoziție o asemenea vilă mișto și benzi mișto și vișinată dulce, atît de dulce că nici nu-i simți tăria ; după aceea, te cuprinde o stare dintre cele mai plăcute, devii ușoară, îți vine pur și simplu să zbori, nu-ți mai pasă de nimeni ! Limba ți se dezleagă și-ți face deosebită plăcere să spui tot ce-ți trece prin cap ; și băieții sînt foarte drăguți, toți cinci ! E adevărat că încă nu s-a decis de care dintre ei să se îndrăgostească, vrea însă cu orice preț să se îndrăgostească în noaptea asta ; e atît de minunat să iubești și să chiulești de la seminarii plicticoase, să te plimbi cu el, ținîndu-te de mînă, bineînțeles prin Grădina Botanică sau prin cimitirul ortodox de unde se poate vedea întregul oraș ; pînă și statuia lui Matei Corvinul din centru se vede ; de fapt s-ar putea spune că e ca și îndrăgostită ; cînd se îndrăgostește de un băiat se află într-o astfel de stare cu totul specială ; se simte ca un fulg de parcă ar zbura, iar de dansat ar dansa tot timpul fără să se mai oprească din dans. Trebuie să mă decid pe care anume îl iubesc, își spune ; îl vede pe Col, îndreptîndu-se spre ea cu un pahar de vișinată în mînă și își spune că el e alesul ; cum de nu mi-am dat seama de la început, cum de nu m-am prins din primul moment ?, se întrebă ea mirată ; și se vede, cum naiba să nu se vadă, că băiatul a făcut sport de performanță — înot sau ciclism, uite că acuma nu-și

mai amintește exact, a povestit el ceva în legătură cu asta, dar ea n-a fost atentă, tocmai admira fotoliile de piele din bibliotecă — și niște ochi foarte albaștri — de cînd sînt n-am mai văzut un albastru atît de intens ! — dar nu numai despre asta e vorba, în ceea ce o privește s-ar putea spune că nu fizicul o interesează în primul rînd la un bărbat (bineînțeles că trebuie să arate bine, altfel nici nu intră în discuție !). Și Binchi își aminti lungile și atît de incitantele conversații purtate fie în Grădina Botanică — merg amîndoi ținîndu-se de mînă, oprindu-se din cînd în cînd în fața unor plante necunoscute sau a unor flori exotice, citind de pe plăcuța înfiptă în preajma florii numele acesteia : denumirea obișnuită precum și cea în limba latină ; — fie în cimitirul de deasupra orașului, stînd chircită în fața unui mormînt și citind inscripțiile de pe monumentul funerar ; sărmana de ea, a murit în floarea vîrstei, vino, dragă, să-i vezi fotografia ; nu era urîtă, doar că avea obrajii prea supți, în schimb nu vezi ce ochi mari și splendizi are ?... într-adevăr splendizi !, bolnavă de TBC, probabil, pe timpul ăla se numea tuberculoză, nu se descoperise încă penicilina ; mureau pe capete, ce să-ți spun, și eu am avut un unchi care a murit la douăzeci și unu de ani ! mare jale în familie ; o boală îngrozitoare ; l-ai citit pe Bacovia : „O, vin de mă mîngîie/ Cu mîna ta cea mică...“ Dar ai o mînă neașteptat de mică pentru un bărbat, hai să ne măsurăm și-ai să vezi că e mai mică decît a mea, nu chiar mai mică, dar sînt amîndouă aproape la fel, e adevărat că degetele tale sînt ceva mai groase decît ale mele, în tot cazul n-ai fi bun de pianist. În ceea ce privește versurile am într-adevăr o memorie formidabilă, e destul să le citesc o dată ca să le țin minte, pot să-ți declam *Luceafărul* de la început pînă la sfîrșit ; și de ce vrei tu să ne grăbim ? Dacă începe ploaia ne ascundem într-o criptă și gata, nu ne mai plouă ; căci „morți sînt cei muriți“, cum spune tot Eminescu, așa că nu mă tem de morți ! E adevărat că ea vorbește cam mult și însoțitorul nu prea are cînd scoate și el un cuvîntel, dar nici cînd mai prinde și el un loc să strecoare o frază, nu-i obligatoriu, ca să zic așa, să spună prostii. Dacă e neinteresant ce am, mă plictisesc cît ai

bate din palme — le mărturisește ea colegelor de cameră, noaptea, la cămin ; mărturisirea are loc pe întuneric (la orele douăsprezece fix se stinge lumina de la centrala electrică, așa că vrînd-nevrînd discuțiile trebuie să se poarte pe întuneric) lungi discuții ; se prelungesc, uneori, pînă spre unu sau două, așa că a doua zi, la seminar, fetele au toate ochii umflați și roșii de nesomn, — fiecare în patul ei, cu genunchii aduși pînă sub bărbie, înfășurate în păturile grosolane și aspre, sau se adună unele lîngă altele în nopțile mai friguroase, stînd așa îmbrățișate, luînd căldură una de la cealaltă, se încălzesc în felul ăsta, mai ales că după orele zece se oprește căldura și caloriferele încep să se răcească. Discuții cît se poate de pasionate ; se vorbește în general despre viață, fiecare fată își dă cu părerea ; cele mai îndrăznețe, cu experiență, țin chiar lungi dizertații, dînd sfaturi înțelepte celorlalte, celor cu cașul la gură, celor ce nu știu chiar bine de tot pe ce lume trăiesc și care să facă bine să asculte, să învețe din experiența lor, o să le prindă bine mai tîrziu ; și în chipul cel mai firesc se ajunge să se vorbească despre băieți, în general, la început, despre iubire și despre ce înseamnă ea în viața oricărei femei, apoi din ce în ce mai concret, trecîndu-se fie la confesiuni cu caracter sentimental — cum a părăsit-o și cum a avut încredere în el și cum el n-a meritat nici devotamentul și nici încrederea ei — sau cum l-a părăsit ea, pentru că s-a îndrăgostit nebunește de unul de la I.A.T.C., o dragoste fulgerătoare, la prima vedere ; s-au întîlnit la un spectacol cu *Lumina de la ulmi*, în pauză ea s-a dus la bufet să bea un sirop pentru că era îngrozitor de cald, și iatecistul s-a așezat în fața ei și ea l-a rugat să stea frumos la rînd și atunci el i-a zîmbit și i-a cerut voie, apoi a intrat în vorbă cu ea, a întrebat-o ce părere are despre spectacol, a fost foarte uimit văzînd cît de bine se pricepe ea, o neprofesionistă în ale scenei, să comenteze jocul actorilor și regia ; în pauza a doua s-au întîlnit din nou, a invitat-o să vadă un spectacol la „Național" în care apare și el : Spun doar două-trei cuvinte, dar oricum, se zice că joc și eu. Nu țin minte nimic din piesă, așteptam cu sufletul la gură intrarea lui în scenă, doamne ce-mi mai bătea inima... ; apoi se trecea la mărturisiri ceva mai in-

time, uneori de-a dreptul indecente — după opinia celor mai rușinoase, care își înfundau capul în pernă să nu mai audă. Fetele, nu cele rușinoase ci cele — ca să le zicem așa — nerușinate chicoteau și spuneau tot felul de lucruri, mai mult decît jignitoare cu privire la neîndemînare, nepricepere, poate și mai mult decît nepricepere !, a unor capsomani, cu care nici nu merită să-ți pierzi timpul ; cu mîinile ridicate deasupra capului, trecîndu-și alene palmele prin părul ciufulit, căscînd plictisite, lăsau să le scape din gură fel de fel de „măscări", apoi se rușinau singure de cele spuse, chicoteau, se așternea liniștea, se auzea doar sforăitul subțirel al uneia dintre ele ; adormise probabil ; apoi alta, mai îndrăzneață decît cea de dinaintea ei, povestea ce era cît pe-aci să pățească ea odată, pentru că bărbații nu sînt numai niște mototoli și niște neajutorați, cum lăsase să se înțeleagă antevorbitoarea ei, ci pot fi și niște porci, da, niște porci, chiar așa, cum nu s-a mai văzut. Hai, terminați odată, ați uitat că mîine la șapte și jumătate avem seminar ?, intervenea în sfîrșit șefa de grupă, care pînă la acea oră tîrzie din noapte reușise să tragă un somn bun — era foarte pedantă și grijulie, la zece și un sfert se vîra în pat, trăgea pătura peste cap și în cîteva minute era adormită. O treziseră însă chicotelile și rîsetele înfundate. Sînteți în călduri sau ce dracu aveți că nu vă mai potoliți, nu poate omu' dormi din pricina voastră ! ; și fetele se linișteau în sfîrșit. Doar într-un colț al dormitorului continua un timp să se șușotească, era desigur vorba de o mărturisire cît se poate de intimă, pe care doar urechile celei mai bune prietene o ascultă ! O să am ce să le povestesc fetelor, își spunea deci Binchi, după ce, înțeleaptă, refuzase totuși un nou păhărel cu vișinată : Hai, Matei, nu te supăra, de ce faci mutra asta îmbufnată !, își întreabă Col prietenul, apoi o invită pe Binchi la dans : Sînt mort după melodia asta, ar fi păcat s-o pierdem, îi spuse el fetei. Ce părere ai de Matei ? Nu-i așa că e un tip formidabil puștiul ?, o întreabă apoi pe Binchi, strîngînd-o foarte tare în brațe, încît fata e cît pe-aci să-și piardă răsuflarea. E un puști într-adevăr, spune Binchi, un *bambino,* dar n-aveți treabă ce tip o să iasă din el în scurt timp, sînt convinsă că și în ceea ce privește statura

o să se mai înalțe și o să arate foarte bine. Unii băieți încep să crească după douăzeci de ani, se smulg dintr-o dată. Am un văr, în primul an de facultate era de un metru cincizeci, cel mai mic din an ; în anul trei a crescut cu un cap, a ajuns pînă la urmă să joace și în echipa de handbal a facultății. Îi spuneau în continuare „bambino", ceea ce era cît se poate de caraghios, nu-i așa ? Trebuie să-l știți și voi, a rămas în echipa de handbal cîțiva ani și după ce-a terminat medicina ; Nelu Crașovan, așa-l cheamă, umbla fie iarnă sau vară cu niște pantaloni de piele întoarsă, imposibil să nu-l știți...

Dacă n-ar trăncăni tot timpul, își spune Col exasperat. Se simte tentat s-o sărute pe gură, în primul rînd ca s-o facă să tacă cîteva secunde, atît cît ține sărutul. Ar săruta-o și pentru că așa, cu buzele umede, cu obrajii aprinși, e într-adevăr frumoasă. În timpul dansului o atrage spre el și-i simte sînii tari, pietroși lipindu-se de pieptul lui, melodia e mult prea ritmată și Col se gîndește să caute o altă bandă, cu melodii ceva mai liniștite. N-ar strica acum un tangou, ar face chiar foarte bine, își spune el. Ceva mai puțin săltăreț n-ai ?, îl întreabă pe Ghiuri. Am o bandă cu tangouri, îi spune Ghiuri. *La paloma, Cucurucucu* și mai știu eu ce melodii mai sînt pe banda aia. Caut-o, te rog, îi spune el lui Ghiuri. Am obosit de-acuma, vreau să ne mai relaxăm un pic, spune Col. Vreți o bandă cu tangouri argentiniene ?, întreabă Ghiuri. Minunat, spune Col, dacă dai de ea, ești omul meu !

*

Matei nu prea are chef să danseze, e adevărat că nici nu are cu cine : cealaltă fată, cea tristă, a dispărut cu Vladimir, cine știe pe unde or fi amîndoi ; casa e mare, cu încăperi multe, au avut unde să se retragă ; s-o fi apucat să-i spună lui Vladimir ce are pe suflet, să-și descarce prea-plinul inimii ; Matei pleacă în căutarea lor cu inima ușor îndoită : dacă între timp s-o fi încropit o idilă și iată că el dă buzna, îi strică lui Vladimir toate aranjamentele ! Așa că în loc să urce spre încăperile de la etaj, face cale-ntoarsă, străbătînd un coridor foarte

lung și se îndreaptă spre bucătărie, a cărei ușă e larg deschisă, încît poate să-i audă pe cei doi, pe Vladimir și pe fata cu cozile împletite deasupra capului, pe care o cheamă Corina. Stau de vorbă față în față și cînd Matei se apropie mai tare vede lacrimile de pe obrajii foarte palizi ai fetei ; vrea să se întoarcă, bîlbîie chiar cîteva cuvinte de scuză. Nu pleca, îi spune fata, poți să asculți și tu dacă vrei ; prietenul ei, îi explică Vladimir, a fost operat de cancer săptămîna trecută, cancer la laringe, i s-au scos corzile vocale, refuză însă s-o vadă. Mi-a trimis o scrisoare prin sora lui, spune fata fără să-și șteargă lacrimile de pe obraz, lăsîndu-le să curgă în voie, doar cîteva cuvinte pe o bucată de hîrtie : eu nu trebuie să mai exist pentru tine, consideră că am murit ; poate vrei să-ți fac un ceai fierbinte, spune Vladimir neștiind ce să facă și să spună ca s-o liniștească puțin ; am venit aici, spune fata, pentru că mi-e frică să rămîn singură ; între timp, Matei a aprins aragazul, pune apa să fiarbă pentru ceai. Ceai englezesc, îi spune el fetei, arătîndu-i cutia portocalie de metal, așa cum arăți unui copil care plînge fel de fel de fleacuri, i le bagi sub nas doar-doar s-o liniști. E aproape plină, spune Matei mișcînd cutia în toate părțile ca pe o jucărie, cu toate că nu are nici o importanță dacă e plină sau nu ; și fata, ca să-i facă plăcere, înțelegînd cît e el de plin de bunăvoință, încearcă să surîdă. Dacă vrei să pleci, dacă nu te simți bine, îi spune Vladimir, care e atît de impresionat încît nu mai are mult pînă să izbucnească și el în plîns, te conduc eu pînă la cămin. Între timp, prin geamurile bucătăriei se poate vedea albăstria dimineață de decembrie, acoperișurile ninse ale caselor de peste drum, bălțile din trotuarul desfundat, deasupra cărora s-a prins o pojghiță subțire de gheață, strălucind vinețiu în lumina tulbure a dimineții. Imediat e gata ceaiul, spune Matei, dar nici fata și nici Vladimir nu dau nici o atenție cuvintelor lui. Îmi pare foarte rău că v-am stricat petrecerea, spune ea. Mai ții minte unde ți-ai lăsat paltonul ?, o întreabă Vladimir. Cred că la intrare, în hol. Păi atunci să mergem, dacă nu ai nimic împotrivă ? ! Precis nu-ți pare rău să pleci chiar acuma ?, întreabă fata. O să se supere ceilalți... Tu, Matei, nu te superi, nu-i așa ?, îl întreabă

Vladimir, întorcîndu-se spre Matei. Vezi, el nu se supără. Se întoarce apoi spre fată : și doar e ziua lui, ar fi singurul care ar avea dreptul !... Nici pomeneală să mă supăr, spune repede Matei, stingînd aragazul — între timp apa din ibric a dat în clocot. Încă o dată la mulți ani, spune fata și se apleacă spre Matei, îl sărută pe frunte, apoi se întoarce repede și pleacă urmată de Vladimir, care are o figură foarte gravă și concentrată. Mă întorc, îi spune el lui Matei. Ceilalți nici n-o să observe că am plecat. Dacă te întreabă ceva, spune-le că am ieșit amîndoi, eu și Corina, să luăm puțin aer. Mai mult de atîta nu are rost să le spui.

*

— Te-am găsit, în sfîrșit, nu știam unde te ascunzi ! Au dat cu toții buzna în bucătărie ; Binchi și-a legat în păr cîteva șervețele de hîrtie roz și e foarte veselă, are un chef nebun să se distreze și uite-l pe Matei ăsta, sărbătoritul, ce mutră face ! Parcă i s-au înecat toate corăbiile, nu-i sînt toți boii acasă, ori ce-i ?

— Băiețașul nu-i în apele lui ! constată ea și-și trece vîrful degetelor prin părul lui Matei.

— Nu-mi mai spune așa, că nu-mi place, spune Matei și se încruntă la ea, ca un cal nărăvaș.

— Iartă-mă, n-a fost intenția mea să te supăr, se scuză fata și se uită speriată la ceilalți trei. Am făcut cumva o prostie ? Voi îl știți mai bine, nu-l credeam atît de sensibil !...

— Doi din invitații noștri, constată Ghiuri, au dat bir cu fugiții. Nu-s nicăieri. Parcă au intrat în pămînt. I-am căutat peste tot.

— E colegă cu tine ? întreabă Col, referindu-se la Corina. Întotdeauna e așa ? Atît de timidă și de retrasă ?

— E la altă grupă, spune Binchi. Adevărul e că ne cunoaștem destul de puțin. S-a nimerit însă să stăm la cantină la aceeași masă și, din vorbă în vorbă, am ajuns s-o întreb dacă nu-i dispusă să mă însoțească la o mică petrecere sîmbătă seara. Așa am ajuns să venim împreună.

— Vladimir s-a oferit s-o conducă acasă. Nu s-a simțit prea bine, le explică Matei.

— Ei, ce facem acum ? îl întreabă Col pe Liviu. Ții odată toastul ăla cu care te lăudai ?

— N-o să-l țină aici, în bucătărie, e de părere Ghiuri. Să ne întoarcem în salon și să oprim magnetofonul, altfel n-o să se înțeleagă mai nimic din tot ce-o să spună.

*

Vă amintiți de Polonius, din *Hamlet ?* întreabă Liviu. Cum îl sfătuiește el pe Laerte ce să facă și cum să se poarte în viață ! Ceva cam în felul ăsta vreau să-i spun și eu lui Matei în toastul meu. Mi-am făcut chiar un text în care îl cam plagiam pe Polonius ; ce zicea el, acolo, în piesă, ziceam și eu pe hîrtiuța mea, cu speranța că voi n-o să vă prindeți ; doar n-o să-l știți pe de rost pe Shakespeare, nu sînteți chiar atît de culți ! Voiam să vă dau gata cu toastul meu, ce mai încoace și încolo.

— Citește-mi-l, eu sînt curioasă să-l ascult, chiar așa, copiat, spune Binchi cu toată bunăvoința.

— Acuma, dacă v-am spus despre ce anume e vorba, nu mai are nici un rost să vi-l citesc, spune Liviu. De ce n-am citi mai bine direct din Shakespeare, ar fi cu mai mult folos.

— Am un Shakespeare în casă, dară numai în ungurește, spune Ghiuri. Pot să vă citesc eu discursul lui Polonius și să vi-l traduc pe loc. O traducere, bineînțeles, aproximativă. N-o să vreți acuma de la mine cine știe ce talent literar ! Și Ghiuri aleargă în bibliotecă de unde revine cu o frumoasă ediție a operelor marelui Will, legată în piele de căprioară.

— Trebuie să fie și *Hamlet,* spune el căutînd la tabla de materii. Nu se poate să lipsească. L-am găsit, e aici, la pagina patru sute trei, adaugă el, căutînd pagina cu pricina. Ghiuri se apucă să le citească textul shakespearian, așa cum e în limba lui Petöffi și Ady Endre și, bineînțeles, prietenii nu înțeleg o iotă din ceea ce spune, așa că se oprește la mijlocul lecturii. N-are rost să citesc pînă la capăt, tot nu pricepeți, spune el ridicîndu-și privirea de pe paginile cărții ; nu știu dacă am să fiu în stare să traduc, se îndoiește el, poticnindu-se de la pri-

mele cuvinte ; nu știu cum se spune asta în românește, mormăie supărat și pocnește din degete doar-doar o găsi cuvîntul exact. Se descurcă destul de greu, nu-i chiar atît de ușor să fii traducătorul lui Shakespeare după o noapte de chef. Este luat separat fiecare cuvînt, întors pe toate părțile ; cuprins de o neașteptată pedanterie, Ghiuri se arătă nemulțumit de fiecare din sensurile găsite, nu se înțelege, așadar, mai nimica. Singurul lucru, pe care oricum îl pricepuseră, se referea la faptul că Polonius își sfătuia fiul — un sfat la care merită chiar și în zilele noastre să tragi cu urechea, își spuneau tinerii ascultători ai tălmăcirii făcute ad-hoc și încă nu după original, ci din limba maghiară, o copie deci a unei alte copii (nici Matei, sărbătoritul, nu prea ținuse seama de un asemenea sfat înțelept, de unde și necazurile prin care trecuse, ce le avusese de pătimit !) — să-și cam țină gura, să nu se apuce să trăncănească vrute și nevrute pe unde o umbla, dezvăluindu-și gîndurile. Ce ai tu în inima ta, ce-ți umblă prin cap păstrezi mai curînd pentru tine, nu te dezvălui oricui, îi zice bătrînul vulpoi fiului fluș turatic ; mai bine să asculte el mărturisirile altora, mai bine să-i lase pe ceilalți să se dea în vileag ; nu trebuie să fii prea slobod la gură, cam ăsta e sensul exact, le explică Ghiuri, arătînd fraza respectivă cu degetul, nu cumva să piardă șirul, nu cumva să sară vreun vers. În versul ăsta se referă la faptul, le rezumă Ghiuri, renunțînd, cine știe din ce pricină, să mai traducă fiecare cuvînt, mulțumindu-se cu sensul general al frazei, că nu-i bine să iei bani cu împrumut și nici să dai, și ei erau convinși că traducătorului îi scapă de data asta sensurile mai adînci ale versului, apoi, cînd Ghiuri ajunge la sfîrșitul monologului, se întîmplă să se încurce rău de tot ; asta-i mult prea subtil, spune el, vorbind cine știe din ce pricină și cu totul pe neașteptate prost românește ; asta nu cred că am să fiu în stare să traduc, aici autorul bate ceva mai departe, lasă el să se înțeleagă, extaziindu-se dintr-o dată, rămînînd cu gura căscată în fața profunzimii marelui Will ; printre atîtea sfaturi practice și destul de meschine ale tatălui, zice el, e aici o chestie, dacă aveți puțină răbdare poate reușesc totuși să v-o traduc exact, spune Ghiuri, nevrînd să renunțe cu una

cu două și, cel care își amintește ultimele cuvinte ale lui Polonius către fiul gata să plece prin cele străinătățuri este Matei, iar ceilalți îl privesc de-acuma cu admirație : e cult băiatul ăsta, a citit mult și nu numai pe Remarque, pe Hemingway și pe Steinbeck, cum ne închipuiam noi, uite că l-a citit și pe Shakespeare, știe versuri din el pe de rost ! Mai presus ca orice, spune din nou Matei declamînd versurile cu o oarecare emfază, rămîi credincios ție însuți. Cam așa ceva, spune Ghiuri, simțindu-se dintr-o dată jignit în mîndria lui de traducător, doar că în ungurește sună mult mai bine ! Nu cred să sune mai bine în ungurește !, sare Liviu, dintr-o dată lezat ca maramureșan în sentimentele sale naționale... Dar noi nu mai dansăm ?, exclamă Binchi întrerupînd o discuție care risca să ia o întorsătură neplăcută. N-am pus pînă acuma nici o treime din benzile pe care le are Ghiuri. Ultimele *blues*-uri aduse de mama din R.F.G. nici nu le-am ascultat pînă acuma, spune traducătorul improvizat al lui Shakespeare. Sînt noi-noute, unele nici eu nu am ajuns să le ascult. De cum le-a adus, mama s-a apucat să le împrumute unei verișoare de-ale mele din Tîrgu-Mureș. E studentă la medicină și e înnebunită după muzică străină. Abia am izbutit să i le smulg înapoi, nu vă mai spun că i-am dat zeci de telefoane pînă cînd a binevoit să mi le restituie. Am bifat-o cu chestia asta ! Cînd mi-oi vedea ceafa, atunci mai pupă ea benzi de la mine !

*

Între timp a apărut Vladimir. Are obrajii roșii de ger și genele lungi și bărbia pline de pomoroacă.

— Ce-i cu voi, nu v-ați matolit pînă acuma ?, întreabă el.

— Ce-ai făcut cu Corina ?, întreabă Binchi ofensată. Unde ați dispărut amîndoi ?

— Nu trebuie să te justifici dacă n-ai chef, spune Liviu.

Vladimir nu-i atent la trăncăneala lor, în schimb îi informează că a început să fulguiască și c-a văzut cum a luat foc un troleibuz. O informație oarecum senzațională. Flăcările ca niște limbi portocalii și strălucitoare, în permanentă mișcare, ridicîndu-se spre cerul ca de

sticlă, un cer cenușiu, cerul dimineții de iarnă ; zăpada topită în jur, un fel de baltă neagră și murdară ; un copac, în preajmă, fusese acoperit cu promoroacă și de pe crengile acestuia picăturile de apă încep să cadă sub forma unei ploi mărunte ; rotocoalele de foc din interiorul troleibuzului scot în evidență scheletul înfiorător al caroseriei negre, urîte la vedere ; curioșii nu au timp să se oprească și să caște gura ; fug spre stația de autobuz, se grăbesc să ajungă la serviciu ; și totuși, de jur împrejur s-a creat un cerc compact de privitori uimiți și în același timp speriați : unde sînt pompierii, cum de n-au venit să stingă focul ? vor ei să afle, întrebînd la stînga și la dreapta ; dacă n-au fost victime, niscaiva morți ? Cînd a luat foc, autobuzul era încărcat cu călători, ori era gol ? Și mai ales cum s-a întîmplat de nu s-a stins focul la timp, cum de-a fost lăsat să se întindă ? Și șoferul, unde e șoferul troleibuzului, el e cel mai în măsură să dea unele lămuriri ! Vladimir admiră spectacolul, își amintește de Nero care se uita probabil la fel la spectacolul oferit de Roma cuprinsă de flăcări și se rușinează ; în sfîrșit apar pompierii, jeturile de apă sting flăcările cele strălucitoare și ceea ce rămîne e o priveliște de-a dreptul jalnică : un schelet ca de animal preistoric, golul ferestrelor din față aducînd cu găvanele adînci ale unor ochi imenși, funinginea ridicîndu-se spre același cer ca de sticlă ; dar acum cînd nu mai erau flăcările care să-l lumineze, lipsită de strălucire, întunecată, cenușie ; totul rămînînd în nemișcare, doar cîteva fuioare lenește de fum tîrîndu-se spre pămînt ; mai era mirosul greu de fier încins de căldură și de cauciuc ars, așa că Vladimir se îndepărtă tremurînd de frig. Trecerea de la căldura creată de pălălaia focului la gerul umed al dimineții de iarnă îl ia pe nepregătite.

*

Muzica era dată la maximum, Binchi dansa singură ; băieții se chinuiră pe rînd cu o sticlă de vin, dopul era înțepenit și nu voia să iasă cu una, cu două. Așa arsese, își aminti Vladimir, care era încă sub influența celor văzute pe stradă, casa lui Beldeanu, în noaptea de pomină ;

alergase împreună cu taică-su, era elev de liceu în ultimul an, să stingă focul și dimineața, cînd s-au întors acasă frînți de oboseală, după atîtea găleți de apă cărate pînă la locul incendiului, în dreptul porții aștepta un „Gaz" nou-nouț, cu șoferul adormit lîngă roțile din spate, în iarba prăfuită de la marginea drumului. Nu, nu se făcuse încă ziuă, zorii abia mijeau undeva departe, la marginea cerului vinețiu al nopții de vară ; chipul celui ce-i punea tatălui lui mîna în piept nu putea fi bine văzut. Te învățăm noi minte, spuse, să mai pui foc la casele oamenilor. Nu-l lăsară nici măcar să se dezvinovățească, loviturile începură să curgă — pentru că nu era numai omul acela care îl apucase de piept împingîndu-l spre stîlpii înalți de cărămidă ai porții, în așa fel încît tata icni odată scurt din pricina loviturii — mai erau doi cu el și sub privirea lui îngrozită îl trîntiră la pămînt pe tatăl lui vitreg, cel de-al doilea soț al mamii, pe care îl chema Steferiuc Ion și era învățător de profesie, refugiat din Basarabia, pe tatăl cel adevărat îl știa doar din fotografie, poate că încă trăia, dîndu-și și el contribuția la desțelenirea unor pămînturi siberiene. Vă rog să nu mă loviți peste gură, îl mai auzi spunînd pe tatăl lui vitreg și era atît de caraghioasă această rugăminte, încît aproape că-i venea să rîdă, în ciuda faptului că era atît de speriat și că-i venea să plîngă, mirîndu-se totodată de propria lui lașitate, pentru că se simțea de parcă s-ar fi transformat brusc într-o stană de piatră : dacă ar fi încercat să se miște sau să vorbească, să strige, de pildă, după ajutor, n-ar fi fost în stare ; lui nu-i dădură nici o atenție, nu-l băgară în seamă, de parcă n-ar fi fost de față ; abia într-un tîrziu, unul dintre bărbații aceia, gîfîind din greu, se întoarse spre el și cum între timp apăruseră zorile putu să-i vadă și chipul : era un băiat tînăr, nu cu mult mai mare decît el, dar bineînțeles mai solid, mai „format", ca să zicem așa, cu niște gene lungi, incredibil de lungi, ca fată. Între timp afară se făcuse lumină, o lumină încă tulbure, încît chipurile celor trei se vedeau bine, nu mai erau înfășurate în mantia întunericului. Valea, îi spuse tînărul, șterge-o cît poți de repede. Numai că el nu se putea urni din loc. N-ai auzit ce ți-am

spus ?, făcu tînărul, mirat, și genele lui foarte lungi tresăriră. Ești speriat de bombe, ori ce-ai rămas așa ?, îl întrebă cu o voce moale în care Vladimir descoperi cu uimire o imensă bunăvoință. Nu ți-e tată bun, nu-i așa ?, întrebă tînărul pe același ton prietenos, cu un fel de zîmbet străveziu în ochii albaștri umbriți de genele lungi. Și din nou Vladimir nu fu în stare să deschidă gura. Era ca în vis, vroia să strige și gura îi rămînea mută... Apoi mama lui fu sfătuită c-ar fi bine să divorțeze de Steferiuc Ion dacă nu vrea să aibă și ea neplăceri ; și nu-i vorba numai de ea, nu-i așa, ci trebuie să se gîndească și la copil ; de ce să aibă el neplăceri — termină liceul, învață bine, normal ar fi să urmeze o facultate ! — din pricina unuia care nici măcar nu-i tatăl lui cel adevărat. Dar bine, nu el a pus focul ăla, n-are nici o vină, săracul, l-au arestat degeaba ; măcar dacă l-ar judeca mai repede, atunci ar ieși la lumină tot adevărul, spune mama lui cu lacrimi în ochi. Am fost împreună cu el să stingem focul, am cărat toată noaptea apă cu găleata, spuse Vladimir. Nu-i prea văd ei cu ochi buni pe basarabeni, adaugă în șoaptă sfătuitorul. Dar trebuie neapărat să vă gîndiți la viitorul copilului, iată fraza pe care o repetau toți cei care consideraseră de datoria lor să sară în ajutor „sărmanei femei" ; așa că mama le ascultă sfatul, înaintă cerere de divorț. El, Vladimir, nu putu niciodată s-o ierte. Atît cît a stat în puterile lui a fost împotriva acestei despărțiri. Și după ce divorțul a fost pronunțat își disprețui mult timp mama, considerînd-o slabă, lipsită de puterea de a face față greutăților. Se îndepărta de ea, simțea că între ei doi se ridicase un zid care nu mai putea fi trecut. Abia peste doi ani avu loc procesul și Steferiuc Ion fu declarat nevinovat — între timp dăduseră de urma adevăraților făptași — și se întoarse acasă. Află de divorț din gura mamei lui care îi mărturisi adevărul plîngînd. Nu spuse nimic, nu făcu nici o remarcă, n-o învinovăți și nici măcar nu se plînse de ingratitudinea ei. Noaptea însă, cînd mama lui dormea, îl văzu pregătindu-se de plecare. Ieși închizînd cu multă precauție ușa în urma lui. Se luă după el, îl rugă plîngînd să se întoarcă acasă. O știi pe mama cît e de slabă,

îi spune. Și nici prea deșteaptă nu e. N-a fost în stare să facă față. Trebuie s-o ierți. Nu acuma, spuse el, poate să mai treacă timpul. Nu, acum nu pot. Plec la Bicaz. Mă duc să lucrez acolo pe șantier, e nevoie de mînă de lucru, așa că sper să mă angajeze, cu tot dosarul pe care îl am. Ia-mă cu tine !, se rugă Vladimir. Trebuie să rămîi cu maică-ta. N-o s-o părăsim amîndoi, îi spuse Steferiuc Ion. Nu poate rămîne singură. Ai văzut și tu că nu-i în stare să se descurce. Ai s-o ierți, nu-i așa ?, îl întrebă Vladimir pentru a doua oară. Nu știu, spune Steferiuc Ion. Nu mai pune și tu atîtea întrebări. Omul nu știe dinainte ce și cum o să facă. Timpul le rezolvă pe toate. Și acuma întoarce-te acasă, nu cumva să se trezească și să-și închipuie c-am șters-o amîndoi. Ar fi mult prea greu pentru ea. Iar tu n-ai nici un motiv s-o disprețuiești. Ție nu ți-a făcut nici un rău. Nu uita că ți-e mamă bună, or eu, știi și tu asta, nu ți-s decît tată vitreg. Și sîngele nu trebuie să se facă apă, mă băiatule, orice-ar fi și orice s-ar întîmpla. Îl sărută la despărțire ca pe propriul lui fiu și Vladimir se întoarse acasă plîngînd cu sughițuri, ca un copil mic pe care părinții l-au lăsat de izbeliște, l-au părăsit pentru totdeauna. Steferiuc Ion a murit pe șantier, avusese loc o surpare, un accident nefericit și printre victimele, nu multe la număr, fusese și el. Vladimir n-a mai apucat să-l vadă. Își scriseseră însă cu regularitate unul altuia. Îl întreba în scrisorile lui ce face mama și el îi scria că se descurcă. Nu-i ușor pentru eą, dar face totuși față, croitoria a devenit în ultimul timp destul de rentabilă, o mai ajută și el după ce-și termină lecțiile. Să mă vezi cosînd mai abitir ca o femeie, îi scria el tatălui lui vitreg plecat să muncească pe șantier... În ultima vreme nu se mai gîndise la el, aproape că-l uitase. Și la maică-sa, pe care între timp „o iertase“, se gîndea destul de rar, viața de student îl prinsese în iureșul ei, seminariile, examenele și desigur fetele cu care era destul de timid. Era băiat frumos, avea trecere, doar că el — după părerea altora mai experimentați — „nu știa să profite“. Experiența lui erotică se reducea de fapt la cîteva sărutări date pe furiș prin parcuri ori în sălile de cinematograf, la adăpostul binefăcător al

întunericului... De unde venea această tristețe adîncă de care nu putea scăpa, pe care o purta pretutindeni după el, oriunde ar fi mers și orice ar fi făcut? Să se fi născut în dimineața aceea de după incendiu cînd încercase să strige, să se revolte, fără să fie în stare? Își petrecea vacanțele cît mai departe de casă, mergea în fel de fel de tabere studențești ori în cercuri împreună cu colegii de facultate, de unde îi trimitea mamei vederi însoțite de cîteva cuvinte glumețe. Avea grijă să nu rămînă singur, se afla mereu printre colegi, băieți de viață, cu toate că era conștient de faptul că nu era de fapt în stare să se apropie cu adevărat de cineva.

*

Afară începuse să ningă, fulgi mari și care aveau o mișcare cam alandala, rătăceau la întîmplare în aer; Vladimir deschise ferestrele să intre aer curat; prea își făcuseră ei de cap, prea fumaseră ca niște turci, scrumierele — unele improvizate — erau pline cu mucuri de țigară, nu se putea respira!... Binchi bătu încîntată din palme, ce frumos ninge, cît sînt fulgii de mari și de pufoși, de-am avea o sanie cu un căluț să ne plimbe prin oraș, ca-n poezia aia a lui Pușkin, spuse Vladimir; afară ninge și poetul își invită iubita la o plimbare cu sania. Binchi se întinde căscînd somnoroasă în fața ferestrei deschise; un fulg strălucitor i s-a rătăcit în păr, se topește însă repede, dispare; chipul i se destinse, fata se uita visătoare, cu genele mijite, o ipostază ușor teatrală, excesivă, de parcă s-ar afla pe scenă și ar juca teatru; Col îi admiră însă fiecare gest, s-a îndrăgostit de ea „peste noapte“ (la propriu și la figurat), o soarbe din ochi, se apropie de ea și o cuprinde cu o mînă pe după umerii ei zgribuliți din pricina frigului ce dă năvală prin fereastra deschisă; să nu răcești, îi spune, să-ți aduc ceva să-ți pui pe umeri; s-a aerisit destul, e de părere Ghiuri, ar fi timpul să închidem fereastra și oarecum să mai bem cîte un pahar de vin, s-a băut puțin, păcat de vinul ăsta excelent; ați băut destul, spuse Binchi, nu-mi plac bețivii; Binchi se simte foarte bine stînd așa, zgribulită, lîngă trupul cald al lui

Col, e atît de odihnitor și plăcut să ai de cine să te sprijini și la pieptul cui să te adăpostești la nevoie ; propun, strigă Ghiuri — între timp umpluse paharele cu vin — să ciocnim pentru prietenul nostru, să-i urăm la mulți ani ; paharul ăsta trebuie băut pînă la fund, să nu rămînă nici o picătură. Eu nu mai pot să beau, spune Matei, sărbătoritul ; simt că nu mai intră ; trebui însă să golească paharul, pînă și Binchi, după ce făcu bineînțeles nazuri și spuse că ea nu poate să-i sufere pe bețivani ; lui Matei i se făcu rău ; îi fu rușine să le spună prietenilor, n-avea de gînd ca tocmai el, cum s-ar zice sărbătoritul, să le strice petrecerea ; se închise în W. C. și încercă să vomite fără să fie însă în stare ; o să se supere dacă am să plec primul, își spuse privindu-și chipul palid în oglindă ; apoi căscă gura la flacoanele și tuburile cu tot felul de prafuri și creme aduse de prin străinătăți de mama lui Ghiuri ; Helena Rubinstein, citi Matei pe eticheta unei sticluțe ; pe peretele din stînga se află un săculeț de culoare roz cu mai multe perii de diverse mărimi ; pe săculeț era scrisă o poezioară în limba maghiară ; Matei simți o vagă curiozitate, ar fi vrut să știe ce se spune în versurile alea ; muzica pătrundea pînă la el prin ușa camerei de baie. Nu se întoarse în sufragerie, unde prietenii aproape că-l uitaseră, intră în bibliotecă — operele lui Marx, Engels, Lenin în limba maghiară, așezate pe rafturile din bibliotecă, dar și Jokai Mór și Móricz Zsigmond, legate splendid în piele, precum și Wilmos Shakespeare, o ediție splendidă ; Matei regretă din nou că nu e poliglot : l-ar fi citit chiar acum pe Shakespeare, *Hamlet* în primul rînd, toată piesa, de la început pînă la sfîrșit, și nu numai înțeleptele, dar cam dubioasele sfaturi ale lui Polonius ; Matei adormi brusc într-un fotoliu și, cu totul pe neașteptate, se cufundă într-un somn chinuit ; Polonius striga la Laerte să-și tundă părul ; ce-o să zică britanicii, îl moraliza el, cînd o să-l vadă cu creastă de cocoș și Laerte nu era chiar Laerte, era un fost coleg al lui de liceu pe care îl tunseseră chilug și Polonius nu era nici el Polonius, aducea mai curînd cu directorul liceului de pe vremea cînd era el elev. Directorul se ruga de Matei, așa era visul, să-i spu-

nă între ce ani a domnit Petru Rareș. (Directorul liceului era totodată elev la fără frecvență, erau amîndoi în același an și locuiau amîndoi pe aceeași stradă. Îi împrumuta notițele lui la istorie și la literatură ; alteori, seara, numai după ce se făcea întuneric, ca să nu fie văzut de vecini, îi făcea o scurtă vizită, în pantofi de casă și cu un pulover vechi tras peste pijama, rugîndu-l să-i dea să-și copieze și el problemele mai grele la matematică. Cu matematica nu mă descurc, îi mărturisea, cu toată sinceritatea, lui Matei. Îl punea de asemenea să-i explice o poezie mai complicată de-a lui Eminescu, de pildă *Împărat și proletar,* prima parte, care e mult prea filosofică — bate departe ! — așa că n-a prea înțeles-o bine.) Cum vine asta, îl întreba directorul — care era în vis cînd directorul, cînd parșivul și șiretul de Polonius — monologul ăsta e parcă și mai dat naibii decît *Împărat și proletar,* nu înțeleg nimica din el. Păi dacă zici că lui Laerte mintea îi sta și așa numai la petreceri și chiolhanuri, cum să se aleagă el cu vreun folos din tot ce-i spune taică-su ?, întreba directorul din vis. Matei se trezește în sfîrșit în încăperea străină, în biblioteca în care s-au conceput multe rapoarte prezentate la importante congrese internaționale ; cît a dormit, cît a durat visul lui cel caraghios — un ceas, două sau doar cîteva minute — nu are cum să-și dea seama. Nu se mai aude muzica. Sărbătorirea se pare că a luat sfîrșit ; cineva sforăie într-o odaie învecinată. De pe peretele din față — Hertzen să fie sau cumva Cernîșevski ? — se uită cu gravitate la el ; o barbă cît se poate de impunătoare și o privire pătrunzătoare. *Ce-i de făcut ?* de Cernîșevski, iată o carte care îl cam plictisise pe Matei, el care se dădea în vînt după nuvelele lui Cehov — *Casa cu mezanin* și acea frază de neuitat, nostalgică și încărcată de melancolie „Miusu, unde ești ?“... Își auzise numele strigat, cineva, probabil profesoara de română, îl împinse din spate, intră, ce mai aștepți ? se împiedicase pînă să ajungă la masa frumos împodobită cu postav roșu, pe care tronau o mulțime de cărți și el dăduse mîna chiar cu inspectorul șef — felicitări pentru premiu — și sala, cufundată în întuneric, aplaudase ; se

înclinase spre toate acele aplauze, venind din întuneric, apoi, în culise, citi titlurile cărților ; abia se distingeau literele : *Domnii Gorovliov* și *Un erou al timpului nostru*. (Această carte am primit-o la concursul A. R. L. U. S., premiul II, apoi, dedesubt, anul 1946.)

*

Ghiuri sforăia pe canapeaua din sufragerie ; sus, în camera lui Ghiuri, dormea Liviu, numai în chiloți, cu capul îngropat în pernă, cu plapuma uriașă, din mătase vișinie, căzută la picioarele patului ; era foarte cald în toată vila, caloriferele mergeau, iar afară ningea ca într-o ilustrată de Crăciun ; fulgi mari și foarte rari, din cînd în cînd doar cîte un fulg, leneș, coborînd din cerul de culoarea laptelui. Ceilalți plecaseră, Binchi și Col (nu-mi găsesc mănușile, vezi dacă nu le-am pus cînd am venit, din greșeală, în buzunarul altcuiva, sînt niște mănuși minunate ; mi le-a împletit mama, lînă merinos, sînt moi, nu-i așa ?, îți place parfumul, cum să nu miroasă, ți-ai pierdut cumva simțul olfactiv din pricina băuturii ori ce-i cu tine ? Tu ce-o să-ți pui la gît dacă îmi dai fularul tău, mîine o să te doară amigdalele, nu vreau să te îmbolnăvești din pricina mea), plecaseră și ei. Petrecerea luase sfîrșit, cei doi îndrăgostiți, fostul campion de ciclism și cu Binchi, strîns îmbrățișați, îndreptîndu-se spre căminele studențești, fata vorbind fără întrerupere, după cum îi era obiceiul ; pot să-mi dau seama, își spune Col, strîngînd-o cît mai aproape de el, chiar așa încotoșmănată cum e, că are un trup splendid ; plecase și Vladimir, putea fi văzut îndreptîndu-se spre celălalt capăt al orașului, în paltonul lui jerpelit, cu blană maronie de iepure la gît, cu o căciulă — aparținuse tatălui lui vitreg, Steferiuc Ion — cam prea mare și roasă de timp, trasă bine în față, pînă aproape de ochii lui de un albastru intens ; bocancii vechi aveau o gaură în talpă — atît cel stîng (una cam mărișoară) cît și cel drept ; îi înghețaseră picioarele din pricina umezelii, aproape că nu și le mai simțea.

Bătrîna la care sta Vladimir nu avea decît o singură încăpere ; ca să o poată închiria — o chirie de o sută de lei pe lună ! — bătrîna își instalase un fel de pătuc în cămara de alimente, o chilie micuță, despărțită de odaia propriu-zisă printr-o ușiță de lemn. Își improvizase, așadar, un loc pentru dormit : două-trei scînduri peste care așternuse o saltea flendurită ; era de mirare cum de nu se sufoca în cei cîțiva metri pătrați ai chiliei ; o auzea oftînd uneori noaptea, iar dimineața nu ieșea din ascunzătoarea ei decît după ce Vladimir părăsea încăperea pe care i-o dase și în care, atîta timp cît el lipsea, ea își făcea treburile ei de fiecare zi ; nici cînd stătea mai mult acasă, trăgînd chiulul la primul seminar ori la vreun curs ceva mai plicticos, bătrîna nu părăsea bîrlogul, așteptînd cu răbdare ca odaia să se facă liberă ; la ora prînzului o găsea prăjindu-și niște cartofi pe plita din încăperea lui. Acuma-s gata, zicea ea, nu vă mai deranjez mult, lua cartofii și se ducea să și-i mănînce — în acele zile prelungite de toamnă — într-un mic șopron de lemne, avea acolo o masă, — patru stîlpi de lemn și o scîndură putredă deasupra — și un fotoliu cu cîlții scoși afară (cine știe de unde și cum și-l procurase bătrîna), precum și un mic godin în care, în zilele mai friguroase, făcea focul. Seara îi lăsa pe marginea plitei o ceașcă uriașă cu lapte cald ; o ceașcă burduhănoasă cu două mînere, semănînd mai curînd — își dăduseră prietenii lui Vladimir cu părerea — cu o oală de noapte. O singură dată i se întîmplase bătrînei „să-l deranjeze", altfel zile întregi dispărea, cel mult o auzea mișcîndu-se — patul improvizat scîrțîia — acolo în bîrlogul ei. Fusese la un parastas la o soră mai mare căreia îi murise cu șase luni în urmă bărbatul și se întorsese de la parastasul acela ametită bine de băutură ; o găsise țopăind de una singură în mijlocul încăperii. Și de ce să nu joc, zicea ea tropăind de mama focului, lumea asta e făcută cu curu și pe întuneric, azi ești și mîine nu ești, mai mare rușinea și batjocura ; să ne mai distrăm cît mai putem, cît ne mai țin picioarele, că mîine nu se știe ce-om fi și ce-om păți, praful se alege.

*

În sfîrșit, plecă și „sărbătoritul", era îmbrăcat într-un palton nou-nouț, cu niște bocanci foarte grei, cu talpă groasă, din care pricină își cam tîra picioarele, cu o șăpcuță în vîrful capului — din cochetărie nu purta căciulă, un obiect prea țărănesc pentru gusturile lui fine — cu un fular de culoarea zmeurii — poate prea feminin, dar pe care maică-sa i-l făcuse și i-l trimisese prin poștă special de ziua lui, așa că ar fi avut prea aspre remușcări să nu-l poarte — legat cu multă cochetărie la gît, își făcuse un nod mare de toată frumusețea (avea, trebuie să recunoaștem, ușoare înclinații de filfizon, făcea susținute eforturi să fie în pas cu moda ; cînd se purtaseră pantalonii largi, ai lui fluturau în jurul picioarelor lui subțiri ca niște bețe, cînd veniseră la modă pantalonii strîmți, avu grijă să-i spună croitorului să-i facă chiar mai strîmți cu un centimetru, să se vadă, să sară tuturor în ochi că el e îmbrăcat după ultimul răcnet !) Mănuși nu avea, și le pierduse (fuseseră puse de cei de acasă în același pachet cu fularul). Le uitase într-o librărie. Bineînțeles, s-a întors de îndată ce a descoperit dispariția lor. A întrebat-o pe vînzătoare dacă n-au fost găsite niște mănuși de lînă, cu un singur deget, de culoare bleumarin. Nu le-ai uitat la noi, îi replicase vînzătoarea cu toată convingerea, sînt sigură că le-ai lăsat în altă parte. Chiar zilele trecute o studentă și-a uitat portmoneul de piele, era burdușit cu bani, își ridicase bursa săraca fată. Mai avea, după cîte am aflat chiar din gura ei, și niște bani de acasă pentru un puloveraș ; peste două zile i-a dat în gînd să ne întrebe dacă l-a lăsat din greșeală la noi ; își pierduse de-acuma orice speranță să și-l mai regăsească. Mă credeți că fata avea lacrimi în ochi : liniștiți-vă, domnișoară, luați-vă portmoneul — i-am spus — dar mai întîi numărați-vă banii, să vedeți dacă sînt toți. Cum să vă mulțumesc, — zice — sînteți atît de amabilă ! Îmi luasem gîndul de la ei, nici nu îndrăzneam să scriu acasă și să le spun ce-am pățit. Nu știa sărăcuța ce să-mi facă și cum să-mi mulțumească... Sînt sigur că le-am lăsat aici, îi spusese Matei, dar probabil că le-a luat altcineva. S-ar putea,

fusese de acord vînzătoarea, nu-s toți oamenii la fel, unii abia așteaptă să pună mîna pe lucrul altora ; îmi pare rău, bineînțeles. Și-a pierdut mănușile, îi explică celeilalte vînzătoare, zice că le-a uitat la noi. (Răsfoia, în lipsă de cumpărători, un album de artă cu reproduceri după Repin.) Nu cred că le-ați uitat la noi, îi spune cea care răsfoia albumul, fără să-și ridice privirea de pe paginile cărții. Matei se făcu roșu la chip, se fîstîci, își ceru iertare : vă rog să mă iertați că v-am deranjat, zise. Dar nu-i nici un deranj, îl asigură vînzătoarea tînără, cea binevoitoare, în timp ce cealaltă se apucă din nou să răsfoiască albumul ; se pare că o reproducere îi reținu în cele din urmă atenția. Se uita la faimoșii zaporojeni, cei care tocmai îi trimiteau țarului o scrisoare ; cine știe din ce pricină se distrau ei atît de tare — se întreba ea mirată foarte —, oare ce veselie îi cuprinsese deodată pe toți ? Nu, doamnei celei distinse se pare că nu-i prea plăcea celebra pînză ! Vădit neplăcut impresionată, încruntînd din sprîncenele ei frumos arcuite, strîngînd abia perceptibil din buzele subțiri date cu un ruj de culoare aproape mov, întoarse pagina. Matei se trezi întrebînd : Cît costă albumul, doamnă ? Ea nu catadicsi însă să-i răspundă. Tot n-ai tu bani să-l cumperi, băiețaș, probabil că-și spunea în timp ce întorcea cu mare grijă paginile albumului, sau poate că nici n-a auzit întrebarea lui Matei, concentrată, prea atentă la o altă reproducere aparținînd aceluiași pictor care, în sfîrșit, părea să-i placă : portretul unei doamne, încă tînără și foarte, foarte distinsă, îmbrăcată de sus pînă jos în negru. Ce alură are, cîtă eleganță și prestanță... Dar Matei nu se lasă cu una, cu două, întreabă din nou ce preț are albumul și ea îi spune prețul, fără să ridice privirea. Nu găsești, o întreabă ea pe cealaltă, cea mai tînără și mai „simpluță“ decît ea (dar ce femeie de treabă, își spune Matei, cît de amabilă și de săritoare) că seamănă cu Catrinel, cu fiica mea mai mare, cea căsătorită cu medicul cardiolog ? De, poate puțin la ochi, fu de părere cealaltă fără să pară prea convinsă. Nu numai la ochi, o contrazise cea mai în etate. Și în timp ce amîndouă cercetau cu multă atenție portretul doamnei pictate

de celebrul pictor, el părăsi librăria, nu fără părere de rău, pentru că de-acuma era clar c-a rămas fără mănuși, nu mai era nici o speranță să și le mai găsească.

*

În dimineața de iarnă Matei se simte fericit, așa cum n-a mai fost de multă vreme. Nu atît pentru că împlinește frumoasa vîrstă de douăzeci și unu de ani, ci pentru că ninge și zăpada miroase frumos. Trece pe lîngă biserica catolică, aude orga — un sunet înfundat — abia răzbătînd prin zidurile groase și prin ferestrele închise. Intră în biserica pustie. E încă foarte de dimineață și organistul, sculat cu noaptea în cap, cîntă un preludiu de Bach.

3

Matei crede, de fapt, orbește în „steaua lui" ! O juvenilă inconștiență îl făcea să treacă fluierînd pe lîngă capcanele mai mult sau mai puțin ascunse, fără să le bage în seamă, fără să le vadă. Nu-l înfricoșară, nu izbutiră să-l sperie, aproape că uitase de acuma necazurile prin care trecuse ; și nu cu mult timp în urmă i se întîmplaseră toate, îl despărțeau de ele doar cîteva luni : amfiteatrul arhiplin și bărbatul cu ochelari de la masa prezidiului uitîndu-se probabil plin de bunăvoință la el prin sticlele fumurii, potrivindu-și ochelarii cu două degete pe nasul foarte mic — din care pricină abureau mereu. Are cuvîntul tovarășul Matei ; și el, Matei, spune nu ceea ce ar fi trebuit să spună. Înțeleg că voi doi sînteți prieteni buni, chiar dacă v-ați certat în ultima vreme, îi spusese Radu Petre lui Matei, nu văd însă ce sens ar avea ca din cauza lui să ai și dumneata neplăceri. E adevărat că noi știm, spuse el mai mult în treacăt, ridicîndu-și din nou cu două degete ochelarii fumurii, că ai cam dat din gură în ultimul timp ; erai nemulțumit în chestia aia cu bursele ; nu în plină ședință ca amicul dumitale, ci într-un cerc mai intim, de față cu cîțiva colegi. Ai uitat, probabil, e și normal, n-ai dat atenție. Sîntem sătui de malagambiști și de tot felul de șmecheri,

sări Banciu, activist care continua să poarte salopetă. Intervenția acestuia îl enervează pe cel cu ochelari, prea-i impulsiv, prea-i lipsit de tact și de subtilitate, nu așa se lucrează cu studenții ; îl repede chiar, îl pune la punct. Lasă-mă pe mine să vorbesc, nu mă mai întrerupe, te rog, îi spune vădit iritat ; ne-am interesat, reia Radu Petre discuția zîmbind ușor înveselit, și am aflat că sînteți prieteni buni, nedespărțiți. Castor și Pollux, parcă așa le spune ălora doi din antichitate ? și zîmbește în continuare plin de înțelegere ; prietenia, nu-i așa, e un sentiment frumos, nu are nimic împotriva ei, dimpotrivă, pînă aici ca să zicem așa, totul e perfect, nici pomeneală să aibă ceva de obiectat. Îl cunoști, e evident, mai bine decît noi toți și pentru asta te-am chemat, spune ridicîndu-și amîndouă palmele în sus. Prea o luase pe departe și modul acesta analitic de a-i vorbi ăstuia cu capul în nori, care se uită năuc la ei, cu o privire speriată, preă face pe pruncuțu', parcă n-ar fi student de-acuma, om în toată firea, nu-i mai plăcu nici lui. Așa că schimbă brusc tonul : Ne-ajuți, tovarășe student ? îl întrebă el cu severitate. Continua să-și țină amîndouă palmele ridicate și Matei fu mirat văzînd ce mîini mici are, mici și foarte delicate. Și cum și le ținea așa în sus, brățara de metal a ceasornicului „Pobeda" îi alunecă de-a lungul brațului păros — nu se vedea manșeta la cămașă, probabil că purta cămașă cu mînecă scurtă — vrei să ne dai o mînă de ajutor să clarificăm și să punem ordine în toată istoria asta, ce zici ? Spune deschis, noi nu ne supărăm dacă nu poți să ne ajuți, dar, oricum, cred că e spre binele nostru al tuturor să limpezim lucrurile, să le dăm de capăt, să nu le lăsăm încurcate. Și Matei nu spuse decît *sigur că da,* și dădu de mai multe ori din cap afirmativ. Vorbește mai tare, să auzim și noi ce spui, îl îndemnă celălalt, cel impulsiv și îmbrăcat în salopetă. *Sigur că da,* spune încă o dată Matei, adresîndu-se de data asta asistentului de la „Gramatica istorică" avînd funcții de conducere în U.T.M., care era și el de față. Un student foarte bun, nu ne putem plînge în privința asta, se simți obligat asistentul să spună, referindu-se bineînțeles la Matei. Iar Matei spune încă o dată *sigur că da,* apoi tace, nu mai știe ce ar trebui să mai adauge. Să vedem, așa-

dar, reluă firul discuției cel repezit, cel cu pieptul plin de insigne, care-i problema : ce l-a apucat pe colegul ăsta al tău că în plină ședință, tam-nesam, — nimeni nu l-a împins din spate, ca să zic așa, sau l-o fi împins, te pomenești, și noi nu știm ? ! — să-și dea poalele peste cap, să spună tot ce i-a trecut prin cap, să critice învățămîntul nostru universitar, să spună că el nu-i de acord, mucosu' — știu că nu-i bine să mă enervez, totul trebuie judecat la rece, cu multă răbdare și mai ales cu luciditate, dar nu pot să nu mă înfierbînt, spuneau privirile lui, cerîndu-și parcă iertare celuilalt — cu programa școlară, că nu știu care scriitor nu-i trecut ; și dacă s-ar fi oprit aici, mai treacă-meargă, de la problemele școlare a trecut la altele mai generale și care nu-l privesc pe el. A început să istorisească, dînd amănunte, cum s-a făcut la el în sat colectivizarea agriculturii, îl informă pe Matei conferențiarul universitar. Dumneata, după cîte știm noi, n-ai fost la ședință, îl întreabă bărbatul în costum de tergal gri închis. Și din nou Matei se cam bîlbîi ; a fost tata la mine, spune el, a trebuit să-l conduc la gară și cînd am ajuns la facultate ședința era de-acum începută, n-am mai îndrăznit să intru. Prietenul dumitale probabil că ți-a povestit cum a decurs ședința ?, îl întrebară. Și Matei și-l aminti pe Marcel cum se întorsese de la ședință, își aminti sentimentul de triumf al acestuia ; altfel o să meargă totul de-acuma înainte, perora el, am ales un nou comitet U.T.M. în locul ăluia vechi, cu cei mai buni studenți din an. Pe mine m-au ales în unanimitate secretar pe an, Manea, Ciorănescu și Funariu, îi știi și tu ce de nădejde sînt, îi am cu mine în Comitet. Vrem să ținem o ședință la care o să fie invitat tot corpul profesoral. Să propunem includerea lui Blaga și a lui Panait Istrati în programa analitică. Păcat că n-ai fost și tu la ședință, a fost într-adevăr nemaipomenită. Avea lacrimi în ochi de emoție în timp ce vorbea, știu că n-ai o fire de luptător, dar în astfel de momente nu poți să fii decît alături de noi, ce dracu ! Trebuie făcut ceva, în fond lucrurile nu puteau rămîne așa, cu păpușile de paie la masa prezidiului, repetînd ca niște papagali lucruri pe care nici ei nu le pricep. În fond noi contăm și nu carieriștii ăia care se gîndesc

de-acuma să primească o repartiție bună... Stăteau amîndoi pe coridorul întunecat al căminului, geamul de lîngă ei era spart și prin el pătrundeau rafale de ploaie, Marcel sta însă chiar în dreptul geamului, îi plăcea lui să-l biciuiască ploaia, să-l mai răcorească un pic și cu fața udă de ploaie se uita încruntat la Matei, așteptînd să spună și el ceva.

Ne-am gîndit că poate tovarășul Marcel, spuse Radu Petre pe un ton foarte grav, nu cumva are niște necazuri personale, l-o fi părăsit vreo fată — la vîrsta asta fetele sînt desigur o problemă — sau cine știe ce o fi pățit și acuma dă vina pe omenire ; adică alții-s de vină că lui nu-i merg treburile după pofta inimii. Și Matei spuse că el nu știe dacă l-a părăsit cineva ori nu ; asistentul îl roagă să vorbească mai tare, ca să audă și tovarășii ce zice, căci așa cum vorbește el nu se înțelege nimic. La vîrsta asta, adăugă Radu Petre uitîndu-se distrat pe geam, fetele sînt desigur o problemă. Ar vrea de asemenea să afle dacă nu cumva joacă pocker, a auzit el că în ultimul timp s-au umplut căminele de asemenea pasionați de jocul ăsta. Dacă nici el, nici prietenul lui nu joacă pocker, cum își petrec ei duminicile care sînt foarte plicticoase, mai ales cînd buzunarele sînt goale. Distracțiile cer să ai parale, nu-i așa ? Mai fac probabil, din cînd în cînd, cîte un mic chefuleț, așa ca-ntre studenți, la vreo cîrciumioară mai ordinară unde nu costă prea mult. A auzit el c-au fost într-o duminică, a fost cu ei chiar și un cadru didactic, s-a discutat mult acolo, la un păhărel de secărică oamenii își mai dau drumul, devin mai volubili. Marcel, după cîte a aflat el, a ținut chiar și un discurs, îi plac lui discursurile, plăcerea lui e să țină discursuri ; își mai amintește cumva despre ce anume a fost vorba în discursul acela al prietenului lui sau nu-și amintește ? Ei, nu-i nimica, a trecut de atunci destul de mult timp, e firesc să fi uitat. Numai că el, Matei, n-a uitat și bărbatul Radu Petre știe foarte bine că el n-a uitat, dar dacă el nu vrea să spună, nu vrea să fie adică sincer, deschis, așa cum îi stă bine unui tînăr din zilele noastre, el nu-l obligă, treaba lui.

*

Nu vrei să ne ajuți, ne lași să rămînem needificați în privința prietenului și colegului tău ? întreabă cu mîhnire în glas Petre Radu. Ce să mai lungim vorba, spune cel impulsiv, dacă nu vrea, nu vrea, n-o să ne rugăm de el. Nu se pune problema în felul ăsta, îl întrerupe celălalt, și de fapt părerea ta ne-ar interesa nu să ne-o spui acuma, înțelegi ? Nici nu poți, după opinia mea, să ai dintr-o dată un punct de vedere clar, precis, în ceea ce privește abaterea prietenului dumneatale, a gravității acestei abateri. Trebuie să te mai gîndești la ea, nu-i așa ? La ședință însă — și pînă atunci mai ai timp aproape o săptămînă întreagă — ai putea să iei cuvîntul și să-ți spui ferm și hotărît părerea, cu toată obiectivitatea. Și Matei repetă încă o dată acel foarte stupid *sigur că da,* din care nu se înțelege mai nimica. Să fie oare atît de cu capul în nori, de nepregătit pentru viață, cum fuseseră ei informați, încît să nu priceapă ce se așteaptă de la el ? Totuși, la ședința următoare, i se dădu cuvîntul printre primii, îl încurajară dînd din cap amîndoi — și cel impulsiv și Radu Petre, de cum deschise gura ; așa, tovarășe, dă-i drumul, vorbește cinstit și deschis ; și pe măsură ce el vorbea — cam dezlînat și alandala, cu fraze gîtuite la mijlocul lor din pricina emoției, pentru prima dată în viața lui luase și el cuvîntul la o ședință — chipurile celor doi, observă Matei, începeau să semene între ele, deveniseră dure, ca de oțel, și Matei se opri speriat în mijlocul frazei ; încercă să continue enumerarea excepționalelor calități ale prietenului lui, cu toate că înțelegea că nu așa ceva se aștepta de la el. Din gură îi ieșeau niște fraze atît de încîlcite, încît prezidiul dădu în curînd semne vădite de nerăbdare. Poate îmi traduce careva și mie ce vrea să spună colegul vostru, spune Radu Petre. Gluma nu fu însă prea gustată, colegii se uitau la el așteptînd să continue ; îl îndemnau din priviri să nu fie atît de confuz. A început să bată cîmpii, nu se mai pricepe nimica, discutau cei de la masa prezidiului. Și nu spusese el tot timpul „sigur că da", adică dă o mînă de ajutor să punem odată punct, să rezolvăm „cazul" de la Filologie, să despărțim grîul de

neghină ? Și cum trăiesc ei, ce să mai vorbim, mamă, să fi avut noi astfel de condiții, se gîndea tînărul în salopetă. La vîrsta lor mă chinuiam să-i storc meșterului cîțiva bănișori în plus, să-i trimit mamei, văduvă și cu o droaie de copii și uită-te la ei cum strîmbă din nas, tot sînt nemulțumiți, ce naiba spune neajutoratul ăsta cu mutra lui de iezuit ? Și între timp Matei și-a terminat peroratia ; fusese, bineînțeles, din ce în ce mai confuză. Prietenul aproape că se apleacă sub greutatea meritelor date cu atîta patos în vileag — se certaseră în seara precedentă ; mă exasperează nepăsarea ta, îi spusese Marcel, tunînd și fulgerînd împotriva lui ; de-acuma înainte ai să vezi tu că treburile au să meargă altfel, ai să vezi tu c-o să fie bine. De ce naiba ești atît de sceptic ?, mă înfurii cînd te văd așa ; din pricina unora ca tine, care nu mișcă în front, își caută doar de ale lor, merg lucrurile așa cum merg ; trebuie la un moment dat să lupți, pricepi ?, mă enervezi cu mutra asta a ta de bebeluș neîngrijit.

...Am greșit, își spune Radu Petre, ar fi fost necesar să stăm mai mult de vorbă cu el înainte de ședință ; merită să fie criticați c-au primit în organizație studenți cu nivel politic atît de scăzut ; să-i fi deschis capul, să-i fi arătat cine încearcă să profite de pe urma comportării lor necugetate ; mai avem încă greutăți, socialismul nu se construiește cît ai bate din palme, în tot cazul ne-a dat peste cap toată ședința ; una ne lasă să înțelegem și alta face. Privirea lui ca de gheață îl descumpănește pe Matei ; pe neașteptate — nu era doar momentul potrivit ! — își aminti scrisoarea primită de-acasă ; îi scrisese mama, cu scrisul ei regulat și foarte frumos, îl anunțau că-i trimiseseră prin poștă un pachet cu de-ale gurii și îmbrăcămintea potrivită pentru sezon, pantalonii tăi de tergal, bineînțeles că ți i-a aranjat Maier, i-am dat să ți-i strîmteze, așa cum ai vrut tu, numai că i-am spălat și mi-i frică să nu fi rămas scurți, ai să rîzi, dar am impresia c-ai mai și crescut în ultimul timp ; mai trimiseseră prin poștă și patru perechi de ciorapi din supraelastic — au modele foarte frumoase, două perechi sînt cu romburi, iar alte două cu un fel de flori, foarte mărunte, nu sînt de prost gust, sînt convinsă c-o să-ți placă. În

momentele de mare tensiune în care se afla de mai multe zile, scrisoarea îl impresionase nemaipomenit de mult și uite că acuma toate frazele alea pline de grijă și de iubire maternă îi veniseră în minte, și un chinuitor sentiment de vină, față de ei, cei de-acasă, care nu știau nimic, erau în afara tuturor acestor ședințe care se prelungeau pînă spre miezul nopții, iar uneori chiar pînă la ziuă, și uite el acuma, fiul cel nerecunoscător, ce-i trece prin gînd să le facă ; se simte părăsit, abandonat, lăsat să plutească la voia întîmplării pe o mare înfuriată, fără să aibă de ce să se agațe, gata să se înece. Ei nu bănuiau nimic, nu știau și uite ce ușor i-ar fi acuma să retracteze tot ce-a spus, să spună ceea ce se aștepta de la el, să fie, cum spuneau ei, „deschis" și „sincer". Numai că el nu putea să facă așa ceva ; *nu se poate ;* și, din nou, fraza din scrisoarea mamei, de data asta umplîndu-l de deznădejde și disperare, dîndu-i sentimentul că de-acuma totu-i pierdut, nu mai era nimic de făcut (și mult mai tîrziu veni o altă scrisoare, îi scria tata, cu scrisul lui foarte special : Am plîns toată noaptea, n-am putut dormi, poate dă Dumnezeu și pînă la urmă se rezolvă, du-te în audiență la minister, dacă crezi că-i necesar ,vin și eu la București, împreună poate că izbutim...) Ați terminat sau poate mai aveți ceva de spus, auzi Matei ca prin vis... Mai am, spune Matei agățîndu-se de propriile lui cuvinte ca de un colac de salvare. (Poate că am să reușesc, totuși, să spun *altceva,* în definitiv și-au pus doar toată nădejdea în mine, mi-au dat primul cuvîntul...) Nu mai am, spune Matei prostește și toată sala respiră ușurată ; simțiseră și ei, colegii lui, că fusese la un pas de a retracta tot ceea ce spusese cu cîteva clipe înainte, doar că *așa ceva nu se poate !*

4

Alte amintiri, de altă natură, îi veniră apoi lui Matei în minte : împreună, în toamnă, fuseseră la scurtă vreme după ședințele acelea lungi, el și cu prietenul lui, la nunta unei verișoare a lui Marcel ; cum plecaseră la în-

ceputul după-amiezii cu trenul, un tren aproape gol, așa că pînă la Ploiești trăseseră amîndoi un pui de somn. Era sfîrșitul lui septembrie și zilele erau limpezi și melancolice, o lumină grea, uleioasă a soarelui și Marcel care începea să sforăie, întins pe scaunul de lîngă el. Cărau cu ei și niște geamantane uriașe. Aveau de gînd să le umple cu nuci și cu mere. Și ce mere, exclamase Marcel, n-am mai văzut așa ceva, la voi nu cred să existe soiurile astea. Nu știu dacă o să reziști douăzeci de kilometri de mers pe jos ; recunosc că nu-i puțin pentru unul care nu are antrenament ; în schimb, drumul e extraordinar de frumos. Avem și noroc că vremea e splendidă ; ce părere ai cum poate mirosi frunza pălită acuma toamna, mă dă gata mirosul ăsta ! E puțin de urcat, dar cînd ajungem sus e o priveliște minunată !... Ce părere ai, bătrîne, nu-i așa că e foarte frumoasă regiunea asta unde am văzut lumina zilei ? Nu degeaba ți-am spus că cea mai fierbinte dorință a mea e să ajung să pun în ceea ce am să fac mai tîrziu, în lucrările mele, ceva din frumusețea acestei lumi. Marcel se exprimase cu o anumită grandilocvență, dar pe Matei nu îl supăra felul lui de a vorbi ; era un tip pasionat, se vedea de la o poștă și, oricum, era prietenul lui cel mai bun, amîndoi își făceau tot felul de planuri de viitor. Pînă în sat erau însă mai mult de douăzeci de kilometri și ajunseră abia noaptea tîrziu, lumina era stinsă ; întreaga casă era cufundată în întuneric ; Marcel bătu întîi la fereastră, se porniră cîinii de prin vecini să latre, apoi la ușă ; ce-i cu dumneata că nu mă auzi, de cînd bat, spune Marcel, și femeia micuță de statură, în cămașa lungă și albă îi dădu drumul. Nu sînt singur, îi șopti Marcel, l-am adus și pe prietenul meu, Matei, cu mine. Matei auzi șoapta femeii : de ce nu m-ai anunțat din timp, de ce-mi faci tu mie una ca asta ?, și se simți tare prost ; se făcu însă că n-a auzit ; dacă știam că veniți făceam focul din timp, spune mama lui Marcel, pînă se încălzește o să înghețați de frig ; nu trebuie să faci nici un foc, spune Marcel, e abia sfîrșitul lui septembrie, n-a venit încă iarna ; să vă aduc să mîncați, v-o fi foame, spune femeia, mi-a rămas oleacă de ciorbă de la prînz, să v-o încălzesc ; adu mai bine niște brînză de oaie, spune Marcel, cu așa ceva ne întîl-

nim mai rar la București ; dacă vrei să te ușurezi înainte de a ne culca, closetul e în fundul ogrăzii ; stai să-ți dau și o lumînare, ca să nimerești unde trebuie ; spune dacă ai mai văzut în viața ta un cer ca ăsta, atît de spuzit de stele, și ce frumos miroase a pămînt și a iarbă veștedă.

*

Nunta verișoarei e în alt sat, la distanță de vreo douăzeci de kilometri. Nu plec pînă nu se urcă toată lumea, spune șoferul. Greu o să încapă toți într-un singur camion, își dă el cu părerea. Să stăm mai în față, să nu ne hurducăie prea tare, spune Marcel. Ce înghesuială, m-aș mira să nu se răstoarne cu atîta lume, adaugă el.

Camionul își face cu greu drum prin norii de praf, toate arată cu totul altfel decît prin părțile lui, satele prin care trec, ceardacurile înalte, precum și oamenii, cu vorba lor aspră și repezită, nu aduc cu cele de la el de-acasă ; veselia oamenilor e alta.

Matei dansează cu sora miresei care de asemenea e verișoară cu Marcel ; se lipește de el și-l întreabă dacă-i place viața de student ; știu eu cum sînteți voi, studenții, vă distrați, nu aveți treabă, spune ea ; Matei e foarte timid, nu prea știe să întrețină o conversație cu o fată ; cît țin examenele, e ceva mai greu, spune verișoara lui Marcel, care pare a cunoaște foarte bine viața studenților, dar după aceea vă puteți distra, nu aveți treabă ; e curioasă să afle, de la Matei, cam ce fel de distracții sînt acolo, la București ; știu eu că vă țineți numai după gagici, lasă, nu te preface, că vă cunosc eu ce vă poate pielea. Fel de fel de distracții, spune în sfîrșit Matei, dînd să se înțeleagă că abia izbutește să le facă față ; ce transpirat ești, spune fata, și-și vîră palma lată, cu degete scurte, pe sub cămașa lui Matei ; mîna ei alunecă de-a lungul pieptului neted și în fața acestor avansuri tandre el nu știe prea bine cum trebuie să reacționeze, ce ar trebui să facă ? ba s-ar putea chiar spune că stă ca un par și verișoara lui Marcel, sora miresei, nu prea știe ce să creadă, îi știe mult mai îndrăzneți pe studenți ; nu mai știi cum să scapi de ei, așa-s de dați naibii ; are ea

o prietenă care s-a încurcat cu un student, de la cinema a dus-o direct acasă — să trecem pe la mine să ascultăm puțină muzică, bem și un șpriț rece, trilulilu, așa și pe dincolo — s-a trezit cu burta mare, dar ea nu-i atît de proastă, ea e mult mai șmecheră ; nu s-a născut studentul ăla care s-o ducă pe ea de nas. Numai că în cazul de față nici nu se pune problema de-a lua vreo măsură de apărare, din păcate n-are în fața cui să intre în defensivă, de cine să se apere. Dealtfel, i s-a și urît cu atîta învîrteală fără rost, ăștia o țin numai într-un vals, „Valurile Amurului" sau cum îi spune, altceva nu știu cînta ; m-am lămurit de-acuma ce prieteni are Marcel, unde i-o fi găsit ; un așa student, ce să zic, mare scofală, de unde l-o fi culeș ! Și lui Matei nu-i trece prin cap nici un subiect de conversație, n-are rost s-o întrebe dacă l-a citit pe Remarque, pentru că, mai mult ca sigur, nu l-a citit !... O să rămînem două-trei zile, spune Matei, cu toate că fata nu l-a întrebat cît timp rămîne și chiar dacă ar fi rămas o săptămînă întreagă ei îi era, ca să zicem așa, totuna (rămîi cît vrei, mie mi-e indiferent, își spune ea în gînd), luni nu avem decît un singur seminar și am aranjat cu asistenta, spune Matei, am vorbit cu ea să ne dea voie să absentăm ; înțeleg că plecați marți dimineața, spune fata indiferentă...

— Mare figură ești, îi spune Marcel, tocmai celei mai boccii dintre verișoarele mele te-ai găsit să-i faci curte ? !

— N-am prea găsit teme comune de conversație, se plînge Matei. Mai mult am tăcut. Nu cred să-i fi făcut cine știe ce impresie grozavă.

— Hai mai bine să bem ceva, să prinzi curaj, să ți se mai dezlege limba, îi spune Marcel.

— Nu-i chiar atît de nearătoasă cum zici tu, spune Matei. Ești tu prea pretențios, asta-i tot.

— O femeie cînd pui mîna pe ea trebuie să fie tare ca piatra. Alea-s muieri adevărate, ține minte ce-ți spun ! Or, verișoara asta a mea, ce să mai vorbim ! Nu cumva să-ți treacă prin minte s-o săruți, că nu se mai spală pe gură o săptămînă !...

În mașină, la întoarcere, Matei a tras un pui de somn cu capul culcat între sînii mari, și nu prea tari, e adevă-

rat, ai verișoarei lui Marcel, căreia îi dăruise o fotografie pe care ea o pusese în dreptul inimii. Iartă-mă că te-am trezit, dar trebuie să cobor, îi spune ea, am ajuns acasă ; încîntată de cunoștință ; ți-am pus în buzunarul de la veston adresa mea ; mi-ar face deosebită plăcere să corespondăm, mai spune ea, înainte de a coborî... Oare am sărutat-o după ce m-am îmbătat, se întreabă Matei uitîndu-se la gura ei cu buzele roșii, căutînd parcă urmele acelui sărut pe care oricum nu și-l mai amintește. Ce-o mai înghesuiai într-un colț, îi spune Marcel, abia te-am liniștit ; nu te știam așa de pătimaș ; și pe Matei îl doare îngrozitor capul, a băut cam prea mult vin. Nuntașii cîți au mai rămas în camion dorm sprijiniți unii de ceilalți ; trezește-te, că trebuie să coborîm, se aude din cînd în cînd. Nu putem spune că nu ne-am distrat, e de părere Marcel, nu-i așa că a fost o nuntă foarte reușită ?

5

Cei doi care veniseră să dea o mînă de ajutor organizației U.T.M., mult prea slabă ca să poată să se descurce singură, își exprimară dorința de a sta încă o dată de vorbă cu Matei, pentru ultima oară, bineînțeles, poate că între timp s-a mai gîndit, a mai reflectat, a mai avut vreme să-și schimbe atitudinea. Ei, ce mai faci, tovarășu' Matei, se apropie examenele, probabil că aveți mult de învățat acuma. Dumneata n-ai de ce să tremuri ca alții, care au chiulit tot timpul anului, o să le iei cu „foarte bine", parcă văd, pe toate, știm că ești un student bun ; și uite că tocmai dumneata ne faci greutăți, spune celălalt, cel mai impulsiv. Se poate ? Și Matei bîlbîie ceva, cum că el nu vrea să facă nimănui nici o greutate, nu-i în intenția lui așa ceva ; asta-i foarte bine, spune Radu Petre, care s-a obișnuit de-acuma cu modul mai eliptic de-a vorbi al lui Matei, ne bucurăm că ți-ai dat seama c-ai greșit, mai bine mai tîrziu decît niciodată ; ar fi fost cea mai mare prostie să persiști în greșeală. Toată lumea se arată, inclusiv decanul, care e și el de față, bucuroasă că, în sfîrșit, și-a „revizuit" atitudinea ; ai vorbit și dum-

neata mai mult decît trebuie, i se atrage atenția ; ai zis, dacă ne amintim noi bine, ceva în legătură cu bursele, ai criticat, dacă nu mă înșel, întîrzierea cu care se pun în aplicare noile hotărîri, dar, mă rog, n-are nici o importanță, n-o să-ți tăiem capul pentru atîta lucru ; omul mai scapă cîte o vorbă nepotrivită ; se așteaptă foarte mult de la dumneata, îi spune decanul și-l privește pe Matei drept în ochi, o privire hotărîtă, fermă și Matei e atît de fîstîcit încît atunci cînd i se spune că poate pleca își uită basca (din postav maroniu, confecționată dintr-o pălărie „renovată" a mamii), pe scaunul pe care a stat ; înainte de a părăsi sediul organizației mai are, totuși, vreme să repete încă o dată acel *„sigur că da"* care ajunsese să exaspereze pe toată lumea ; numai că fusese un „sigur că da" cît se poate de nesincer și mincinos, pentru că la ședința, prelungită dealtfel pînă la miezul nopții, Matei se apucase — dracu' se poate înțelege cu el, i-am scris pe hîrtie, cuvînt cu cuvînt, ce să spună, am vrut să-l ajut : învață cuvînt cu cuvînt și fix așa să spui și să ai grijă cum vorbești, să nu te bîlbîi cum ai tu obiceiul — să spună cam același lucru ca la prima ședință, numai că de data asta se arătase mult mai puțină înțelegere și bunăvoință decît la prima ; nu întîmplător colegul vostru a vorbit așa cum a vorbit, — fuseseră de părere cei de la masa prezidiului — să vedem cine anume se ascunde în spatele lui... Păi o să vină muncitorii să pună ranga pe voi !... spuse cel în salopetă, acum cînd era mai mult decît evident că nu se mai putea aștepta nimic absolut de la băiatul ăsta. Autocritica pe care și-o făcu Matei fu un fel de bălmăjeală lipsită de un înțeles clar, iar în ceea ce privește critica — și de data asta accentul se punea în primul rînd pe critică, o privire responsabilă, analitică asupra comportării colegului lui, Marcel, — a lipsit cu desăvîrșire din luarea de cuvînt... Se certaseră rău, el și Marcel, cu cîteva zile înainte. Mi-e scîrbă de artiștii care nu fac altceva decît să-și contemple buricul de dimineața pînă seara, îi spusese Marcel. Greșeala ta — îi spune Matei, in interminabilele lor polemici reușește să fie mai coerent decît de obicei, iar părerile sale se află mai întotdeauna la polul opus celor ale bunului său prieten — e că nu accepți decît un singur fel de artă,

un singur tip de artist. Oare nu-ți dai seama că exclusivismul tău nu poate duce prea departe!? Or, Marcel nu vrea să-și dea seama; am pus punct, n-am cu cine discuta, îi spune el, tu ai părerile tale, eu le am pe ale mele; nu-i nici un motiv să fim atît de categorici, încercase Matei o conciliere; Marcel nu vroia însă nici să audă de așa ceva și totuși, după ședință, venise la el să-i mulțumească; îmi pare rău că o să ai neplăceri din pricina mea.

*

Am să încerc să obțin un post de suplinitor undeva în provincie, îi spune un coleg al cărui tată avea o funcție foarte mare. Am să vorbesc cu babacu' să-ți dea o mînă de ajutor, am să-i explic că n-ai făcut nimic în afara faptului că n-ai vrut să te lepezi de un prieten, spune colegul, mare amator de bridge, un băiat frumos și sportiv care dădea iama printre balerinele de la Operă. Dar tu ce-ai fi făcut în locul meu? îl întreabă Matei. Nu știu, îi spune colegul, n-am avut niciodată un prieten foarte apropiat, ca să înțeleg ce înseamnă să-i dai la moacă. Prietenia e un sentiment prea complicat pentru mine, recunoscu el zîmbind, cu acel zîmbet fermecător cu care înnebunea fetele. Ca și dragostea, dealtfel, adăugase el după un moment de gîndire. Te culci cu ele și ai grijă să nu le păstrezi prea mult timp, altfel lucrurile se complică, e adevărat, și cu ele. Or, eu prefer lucrurile simple. Ambiguitatea mă sperie și mă înspăimîntă. Îți dau totuși dreptate. Nu puteai să-ți înfunzi prietenul, sări el la subiectul care îl interesa pe Matei. Nu vă potriviți unul cu celălalt, cum v-ați împrietenit tocmai voi?! O întrebare complicată la care Matei nu știu în primul moment ce să răspundă. Cel mai greu îi fu însă să scrie celor de acasă, trebuia să afle și ei „nenorocirea" ce i se întîmplase; era greu, foarte greu, mai ales că ei nu bănuiau nimic, scrisorile lor erau, ca de obicei, grijulii și ușor pedante; între timp sosise, prin poștă, și pachetul cu ciorapii cu romburi și floricele, viu colorați, exact cum se purtau de un timp încoace, și cu pantalonii de tergal dați la strîmtat (n-o să țină multă vreme moda asta, doamnă, o să

treacă repede, și tot la mine o să veniți, o să vă rugați să vi-i lărgesc, numai că n-o să mai am de unde ; sînt mult strîmtați după părerea mea : mai bine îi lăsam cum au fost, dar dumneavoastră hotărîți, eu nu mă amestec). Oricum, nu-i ușor să scrii o asemenea scrisoare, mai ales nu știi cum s-o începi. Matei rămîne mult timp aplecat deasupra foii de hîrtie albă ; veștile cele rele trebuie totuși spuse, nu mai era nimic de făcut, și cel mai bun lucru e să le spui de la început, fără prea multe ocolișuri. Scrise, așadar, o scrisoare foarte directă, aspră și brutală ; veștile neplăcute sînt întotdeauna așa, deasupra lor nu poți turna apă de trandafiri ca să le faci mai plăcute. Le va scrie mai tîrziu mai amănunțit, deocamdată nu se simte încă în stare... Scrisoarea avu chiar un ton cam sfidător, de parcă ar fi vrut să le arunce tot adevărul în față ; iar ei erau părinții lui, nu aveau ce face ; nu aveau decît să înghită doctoria asta amară, pregătită de el cu atîta cruzime ; Dragii mei, le scrisese așadar Matei, am fost dat afară din facultate pe data de 30 aprilie anul curent. Motivele exmatriculării sînt următoarele. Și urma un foarte scurt rezumat al acelor nenumărate ședințe, prelungite, unele dintre ele, pînă după miezul nopții, al căror erou principal, dintr-un simplu pion, devenise el, Matei...

6

„Sărbătoritul" se întorcea acasă în dimineața ninsă de la începutul lunii decembrie. Arăta el oare ca un ins asupra căruia necazurile și belelele de tot felul se abătuseră, nu cu mult timp în urmă, cu duiumul ? Nici pomeneală de așa ceva ! Pentru Matei, proaspăt student al Filologiei din Cluj, în ultimul an, de fapt, nu există decît timpul prezent. Trecutul era dat de mult uitării, trecutul nu mai avea nici o importanță !

Ca să ajungă în camera lui, trebuia să treacă prin încăperea în care dorm gazdele — domnul și doamna Ghencea — ieșiți de curînd la pensie și unul și celălalt ; domnul Ghencea fusese morar la viața lui și mare sportiv în tinerețe, apoi intrase vînzător la o *fabrică* de pîine, după ce i se luase moara, și rămăsese, după propria lui expresie, „pe drumuri" ; doamna Ghencea ținea

„de cînd se știa ea" un debit de tutun chiar lîngă Universitate. La acel ceas al dimineții, proaspeții pensionari dormeau încă : rămîneau dimineața în pat după pofta inimii, destul se chinuiseră la viața lor și pentru ce ?... tot nu s-au ales cu nimic... Vii la ce oră poftești, nu-i nici o restricție în privința asta, îi explicaseră ei lui Matei ; pe noi nu ne deranjezi, avem somnul bun, slavă domnului, amîndoi. Poți trage, dragă băiețe, cu tunu', aici, la un pas de noi, nici nu tresărim, așa somn avem. Dar mai întîi și întîi să-ți arătăm unde ținem noi cheia de obicei, are o ascunzătoare foarte bună, nici pomeneală că o poate afla cineva. Doar să ai grijă să nu uiți să încui, de cîte ori pleci în oraș, bineînțeles, dacă noi nu sîntem acasă, să nu rămînă ușa cumva descuiată. De cînd cu amnistia de astă-toamnă s-a înmulțit numărul hoților la Cluj, am auzit fel de fel de întîmplări, nici nu-ți vine să crezi cîte s-au putut întîmpla. Matei găsește cheia în ascunzătoarea știută doar de cei ai casei, descuie și iată-l într-un hol minuscul în care se află lavoarul cu un mic boiler pentru apă caldă așezat deasupra lui. Își face loc printre cele două găleți, pline amîndouă și pe lîngă lada în care se află pantofi scîlciați și fără tocuri, păstrați cine știe din ce pricină, de vreme ce nu mai pot fi utilizați sau recuperați în vreun fel ; de unde și mirosul de piele coaptă, un miros neplăcut într-adevăr. Ușa care dă în cameră are un mic clopoțel, care nu-i trezește pe cei doi soți al căror somn e atît de bun încît poți trage cu tunul în preajma lor și tot degeaba, ei tot nu aud ; perdelele sînt trase, dar cu tot întunericul din încăpere, Matei poate vedea trupul despuiat și încă solid al domnului Ghencea (în tinerețea sa fusese jucător de fotbal, jucase chiar într-o echipă faimoasă, dar cum Matei era antisportiv din născare nu reținuse nici numele echipei, nici al celebrilor fotbaliști alături de care actualul pensionar evoluase, cu foarte mulți ani în urmă). În cameră era deosebit de cald. Gazul, care încălzea o sobă uriașă de teracotă, era lăsat să ardă toată noaptea ; domnul Ghencea, care aruncase plapuma de pe el, zăcea la picioarele patului, era îmbrăcat cu niște izmene albastre și lungi pînă la genunchi și un maiou vărgat, probabil de pe vremea tinereții sale sportive. Doamna Ghencea era

acoperită în schimb cu plapuma pînă sub bărbie ; doar o mînă i se odihnea deasupra, un braț foarte alb ; în timp ce Matei traversa încăperea, și-l vîrî sub plapumă ; oftă prin somn, probabil că visa ceva foarte frumos. Matei intră în încăperea care era goală. Colegul de cameră lipsea ; probabil că plecase acasă, la țară, să-și vadă părinții ; era dintr-un sat de lîngă Turda ; avea și o logodnică acolo, se ducea în fiecare sîmbătă s-o vadă. Din cînd în cînd venea și logodnica la el ; îi aducea niște prăjituri cam rîncede din care, vrînd-nevrînd, trebuia să guste și Matei și să le laude, chiar dacă nu-i prea plăceau ; sînt foarte bune, le-ați făcut chiar dumneavoastră ?, întreba cu ipocrizie, arătîndu-se mirat de atîta pricepere și dexteritate culinară. În zilele astea facem și noi cu ce avem, cu ce se găsește, spunea logodnica pe un ton plîngăreț, cîntînd ușor cuvintele. Știu că dumneavoastră sînteți obișnuit cu altfel de prăjituri ; și mie, vă spun sincer, îmi place doboș-tortul, dar de unde cacao ? Ei, unt și ouă s-ar mai găsi, dar fără un pic de cacao tot degeaba, dacă n-ai cacao nu iese nimic. Și spunea de mai multe ori „cacao", poate de dragul cacofoniei ; o încînta cuvîntul ăsta, îi făcea plăcere să-l repete.

*

În timp ce se dezbrăca îl aude pe domnul Ghencea lipăind desculț prin dormitorul cu preșuri pe jos ; pașii îi erau clătinați și nesiguri, probabil că era încă buimăcit de somn ; îl aude cum bea cu ceașca apă din găleată — o ceașcă uriașă cu un îngeraș desenat în culori vii, cum oftează de plăcere — era mort de sete săracu' —, îl aude înapoindu-se cu pași ceva mai repejori, îndreptîndu-se spre pat, tare-i bine sub plapumă, la căldură, dulce-i somnul de dimineață, încă un oftat ; patul scîrțîie sub trupul noduros al domnului Ghencea ; între timp s-a trezit și soața fostului fotbalist, i s-a făcut și ei sete, din nou lipăitul picioarelor desculțe, dar mult mai ușor și mai sprinten, mai în vîrful picioarelor, nu cumva să-l trezească pe băiat. (Doamna Ghencea habar n-are că Matei abia s-a întors de la splendida sărbătorire pe care i-o pregătiseră prietenii). Frînt de oboseală cum e, de

cum a pus capul pe pernă a și adormit, somn greu, ca de plumb, fără vise ; n-o aude pe doamna Ghencea trebăluind prin bucătărioara din fața dormitorului, tăind morcovii mărunt, certîndu-se cu domnul Ghencea pe care de atîtea ori l-a rugat să se ducă pînă la Alimentara de peste drum să vadă dacă n-au primit foi de dafin ; fără foi de dafin sosul n-are nici un gust, spune ea profund nemulțumită. Îmbracă-te bine, pune-ți paltonul, cum să pleci numai în haină, tu nu vezi cum ninge ! O fi aproape Alimentara, dar nici în veston nu poți ieși. Nu-mi găsesc căciula, spune domnul Ghencea, ți-am mai spus să nu te amesteci în lucrurile mele !... Matei însă n-are cum s-o audă pe doamna Ghencea certîndu-l pe „fostul Ghencea“ (cum se prezenta bătrînul ori de cîte ori în bodega de la capătul străzii, renovată de curînd, apărea cîte un necunoscut cu care intra în vorbă, comentînd meciurile din semi-finale) : eu sînt fostul Ghencea, spunea, de la Maresa, nu știu dacă mă mai ții minte ?... dumneata ești mai tînăr, n-ai de unde să știi pe foștii fotbaliști ! Cum să nu vă știu, Ghencea și Constantin, ăl mai mic dintre frați, că cel mai mare n-a jucat decît un an sau doi, l-a otrăvit logodnica, i-a pus argint viu în lapte, se scornise că a orbit săracu' ; nici nu-mi vine să cred că stau de vorbă chiar cu Ghencea în persoană, spune celălalt consumator, eliminînd calificativul adăugat de bătrîn, „fostul Ghencea“, nu fără o oarecare amărăciune și autoironie șugubeață. Prin urmare m-ai mai prins jucînd, m-ai mai văzut, spune bătrînul, uitîndu-se pe deasupra meselor pline cu halbe de bere, de parcă un meci imaginar s-ar fi desfășurat chiar în clipa aceea în fața privirilor sale mioape. Trăsnet, nu alta ! Matei doarme dus, în timp ce „fostul Ghencea“, care abia într-un tîrziu s-a întors cu foile de dafin, e certat cu cea mai mare asprime : nu te pot suferi cînd te văd duhnind așa, parcă s-a mutat cîrciuma la mine în casă, așa puți ! Trebuie să deschid fereastra să iasă mirosul, altfel mă îmbolnăvesc. N-am băut decît un păhărel, se scuză domnul Ghencea, unul mic de tot, atîtica, arată el apropiind foarte tare unul de altul două degete, reducînd păhărelul incriminat la cele mai mici dimensiuni ; nu mai fi și tu

așa de otrăvită. Dacă ar fi fost numai unul, n-aș mai zice nimic, spune doamna Ghencea stînd în fața plitei încinse, dar bag mîna în foc că au fost vreo două-trei. Să nu-mi spui că n-ai fost și ieri la bufet, las' că știu eu că nu s-a deschis abia azi, cum spui tu, cînd am trecut ieri după amiază pe lîngă el era plin de bețivani ca și tine ; cel puțin nu te apropia de mine, stai, te rog, mai la distanță. Iar ai băut trăscău din ăla, pe care nu-l pot eu suferi, mamă ce mai pute... E destul ca doamna Ghencea să deschidă, cu cea mai mare precauție, ușa care dă în camera lui (are de căutat ceva în șifonier) că Matei să se trezească brusc (de altfel a dormit destul, s-au făcut de-acum orele cinci, a și început să se întunece). Gazda lui atît de grijulie cu somnul chiriașului se apropie de șifonier în vîrful picioarelor (și totuși, dușumelele vechi scîrțîie cumplit), îl deschide cu cea mai mare precauție ; cine știe după ce caută, aproape vîrîtă în dulap, poziția în care stă e incomodă, respiră greu. În sfîrșit, a găsit ceea ce căuta ; din dulapul deschis se răspîndește în încăpere un miros cu totul special, de rufărie veche și bine apretată, precum și de „dedete", praf pus special de doamna Ghencea împotriva moliilor.

*

După ce ai petrecut o noapte și te trezești a doua zi abia spre seară, timpul e parcă dat peste cap ; se cască un fel de gol și Matei plonjează în golul acelei după-amieze tîrzii de duminică ; e mahmur și-l doare pe deasupra și capul. Își amintește cum a ascultat preludiul de Bach în biserica pustie — doar el și organistul — și senzația de fericire încercată reapare doar pentru cîteva clipe. Familia Ghencea află chiar din gura lui Matei, care nu vrea să renunțe cu ușurință la calitatea sa de „sărbătorit", că împlinește chiar astăzi 7 decembrie douăzeci și unu de ani ; fostul fotbalist se bucură din toată inima ; încă un prilej căzut ca din cer de a ciocni un păhărel-două, fără ca nevasta să-i mai facă mutre ; nu se poate să nu-l sărbătorim pe băiat, nu-i așa, mamă dragă, se adresează el femeii ; tu las-o mai încet, spune doamna Ghencea, pe jumătate îmblînzită ; nu uita că

astăzi ai luat-o de dimineață. O dată are băiatul douăzeci și unu de ani, cum să nu-l gratulăm, se miră domnul Ghencea și-i face vesel cu ochiul lui Matei. Oho, la vîrsta lui nu exista să-mi scape vreuna, ce spor mai aveam la fufe ! De ce nu mai am eu anii ăia ! Ce n-aș da să-i mai am... Cînd ești tînăr nu știi să apreciezi tinerețea, nu-i dai importanță, spune soția fostului sportiv, pe un ton grav și meditativ, ba chiar didactic și se așază pe marginea celuilalt pat, cu mîinile în poală și cu ochii împăienjeniți de amintiri. Mai tîrziu abia îți dai seama cît au fost de minunați acei ani, dar ce folos, spune ea pe un ton plîngăreț, ștergîndu-și melancolic-meditativă și o posibilă lacrimă, în timp ce domnul Ghencea, profitînd de izbucnirea ei nostalgică, a și adus păhărelele ; niște păhărele verzulii și destul de încăpătoare. Acestea au un clinchet plăcut pe tăvița de aluminiu, ca și sticla pătrățoasă cu rachiu de coarne. Nu știu dacă ai băut pînă acuma așa ceva, îl descoase el. Are tot felul de rețete, e tare priceput la chestiile astea, spune doamna Ghencea pe un ton admirativ-tandru. Își simte sufletul năpădit de amintiri duioase — ah ! tinerețea asta, și cînd te gîndești că trece cît ai clipi din ochi ! — încît pentru moment nu mai are poftă să se lupte cu aplecarea spre beției a iubitului ei soț. Cînd domnul Ghencea dă peste cap, dintr-o răsuflare, paharul plin cu rachiu de coarne, oftînd și scuturîndu-se din tot trupul, cu ochii închiși — e minunație, nu alta ! — nici măcar nu bagă de seamă. Între timp, fostul fotbalist și-a umplut și cel de-al doilea pahar și se pregătește să țină un foarte simțit discurs (prilej de a goli încă un pahar cu rachiu). Știm prin cîte ai trecut, ne-ai povestit, spunea el în toastul pe care îl ținea, cum a trebuit să pleci din București, să te desparți de colegi și de prieteni ; îți spunem cu toată sinceritatea c-am fost foarte impresionați aflînd cîte a mai trebuit să înduri. Cum tonul discursului era avîntat, doamna Ghencea simți cum i se umezesc ochii. Pentru noi ești ca și copilul nostru, adăugă ea cu toată fermitatea ; chiar astăzi, ține fotbalistul să exemplifice pe viu spusele nevestei, a vrut să te trezească, noroc că n-am lăsat-o eu ; supa asta de găină a ieșit o minune, mă duc să-l trezesc și să mănînce cu noi,

e mai mare păcatul să n-o guste, a ieșit într-adevăr nemaipomenită. Lasă-l mai bine să doarmă, îi zic eu, cine știe la ce oră s-o fi întors, o fi rămas la vreuna, la vîrsta lui e și normal, mai călărește și el ce apucă... Nu mai vorbi porcării, îl ceartă doamna Ghencea, să-ți fie măcar rușine de băiat, că ești om bătrîn ! De ce să-mi fie rușine ? sare fotbaiistul, între noi, bărbații, putem vorbi mai fără ocolișuri, mai direct la o adică ! La mulți ani, spune doamna Ghencea, schimbînd de-acuma subiectul, și să dea Dumnezeu să ai parte în viață de tot ceea ce îți dorește sufletul, noi așa îți dorim, atît eu cît și soțul meu aici de față. Ție nu-ți mai punem în pahar, spune sportivul, pentru tine ca femeie a fost suficient. După aceea te văd că începi să spargi la pahare, cum ai mai făcut odată, știi tu cînd. Ei, pe vremea aceea eram tînără și foarte proastă, începu doamna Ghencea să povestească, abia stăpînindu-și rîsul și acoperindu-și gura cu palma, pentru că nu-i frumos să rîzi arătîndu-ți gura știrbă : mi-a dat să gust o țuică foarte tare, ți-a adus-o unu din Moldova, era pe vremea secetei, îi făcuseși rost de niște făină de grîu. Mi-a plăcut, era dulceagă și mirosea plăcut, mi-a căzut, ca să zic așa, bine ș-am golit paharul pîn-la fund, și am mai cerut unu' ; mă crezi că nu m-am mai putut ridica de la masă ? Mi s-au făcut picioarele grele cum îi plumbul și cînd să spăl păhărelele le-am scăpat din mînă, praf s-au făcut ; rîdea omul ăsta de mine, arătă ea spre soțul ei care rînjea cu gura pînă la urechi, cele povestite de ea îl înveseleau foarte tare ; el m-a dezbrăcat și m-a culcat în pat, ba mi-a făcut și o frecție, ca să-mi revin. A doua zi n-am mai ținut minte nimic, mi-a povestit el ce-am pățit și nu-mi venea să cred. Ție nu-ți mai punem, spuse bătrînul sportiv, în schimb noi, bărbații, mai putem încerca un pahar, că n-o fi foc. Nu am nimic împoptrivă să-i mai pui lui Matei, spune doamna Ghencea, în schimb tu ai băut destul pe ziua de astăzi. Nu uita că și azi-dimineață ai trecut pe la bufet, spune ea acoperindu-i cu palma plină de pistrui paharul și cînd te-ai întors acasă ieșea din tine un damf de te trăsnea. Tu nu mai ai voie... Nici Matei nu mai vrea ; acoperă paharul cu palma ; a fost destul și vă mulțumesc foarte mult c-ați binevoit să închi-

nați un pahar în cinstea mea ; acuma o să vă rog să mă scuzați, trebuie să plec că mă așteaptă prietenii ; nu-i vorba să continuăm cheful, dealtfel nici nu se mai poate, de vreme ce mama lui Ghiuri se întoarce astăzi de la Riga. De fapt nu avem nici un program prestabilit, vedem noi ce facem ; dacă n-om avea ceva mai bun de făcut ne-om duce să vedem un film ; au băgat o premieră la Capitol, pe care n-am văzut-o pînă acuma. Numai să găsiți bilete, spune doamna Ghencea, neîncrezătoare ; duminica e potop de lume ; poate așa, la un bilet în plus și la suprapreț, altfel slabă nădejde, e ea de părere, nu văd cum o să vă descurcați altfel.

*

Matei are prilejul s-o vadă pe gazda lui Vladimir ; bătrîna și-a părăsit „ascunzătoarea", stă lîngă plita încinsă — în mica odăiță e cald ca-ntr-o etuvă — și se uită la laptele care fierbe, avînd grijă ca nu cumva să dea în foc. Nu, Vladimir nu-i acasă, îi spune, sînt pe puțin două zile de cînd nu l-a văzut ; de unde să știe ea pe unde umblă ; cu toate că-i băiat cuminte și așezat, nu poate zice nimic rău de el. I-a venit o scrisoare, trebuie să fie de acasă, de la părinți ; nu s-a atins de ea, e acolo pe noptieră, lîngă cărți. Vrea să-l roage cînd l-o vedea, să-i spună să-i plătească chiria pe o lună înainte, dacă poate ; are de plătit niște impozite și-a rămas fără bani. Tare-i mică pensia, se plînge bătrîna, cum să te descurci cu trei sute de lei ; de ajutat n-are cine s-o ajute, bărbatul i-a murit cînd era tînără și n-a avut copii cu el ; are o nepoată de frate care vine să o mai vadă din cînd în cînd, dar de cînd s-a măritat... Și Matei stă pe marginea patului, se uită la zbîrciturile de pe chipul ei stafidit și-și simte gîtul înecat de lacrimi, îi pare rău de bătrînă ; prea-i de tot plîngăcios, își impută el, una-două și se emoționează, viața-i dură, mă băiatule, trebuie s-o iei așa cum e, dacă orice fleac îți moaie sufletul, unde naiba ai să ajungi. Atunci am să plec ; cînd s-o întoarce Vladimir nu uitați să-i spuneți că l-am căutat. Nu vrei un pahar cu lapte cald ? îl întreabă bătrîna. Am un ciocuț cu zahăr, îți pun un picuț să ți-l îndulcesc, dacă nu-ți place

neîndulcit... Lui Matei nu-i place laptele, nici cu zahăr, nici fără, așa că pleacă, mulțumind bătrînei. Fii liniștit că n-am să uit, îl asigură ea ; îi spun cînd se întoarce c-ai trecut pe la el ; știi mai bine ca mine care îi sînt drumurile și unde să îl găsești, spune și închide repede ușa în urma lui, să nu intre frigul. Apoi se așază pe scaunul de lîngă sobă, cu amîndouă mîinile în poală, se uită cu o privire apoasă la fereastra aburită, ochii i se închid, moțăie o vreme și capul îi cade în piept, și-l ridică de mai multe ori și iarăși privește fereastra, ninge, nu se lasă, își spune bătrîna. Noroc cu încălțările alea de la Cornuleț, poate să ningă cît o vrea, nici că-mi pasă, nu mă mai ud la picioare de-acuma ; cască, i se văd gingiile fără dinți ; a început a se întuneca, își spune, trecu și duminica asta.

*

O zi deosebită, a împlinit frumoasa vîrstă de douăzeci și unu de ani, numai că băieții au intrat parcă toți în pămînt, nu reușește pur și simplu să dea de urma lor, pînă și Liviu, cel mai așezat dintre toți, mai puțin plimbăreț, nu-i acasă. Mă gîndeam să-l iau la un film, spune Matei, în timp ce sora lui Liviu vopsește cu bronz argintiu niște vrejuri pentru florile de hîrtie, o comandă specială, trebuie s-o trimitem neapărat în seara asta și uite că a început să se întunece și nici jumătate din lucru nu-i gata ; astăzi nu știe ce i s-a întîmplat că nu are spor la lucru ; a durut-o și capul toată după amiaza, a luat trei antinevralgice și zadarnic, durerile nu cedează cu una, cu două. L-am trimis pînă la un unchi de-al nostru, de meserie tîmplar, îi explică lui Matei ; mi s-a terminat cleiul, nu mai am cu ce lipi petalele. Ce părere ai, îl întreabă, foarte preocupată de florile ei, despre rozul ăsta ? Mi-ar fi plăcut mai curînd un frez, dar ar fi fost poate mai frapant, e de părere ea, și un zîmbet îi luminează chipul urît ; e atît de urîtă încît evită s-o privească, se uită mereu în altă parte : cînd la petalele de hîrtie creponată roz-bombon, împrăștiate pe masă, cînd la vrejii dați cu bronz auriu, cînd la mîinile ei îndemînatice — nu stau o clipă în loc — foarte palide, cu degete

lungi. Se teme ca nu cumva în privirea lui ea să-și vadă cumva reflectat, ca într-o oglindă, chipul nearătos. În același timp i se pare că fetei i s-a făcut o mare nedreptate — nu-i drept ca o femeie să arate așa. Doar că nu știe pe cine să învinuiască ; habar n-are cine-i vinovatul într-o astfel de situație. Trandafirii îmi dau cel mai mult de furcă ; petalele trebuie așezate într-un anumit fel pentru ca bobocul să aibă forma asta delicată, îi dă ea explicațiile necesare arătînd spre floarea la care tocmai lucra. Uite, își amintește ea — și un zîmbet aproape frumos îi luminează chipul — aproape am uitat să te felicit, am uitat că e ziua ta. La mulți ani și-ți doresc mult noroc în viață. De-acum înainte să se termine cu cele rele !... Bănuiesc că ți-a povestit Liviu prin cîte am trecut și noi. Noroc că tata între timp s-a refăcut complet ; închipuiește-ți că s-a îngrășat în ultimele luni cu zece kilograme. Cînd a ieșit *de-acolo* și l-am văzut cum arată, ce să-ți povestesc ! Mă trezeam noaptea și mă porneam pe plîns ; așa de tare plîngeam că-l trezeam pe Liviu ; culcă-te, îmi zicea, îți fac un ceai dacă vrei să te liniștești ; ai văzut și tu cum arată, îi spuneam printre lacrimi, să știi c-o să moară, n-o s-o ducă mult așa... Chiar săptămîna trecută am primit o scrisoare de la el, se simte din ce în ce mai bine. Cînd o să mă vedeți, o să vă mirați ce bine arăt, așa ne scrie. Eu nici nu l-am recunoscut la început ; norocul meu cu Liviu, care a sărit să-l îmbrățișeze. Ce-i cu tine, te pomenești că nu m-ai recunoscut, m-a întrebat tata. Acuma-i mult mai bine, așa că între timp ne-am mai liniștit. Și-a găsit și de lucru, niște expertize pe care le face acasă. Un vecin cumsecade, șef contabil la „Avîntul", i le-a dat în secret, să nu afle nimeni... Numai să nu spuneți la nimeni, zice domnu' Borceanu, să nu se afle, că mă nenorociți. Le faceți dumneavoastră și le semnez eu, nu-i nici o problemă. N-am vreo pretenție, zice, nici să nu vă gîndiți, dumneavoastră ați muncit, banii sînt ai dumneavoastră, așa-i corect ; sîntem doar oameni cu bun simț... La mulți ani, prin urmare, spuse sora lui Liviu, întorcîndu-se cu gîndul la cel sărbătorit. Mă întreb dacă ți-a plăcut cravata ; ți-am ales-o amîndoi, m-a rugat Liviu să hotărăsc

eu, că el nu se pricepe la culori, pentru mine una-i la fel cu cealaltă, zice, eu nu văd nici o deosebire. Nu știu dacă îți place, îl întreabă ea, poate că e cam prea bătrînească, dar am căutat ceva mai sobru, să meargă la orice costum. Vă mulțumesc mult, spune Matei ; nu numai că mi-a plăcut, dar se și potrivește de minune la costumul pe care îl am. Ce culoare e costumul ? întreabă sora lui Liviu. Maro închis cu dungi, îi explică Matei. O, atunci chiar se potrivește, exclamă ea fericită și între timp mîinile ei lucrează, se grăbește foarte tare, are o mulțime de petale de făcut, iar de frunze ce să mai vorbim, nici măcar nu s-a apucat să le taie cu foarfeca. Parcă vede că are să stea toată noaptea și o să strige Liviu la ea să stingă lumina că nu poate dormi. Ne sculăm amîndoi de dimineață și te ajut și eu, numai acuma culcă-te, e trecut de două noaptea ; nu pot nici eu să dorm cînd te știu pe tine trează. Să se întoarcă Liviu, să ciocnim un pahar, spune ea. Am o vișinată cu totul specială, sînt convinsă că o să-ți placă. Și Matei o privește drept în față și, de data asta, aproape că nu observă dacă e urîtă sau nu.

7

După ce își căută fără succes prietenii — dispăruseră, îi înghițise parcă pămîntul ! — Matei înțelese că ultimul țărm spre care se putea îndrepta ființa lui înfrigurată în seara acelei zile, nu una dintre cele mai obișnuite pentru el, să nu uităm, împlinea douăzeci și unu de ani, era casa cenușie și mohorîtă a lui Papi, prietenul lor care „suferea cu nervii", ființă extravagantă și stranie, acceptată în cercul lor mai mult din milă, dacă nu cumva și dintr-o curiozitate morbidă. Oricum, era interesant ca ei să se afle în preajma unuia căruia „îi fila cel puțin o lampă" dacă nu mai multe, o persoană nu dintre cele mai arătoase în ceea ce privește aspectul exterior, făcut numai din oase, peste care se afla nu tocmai întinsă o piele roșcată și pistruiată ; Papi era în schimb cel mai devotat

prieten, un adevărat cîine credincios, puteai să-l rogi să-ți facă orice serviciu și el se executa fără crîcnire, iar casa lui, mare, burdușită cu mobilă veche și destul de soioasă, era întotdeauna deschisă. Părinții lui Papi îl aduseseră pe lume la bătrînețe și muriseră amîndoi în același an — unul primăvara, celălalt toamna — cînd singurul lor fiu se afla în ultima clasă de liceu, lăsîndu-i ca moștenire casa cea mare și sumbră, în care Papi trăia singur. Cîteva obiecte frumoase își mai păstrau încă prospețimea : un candelabru curios din sticlă venețiană, un goblen într-o ramă splendidă, sculptată, de dimensiuni de asemenea foarte mari, reprezentînd portretul unei femei frumoase cu obrajii roz și cu o coafură înaltă, în care se aflau o mulțime de panglicuțe, un samovar de aramă și mai multe macrameuri la care Papi, cine știe din ce pricină, ținea mult ; le spăla cel puțin o dată pe lună ; străluceau macrameurile, albe ca spuma, adevărate oaze de curățenie printre atîtea lucruri deteriorate de timp, fotolii șubrede îmbrăcate în catifea vișinie, care își pierduse orice luciu, scaune cu picioare nu prea sigure, perdele groase, de ani de zile nu fuseseră spălate și, dacă te gîndești bine, cine să le spele, Papi se îngrijea de macrameuri, le freca sîrguincios în lighean, le punea la uscat pe un scaun, în dreptul sobei de teracotă, punea sub scaun un ziar, nu cumva să se păteze parchetul. O mătușă — sora mamei — gîrbovită și căreia îi tremurau, la unison parcă, mîinile, picioarele și capul, era mult prea neajutorată și fără putere ca să se apuce să-i spele perdelele, îi aducea dulcețuri și gemuri făcute în casă, în după amiezile lungi de vară, îi spăla vasele și îi făcea ordine în bucătărie ; îl certa cînd uita să-și dea rufele murdare la spălat, îl punea să se tundă. Nu-mi place cum arăți, spunea Rori Neni, așa un băiat prezentabil și cu părul ca la țigani... Ultima modă, se lăuda Papi și-și trecea mîna pistruiată prin claia de păr roșcat. Ai cearcăne, spunea bătrîna, ești galben ca o lumînare de ceară.. (Femeia se întorsese de la Biserica luterană, unde aprinsese pentru cei morți mai multe lumînări.) Nu dorm noaptea, se plîngea Papi. (E singura ființă cu adevărat atentă la plîngerile lui : își dădea drumul, n-o cruța defel pe bătrînă, se văita mai abitir ca o femeie, ei îi

spunea toate necazurile, toate suferințele lui de om bolnav și ea îl asculta cu atenție, privindu-l drept în ochi, nemișcată : capul, mîinile și picioarele se opreau din tremurat, îi curgeau lacrimi din ochii ei apoși și le ștergea cu mîna ei uscată, cu vene albastre și îngroșate, sperînd că el nu le-a observat și într-adevăr el nu le vedea, era prins de propriile lui necazuri, pe care acum, iată, le scotea ca dintr-un sac fără fund.) Cînd reușesc să adorm, îi spunea el bătrînei, am coșmaruri, rămîn prin gări pustii, mă înțelegi, Rori Neni, și bate un vînt pe peron, nici nu-ți pot povesti cît de tare bate, și nu e nimeni, pricepi, țipenie de om, nici măcar un acar sau un impiegat cu care să pot schimba o vorbă, or, trenurile în care mă urc — și ce trenuri, Rori Neni, treci dintr-un vagon în altul și nu se mai sfîrșesc — aleargă prin noapte ca nebunele, fără să mai oprească în vreo gară, trenuri de noapte cu călători care dorm, n-ai cu cine vorbi să mai treacă timpul și ăsta-i, Rori Neni, lucrul cel mai greu de suportat... Și pe măsură ce povestea, Papi se ambala în propria lui povestire, poate mai adăuga de la el, voia cu orice preț s-o impresioneze pe bătrînă, căreia începuse să-i tremure din nou capul, mai tare ca de obicei. Nu mai povesti, striga cu o voce ascuțită și stridentă și, cu mîna ei uscată, cu degete subțiri și lungi — în tinerețe fusese profesoară de pian —, îl atrăgea spre ea ; Papi își căuta un culcuș iluzoriu la pieptul ei uscat de femeie bătrînă. Și ziua în amiaza mare, continua el să povestească fără s-o asculte, am cîteodată impresia că mă urmărește cineva, un domn într-un costum albastru de tergal cu dungi, cu ochelari negri sau fumurii ; stă, uite acolo, spuse, arătînd cu mîna spre geamul murdar, și mă urmărește. Prostii, sărea atunci bătrîna, să-ți scoți din cap nebuniile astea, cine și pentru ce să te urmărească pe tine ? Ai stat în calea cuiva, ai făcut rău vreunei persoane ? Nici nu vreau să te mai aud !, adăuga astupîndu-și cu mîinile amîndouă urechile, privindu-l cu ochii plini de lacrimi ; dar în ciuda tonului ei ferm, el era convins că ea suferă într-adevăr și în adîncul sufletului simțea o mare bucurie c-a făcut-o să sufere, că ei, cel puțin, nu-i este indiferent tot zbuciumul lui, din care da la iveală, de fapt, cu o anumită zgîrcenie, doar o

mică parte ; Rori Neni nu-și făcea iluzii, în interiorul cutiei craniene pe care ea și-l închipuia asemeni interiorului unui ceas minuscul, în care o serie de rotițe se mișcau cu precizie matematică în toate direcțiile, e o mică fisură, fără leac — în doctori, psihiatri și neurologi nu avea nici o încredere ! — și cuprinsă de lașitate și firească slăbiciune își spunea plină de speranță — în ultimii ani, la bătrînețe, devenise foarte credincioasă — că o s-o cruțe Dumnezeu, nu o s-o mai prindă ziua cînd nepotul ei va fi internat într-o casă de sănătate.

Prietenii lui Matei își făceau, desigur, mult mai puține griji decît bătrîna profesoară de pian ; erau tineri și nepăsători și mai mult decît o milă ușoară, însoțită de trecătoare dovezi de afecțiune — băiat bun Papi, prietenul nostru, să avem grijă de el, să nu-l lăsăm s-o ia razna de tot ! — nu li se putea, la urma urmei, cere. Se și distrau cîteodată, fără răutate însă, cu un fel de uimire de oameni sănătoși, care nu puteau pricepe întortochelile bolii ăsteia misterioase. Merg cu el pe stradă, povestește Col, și cînd ajungem în dreptul librăriei „1 Mai", Papi nu vrea să meargă mai departe. Îmi arată semnele de pe pavaj cu degetul, dungile pentru trecerea pietonilor. Ce-i cu ele, îl întreb, ce dracu' ai cu dungile alea ? Nu-s întîmplătoare, zice. Ce nu-i întîmplător ?, îl întreb. Dungile, arată el spre ele. Am fost săptămîna trecută și în dreptul moscheii erau altele, exact la fel. Ștefan nu se mai putu abține și începu să rîdă. Ce-ți veni să rîzi ca prostu-n tîrg ? îl întrebă Col înfuriat. Ce-ai cu mine că rîd ?, se răstoiește Ștefan la el. Nu pricepi că e grav ?, îl întreabă Col. Capul tău prost nu-i în stare să priceapă ? Ștefan, jignit, se întunecă la chip. Nu-i pricep pe nebuni, spune el, dînd din umeri. E vorba de Papi, nu de un nebun oarecare. Știu că e vorba de Papi, spune Ștefan cu o voce groasă. Doar că nu înțeleg, pentru asta rîd, pricepe, măi zevzecule... Am ocolit dungile albe, doar că lui Papi îi venea parcă greu să se despartă de ele, se întorcea mereu. Unde te uiți ?, l-am întrebat făcîndu-mă că nu pricep. Mă îngrijorează, spune Papi, fără să mai adauge ce anume îl îngrijorează. Și atunci, le mărturisi Col prietenilor, am avut pentru o clipă impresia că își bate

joc de mine, că joacă pur și simplu teatru — n-a dat el de trei ori la actorie ? — și m-am simțit jignit și m-am înfuriat ca un prost. Crezi că eu nu-mi dau seama că îți bați joc de mine ?, i-am spus ; numai că lui Papi îi păsa mult prea puțin de jignirile mele, căuta cu privirea ceva, continua să fie îngrijorat, mergea, ca să zic așa, ca pe ace, iar la un moment dat s-a oprit din mers ; nu merg mai departe, mi-a spus, stai o clipă să vedem ce-i de făcut ! Ce să vedem ?, l-am întrebat. Întîrziem la film, dacă ne oprim așa, la fiecare zece pași. Nu mă auzea ce spun, îi păsa prea puțin de mine. Eram sigur că am să dau peste ea, l-am auzit zicînd cu un fel de bucurie răutăcioasă. Peste cine ?, l-am întrebat. Vezi firma aia neagră ?, m-a întrebat Papi. Simțeam că nu mai suport, mai întîi dungi albe, apoi firme negre și din nou gîndul că-și bate joc de mine, că joacă teatru, m-a făcut să mă înfurii. Eram în același timp curios să aflu ce-i cu firmele negre din pricina cărora acum nu mai putea să meargă, așa că l-am întrebat ce anume are cu firmele negre, care e pricina că-l îngrijorează atît de tare... Au apărut peste tot, zice, nu sînt, după cîte am aflat, numai în oraș la noi ; la Sibiu, Cluj și Oradea s-au îmulțit ca ciupercile, nu mai ai loc de ele, pricepi ? Și de ce anume te neliniștesc firmele negre ? Nu pricepi că se pregătește ceva împotriva mea, că se pune ceva la cale ? Ce să-și bată joc, e grav bolnav, spuse Vladimir, trebuia să faci ceva, nu să te superi, să faci pe orgoliosul. Nu era cazul. Am încercat, se dezvinovăți Col ; am încercat să-l duc la spitalul de psihiatrie. Am un prieten medic tînăr, care e asistentul lui Pamfil. Am trecut, la un moment dat, chiar prin dreptul spitalului. N-a vrut în ruptul capului și cînd m-a văzut că stărui a început să plîngă. Faptul ăsta m-a dezarmat, pricepeți. Eram pentru prima oară pus într-o astfel de situație și e adevărat că n-am știut să mă descurc. Nici eu în locul tău nu m-aș fi descurcat, spuse Matei. Aseară am trecut pe la el. Am sunat și nu mi-a răspuns nimeni. Azi dimineață l-am căutat pe asistentul lui Pamfil. Papi era în spital. În cursul după-amiezii a încercat să se sinucidă tăindu-și venele. A avut un noroc orb, ca să zic așa. Are o mătușă bătrînă, sora maică-si,

dacă nu mă înșel, fostă profesoară de pian. Trece foarte des pe la Papi, sînt convins c-o știți și voi, nu se poate să n-o știți. Tocmai încerca să-și taie venele cu cuțitul. Bătrîna a avut prezență de spirit, a telefonat la Urgență. N-a reușit el mare lucru să facă ; nu era probabil bine ascuțit, sau cine știe ce dracu' s-a întîmplat. O mică hemoragie și atîta tot. Să mergem la spital să vedem ce face, spuse Vladimir, ridicîndu-se în picioare. Azi nu-i zi de vizită, dar după-amiază e doctorul meu de gardă, îi informă Col. Ne dă el drumul. În tot cazul e în afara oricărui pericol. Săracul Papi, nefericitul de el, spuse din nou Vladimir, apoi se așternu liniștea. De fapt, Papi, de teamă să nu-i piardă, ascunsese noilor săi prieteni întregul său trecut de om bolnav. În ultimii ani avuseseră loc mai multe tentative de sinucidere, mai mult încercări, pe care Papi nici nu avusese de gînd, în străfundul sufletului său, să le ducă pînă la capăt, mînat mai mult de dorința profundă și nemărturisită de a trezi compasiune, de a face să se nască în vastul ocean de gheață de care se simțea înconjurat un grăunte de milă, un fel de comunicare obscură, fără să fie întru totul conștient de ea, cu cei ce, din simplă întîmplare, străini, care, de altfel, nu s-ar fi interesat de soarta lui, ajungeau să afle, medici, surori, cei ce dădeau peste el, speriați, și-l duceau oprind o mașină oarecare, sau telefonînd după Salvare, la spital. Iată de ce o astfel de tentativă avu loc pentru prima oară într-un parc, nu prea departe de niște studente la medicină care învățau pentru examene — era în pragul sesiunii de vară. Papi își luă această măsură de prevedere, încît, la o adică, un prim ajutor, cît erau de novice întru ale meseriei, tot i l-ar fi putut da. Încercase să-și taie venele cu o lamă și fetele, una dintre ele, de fapt, îndreptîndu-și întîmplător privirea spre el, în timp ce încerca să memoreze nu știu ce oscioare foarte greu de reținut, văzu lama sclipind în lumina soarelui și scoase un țipăt prelung, speriindu-le pe toate celelalte, cufundate pînă peste cap în cumplitul și complicatul schelet uman. Alergară într-un suflet, încercînd, atît cît se pricepeau ele, să oprească hemoragia ; una dintre ele alergă după un taxi ; cuprins de o ciudată stare de fericire, Papi se lăsă dus ; șoferul, morocănos, le

atrase atenția să nu-i păteze mașina ; el părea cel mai puțin afectat de nenorocirea lui Papi. La spital începură să se foiască în jurul lui ; o asistentă medicală foarte tînără, la început de profesie, probabil, mai puțin călită, avea lacrimi în ochi ; cazul nu era grav, hemoragia fu oprită cu ușurință. Celelalte două tentative avură cam același traiect, cu diferențele de rigoare (în fundul sufletului, Papi se rușina de ele, simțea nota falsă, jocul periculos căruia i se deda cu bună-știință, dar în același timp era conștient și de impulsul profund, de necontestat, obscur și înspăimîntător, aflat undeva în spatele acestui așa-zis joc și căruia nu putea să i se sustragă în nici un fel). La spital nici o soră tînără nu mai lăcrima, erau toate bătrîne, își păstrau calmul, cu toate că mila, spre marea bucurie a lui Papi, li se putea citi pe chip. Un băiat atît de tînăr, sărmanu', cine știe ce decepții o fi avut, l-o fi părăsit iubita, mulți tineri se sinucid din motive sentimentale, o decepție puternică în general, mărturisesc cu greu, după ce pericolul a trecut — în cazurile fericite, pentru că sînt și unii care nu mai pot fi salvați — se rușinează, se simt foarte jenați, nu scoți nimic de la ei în ruptul capului, oricît ai fi de curioasă, poveștile astea de dragoste, mai ales cînd sînt nefericite, sînt deosebit de interesante, cine a fost ființa care i-a împins spre asemenea act necugetat. Pînă la urmă se află însă totul, transpiră cine știe cum, unele detalii erau smulse chiar de la vizitatorii pacientului care, pălind, cu un surîs cam pierdut, primea flori și cuvinte de îmbărbătare ; dar *ea* de ce nu apare, ar putea cel puțin acum, nu-i așa, cînd un om, un băiat tînăr și atît de drăguț, a fost gata să-și dea viața pentru ea ; uneori, spre marea bucurie și satisfacție a curioaselor asistente, apare și ființa, cam frivolă și ușuratică sau, dimpotrivă, gingașă, palidă și plînsă, o fată bună, dar care, din nefericire, iubea pe altul, cu flori sau fără flori și persoanele cele curioase zadarnic trăgeau cu urechea, pentru că cei doi se priveau doar ușor stînjeniți, fără să scoată o vorbă ; cuvinte edificatoare și lămuritoare nu se schimbau... Un instinct feminin, foarte sigur, le spunea însă că în cazul lui Papi nu exista o asemenea ființă, gingașă sau

frivolă, — *nu* — femeile acelea trecute prin viață simțeau de departe mirosul greu al singurătății și cînd o vedeau apărînd pe Rori Neni, în paltonul ei vechi, ele înțelegeau că așa era firesc să fie, nu putea exista decît o mătușă bătrînă, gîrbovită și speriată, cu mîinile tremurînd. Cine altcineva să-l plîngă, n-o să apară cine știe ce Gina Lollobrigida lîngă patul lui. O bătrînă ca asta, da, ștergîndu-și nasul roșu de frig cu o batistuță mirosind și ea a bătrînețe, o bătrînă, scoasă și ea de la naftalină.

Dîndu-i un telefon lui Papi, Matei simțea în primul rînd că intră în pielea bunului samaritean ; și-a mai revenit, se simte mult mai bine, nu-l mai obsedează nici măcar dungile negre sau albe sau firmele cu culoarea lor suspectă, a fost o criză, șederea la spital se pare că i-a făcut bine, în schimb, de prieteni în jurul lui, ca să-i ridice moralul, în mod sigur are nevoie, așa că, spusese Vladimir, care era cel mai impresionabil dintre toți, stați mai fraților cît mai mult în jurul lui, nu-l lăsați singur, Papi nu-i ușor de suportat, știu, numai că băiatul ăsta are o inimă mult prea simțitoare, nefericitul, spune Vladimir, și prietenii erau de acord ; cu toate acestea nu se prea grăbeau cu vizitele. Papi stătea singur și Rori Neni îl întreba dacă să tragă perdelele, dacă nu cumva îl supără lumina, sau dacă mai vrea puțin ceai de mentă, un dezinfectant foarte bun, susținea ea cu încredere, optimistă, de parcă tot răul ascuns în mădularele nepotului ăstuia al ei ar fi putut fi vindecat, ca prin minune, cu un ceai de mentă. Dar nu numai dragostea pentru aproapele lui îl mîna pe Matei spre casa mohorîtă și tristă a lui Papi, ci și, în primul rînd, ca să fim drepți, neputința de a se întoarce acasă la, dealtfel, primitoarele lui gazde, care la ora asta, își spunea Matei, se pregătesc de culcare, cu toate că era încă foarte devreme. Sentimentul că ziua lui de naștere nu se putea sfîrși cu un asemenea fiasco ; nici unul dintre prietenii din noaptea trecută ! — și ce bine se distraseră — intraseră parcă în pămînt cu toții, zadarnic îi căutase peste tot, nici pomeneală să dea de urma lor. Așa că formă numărul lui Papi, care aflîndu-i intențiile — o vizită nu prea lungă, ca să nu-l obosească — nici nu-l lăsă să termine fraza.

Care oboseală, spuse el, vino cît mai repede, pînă nu se înteţeşte ninsoarea, apoi începu să se plîngă, să-i facă reproşuri, îl uitaseră de cînd a ieşit din spital, doar Vladimir — am ştiut că are o inimă de aur ! — a trecut să mă vadă ; să nu crezi, schimbă el rapid tonul conversaţiei, că am uitat că astăzi e ziua ta, ţi-am luat şi un mic cadou, suspină, nu-ţi spun, îmi pusesem în gînd să nu ţi-l dau, nesuferitule, — iartă-mă că-ţi spun aşa, te alint, vezi bine, nu eşti chiar atît de nesuferit, eşti un băiat chiar simpatic, simpatic de tot — dacă nu-mi telefonai. M-am gîndit mult, în primul moment n-am avut nici o idee, îţi spun drept, ce să-i iau băiatului ăstuia, ce poţi să-i faci cadou unui tip care împlineşte douăzeci şi unu de ani, îmi era capul gol pur şi simplu, — şi în timp ce Papi tuşise în pîlnia telefonului, Matei simţea cum îi îngheaţă picioarele, tropăia din ele ca să şi le mai încălzească, — o cravată, sau ceva de genul acesta, e după părerea mea mult prea banal, toată lumea îţi aduce de ziua ta cravate care nu se asortează la nici un costum, sau o cămaşă, şi mai banal ; în primul rînd nu ştiu ce număr porţi, nu-i aşa ? — nici un gînd, pricepi, nici o idee... Bine, Papi, îi întrerupse Matei tumultul verbal, ai să-mi povesteşti cînd ajung la tine, deocamdată am îngheţat de frig, îţi dau telefon din stradă, îţi dai seama ; iar Papi, aflînd că îi telefonase din stradă şi că, deci, l-a făcut să se congeleze — verb care îi plăcu, pentru că îl repetă de mai multe ori — se întrecu cu scuzele, iar un tumult de fraze părînd a nu se mai sfîrşi niciodată ; bine, îl întrerupse din nou Matei, vin chiar acum, iau autobuzul patru, nu-i aşa, în jumătate de oră sînt la tine.

Matei, îndreptîndu-se spre casa lui Papi, o făcea cu un entuziasm exagerat, avînd în vedere faptul că vizita la un om bolnav presupune întotdeauna o strîngere de inimă, o anumită convenţionalitate, un fel de obligaţie de care trebuie oarecum să scapi, deci chiar pe dos decît ceea ce simţea în aceste clipe, bucuros fiind că o să-l vadă pe Papi, un ins ciudat — încercase doar să se sinucidă nu cu multe zile în urmă şi mai era şi povestea aia cu dungile negre şi albe ! — dar, în ciuda tuturor ciudăţeniilor ăstora ale lui, el era convins că o să petreacă

o seară plăcută, prietenul lor — îi spunea așa, la fel ca toți ceilalți din grupul lor, cu toate că era o prietenie mai specială — fiind o gazdă desăvîrșită ; știa cum să-și distreze oaspeții, inventa tot felul de chestii și îi bombarda cu tot felul de surprize ; boala îl determina pe Papi să fie mult mai matur decît ei, încît cu toată comportarea lor ușor condescendentă — Papi era un bolnav, nu-i așa, și ei, ca oameni sănătoși, trebuiau să-l menajeze și să-l protejeze, într-un cuvînt, cum fusese de părere Vladimir, patetic ca întotdeauna, „să aibă grijă de el“ — Papi îi domina de fapt, reușise să-i atragă, făcînd din ei, la urma urmei, singurii și foarte credincioșii lui spectatori ; da, el se da în spectacol în fața lor și băieții îl urmăreau fascinați ; apoi, ca să fim drepți, el avea grijă de ei, mai exact spus, el îi lua sub aripa lui protectoare de cum soseau în vizită, lăsîndu-și paltoanele în vestibul, bocănind stingheri din picioarele lor încălțate în bocanci ; să vă dau o măturică să vă ștergeți de zăpadă, spunea Papi, dacă nu mai încap paltoanele pe nenorocitul acela de cuier, puneți-le pe unde puteți, mereu mi-am pus în gînd să golesc cuierul, găsești pe el ce vrei și ce nu vrei ; dă-mi-l dragă, să ți-l pun eu, nu te credeam atît de neajutorat, scuză-mă, am impresia că te-am călcat pe picioare, nu, atunci e bine, care dintre voi miroase a parfum, l-am prins că vine de la o damă, sînt discret, nu întreb mai mult. Și apoi Papi, la fel ca o mamă afectuoasă, le gătea înflămînziților lui prieteni fel de fel de mîncăruri alese, în prepararea cărora era foarte priceput. Refuzară însă să mănînce pui cu sos de prune, făcuse prin urmare sosuri, trebuie să așteptați pînă reușesc să improvizez altceva, le spuse privindu-i mirat, dar în același timp concentrîndu-se asupra problemei care se ivise, Papi era conștient că trebuie să facă eforturi ca să-și mențină noii prieteni și o făcea cu o exaltare și o dăruire demne amîndouă de toată lauda. Mai stați, spunea el cînd ei, după o masă, într-adevăr, cît se poate de plăcută — se discutase cu aprindere despre ultima montare a „Naționalului“, *Fata fără zestre* a lui Ostrovski, Matei fusese cel mai însuflețit dintre toți, susținea sus și tare că piesa nu-i decît o melodramă, e adevărat, cu multă culoare locală, numai că Ostrovski ăsta — nu cel cu *Așa*

s-a călit oțelul — nu-i, bineînțeles, nici o legătură între unul și celălalt, clasicul deci, fusese mult prea industrios, scrisese piese cu toptanul. Da, intervenise Papi în discuție, dar, nu uita, *Vinovați fără vină* cu Drujnikov, îmi place la nebunie Drujnikov ; și piesa are momente înălțătoare, amintiți-vă scena confruntării cu propria lui mamă ; tot o scenă de melodramă, încerca să strecoare Matei ; da, fusese de acord Papi, dar cîtă noblețe, visul meu e să ajung să joc în piesa asta, bineînțeles că nu am să ajung să-l egalez pe Drujnikov ; e un actor mult prea complex, prea mare, are și o figură cît se poate de expresivă ; mie mi-a plăcut, se auzi vocea lui Col, oarecum din afara disputei, și mă refer în primul rînd la regie, au fost cîteva chestii bine găsite, ca să nu mai vorbim de decor ; soții ăștia Ieremici sînt excelenți ; după părerea mea, e o mare achiziție a „Naționalului", numai să rămînă, să nu o șteargă în Capitală, cum au făcut-o atîția alții înaintea lor, ar fi păcat, pe cuvîntul meu că mi-ar părea rău ; sper ca ăia de la conducerea teatrului să fie destul de deștepți ca să-i momească. Să le dea, de pildă, un apartament ca lumea, trebuie reținuți cu orice preț, ce dracu', cîțiva oameni de valoare în orașul acesta și ăia să ne părăsească ! Fusese, prin urmare, o masă însuflețită de discuții aprinse, numai că la un moment dat omul trebuie să și plece, vorba aia, călătorului îi șade bine cu drumul ; nu mai prindem împuțita aia de mașină dacă nu plecăm acuma ; un sfert de oră numai, se ruga Papi, să vă cînt ceva la flaut. O arie din *Regina Viselor* de Purcell. E sublimă. Muzică de scenă pentru *Visul unei nopți de vară* de Shakespeare. Papi îi dădea gata cu erudiția lui și cu măiestria de a cînta din flaut... Pierduseră ultimul troleibuz, înghețau de frig în stație, cu speranța că nu s-au retras chiar toate, dacă nu, peste un sfert de oră, tot trebuie să vină cel de noapte. Mai mare păcatul că-i filează o lampă, spune Ștefan, și toate calitățile cu care era înzestrat Papi se vor risipi fără rost — și cîntatul la flaut și talentul lui de actor, din pricina unui lucru pe care ei nu erau în stare să-l definească ; ceva greșit pus în alcătuirea lui intimă — și nu spuneau tot acești tineri, care erau băieți de treabă și nu tocmai înguști la minte ; din cauza acelor soți, băr-

bat și femeie, care îl zămisliseră cînd de-acuma puterile le erau vlăguite, bănuiau, mintea lor tînără căutînd cu înfrigurare un răspuns nu numai din milă, sau dintr-o admirație de băiețandri, în fața celui ce făcea atîtea eforturi să strălucească, ci dintr-un impuls mult mai adînc, pentru că erau la vîrsta la care omul își pune tot felul de întrebări. Mai tîrziu, amintindu-și, vor rîde de ele, dar ce importanță are ! Cum e cu viața adică, de ce e așa și nu altfel, ce se *ascunde,* că ceva trebuie să se ascundă dincolo de ceea ce pare clar ca lumina zilei, întrebări naive, priviri de copilandri cu ochii abia mijiți, cum se spune ; uite-i și pe ăștia, abia au făcut ochi și o iau care încotro, bîjbîind printr-un fel de ceață tulbure ; ce-i cu Papi ăsta, că ceva s-a stricat acolo, înăuntru și atît de adînc, încît nici chiar toată doctorimea, cît e ea de învățată, nu poate să vadă. Autobuzul nu mai venea și porniră pe jos, frigul îi pătrundea, îl uitară pe Papi, uitară nebunia lui, la a cărei cauză primă nu izbutiseră, bineînțeles, să ajungă, îi înjurau pe împuțiții de șoferi care se retrăgeau înainte de a fi timpul. Am s-o soilesc mîine dimineață pînă mă satur de somn. Nenorocita aia de asistentă o să facă însă scandal, parc-o văd, o să mă pîrască la profesor, spuse, cu fălcile încleștate de frig, Col. A pus ochii pe tine, vezi să n-o pățești. Nu te poate suferi ! Cred că din pricina crestei tale de cocoș. E foarte principială. Bărbat-su e mare știab, nu știu pe unde. Dai jos frumoasa ta creastă, numai buclișoare, și ai rezolvat problema. Nici nu mă gîndesc, spune Col. Treaba ta, spune Ștefan, pe un ton nesuferit de didactic. Eu te-am prevenit. „E noapte adîncă, ce noapte grea ! / Parcă-a bătut în fundul lumii cineva", declamă Matei. Iată o poezie genială, adaugă el solemn, despre care la școala asta, cu trei rînduri, cum se spune la noi, nici nu se vorbește. Dreptu-i ?, își întreabă el prietenii. Dar prietenii mîrîiau ceva, prin care vroiau să spună ce nu-i drept ; le era însă mult prea frig — măiculiță doamne, ce ger mai era — ca să deschidă gura...

*

Cînd Matei coborî din autobuz, ninsoarea se întețise atît de mult, încît aproape îl orbea ; cu mare greutate

reușea să-și țină ochii deschiși. Piciorul se afundă în zăpada pufoasă pînă mai sus de glezne, în zăpada diafană, a cărei puritate era ascunsă și într-un fel parcă păzită de întuneric. Un val de fericire, inexplicabilă, îl cuprinse pe Matei ; lăsă zăpada să-i intre în gură și-i simți răceala arzîndu-i gura ; și de bucurie — ce fel de bucurie neroadă o mai fi și asta ! — îi veniră lacrimi în ochi, viața nu poate fi altfel decît frumoasă, își spuse el cuprins de o exaltare copilărească și cam nătîngă ; oricît ar încerca unii să o facă urîtă, nu vor izbuti niciodată, își spuse, și se simți, el, fragilul adolescent — pentru că era încă un fel de adolescent întîrziat, necopt la minte, nici pomeneală să fie copt ! — învingător, acesta era cuvîntul exact care îi veni în minte și care definea foarte exact ceea ce simțea în clipa aceea. Învinsese pe cine și ce anume ? Iată întrebarea la care acest tînăr, răzbind greu prin ninsoarea deasă, mergînd mai mult cu ochii închiși ca să nu-l orbească ninsoarea, în timp ce picioarele i se înfundau în zăpadă din cauza căreia înainta cu greu, tînărul acesta în palton nou-nouț, din stofă reiată — se îngrijiseră părinții de el, paltonul așteptase în dulap, numai să fie îmbrăcat, încă din timpul verii, bătrînul croitor neamț învîrtindu-se în jurul lui, cu gura plină de ace : știi că acum e la modă mai scurt, dar eu sînt de părere să-l lăsăm așa, o să vedeți la iarnă ce bine o să vă prindă — întrebare la care Matei ar fi trebuit probabil să dea un răspuns mai clar și ceva mai lămuritor, căci ce fel de învingător mai era și el, vai și-amar de capul lui, nu-l aruncaseră, nu prea demult, nici un an nu trecuse de atunci, afară dintr-o Facultate, și ar fi așteptat mult și bine ca să fie din nou student, dacă n-ar fi intervenit, cum se întîmplă, numai întîmplarea (nu numai în melodrame apare ea, ci și în viață, după cum se poate vedea), *întîmplarea* și norocul, baftă în toată regula, luînd înfățișarea plină de solicitudine și zîmbitoare a unui prieten, cu care tatăl lui Matei juca uneori, în după-amiezile lungi de vară, table. Deci, acel medic, săritor la nevoie și auzind de necazul prietenului — tot întîmplarea făcuse ca medicul să fi fost coleg nu numai de clasă, ci și de bancă, într-un cuvînt prieteni nedespărțiți, cu rectorul universității — îl întrebase : de ce nu mi-ai

spus, bătrîne, ți-o rezolvam într-o săptămînă ; e suficient să-i scriu o scrisoare, sau chiar să-i dau un telefon ; între timp lucrurile s-au mai așezat, nu-i așa, s-au mai aplanat ; acum sînt de părere că se poate acționa, fără să se facă bineînțeles prea multă zarvă. Și între timp trecu încă o săptămînă și doctorul îi telefonă tatălui lui Matei într-o seară, — avea o voce veselă — s-a rezolvat, bătrîne, să plece chiar mîine dimineață băiatul la București, să stea amîndoi de vorbă, să-i explice pe larg despre ce a fost vorba, s-a revenit, între timp, și asupra altor cazuri ; cu acceleratul de dimineață, bineînțeles, își ia o cameră la hotel pentru noapte, e băiat mare se descurcă ; ce să-mi mulțumești, dacă între noi nu ne ajutăm, mai mare păcatul că nu am știut mai demult, te aștept mîine pe la cinci la o partidă de table, trebuie să-ți dau revanșa. Matei îi făcu rectorului, se pare, o impresie bună, s-a exagerat, desigur, prietenul a fost și așa exmatriculat, zadarnic i-ai luat apărarea ; am vorbit la telefon cu rectorul de la Cluj, spuse proaspătul rector al Universității din București, fost ambasador la Paris, te înscrii în anul IV, n-are importanță că repeți un an, înțelegi ? Trebuie însă o oarecare discreție, să nu se facă prea mare vîlvă, nu-i așa, vezi, ți-ai uitat revista pe fotoliu, nu pleca fără ea, azi e vineri, trebuie să fie numărul nou din „Contemporanul", ei, mult noroc și curaj, îi mai spune rectorul la plecare. Așa că era mai mult ceea ce rectorul îi urase, un norocos, decît un învingător, cum își spunea el, în acele clipe de exaltare și la urma urmei nemotivată, așa că Matei se dezumflă dintr-o dată și cum lumina pe străduța pe care o apucase era stinsă, orbecăia prin întuneric, făcîndu-și cu greu drum prin zăpada tot mai înaltă, se urcase mai sus de glezne... Studentul din anul IV s-ar fi plictisit poate de moarte repetînd aceeași materie, chiar dacă profesorii erau alții, dacă n-ar fi fost cîțiva dintre colegi îndrăgostiți de-adevăratelea de literatură și pentru care a se vedea cu diploma de profesor nu era singurul scop, cu care se împrieteni repede ; aceștia se simțeau oarecum nerăbdători să se „măsoare" cu unul din București și așa intrară, ca să zicem așa, în viața lui Matei : Col, Ștefan și Vladimir, trei prieteni dintr-o dată, o performanță pentru un ins

destul de retras ca el ; Ștefan își adună încă de pe-acum material pentru lucrarea de stat, o întreprindere cu totul nouă — într-o zi cînd am să fiu în formă am să vă explic, mai pe larg, despre ce anume e vorba — a operei lui Rebreanu ; îl nemulțumeau studiile apărute, nu-i ăsta Rebreanu, măi fraților, pe cuvîntul meu că nu-i ăsta, le explica el cu o exaltare cam greoaie, care dealtfel nu-i sta în fire ; la el totul era, așa cum am văzut, trăncăneală de prisos, îl enerva și cînd discuțiile dintre ceilalți se prea înfierbîntau, își lua o carte și se retrăgea într-un colț, nemulțumit și încurcat ; Vladimir scrie poezii — deocamdată fleacuri, n-are rost să vi le citesc, cînd o ieși ceva mai ca lumea, om vedea atunci — și urca adesea, în taină, să nu se afle cumva la Facultate, dealul spre locuința marelui poet, cu inima strînsă de emoție, un adevărat pelerinaj ; fericirea de a se afla în preajma *lui,* de a-l asculta, beatitudinea de care era cuprins cînd poetul îi citea din ultimele lui versuri, nepublicate în nici o revistă, era o taină pe care Vladimir o păstra doar pentru el ; poetul îi da cărți să citească ; Vladimir se închidea atunci trei, patru zile în cămăruța lui, nu-l vedea nimeni : una din cărți nu putu însă să nu o arate și prietenilor lui, în cea mai mare taină : *De la Zamolxe la Ginghis Khan,* de Mircea Eliade, apărută prin 1943. Fusese văzut, totuși, intrînd în casa poetului, se află în felul ăsta și la Facultate, se pregăti chiar o ședință la care tînărul student să fie aspru criticat ; spre norocul lui, însă, poetul publică o poezie într-o revistă locală, nu una originală, deocamdată, îi spuse redactorul-șef, ar fi prematur, o traducere din Hölderlin, o invocare a zeului Pan ; fiind vorba de un zeu păgîn, poezia nu putea fi învinuită c-ar avea un caracter mistic. Numele poetului fu amintit apoi chiar într-un articol, așa că ședința de prelucrare a lui Vladimir fu amînată, să vedem, nu-i așa, ce se mai întîmplă ; tînărul admirator continua să urce dealul ; Vladimir, al cărui tată vitreg ținea foarte mult la el, — era, înțelegeți, tatăl meu, chiar dacă nu m-a făcut el, semănăm chiar la chip, pe cuvîntul meu că semănăm — îi recita lui Matei din Pușkin în original, mai ales din *Evgheni Oneghin ;* traducerile, spunea el, sînt apă de ploaie, prea dulcege, Pușkin e mult

mai precis și mai viguros, ia ascultă cum sună. Singurul neliterat era Col, un grămătic, cum își spunea cu prefăcută modestie, figura cea mai luminoasă a grupului lor, adorat de colege ; s-ar putea, cine știe, ca în secret să fi fost toate îndrăgostite de el. Jucîndu-se în pauze cu părul lui ondulat, aranjîndu-i un fel de buclișoare ; nu-mi place cum arăți cu buclele astea ; ia nu vă mai bateți joc de băiat, lăsați-l în pace, și tu ce te lași ca un mormoloc să te pocească ?, îl certa Vera, cea mai emancipată dintre fetele anului ; mie îmi place de el așa cum l-a făcut mă-sa, declara ea și-l lua după cap ; într-o zi am să te cuceresc, îi promitea ea, dar acum n-am timp, sînt încurcată cu un tip serios ; lector la medicină ; facem împreună hipism, ne cățărăm pe munți, o nebunie.

Oricum, prietenii nu fuseseră de găsit, așa că Matei se îndrepta spre casa lui Papi, trăgînd în piept mirosul atît de plăcut al zăpezii proaspete și în sfîrșit ajunse ; ferestrele erau toate luminate, Papi îl aștepta probabil ; cine știe dacă nu își pierduse răbdarea că întîrziase atît ; sună, și Papi îi deschise ușa, o crăpă numai, să nu intre zăpada, „ne înzăpezim“ vorba Chiriței cînd ajunge în dulcele tîrg al Ieșilor, spune el, intră repede, cuierul e de data asta gol, ai unde să-ți pui paltonul, ce-i cu tine, ai înghețat de frig ?, ești ca un morcov la față, cine umblă pe vremea asta fără căciulă ; am căciulă, îi explică Matei, în timp ce se scutură în hol de zăpadă, dar n-o port ; tocmai făceam niște inhalații cu ceai de mușețel, am răcit groaznic, tușesc ca o babă ofticoasă ; intrară și Papi îl rugă pe Matei să aibă răbdare cîteva minute, pînă își termină el inhalația ; capul îi dispăru sub un prosop imens, uită-te la fotografiile din album, dacă vrei, îl îndemnă el : eu, la diferite vîrste ; nu lipsește, bineînțeles, nici cea în patru labe, pe covor, dar nu-i deloc reprezentativă. Papi, la patru ani, un băiețaș durduliu, cu ochi albaștri, cu o fundă mare în vîrful capului, ca la fetițe ; în spatele scaunului cu brațe rotunde, pe care stă băiețelul, mama, o femeie impunătoare și în vîrstă, aducînd mai curînd a bunică, foarte elegantă, pe timpul acela tatăl lui Papi era ministrul agriculturii ; țineau casă mare, se poate vedea și o bonă, ceva mai în spate, surprinsă din greșeală ; se pare că tocmai își pusese în

gînd să fugă din cadru ; Papi, la șase ani, pe o tricicletă, doi domni în spate, ministrul și fratele lui, un mare chirurg, mult mai tînăr ; o diferență între frați, după cum se deducea din fotografie, de cel puțin cincisprezece ani. (Chirurgul profesa și acum, la șaptezeci și cinci de ani și îi trimitea din cînd în cînd lui Papi sume mari de bani, „nu are copii și soarta nefericitului lui de nepot, bolnav cu nervii, îl preocupă foarte mult"). Papi, la treisprezece ani, singur. Nici de data asta, nici o asemănare cu tînărul scheletic, cu capul vîrît sub imensul prosop verde ; un băiat cu breton, puțin cam dolofan pentru vîrsta lui ; pantaloni scurți tirolezi, pălărie tiroleză cu pană, în spate un decor artificial — păduri cu căprioare și un izvoraș ascuns printre ferigi, ceva de mare prost-gust. Papi are și o pușcă, se face că trage cu ea, dar gestul e mai mult stîngaci decît agresiv ; îi vîrîseră, probabil, mai mult cu forța, pușca în mînă, lui Papi nu-i plăceau puștile, cel mult săbiile, pentru că citise de-acum *Cei trei mușchetari* și *Peste douăzeci de ani* ; zîmbise cățelului și i se vedea un dinte știrb în față ; venea probabil tocmai de la dentist și, în drum spre casă, ex-ministrul se gîndise să-i facă băiatului o fotografie, drept amintire ; nu vreau la fotograf, vreau să trecem pe la librărie să-mi cumperi o carte ; ce fel de carte vrei iar, nu uita că ți-am luat și săptămîna trecută una, nici n-ai terminat-o ; *Copiii căpitanului Grant,* te rog, am văzut-o în vitrină la nenea Friedmann, cînd ne-am dus la dentist ; de ce ești atît de aspru cu el ?, nu vezi cît de mult ține să o aibă, e mare lucru să i-o cumperi !? Papi, la optsprezece ani, în doliu, după moartea părinților ; celebrul chirurg îl ține de o mînă ; Matei încearcă să citească ceva pe chipul impenetrabil al adolescentului ; durere, suferință ascunsă, greu de ghicit ; Papi, cel de astăzi, își făcuse însă apariția ; un adolescent lung și slab, cu mărul lui Adam foarte pronunțat ; se puteau ghici și pistrui, iar părul tăiat scurt, nu mai lung de două degete, probabil că primise și el unele nuanțe roșcate ; mai sînt și altele, cînd ai timp am să ți le arăt, spune Papi, scoțîndu-și capul de sub halat, ușor transpirat din pricina căldurii.

După ce Papi sfîrși cu doftoriceala, un aer sărbătoresc apăru pe chipul lui ușor congestionat. Ei, acuma pot să

te felicit pentru ziua ta de naștere, numai că nu pot să te îmbrățișez din pricina gripei, nu vreau să-ți dau și ție microbi, spuse el pe un ton festiv. N-am răbdare, adăugă el, pînă nu-ți arăt cadoul pe care ți l-am luat, îl am de o lună și mai bine pus deoparte ; nu-ți mai spun că am scotocit toate anticariatele, vroiam o carte mai deosebită, una așa, să merite s-o faci cadou ; și Papi scoate la iveală o cărticică micuță, făcută ferfeniță, fără coperți și cu hîrtia îngălbenită de vreme : *Hamlet, prințul de la Dania,* se putea citi pe prima față a cărții, *Tragodie în trei perdele.* Ce zici de asta ? îl întrebă Papi, în culmea entuziasmului ; nu-i așa că-i un lucru rar, aș zice chiar de mare valoare, prima ediție în limba română a capodoperei lui Shakespeare, apărută în veacul trecut, uite sus chiar și anul apariției, s-o fi și jucat te pomenești în limba asta care nouă ni se pare astăzi de tot hazul ; lui Matei, căruia cărțile vechi, edițiile bibliofile nu-i spuneau mare lucru, nu suferea de patima asta atît de nobilă și de înălțătoare după părerea unora, cadoul nu-i făcu o impresie deosebită, dar căută, cît fu în stare, să-i ascundă lui Papi acest lucru, nu voia să-l supere, și-l închipuia cu cîtă rîvnă căutase cărțulia asta, cum stătuse de vorbă cu toți anticarii, neștiind chiar ce vrea, spre exasperarea acestora ; vreau ceva deosebit, o carte rară ; spuneți-ne ce anume, ca să știm ce să vă oferim ; poate îmi recomandați o carte de teatru, o ediție princeps, să zicem ; sînt rarisime și foarte scumpe, costă o groază de bani ; nu chiar așa, nu ceva să coste exorbitant de mult ; uitîndu-se prin trefeloage vechi scrise în chirilice, cu coperțile roase de timp, scuturînd praful de pe ele, cu o motivată repulsie, pentru că Papi avea oroare de praf, simțindu-și mîinile uscate, trebuie să mă spăl neapărat undeva pe mîini, nu mi le pot suporta ; el care fusese două luni învățător suplinitor, apoi dăduse bir cu fugiții din pricina prafului de cretă ; trebuia să scrie la tablă cu cretă și el nu putea suferi praful acela alb și roșcat, intrînd în piele, făcînd-o aspră și zgrunțuroasă, sub unghii, provocînd o usturime insuportabilă, oricît te-ai spăla pe mîini senzația de uscăciune se păstrează ; pînă ce Papi descoperi și se entuziasmă brusc, era tocmai ceea ce căuta el, această ediție a *Tragodiei în trei perdele ;*

formidabil, încercă să se entuziasmeze Matei, ăsta-i chiar un dar, ca să zic așa, de zile mari ; și întoarse cartea pe toate părțile, căută monologul lui Hamlet, citi cîteva rînduri din el. Cartea asta veche, se entuziasmă în cele din urmă, are un parfum extraordinar, mă bucur mult și îți mulțumesc, nu mă așteptam la un asemenea cadou... Ceva de zile mari, adăugă Matei, răsfoind în continuare cartea, cu multă atenție, ca nu cumva filele atît de subțiri și de fragile să se rupă chiar de tot. Am pregătit chiar și o mică scenă, spune Papi, fericit că i-a făcut o surpriză atît de plăcută prietenului său. Bineînțeles că nu am îndrăznit să mă apropii de rolul lui Hamlet, n-am avut curajul, ar fi însemnat o adevărată nesimțire, după părerea mea, actori mari n-au îndrăznit să-l joace ; am pregătit în schimb o altă scenă, un alt monolog, cel al lui Polonius, cînd îl sfătuiește pe Laerte cum să se poarte la universitățile la care pleacă ; și Matei fu de data asta cît se poate de surprins ; pentru a doua oară de ziua lui îi e dat să audă monologul lui Polonius. Am ales, bineînțeles, o traducere mai nouă, trebuie însă să ai răbdare, pînă mă machiez ; am improvizat chiar și un fel de costum, ceva care aduce mai curînd a boier fanariot decît a nobil de la castelul Elsinor, dar, oricum, se cheamă totuși că e un costum ; în definitiv, Hamlet s-a jucat în tot felul de costume moderne, atunci, de ce, mă rog, n-ar apărea Polonius și ca boier fanariot și, în definitiv, chiar are ceva din șiretenia acestora, nu găsești ?... Matei rămase singur, răsfoi „tragodia“ din nou, căută monologul cu pricina, limba naivă, plină de farmec, chinuit parcă, în versuri stîngace și șchioape, exercită asupra lui același farmec greu de explicat ; trebui să aștepte destul de mult, Papi dădea o importanță deosebită machiajului, deghizării, avea ambiția să se machieze în așa fel, încît să nu fie recunoscut în primul moment ; s-ar putea spune că deghizarea îl preocupă chiar mai mult decît interpretarea propriu-zisă ; odată, tot ca să-i facă plăcere lui Matei, știind cît de mult se dă în vînt după Cehov, apăru în fața lui, spre marea surpriză a acestuia, sub înfățișarea celui ce a scris *Pescărușul*. Deghizarea era perfectă, nu lipseau, bineînțeles, nici barbișonul și nici *pince-nez*-ul, nici surîsul ironic din ochii lui de miop,

nici tusea de ftizic, iar cînd Cehov, jurai că-i el, se așează la masă și deschise un volum începînd să citească primele fraze din *Casa cu mezanin,* Matei fu în culmea entuziasmului, ajunse la concluzia că Papi are un talent mare, talent cu carul, cum se spune ; sînt sigur că anul acesta, dacă te prezinți la Institutul de Teatru ai să intri neapărat, părerea mea e să te prezinți chiar cu povestea asta, ai fost extraordinar. Noua deghizare îi cerea, se pare, o grămadă de vreme lui Papi, Matei era curios să vadă cît de mult o să izbutească să semene el cu Polonius și, în sfîrșit, după aproape o jumătate de ceas, Papi reapăru, numai că nu era chiar el, așa cum îl știa Matei, care era curios să afle cum de izbutise să se facă atît de voluminos, ce naiba reușise să pună pe oasele lui slăbănoage ca să arate așa ; cum de izbutise să dea chipului lui acest aer bătrînicios ; un Polonius respirînd greu — avea probabil un început de astm — cam obosit de atîtea intrigi de Curte, dar după cum mergea de repede, învîrtindu-se tot timpul ca un titirez, se vedea că nu vrea să se lase cu una, cu două, mai avea el multe de pus la cale, ca să zicem așa. Uitîndu-se cu dragoste paternă la un Laerte care părea să se afle chiar în spatele lui Matei, șiretenia și dragostea se amestecau în ochii lui apoși și Matei ascultă pentru a doua oară monologul cu pricina, de data aceasta nu într-o traducere aproximativă din limba maghiară, sfaturile înțelepte și pline de prudență — își cunoștea doar fiul, cît era de nesăbuit — și mai ales ultimul dintre ele, „mai presus ca orice, rămîi credincios ție însuți", un sfat de mirare ieșit din gura unui asemenea potlogar și cînd luă sfîrșit monologul spus în fața unui singur spectator, dar care chiar în ziua aceea împlinea douăzeci și unu de ani, el, sărbătoritul, își manifestă entuziasmul ; cum naiba nu te-au primit ăia la Facultate ? că-i vorba de un talent cu totul ieșit din comun ? trebuie să încerci neapărat și la anul, bineînțeles să nu renunți. Mă pregătesc tot timpul, de mai bine de o lună iau ore de dicție cu un actor de la Teatrul Național, îmi dau seama că în ce privește dicția mai am unele lucruri de învățat, mă precipit prea tare cînd pronunț unele cuvinte, nu frazez încă exact cum trebuie. Fac zilnic exerciții cu un creion în gură — și Papi luă

un creion de pe masă și-i arătă lui Matei cam în ce constau exercițiile cu pricina — am prins din nou curaj, n-am să mă las cu una, cu două.

Oricum, a venit vremea și să bagi ceva în gură, fu de părere Papi, și deodată interveni din nou o surpriză; unchiul, celebrul chirurg din Sibiu, care avea grijă de Papi ca de propriul lui fiu și nu avea copii și soarta nepotului îl preocupa în mod deosebit, voise să-l înfieze chiar, să-l ia să locuiască împreună, dar se pare că se opusese atît nevasta acestuia cît, spre marea surprindere a lui, și Papi, care nu voia să se despartă de Cluj — totul mă leagă de acest oraș, în care m-am născut și am crescut, mă țin o mie de fire, îi explică el patetic — unchiul, deci, tocmai se întorsese dintr-o lungă călătorie în Franța și-i adusese nepotului o cutie cu languste — amîndoi citiseră despre languste în cărți, dar nu știau bine dacă sînt un fel de moluște sau pește — și o altă cutiuță, mai mică, dar la fel de ademenitoare, cu icre negre. Cum să nu te cuprindă amețeala auzind de languste și icre negre, bineînțeles, ca să meargă mai bine am luat o sticlă de șampanie, să ciocnim împreună, ai să bei numai tu, eu n-am voie, dar de ciocnit ciocnim, nu-i așa? Matei, trebui să recunoască, era uluit, obrajii i se roșiseră de plăcere, languste și icre negre, ca prin cărți, ca la marii boieri. Papi prăji niște pîine, pe care o unse cu unt — icrele negre, îi explică el lui Matei, fără unt nu au nici un chichirez; și în timp ce gazda se rotea prin odaie pregătind cina atît de bogată în surprize, Matei se simți mulțumit, ziua lui de naștere se încheia, se pare, sub cele mai bune auspicii; apoi gustară din languste, emoția era însă mult prea mare ca să-și dea seama dacă era ceva de capul lor; icrele negre li se părură însă minunate, punctulețele acelea negre și lucioase risipite pe pîinea prăjită cu unt, ciocniră, Papi își muie și el buzele în pahar și deodată se trezi în sufletul lui Matei nădejdea că Papi o să se facă bine, că diagnosticul grav pus de medic — schizofrenie — e fals, uite cît de normal se poartă, nici un semn ciudat, nici un gest exagerat, puțină excentricitate, desigur, dar cîți excentrici există pe pămînt, mai ales vlăstarele din familiile foarte vechi, se știe că sînt puțin mai aparte, au chichițele lor, dorea

din tot sufletul acest lucru, atît de mult îl dorea încît i se părea că-i revine și lui o parte de răspundere în problema asta și în clipele acestea era atît de sigur că Papi va ajunge un mare artist, încît un val de satisfacție îl cuprinse, dar și de furie împotriva medicilor, care se grăbesc să pună diagnostice false, se joacă, în mod criminal nu alta, cu viața oamenilor, Papi, ai să fii un Polonius pe cinste, anul ăsta ai să-i dai gata, praf îi faci, pe cuvîntul meu, spune Matei cu voce tare, totul — îi explică el aproape părintește — e să nu-ți pierzi nădejdea, să ai încredere în tine ! Nu mi-o pierd, promise prietenul lui Matei, numai că fraza aceasta, își aminti el bine, referindu-se la celebrul monolog al lui Polonius, nu știu exact cum s-o spun, prea vine dintr-o dată, hodoronc-tronc, după atîtea sfaturi foarte terestre, înțelegi, nu te aștepți s-o auzi din gura șmecherului bătrîn și totuși Shakespeare o pune în gura lui, pricepi ? Care frază ?, întrebă Matei. „Mai presus ca orice", și așa mai departe... Îi dai tu de urmă, cu talentul tău, imposibil să nu-i găsești chichirezul. Măi, ce mai ninge, spune Papi, ridicîndu-se brusc de pe scaun, în timp ce Matei își mai turnă din sticla de șampanie, cred că s-a pus o zăpadă cel puțin de un metru. Problema e, cum am să mă întorc acasă, spune Matei. Ce, ești nebun ? Să te întorci pe o vreme ca asta, făcu uimit Papi. Dormi în camera mea de lucru, sînt o mulțime de măști de teatru acolo, grecești, în tot cazul antice, unele vesele, altele triste, sper că n-o să te sperie la noapte. Nu mă trezesc noaptea, spune Matei. De cum am pus capul pe pernă am și adormit. Am să beau toată sticla, ce părere ai ?, își întrebă Matei prietenul. Nu faci rău, sper că nu faci scandal la beție, întrebă Papi, sincer speriat, nu pot suferi scandalul. Am avut un coleg la București, cînd se îmbăta spărgea toate paharele de pe masă. Cu timpul am reușit să ne descotorosim de el, să nu-l mai luăm cu noi niciodată. Ne făcea de rîs. Știi ce mă sperie pe mine mai mult ca orice ?, mărturisi Papi cu voce joasă, cu toate că în încăpere nu mai era nimeni, nu era cine să-i audă, agresivitatea, omul care se repede la tine fără să-i fi făcut nimic. (Pentru prima dată Matei îl auzea vorbind serios și din adîncul inimii, cum se spune, dezvăluindu-și o mică zonă din firea lui

ascunsă, el, care în fața prietenilor se afla parcă pe o scenă tot timpul, ascunzîndu-se în spatele gesturilor sale excentrice, al „surprizelor“ de tot felul. Matei ajunsese să se întrebe cum era Papi în realitate, atunci cînd era singur ? Chipul acesta, însuflețit de o dorință avidă de a atrage atenția asupra lui, doar ca să nu rămînă singur, să nu fie părăsit, nu-și pierdea cumva din însuflețirea aceea cam prea precipitată și agitată, ca să nu cred că îi cerea un anumit efort ? și Matei se întreba ori de cîte ori se gîndea astfel la Papi, dacă nu aducea chipul ăsta, care își susținea însuflețirea cu un anumit efort, cu cel al tuturor actorilor în clipa cînd se lasă cortina, cînd în cabina în care se demachiază rămîn cu ei înșiși, fără să-i vadă nimeni.) Agresivitatea e periculoasă pentru că te ia pe neașteptate, tu mergi frumos pe stradă, n-ai treabă cu nimeni și el se repede la tine ; și se întîmplă să fii mult prea slab și atunci ce poți să faci, cum să te opui ? Asta e agresivitatea simplă, spune Papi, dar există și alta, mult mai complicată, organizată, mult mai subtilă, ascunzîndu-se bine, să nu poată fi ghicită prea ușor, folosindu-se de cuvinte bine aduse din condei și te trezești că viața ta nu mai este a ta, e în mîinile altuia, pricepi, dragă prietene ? întrebă Papi, fără însă a renunța să se gîndească la cele spuse, stînd în continuare aplecat deasupra mesei, cu aerul că i-a comunicat lui Matei un mare secret. Ca actor, mai spuse el, trebuie să interpretezi roluri și de călăi și de victime, nu ai de ales. Fără să vrei, dacă ești un actor mare, cobori pînă la rădăcinile răului ; Richard al treilea, de pildă, ce monstru, nu-i așa ? și dacă vrei să interpretezi bine rolul, răutatea lui Richard sau cea a lui Iago, care e cea mai demențială dintre toate, te pătrunde. Cred că îți trebuie luni de zile să te dezintoxici. Lui Matei îi trecu brusc prin minte că prietenul lui, Papi, era nu doar cu cîțiva ani mai în vîrstă ca el, ci mult mai bătrîn ; își simți propria sa tinerețe și lipsa de experiență ca un fel de infirmitate ; i se păru că lui Papi îi crescuse un fel de barbă de patriarh ; de vină era și băutura, între timp sticla de șampanie se golise, își simțea picioarele grele, se simțea foarte neajutorat, nu prea știa ce să-i spună lui Papi. Brusc, chipul lui Papi deveni chinuit și absent, lui Ma-

tei îi fu teamă să nu aibă cumva o nouă criză, trebuia să-l distreze cu orice preț, să-l facă să uite de toate cele. M-am întrebat, spuse Matei, tare, aproape că strigă, nu știu dacă sînt în stare să merg de aicea și pînă la ușă, ia să vedem, adăugă, luîndu-și o mină de om beat, șampania asta e parșivă, e dulce și te îmbată foarte repede, se făcu chiar că se clatină, se balansa de pe un picior pe celălalt, dar era actor prost, se vedea că joacă teatru. Nu te mai preface, că nu te-ai îmbătat atît de tare ; oricum am să-ți aduc o pijama de-a mea și te duci să te culci. Canapeaua e cam tare, sper să te obișnuiești cu ea. Am să dorm ca scăldat, promise Matei. Chiar treaz de tot nu era, asta se putea vedea și după cum își arunca hainele de pe el, în toate părțile, după cum se chinuia să-și tragă pantalonii pijamalei ; o pijama nouă, îl asigurase Papi, mi-am cumpărat-o săptămîna trecută, n-am ajuns s-o îmbrac. Stinse lumina. Prin perdelele subțiri se vedea ninsoarea abundentă, calmă, domoală, care cădea dincolo de geam. Înainte de a adormi se gîndi din nou la Papi, la boala lui de nervi, la talentul lui de actor, rolurile de călăi și de victime pe care le va interpreta după ce boala lui de nervi va trece, după ce liniile negre și albe nu-l vor mai speria cum îl speriaseră cu o săptămînă în urmă, Papi, care îl servise de ziua lui cu icre negre și languste, pregătite în mod special pentru el, încît ziua fusese pînă la urmă frumoasă și bogată în evenimente, o adevărată zi de naștere.

II

1

Profesorul nu avea de gînd să plece împreună cu asistentul său pe care nu-l prea simpatiza — o antipatie nedată în vileag însă, încît ambiţiosul şi foarte înfigăreţul tînăr, atent la cele mai mici nuanţe în ceea ce priveşte relaţiile lui cu alţii, era foarte convins că se află în graţiile „bătrînului". Se şi lăuda dealtfel, de cîte ori i se ivea prilejul, că l-a dat gata pe academician, l-a cucerit, ce mai încoace şi încolo ! Cînd o să plec — i-ar fi spus profesorul — am să fiu liniştit, am pe mîinile cui să las catedra, frază desigur născocită, profesorului nu-i trecea prin cap s-o rostească vreodată. Se trezise într-o bună zi la catedră cu tînărul cel ambiţios — deşi îl avusese student nu şi-l reamintea, la disciplina predată de el în cei cinci ani de facultate nu izbutise să se remarce în vreun fel — şi din primul moment îl displăcuse, dar nu mai era nimic de făcut — hotărirea fusese luată oarecum pe deasupra capului lui, fără să fie consultat decît formal şi, deci, neeficient, — preferă să nu-şi demaşte în faţa tînărului adevăratele sentimente. O făcea mai mult din comoditate — nu avea nevoie la catedra lui de ceea ce se cheamă o atmosferă încărcată — decît din prudenţă sau teamă. Era cu toate astea convins că băiatul — altfel, de o politeţe ireproşabilă, arătîndu-i, poate la un mod cam exagerat, admiraţia — de îndată ce interesele sale ar fi intrat în joc — cariera pe care şi-o dorea din tot sufletul cît mai strălucită — n-ar fi pregătit,

la o adică — în momentul în care ar fi descoperit în profesor nu un aliat, ci o piedică în calea ascensiunii lui — să pornească o adevărată ofensivă împotriva sa (pe față și-ar fi păstrat, probabil, atitudinea admirativă), cu o atît de mare sete și cu o atît de susținută tenacitate, încît în mod sigur atacurile sale n-ar fi rămas fără urmări. Totuși nu se temea de el — cum să-ți fie frică, se întreba privindu-și surprins și oarecum nedumerit asistentul, de un ins atît de slab cu duhul ?!... Profesorul își făcuse obiceiul — deformație profesională de care era conștient — să-i judece pe cei de care era înconjurat în raport cu capacitatea lor de a înțelege sau nu obiectul căruia îi închinase întreaga lui existență, adică literatura. Și față de tînărul său asistent folosise aceeași unitate de măsură, încît, privit din acest unghi de vedere, îi apărea ca un ins refractar poeziei lui Rilke. (Cred că anume le scrie așa, mai încurcat, tovarășe profesor — își dăduse el cu părerea — ca să ne dea nouă dureri de cap, să ne îmbete cu apă rece, cum s-ar zice. Să ne dea impresia că cine știe ce lucruri profunde vrea să spună ! Eu unul sînt sincer, așa că declar cu mîna pe inimă că nu înțeleg mare lucru.) Un moment de sinceritate pe care, văzînd stupefacția cu care îl privește profesorul, îl regretă după aceea. Făcuse o „gafă", după părerea lui, și ajunse la concluzia — pentru a cîta oară, dar ca orice om tînăr și „necălit" mai gafase și el din cînd în cînd — că sinceritatea, oricum, nu-i bună... Un ins, deci, care nu are acces la poezia lui Rilke, nu putea trezi în sufletul profesorului decît un singur sentiment, de milă față de o persoană infirmă, pe care orice ai face nu ai cum s-o ajuți. Profesorul era totuși destul de conștient de îngustimea punctului său de vedere. Fiecare profesiune, își spune el cu luciditate, creează însă astfel de exclusivisme ; ele sînt firești, așa că nici nu-i trecea prin gînd să renunțe la ele... În același timp, profesorul acceptase ca la catedra lui să fie adus un tip mediocru și pentru că nutrea de fapt convingerea că orice încercare a lui de a se opune unor asemenea hotărîri n-ar fi avut, în nici un caz, sorți de izbîndă. Îl cuprinsese în ultima vreme un fel de oboseală, pusă de el pe seama vîrstei — trecuse de șaizeci de ani, era ceea ce se cheamă un om

bătrîn ! — precum și pe seama tuturor experiențelor lui din ultimii ani ; un timp își păstrase speranța, convins că lucrurile se vor îndrepta — să treacă și valul ăsta, își spunea încrezător, după ploaie vine întotdeauna vreme bună — dar apoi, cu totul pe neașteptate, oboseala și un anumit scepticism îl determinau să-și piardă din nou încrederea. Profesorul nu vroia să-și recunoască un statut de „om sfîrșit", făcea eforturi să-și revină, să-și insufle curaj. Sînt tare încăpățînat, nu mă las cu una, cu două, își spunea el, încurajîndu-se singur ; în fond, întotdeauna lucrurile pe care le-am urît cel mai mult au fost scepticismul și blazarea ; un pas le desparte doar de cinism, păcat capital după părerea lui. Cinicii ar trebui de fapt puși în cel mai adînc cerc al infernului, își spunea el, împreună cu delatorii, aceștia din urmă așezați acolo dealtfel chiar de Dante în persoană. Și la urma urmei nu tocmai cinismul justifică delațiunea, nu este ea floarea otrăvită a acestuia ?! Și cîte și mai cîte se pot naște din cinism, mai bine să nu vorbim despre asta, își spunea el, cuprins de oroare, precum și de o justificată enervare și nemulțumire. Dar Swift, tovarășe profesor, îl întrebase la un moment dat un student mai îndrăzneț, nu sînteți de părere că autorul lui *Gulliver* a fost totuși cam cinic ? Cum am putea altfel interpreta propunerile lui Swift privind ajutorarea și salvarea celor înfometați, mă refer, tovarășe profesor, la celebra lui povestire care a făcut un scandal atît de mare la data apariției ei. Cred că în cazul lui Swift..., apoi studentul se oprise în mijlocul frazei, speriat de propria lui îndrăzneală, căci se știe doar, cu un profesor nu e bine să te iei în gură, să-l contrazici, mai ales cînd dai examen ; riști să se înfurie și să-ți treacă o notă proastă în carnet, asta ca să ții minte, să nu mai faci altă dată pe nebunul, își spunea, probabil, studentul înfricoșat, numai că el, profesorul, nu se înfuriase, dimpotrivă, îi plăcuse curajul acestuia, înseamnă că nu era un student oarecare, avea ceea ce se cheamă personalitate ; totuși, el nu era de aceeași părere în privința lui Swift, îl îndemnase să mai citească o dată mult incriminata narațiune și să fie de data aceasta ceva mai atent, s-o ia adică mai puțin *ad-litteram,* să vadă ce anume se ascunde dincolo de acele „propuneri" ; numai aparent

par ele cinice, în realitate, nu-i așa, cu totul despre altceva e vorba ; există, desigur, și o mare doză de ironie în *Înțeleapta jalbă*, ai s-o sesizezi, sînt sigur, îi spusese el studentului ; cu toate că, fu obligat să recunoască profesorul, s-ar putea să aibă și studentul dreptatea lui ; nu, Swift nu are o părere de tot bună despre ființa umană, băiatul n-a citit chiar de-a-ndoaselea povestirea ! Cînd trăiești într-o lume ca cea în care a trăit Swift nu-i chiar atît de greu să-ți pierzi încrederea și speranța, adăugase studentul, prinzînd curaj. De data asta profesorul nu mai fu chiar întru totul de acord cu el, îi aminti de nu știu care mare scriitor care a trăit într-un timp poate și mai sumbru decît cel al lui Swift și cu toate astea n-a scris el, îl întrebă, tocmai în anii aceia întunecați, cărți încărcate de lumină și speranță ?! Încurcat, studentul mărturisi că nu le-a citit : nu cunoaște germana, deci nu se pune problema unor lecturi în limba în care ele au fost scrise, iar în franceză, în care„ se descurcă", nu i-au căzut în mînă. Neapărat trebuie să le citești, îi spune profesorul dojenindu-l, ușor dezamăgit de carențele de lectură ale băiatului, altfel, se vedea de la o poștă, foarte dotat ; o clipă rămase chiar cu stiloul în aer, înainte de a pune nota în carnet ; nu numai pentru că ar fi ezitat să-i pună nota maximă, de vreme ce nu l-a citit pe autorul cu pricina, ci și din dorința de a-și fixa în memorie numele acestuia : sper că o să mai aud de el, se gîndea, sper că n-o să se piardă în masa anonimă și amorfă în care atîția dintre ei s-au pierdut... Cum să-i ajuți ?! se întrebă profesorul privind carnetul deschis în fața lui, cuprins de un acut sentiment al propriei sale neputințe, ce pot să fac altceva pentru ei, decît să le trec notele în carnetele astea nenorocite, cu sentimentul că n-o să le fie, poate, de nici un folos ?!... Un băiat bun, îi spune asistentului său, de data asta am avut cu cine sta de vorbă...

Cu ceilalți, cei ce repetau la examene cu cea mai mare conștiinciozitate cele spuse de el la curs — fraze întregi, reproduse cuvînt cu cuvînt, așa cum fuseseră ele transcrise în caietele de notițe (numele autorilor și titlurile operelor subliniate cu creion roșu, mai mare dragul să răsfoiești un asemenea caiet foarte îngrijit !) eventual

chiar cu unele greșeli strecurate în fuga condeiului (astfel, un student se apucase să-i vorbească despre maximele lui „Roșcofo", convins fiind că numele moralistului francez se pronunță în acest fel !) — cu aceștia, premianții anului (cu temeritatea cu care reținea toate titlurile romanelor lui Balzac sau „subiectul" unei piese de Lope de Vega, cu același sîrg, deci, memorau la „dialectologie", sute de cuvinte din dialectul aromânilor din sudul Dunării !) profesorul se plictisea repede, dădea semne de nerăbdare și-i oprea la mijlocul frazei, spunîndu-le că e de ajuns în ceea ce îi privește, el e întru totul edificat, punîndu-le în carnet note mici, spre marea lor nemulțumire. Se considerau persecutați, profund nedreptățiți, făceau contestații la decanat ; au răspuns perfect, iar profesorul le purta, cine știe din ce motive, pică, altfel cum să-și explice nota — ei, care aveau în carnet, încă din anul întîi, numai cinci sau „foarte bine" la toate materiile.

Știau dinainte toate subiectele de examen — le copiau din timp, de la celelalte grupe ; așteptau la ușă și, cînd ieșea studentul din sala de examen, îl rugau să le spună „ce i-a căzut pe bilețel !" — după ce aflau subiectul îl bifau sau îl treceau pe listele lor meticulos alcătuite... Cereau reexaminare și profesorul le aproba cererea, răzbunîndu-se în felul lui : îi întreba dacă au cunoștință, pot adică să spună vreun vers din Keats sau Byron, sigur că da, săreau ei cu gura și se grăbeau să recite versurile care se aflau în curs ; altele nu mai știți ? îi întreba profesorul ; se declara nemulțumit ; cum e posibil ca din toată poezia lui Keats, o poezie dintre cele mai mari, să nu cunoști decît primul vers din *Odă către o privighetoare !*, îi întreba supărat. El are impresia că nici n-au citit întreaga poezie pînă la capăt, care dealtfel a și fost splendid tradusă în limba română ; cum se termină poezia, poți să-mi spui ultimul vers ? Nu mi-l amintesc, recunoștea studentul ; așa că în carnet nota rămînea aceeași ; iar studenții cu pricina prindeau o ură, păstrată probabil intactă pînă la adînci bătrînețe, nu numai împotriva lui Keats, ci și împotriva tuturor privighetorilor vii sau cîntate de poeți din pricina cărora

ei își stricaseră media „foarte bine“ pe flanc, de la un capăt al carnetului la celălalt ! Nu le mai puteau suferi, nu mai aveau nici un chef să citească despre ele sau să le audă cîntînd ! Ia ascultă ce frumos știe să le zică poetul, îi spunea profesorul studentului cu pricina, recitîndu-i *Oda către privighetoare,* lăsîndu-se, pentru a cîta oară ?, vrăjit de frumusețea fără seamăn a poeziei ; uneori, sub efectul acesteia, devenea ceva mai înțelegător, se îmbuna brusc. Uite, îi spunea el, ce-ar fi să îmi spui cîteva versuri din *Sonetele* lui Shakespeare ?... N-o nimerise însă nici de data asta, în curs nu se aflau decît foarte puține rînduri despre sonetele în cauză ; sunase, și el nu mai apucase să le vorbească ceva mai amănunțit despre sonete ; despre sonetele lui Shakespeare o să vorbim data viitoare pe larg, le promisese ; dar cine știe din ce pricină la următorul curs nu mai reveni asupra lor, trecu la marile tragedii ; studentul reproduse aproape cuvînt cu cuvînt cele cîteva fraze aflate în curs, puține la număr, apoi se opri ; îi venea pur și simplu să plîngă de supărare ; de data asta profesorul încercase să-l ajute și uite că el nu făcuse față, nu se descurcase ! Se revoltă apoi în sinea lui împotriva profesorului care vroia neapărat ca el să-și vîre în scăfîrlie versuri pe de rost, să le învețe adică mai abitir ca un papagal, cînd și așa el nu se prea da în vînt după poezie ! Un roman e cu totul altceva, are ceea ce se cheamă o acțiune, un subiect ; poeziile, în schimb, sînt mult prea vagi și prea diluate, după părerea lui ; au ele oare vreun rost, folosesc cuiva ? Nu-mi amintesc acuma, spune cu o voce sfîrșită, trecîndu-și palma peste fruntea transpirată ; profesorului i se făcu milă de el, se vedea cale de-o poștă că vrea nota maximă cu orice preț și uite că el nu avea cum să i-o dea ! Ca să mai treacă timpul, se apucă să-i declame sonetul lui preferat. Studentul se uita pe geam, probail că nici nu mă ascultă, își spune profesorul, nu fără o oarecare strîngere de inimă ; era mult prea frumos sonetul, merita, într-adevăr, să fie ascultat : „Sătul de toate caut tihna morții / Să nu mai văd slăvit pe cel nemernic / Și pe sărac cerșind în fața porții / Și pe cel rău slăvind pe cel puternic“... versuri pline de nemulțumire adîncă și, spunîndu-i-le studentului, el avu

impresia că izvorîseră din propriul lui suflet; vocea îi era încordată, dar la sfîrșitul sonetului se mai încălzi puțin, deveni melancolică și visătoare: „Sătul de toate, toate le-aș lăsa / Dar dacă mor, cui las iubirea mea ?...“

Mai erau și ceilalți, cei mai puțin conștiincioși și profesorul își amintea, de pildă, de studenta aceea foarte îngrijit îmbrăcată — o bluză albă cu guleraș de dantelă, părul strîns la spate cu cărare la mijloc, niște mîini foarte înguste jucîndu-se nervos cu biletelul pe care se aflau subiectele — căreia îi tremura vocea, fără să se oprească măcar ca să respire, iar el nu asculta ce spune, se uita distrat pe fereastră, apoi, pe neașteptate, atenția i se concentră asupra unei fraze a acesteia; nu-i venea să creadă, o privi stupefiat. Cum ai spus, domnișoară ? !, o întrebă el, poate n-am auzit bine, te rog repetă încă o dată la ce carte te referi, și cine e autorul ? ! *Gargantua* de Homer, spune cu toată seninătatea studenta cea drăguță, potrivindu-și ochelarii cu ramă subțire pe năsucul nostim. Ieși afară !, se apucă profesorul să strige la ea, înfuriindu-se brusc; așa ceva într-adevăr nu putea fi suportat, era peste puterile lui !... Așa cum i se întîmpla întotdeauna, își regretă ieșirea, mai ales cînd văzu lacrimile care țîșniră din ochii fetei, aburindu-i ochelarii; își reveni și-i spuse studentei să se liniștească și să nu mai plîngă, că el n-are obiceiul să mănînce oameni, nu-i căpcăun; vă rog să mă iertați, tovarășe profesor, spunea fata ștergîndu-și lacrimile, dar sînt îngrozitor de obosită, n-am dormit toată noaptea, *Gargantua* nici n-am apucat s-o citesc și acuma toate mi se învîrtesc în cap, am impresia că nu mai știu nimica. Bineînțeles că *Gargantua* nu e de Homer, spune ea, Homer a trăit în antichitate și e autorul *Iliadei* și al *Odiseei*. Bine, o întrerupse el cu multă blîndețe, lasă-l pe Homer și să ne întoarcem la subiectul de pe biletel, poate că între timp ți-ai amintit cine a scris *Gargantua;* numai că studenta era atît de speriată, se făcuse albă ca varul (aducea, se gîndi profesorul, cu acele eroine deznădăjduite și patetice din filmele mute) încît nici pomeneală să se poată concentra asupra subiectului. Îți dau voie să ieși pe coridor, îi spuse, și, după ce te-ai calmat, poți să intri din nou, să tragi un alt subiect. Încearcă să te liniștești... În mai

puțin de jumătate de oră studenta se prezentă din nou la examen, lacrimile i se uscaseră între timp, trase un nou bilețel, profesorul o puse să i-l citească ; ți-a căzut un subiect frumos, îi spuse el, încurajînd-o. *Romeo și Julieta,* o poveste de dragoste, într-adevăr copleșitoare, ia să vedem despre ce anume e vorba ! *Romeo și Julieta* de William Shakespeare, spune studenta, subliniind faptul că de data asta cunoaște autorul operei, nu mai există pericolul să-l confunde cu altul... Apoi se așternu o lungă și stînjenitoare tăcere. Profesorul n-o grăbi însă. Haide, spuse, totuși, după o vreme, tăcerea riscînd să se prelungească prea mult, zi-i tot ce știi, povestește piesa dacă vrei — era fraza pe care o spunea ori de cîte ori interveneau astfel de tăceri penibile —, îi fu teamă să nu înceapă din nou să plîngă, lacrimile îl impresionau în general neplăcut, nu putea să le suporte. Curaj, îi spune el, sînt convins că ai citit piesa, sau cel puțin ai văzut-o jucată, în stagiunea trecută a fost montată chiar la „Național". Nu, n-am văzut-o, recunoscu studenta prinzînd glas, iar de citit am citit-o mai demult, nu-mi amintesc toate amănuntele. Ei, atunci renunțăm vrînd-nevrînd la amănunte, cu toate că ele își au, nu-i așa, importanța lor ; literatura se face în general din amănunte... Studenta, însă, chiar și după ce balastul amănuntelor fu aruncat peste bord, nu deveni mai vorbăreață. Spune-mi, cel puțin, cum se sfîrșește piesa, o îndemnă atunci profesorul, dînd dovadă de multă bunăvoință. Cu jale, șopti studenta, temîndu-se parcă să vorbească. Modul de a se exprima al studentei îl înfurie din nou, își pierdu răbdarea, se supără rău de tot. Ce vrei să-ți fac, dacă nici o frază corectă nu ești în stare să articulezi ?, o apostrofă el. *Romeo și Julieta* e o piesă care se termină cu jale, o exprimare mai neroadă nu mi-a fost dat să aud... Îmi pare rău, dar nu pot să-ți dau examenul, îi explică el pe un ton neutru, liniștindu-se între timp. Spre uimirea lui, studenta se împăcă și ea pe neașteptate cu situația ; lacrimile îi dispărură din ochi ca prin farmec ; puse biletul pe masă, în fața profesorului și, cu pași repezi, foarte vioi, aproape veslă, de parcă cine știe ce cuvinte de laudă i-ar fi fost dat să audă, părăsi sala de examen.

*

În decursul anilor de profesorat avusese fel de fel de studenți și cu toate astea nu apucase să se obișnuiască nici cu mediocritatea unora, nici cu ariditatea, cu lipsa de vibrație, „în fața unui vers frumos," a altora. Îi spusese odată unui student, ești sec ca o păstaie, frază pe care o regretase apoi, mai ales că studentul cu pricina se potrivi să nu fie atît de lipsit de sensibilitate cum îl crezuse el. Afirmația profesorului îl tulburase într-o asemenea măsură, încît voise să se retragă, așa i se spusese, de la Filologie, să dea în altă parte, să se îndrepte adică spre disciplinele cu caracter științific, acolo unde „lipsa de vibrație" la frumos, bănuită de profesor, ar fi avut o mult mai mică importanță. Ceea ce pentru mulți dascăli se transforma cu timpul în rutină — studenți mediocri există de cînd lumea, nu ai cum să scapi de ei ! — pentru profesor rămînea un permanent motiv de nemulțumire ; nu reușise să se obișnuiască — ceea ce era într-adevăr de mirare ! — cu opacitatea acestora. În fața lor — văzîndu-i atît de impenetrabili, de neclintiți, de surzi, în cele din urmă, de vreme ce cuvintele vrăjite ale poeților, comori inestimabile, cum le considera el, nu ajungeau niciodată pînă la ei — în fața unor astfel de inși, greu pentru el de înțeles, era cuprins nu numai de o firească uimire, ci chiar de un fel de teamă, irațională, desigur, dar pe care nu știa cum să și-o reprime sau să și-o ascundă... În decursul îndelungatei și strălucitei sale cariere universitare nu făcuse de fapt altceva decît să alerge și să-i caute pe *ceilalți*, întotdeauna descoperiți cu o anumită înfrigurare și emoție ; o permanentă pîndă și vînătoare, fără ca vînătorul să se simtă vreodată sătul de-atîta căutare sau obosit. Existau, mai puțini la număr — și nu chiar atît de ușor de descoperit ; era necesar un ochi experimentat și avizat ca al lui, ca să-i vadă, căci majoritatea erau îngrozitor de timizi și de nedescurcăreți. Nu săreau în față, nu „străluceau", nu încercau să-ți ia ochii ! Numai că privirea profesorului mergea direct la țintă, anumite intuiții ale lui funcționau cu o nemaipomenită exactitate. Bineînțeles că erau și ceilalți, norocoșii, binecuvîntați de soartă, cei

a căror dotare se vedea cale de o poștă, de cum deschideau gura știai cu cine ai de-a face ! Profesorul se trezea brusc din apatie și somnolență : Uite că am cu cine sta de vorbă ! Păi așa se schimbă situația ! Vezi, îi atrăgea atenția asistentului, iepurele sare cînd nu te aștepți ! Un entuziasm cam „copilăros", după părerea asistentului. Ce s-a mai montat moșul, își spunea el, uitîndu-se cu coada ochiului la profesor ; așa sînt bătrînii, dau în mintea copiilor de la o vreme, se entuziasmează și se aprind foarte repede. Nu știa, nu avea de unde să știe — era asistentul profesorului doar de un an de zile — că întotdeauna fusese așa, nu era doar o chestie de vîrstă, cum credea el, entuziasmul și chiar fraza aceea, „uite că acuma am cu cine să stau de vorbă", existau chiar din primul an de profesorat. Să vedem, îi spunea el studentului sau studentei, și se așeza mai comod în scaun, își punea coatele pe masă, se pregătea de ascultat, dacă e chiar așa, dacă *vocația fericirii,* cum spui tu, și-i frumos spus, într-adevăr, nu am nimic împotrivă, e mai puternică decît cea a suferinței la eroii lui Dickens. Ce te face să crezi lucrul ăsta, hai, explică-mi și mie, fă-mă să înțeleg, convinge-mă că ai dreptate ! La început studentul se pierdea cu firea, cum adică să-i explice el, un pîrlit de student, profesorului cum e cu „fericirea" la Dickens, își revenea însă repede văzînd cu cît interes e ascultat. Care ți se pare — îl întreabă el pe student — cel mai „fericit" personaj din Dickens ? Pegotty, răspunde studentul, dădaca lui David Copperfield. Fă-mă să înțeleg și eu, îl îndeamnă profesorul, convinge-mă că e așa, și studentul rămîne o clipă pe gînduri, ușor dezorientat și puțin speriat — cine știe dacă n-a spus o prostie și profesorul vrea să rîdă de el, să-l ia în răspăr ; apoi prinde curaj. Fericirea, spune el, izvorăște din bunătatea acestei femei simple ; oamenii buni nu pot fi, într-adevăr, decît fericiți, apoi propriul său răspuns i se păru studentului cam prea pretențios, dar de-acuma nu mai putea da înapoi. Profesorul îi văzuse aproape gîndurile născîndu-se în spatele frunții palide și transpirate de emoție ; uite, își spuse el mulțumit, cum gîndesc cu propriul lor cap, mai mare bucuria să vezi cum nu iau nimic de-a gata ; să descoperi că între cuvinte și gînd există o astfel de legă-

tură și potrivire... Fericirea, bunătatea, îl întrebă el pe student, nu ți se par niște lucruri prea generale ? Ai putea să-mi explici, de pildă, ce înțelegi exact prin ele ? Păi atunci să ne întoarcem la roman, spune studentul. Să ne întoarcem, fu de acord profesorul... Da, profesorul se entuziasma ori de cîte ori îi descoperea pe cei aleși (așa le spunea), nu pentru că ar fi îmbătrînit și „ar fi dat în mintea copiilor", entuziasmîndu-se tam-nesam, cum vedea asistentul lui, ci pentru că în felul acesta, prin existența unor astfel de *copii* (se gîndea la ei cu o grijă părintească), propria sa existență, ca profesor, primea un înțeles și o anumită importanță, profesoratul căpăta un rost ori de cîte ori constata că „sămînța" celor „aleși" nu dispăruse cu totul de pe pămînt. Căci oricît de vitrege ar fi vremurile, își zicea profesorul, ea, sămînța asta, va dăinui, totuși, pentru totdeauna !... E drept că acestor clipe de exaltare le urmau altele de pesimism întunecat, de deznădejde, nebănuite de asistent, care, deși se afla tot timpul în preajma profesorului (i se atrăsese atenția că n-ar strica să-l „supravegheze" puțin,) nu avea de unde să le cunoască. Neîncrederea și chiar și oboseala nu se lăsau, așadar, prea mult așteptate. Și dacă se duc la fund și nu se alege nimica din ei, ca din atîția alții, se întreba, de cîte ori îi vedea, pe unii dintre ei, nu tocmai pregătiți pentru vicisitudinile și asprimile vieții, neputînd, deci, concura, nici pomeneală de așa ceva, cu ceilalți, cu marele escadron, cum îi spunea, al ambițioșilor și băgăreților, al mediocrilor lingușitori care știau întotdeauna foarte exact ce ușă anume trebuie deschisă, pe unde se intră adică și, eventual, la nevoie, pe unde se iese ! Împotriva acestora din urmă, simțea cum crește în el un fel de pornire răutăcioasă. Văzîndu-i tot timpul la vînătoare după note mari, el însuși se transforma într-un fel de cetate înconjurată de metereze înalte, greu de cucerit. Folosi drept arme de luptă împotriva acestora obscuritatea poeziei manieriste, precum și subtilitățile simboliștilor ; de asemenea, poezia lachistă le dădu cel mai mult de furcă ; trebuiau învățați pe de rost o mulțime de poeți cu nume dintre cele mai încurcate, precum și titluri de poezii foarte lungi ; iar problemele de care se ocupau toți acești poeți, mulți la număr,

erau de asemenea încîlcite, greu de reținut ; le uitau repede, nu voiau să intre cu una, cu două în cap ; semănau, lachiștii ăștia, cu un fel de rude sărace ale celor „mari" ; și-l închipuiau pe Byron sau pe alt poet important englez uitîndu-se cu dispreț la ei, spunîndu-le, voi, „lachiștilor", ați cîntat lacurile, și ce-i cu asta, o adevărată pierdere de vreme, să descrii nu știu ce lac cu nume greu de ținut minte, sub lumina lunii, cînd sînt altele, mult mai importante, cum ar fi lupta pentru libertate a poporului grec, da, asta cred și eu că se reține, Misolonghi și toate celelalte, numai că profesorul, spre marea lor enervare, trăgea mai mult spre „lachiștii" ăia, decît spre Byron și Victor Hugo, subiecte de mai mare dragul, la care ai ce vorbi într-adevăr ; vrea să afle, de pildă, cum îi spune unei poezii foarte lungi scrisă de unul dintre „lachiștii" cei antipatici, și iată că studentul, spre marea sa enervare, nu-și amintește foarte exact titlul cu pricina ; lasă afară cîteva cuvinte din întregul pomelnic cu pretenție de titlu, nu-s papagal, își spune, jignit în forul său interior, simțind cum crește în el o adevărată aversiune împotriva profesorului, să învăț pe de rost titlurile astea tîmpite ; cine a mai văzut un asemenea chițibușar, în loc să mă pună să comentez un subiect, mă întreabă despre titluri. Nu bănuiau că profesorul, știindu-i „tocilari", gata să învețe totul pe de rost, încerca, de fapt, să-i înfrîngă cu propriile lor arme ! În timp ce studentul continua să se lupte cu titlurile cele lungi ale poeților „lachiști", profesorul îi spunea să treacă la subiectul al doilea ; mai e și altceva, probabil, pe bilețel, îi atrăgea atenția. Studentul turuia cu o voce mai stridentă, vorbea tare și răspicat, ca să arate cît de bine cunoaște, de data asta, subiectul. La un moment dat, profesorul încetează să-l mai asculte. În fața ferestrei deschise înfloriseră castanii, semănau cu niște lumînări aprinse, își spuse profesorul. Își aminti un vers din Rimbaud : „Nu ești prea serios, la șaptesprezece ani" apoi, de la celebrul vers trecu pe neașteptate la anii, atît de îndepărtați, desigur, ai propriei lui tinereți studioase, cînd cărțile de prin biblioteci îl interesau în mult mai mare măsură decît castanii înfloriți de pe bulevarde ; fusese, așadar, cu totul altfel, avusese altă fire, nu prea semăna cu băie-

țandrul din poezia lui Rimbaud ; s-ar putea spune că, la urma urmei, nici nu-și trăise, de fapt, tinerețea !... Pasiunea devastatoare pentru cărți îi absorbise oare pe timpul acela întreaga energie ? Așa să fi fost într-adevăr ? Se gîndea la Faust, stînd în chilia lui de anahoret, și așteptîndu-l pe Mephisto... Nu trebuie să-l învinuiți chiar atît de tare, le spusese el studenților, odată, la curs, c-a abdicat atît de repede, c-a făcut pactul cu diavolul cu o așa de mare ușurință. Căci nu i se înapoia, de fapt, tinerețea, ci i se dăruia un timp pe care el nu l-a trăit niciodată. Vă dați seama cît de mare a fost ispita ? ! Numai că ei nu-l înțelegeau, citea în ochii lor de oameni foarte tineri această incapacitate de a pricepe ; de ce să fie atît de ispititoare tinerețea ?, își ziceau toți acei tineri cărora abia dacă le crescuse barba, cei mai mulți dintre ei abia trecuți de douăzeci de ani ; de ce să-l ispitească pe bătrînul din chilia lui de pustnic tinerețea pe care ei, iată, o aveau și la urma urmei nici nu prea știau ce-ar putea face cu ea ; să fie oare tinerețea noastră, se întrebau ei, cu o anumită nedumerire, chiar atît de rîvnită și invidiată de alții ? Să-ți vinzi sufletul numai așa, ca să fii din nou tînăr, ce lipsă de măsură, ce pripeală la un domn în vîrstă, care pe deasupra se și laudă că știe pe de rost și și-a băgat în scăfîrlie întreaga înțelepciune a lumii ăsteia... Cam astea trebuie să fi fost gîndurile lor, în timp ce el, profesorul, le citea scena întîlnirii dintre savant și împielițatul ale cărui coarne erau bine ascunse, să nu le poată vedea oricine, iar acum, în timp ce studentul cel ambițios vorbește despre *iluminism*, subiect cunoscut de el „la perfecție", profesorul se uită pe geam, nu-l ascultă, toată osteneala studentului e de prisos, el își dă seama de lucrul ăsta, așa că îl oprește la un moment dat în mijlocul frazei. Văd că te descurci cu iluminismul mult mai bine decît cu poeții lacurilor, îi spune profesorul. Să vedeți, tovarășe profesor, îi mărturisește studentul, cuprins de un exces de sinceritate, provocat de bunăvoința neașteptată a profesorului, cu poezia lacurilor lucrurile sînt ceva mai complicate : o citești și, cînd încerci să-ți faci un mic rezumat din ce-ai citit, îți dai seama că-ți alunecă printre degete. Ai dreptate, îi spune profesorul, vorbind pe un ton cît mai neutru, într-adevăr,

poezia îți scapă ușor printre degete, așa se întîmplă întotdeauna, n-ai cum s-o prinzi. Apoi îi trece în carnet o notă cît mai mare ca să nu-i strice media...

2

Abia la începutul lui iunie se mai încălzeau sălile de curs și amfiteatrele, cancelariile și cabinetele profesorilor. Zidurile groase ale Universității păstrau temperatura anotimpurilor răcoroase pînă spre mijlocul verii. Dealtfel, în ultima vreme, semn de bătrînețe, desigur, profesorul simțea o deosebită aversiune împotriva frigului. Corpul său nu mai avea rezistența necesară, nu mai găsea în el destule resurse pentru a se apăra împotriva acestuia. Nu voia însă să se plîngă de frig, ca orice moșneag, așa că avea grijă să păstreze doar pentru el această nemulțumire...

I se întîmplase, prin februarie, să aștepte tremurînd sosirea troleibuzului care să-l ducă la facultate, mai bine de jumătate de oră. Umezeala și frigul îi pătrunseseră adînc în oase ; își simțea parcă și sufletul înghețat și cînd se trezi în fața amfiteatrului așteptînd să se facă liniște. Urma să le vorbească studenților despre *Anii de ucenicie* ai lui Goethe și sala era plină pînă la refuz. În fiecare an se întîmpla așa, cînd cursul său ajungea la autorul lui *Faust,* amfiteatrul era luat cu asalt atît de studenții din anii mai mari, care veneau să-i audieze pentru a doua oară cursul, cît și de „lume străină", tineri de pe la alte facultăți sau chiar inși mai în vîrstă care în foiala gălăgioasă a primilor se simțeau stînjeniți, stăteau țepeni și nu tocmai în largul lor, în băncile din față, avînd aerul unor intruși, aducînd cu un fel de „repetenți", în mod paradoxal setoși de învățătură. Cînd intra profesorul se ridicau și ei în picioare, cu mișcări însă mai stîngace și mai greoaie decît cele ale studenților, iar profesorul le arunca o privire rapidă în care ostilitatea și bunăvoința se amestecau într-un chip ciudat ; îi „tolera", cu toate că nu-i făcea o deosebită plăcere să-i

vadă ; după părerea sa, toate trebuie făcute la timpul lor, anii instrucției pentru toți acești cheloși și pentru tot acest cuconet, dinspre care venea un miros greu de apă de colonie, trecuseră de mult ; lăcomia, setea lor cam contrafăcută și snoabă de cultură el o considera nelalocul ei ; oricum, nu putea să-i dea afară ; nu se enerva totuși, văzîndu-i cu cîtă stîngăcie se așezau în băncile prea strîmte pentru trupurile lor de-acuma mai voluminoase, zvelțeța tinereții se consumase de mult. Continuau să se foiască în timp ce el se pregătea să-și înceapă cursul, cu o frază la care se gîndise de dinainte, o cizelase și o rotunjise bine, în așa fel ca atenția auditorilor să fie reținută din primul moment. Aștepta, totuși, să se liniștească și foiala din acele prime bănci, se uita lung la „intruși", fără să-și mai ascundă nerăbdarea și aceștia se potoleau dintr-o dată ; da, putea să înceapă, întregul amfiteatru aștepta cu răsuflarea întretăiată, se făcea o liniște de puteai auzi și musca. Cînd se trezi, deci, în fața celor nerăbdători să le vorbească despre Goethe, despre *Anii de ucenicie* (de data asta avusese de gînd să-și înceapă cursul după rostirea unei fraze introductive cu un citat din Thomas Mann, după părerea lui foarte pregnant și convingător portret al scriitorului german), descoperi, cu spaimă, că vorbele pe care ei le așteptau înghețaseră parcă acolo, în stația de tramvai, nu mai vrpiau să se reverse în sala arhiplină care le aștepta cu atît de mare nerăbdare. Era atît de înfrigurat în realitate încît se simțea golit brusc și surprinzător de acea înflăcărare care-l cuprindea întotdeauna cînd se afla în fața studenților. Pentru că el avea, într-adevăr, ceva de actor în el : sălile pline pînă la refuz îl înflăcărau, îl făceau să se simtă invadat de o adevărată vervă creatoare — ideile dădeau năvală și el găsea cu repeziciune cuvintele potrivite prin care ele să se întruchipeze. Toate acelea se aflau în strînsă legătură cu vocația lui de profesor : cărțile, publicate de-a lungul anilor, îi provocaseră o mult mai mică satisfacție decît acest contact direct, aproape palpabil, cu mințile tinere în care gîndurile lui se gravau ca într-un lut moale și încă nefolosit. Erau momente de fericită comunicare — importante, dacă ne gîndim că în ultima vreme apăruseră din nou, ridicîn-

du-se vertiginos parcă din întuneric, cumplitele suferințe prilejuite de *singurătate,* un cuvînt multă vreme uitat, dar care iată, după moartea soției lui, își făcu simțită din nou prezența. Stînd, așadar, în fața amfiteatrului supraaglomerat — unii stăteau în picioare, nu mai aveau loc în bănci, baricadînd intrarea, se simțise (din pricina frigului din stația de tramvai) gol de orice gînd, entuziasmul său în fața măreției lui Goethe părea a fi secătuit dintr-o dată. Dumneavoastră — se adresă sălii, ale cărei murmur continuu și foială se întrerupseră brusc și se lăsă o liniște grea, ca de mormînt — l-ați citit pe *Faust?,* întrebare mai curînd retorică, pusă de el ca să cîștige timp, să-și revină din amorțeală. Să ridice mîna, mai spuse, cei ce au citit *Faust,* nu numai partea întîi, pe aceea bănuiesc că o știți cu toții — povestea de dragoste dintre Faust și Margareta e cunoscută doar de toată lumea — ci și partea a doua, care e ceva mai complicată. Se ridicară mai multe mîini, nu atît de multe însă, mai puțin de jumătate din numărul celor aflați în amfiteatru. Prea puțini, mult prea puțini, spuse el, încercînd parcă să numere mîinile ridicate. *Faust* era trecut în bibliografia obligatorie, la cursurile anterioare le atrăsese atenția să vină „cu opera citită" (e adevărat că în sală se afla și multă lume străină, dar el se făcu a nu băga de seamă acest lucru). Ce naiba sînt atît de indolenți, de leneși, copiii ăștia ? se întrebă, dar, spre marea lui surprindere, supărarea îi trecu dintr-o dată. Se gîndi din nou la ei ca un tată, ai cărui fii au fost iarăși cît se poate de neascultători ; sentimentul patern, neașteptat, îl încălzi, îi alungă frigul și amorțeala din oase. O să facem o mică schimbare, spuse, din nou sigur pe el și cît se poate de calm, o să vorbim astăzi despre *Faust,* partea a doua, pe care constat cu consternare, adăugă, pe un ton iarăși mustrător, că n-ați citit-o chiar toți : *Anii de ucenicie* o să-i lăsăm pe altă dată — și un freamăt de mulțumire trecu prin amfiteatru, se auziră și cîteva aplauze, e drept, ceva mai timide ; se știa doar că, atunci cînd e vorba de *Faust,* profesorul se întrece pe el însuși, e doar momentul de vîrf al cursului său, nici nu se așteptau la

o asemenea surpriză plăcută ! Iar el, profesorul, e din nou stăpîn pe situație ! Vorbi cuprins de o necurmată vervă, electrizînd întreaga sală.

3

3 decembrie 1954

M-am hotărît să absentez la primele două ore, de la opt la zece. Am continuat să stau în pat, în timp ce cei zece colegi cu care împărțeam camera la căminul studențesc de pe Sfinții Voievozi se foiau în jurul meu ; își trăgeau grăbiți pantalonii, se încheiau la nasturii de la cămașă, își scoteau cursurile și caietele de notițe de sub pernă ; cineva repeta un solfegiu în dreptul ferestrei deschise. Cel care doarme lîngă mine își caută sub pat caietul cu notițe.

Au plecat pe rînd, unul cîte unul, gălăgioși, veseli, nepăsători, cu caietele și cursurile flenduroase sub braț, împrumutîndu-se unul pe celălalt cu țigări ori cu bilete de troleibuz ori de tramvai. I-am auzit îndreptîndu-se spre capătul coridorului, vorbind despre bromura pusă în ceai și despre efectele ei dezastruoase de tot felul, coborînd scările. Am rămas singur în dormitor. Mi s-a făcut urît și am regretat că n-am plecat împreună cu ei. Oricum, aș putea să văd un film în matineu, mi-am spus, încercînd să-mi revin din lîncezeală. Am sărit din pat și, cu totul din întîmplare, am dat peste un volum de poezii uitat pe masa din mijlocul încăperii. Am început să-l răsfoiesc, unele versuri erau subliniate cu creionul, în dreptul altora se aflau mai multe semne de exclamare — cineva citise poeziile cu mare atenție și ținuse să-și manifeste entuziasmul. Pe foaia a doua a cărții se afla portretul poetului, tinerel, cu părul blond și cu ochii albaștri, plini de o nesfîrșită tristețe. Nu auzisem pînă atunci de el. Îl chema Serghei Esenin. Un vers era subliniat de mai multe ori cu pixul. „N-am să mai fiu tînăr niciodată", am citit eu versul care trezise încîntarea necunoscutului lector.

*
* *

Am rămas noaptea în sala de lectură și am citit pînă spre ziuă. Unele poezii le-am parcurs de mai multe ori la rînd. Afară se pornise viscolul, un vînt necruțător lovea cu putere în geamurile înghețate. Zăngăneau și se zbăteau, gata să fie smulse din țîțîni, chinuite parcă de un duh necruțător. Nu se prea potrivea iarna de-afară cu cea din poeziile pe care le citisem eu ! Cu capul plin de versuri și cuprins de o oboseală plăcută, am străbătut coridorul lung și întunecat, îndreptîndu-mă spre dormitor... Viscolul lovea cu putere în geamurile șubrede, să le spargă, iar în dormitor focul mai ardea în soba de tuci. Aerul aproape că fusese înghițit de gurile lacome, larg deschise, ale colegilor mei. Dormeau pe spate, cu păturile trase pînă sub bărbie.

Se simțea un miros greu de cărbuni, brichete mici și negre arseseră transformîndu-se într-o cenușă albă, dar mirosul greu al arderii lor nu dispărea cu una, cu două. De-a valma toate pe masa dormitorului : ceapa și cărțile de joc, caietele cu notițe, o bucată mare de slănină împreună cu niște căței de usturoi. Cu totul din întîmplare, se mai rătăcise în mijlocul mesei un ciorap murdar.

În dreptul patului meu se afla fereastra. Un felinar, jos, în stradă, aprins toată noaptea, nu mă lăsa (așa mi se părea, înjurîndu-l adesea în gînd) să dorm. În nopțile cu ploaie și cu vînt, becul se aprindea și se stingea cu intermitențe.

Mă cuprinsese o neașteptată stare de euforie, de parcă mi s-ar fi întîmplat un lucru cu totul ieșit din comun, ceva într-adevăr extraordinar ! Citisem niște poezii ale unui poet dispărut de multă vreme. Din prefață am aflat cum murise : își tăiase venele de la mîna stîngă, într-un hotel din Petersburg. Ultimele versuri le scrisese cu sînge. După care, se spînzurase cu cureaua pantalonilor. Versurile lui foarte triste îmi dădeau o stranie senzație de euforie, de parcă aș fi fost drogat. Aveam sentimentul că nu mai sînt singur : poetul, cu joben și îmbrăcat în frac, îmi șoptește versurile lui triste în ureche.

Cine știe din ce pricină mă simt împăcat cu lumea și fericit.

M-am gîndit c-ar fi timpul să mă dezbrac și să mă vîr sub pătură. Cînd m-am descălțat, un bocanc mi-a scăpat din mînă pe dușumea. Colegii, cei cu somn mai ușor, s-au foit o vreme, apoi s-au întors pe cealaltă parte și au continuat să sforăie. Mi-am așezat hainele pe noptieră, pantalonii, care și așa nu mai păstrau dunga, i-am pus pe marginea patului, apoi m-am strecurat sub pătură, zgribulindu-mă de frig. Am închis ochii și am încercat să adorm. Versuri disparate, din cartea cu coperți mov, îmi reveneau în minte, mai ales ultimele, scrise cu sînge, se învîrteau în capul meu la infinit.

Felinarul din fața ferestrei ardea în continuare. Dormitorul nostru era scăldat de lumina tulbure și nesigură a zorilor. Omul în frac și cu joben umblă fără un scop anume pe străzile înguste și pustii, bate un vînt rece dinspre Neva, precum și dinspre canalele orașului, învăluite în ceață și întuneric. Omul în frac și cu joben intră într-un restaurant elegant, se privește într-o oglindă înaltă, de cristal; nu-i place chipul pe care-l vede reflectat în oglindă — odinioară un chip frumos de băiat foarte tînăr, o lovește cu bastonul cu măciulie de argint. Oglinda se sparge. Zgomotul oglinzii sparte pătrunde în dormitorul nostru în care miroase a mangan, a ceapă și a motorină — în fiecare sîmbătă se dă pe jos cu motorină — precum și a trupuri asudate de băieți tineri. Aproape c-am adormit, dar mă trezește fîșîitul unor pantofi de papură — unul din colegi s-a sculat din pat și, cu ochii cîrpiți de somn, se îndreaptă spre ușă, se grăbește spre W. C. E „presat", cum se spune, se lovește de muchiile paturilor care îi stau în cale. Se reîntoarce, după o vreme, stă pe marginea patului, își scarpină pieptul păros cu amîndouă mîinile, cască și rîgîie, convins că toți dorm și nu-l aude nimeni. Versurile cu care îmi umplusem capul se risipesc. Îmi amintesc doar cîte o fărîmă de vers, un cuvînt, două; silueta poetului, hoinărind pe străzile pustii, e și ea tot mai puțin clară, mai ștearsă; nici cioburile sparte ale oglinzii nu le mai aud; somnul mă cuprinde, cobor în apele lui adînci, întunecate, și în felul acesta încerc să uit de toate și să fiu fericit...

În timp ce vecinul meu de pat doarme cu fața la perete și la masa din mijlocul dormitorului se joacă table, încerc să citesc din volumul de versuri cu coperta mov, dar literele de data asta rămîn moarte, nu-mi produc nici o impresie. E o zăpușeală teribilă în dormitor, îmi simt întregul trup ud de sudoare și, așa năclăit, mînjit de transpirația călduță, mă răsucesc în pat printre cearceafurile umede, negăsindu-mi locul. Mă simt sufocat de tristețea acestei după-amiezi de duminică și o dorință intensă — de a pleca oriunde, numai să scap de mirosul de zoaie și de săpun prost, de zgomotul zarurilor și de megafonul care urlă la nesfîrșit prin fereastra deschisă mă cuprinde. Sar din pat, îmi pun o cămașă curată, îmi fac pantofii cu cremă, îmi leg la gît splendida mea cravată maronie cu buline albe, îmi trag ciorapii în așa fel încît să nu se vadă că sînt rupți la călcîie, mă duc la spălător și îmi ud părul ca să nu-mi mai stea atît de înfoiat; fac totul cu mare grabă, de parcă mi-ar fi fost teamă să nu întîrzii cumva la cine știe ce întîlnire importantă. În spălător, același ins își petrece după-amiezile uitîndu-se la nesfîrșit în oglindă. Un băiat înalt și deșirat, cu un obraz prelung și gălbejit, cu o frunte îngustă și plină de coșuri, cu un nas lung: buzele subțiri sînt aproape inexistente. Stînd în fața oglinzii, fluieră o melodie populară, singur cu el însuși și cu imaginea reflectată...

La ieșirea din cămin, portarul citește un roman apărut în editura „Cartea rusă". E prins de lectură, nici nu observă cînd trec pe lîngă el. Pe coperta cărții, un partizan, cu o căciulă brumărie pe cap și cu o pușcă, pare a fi gata să apese pe trăgaci și să tragă în cotropitori. Străbate o pădure ninsă, cu brazi înalți acoperiți de chiciură albă... Colegul căruia m-am gîndit să-i fac o vizită stă la niște pensionari — doi bătrîni teribil de cumsecade — care i-au închiriat o cămăruță la mansardă, sub acoperiș. Îl cheamă Peciovschi, la fel ca pe celebrul fotbalist, doar că el e mic, grăsuliu, cu o față smeadă și negricioasă. Nu are nimic de sportiv și pe deasupra e și foarte studios de felul lui, a

încheiat la toate materiile, pe semestrul întîi, cu „foarte bine“ ! În același timp, avea un mare talent la desen; și-l risipea însă în desene cu un pronunțat caracter pornografic. Avea o experiență sau o imaginație în ceea ce privește problemele erotice întru totul ieșită din comun. Putea face, într-o singură oră de curs, sute de desene de acest fel, le lăsa să circule, treceau din mînă în mînă prin întregul amfiteatru. Fetele se îmbujorau la chip, băieții chicoteau arborînd o mină de cunoscători; nimeni însă nu mai lua notițe ; conferențiarul vorbea în fața unei săli care încetase de multă vreme să-l mai asculte. Am găsit în podul bătrînilor un gramofon, îmi spuse Peciovschi în loc de bun-venit. Și o cutie cu plăci vechi nemaipomenite ! Caruso, Traian Grozăvescu, Benjamino Gigli. *Traviata* și *Boema*. Ți se taie răsuflarea.

Urcăm o scară îngustă și întortocheată — nu încape decît o singură persoană — foarte întunecoasă și plină de păianjeni. Ajungem la micuța cămăruță de sub acoperiș. Gramofonul tronează în mijlocul patului. Peciovschi îl ia și-l așază pe singurul scaun care se află în încăpere, învîrte manivela, pune un disc și vocea lui Caruso, venind parcă din altă lume, de pe un tărîm îndepărtat, se răspîndește în încăperea minusculă. Stăm în pat, în altă parte nu avem unde; tavanul e atît de jos încît îl atingem cu capul. Afară e viscol și se aude vîntul șuierînd pe acoperișul de tablă. Peciovschi schimbă placa, de data asta cîntă o femeie, tot o italiancă, de al cărei nume însă nu am auzit; cîntă celebra arie a Violetei din finalul operei lui Verdi, cîntecul îndurerat al unei femei care se pregătește, plină de resemnare, să moară. Sufletul ei e încărcat de iubire pentru bărbatul care a părăsit-o ! Ne-a dat gata cîntecul primadonei, sîntem amîndoi, Peciovschi și cu mine, cu ochii plini de lacrimi. Peciovschi scoate de sub pernă o sticlă cu lichior de portocale. Mai am un disc cu Șaliapin, îmi spune. Pe ăla îl punem la urmă. Și, după ce-am golit sticla cu lichior de portocale — nu-s obișnuit cu băutura și m-am amețit de-a binelea, încăperea începe a se învîrti cu mine — îl urmărim, zguduiți de emoție, pe Boris Godunov cum moare, ros de tardive și tenebroase păreri de

rău, în timp ce-și privește mîinile înroșite de sîngele țareviciului.

Mă întorc la cămin pe la orele zece seara, cînd lumea iese de la cinematograf și tramvaiele sînt supraaglomerate. Umblu printr-un fel de ceață moale și plăcută. Sînt foarte vesel și-mi vine tot timpul să rîd. E multă lume în jurul meu, oameni necunoscuți. Mă privesc cu nepăsare și, în loc să mă întristez din pricina asta, mă simt fericit. Am ajuns la cămin, portarul a terminat de citit cartea inspirată din viața partizanilor. Volumul se odihnește lîngă o legătură mare de chei. Eu am chef de vorbă, sînt curios să aflu dacă i-au plăcut cele citite și dacă pînă la urmă partizanii au izbutit să-i alunge pe cotropitori. Dintr-o ochire, portarul, al cărui ochi e atît de experimentat în privința asta, își dă seama că-s tare mototolit. Du-te mai bine și te culcă, mă îndeamnă, privindu-mă încruntat. Am să-ți povestesc altă dată, cînd ai să fii în stare să pricepi ce-ți spun. Dau să protestez, înțeleg foarte bine, îi spun, și romanul mă interesează foarte tare, dar renunț, văzînd că nici nu mă ascultă ce zic. Bine, îi spun cu o voce moale. S-a făcut, bătrîne. Rămîne pe altă dată...!

Colegii nu mă bagă în seamă, jocul de cărți e în toi, întreaga atenție se concentrează asupra jocului. Reușesc să mă tîrăsc pînă la pat, împleticindu-mă. Cum am dat de căldură, m-am moleșit rău de tot. Mă trîntesc pe pat, rămîn cu ochii în tavan în timp ce odaia începe să se învîrtească în jurul meu. Ce-i cu tine ? mă întreabă un coleg, ești beat, ori ce dracu ai pățit ?! Între timp s-au adunat cu toții în jurul meu, chipuri curioase, care par mai curînd ironice și vesele decît îngrijorate. Dezbracă-te și te culcă, aud pe cineva poruncindu-mi. Ascultător, dau să mă ridic din pat și să mă dezbrac, dar nu-s în stare și alunec pe dușumea. Stai cuminte să te descalț, îmi poruncește o voce pe care nu-s în stare s-o recunosc; aud cum cade pe dușumea un pantof, apoi celălalt. Izbutesc, cu chiu cu vai, să-mi scot pantalonii. Uitați-vă la gagiu ce poate să rîdă ! spune o voce în imediata mea apropiere. E vesel, n-are treabă. Stai în loc, îmi ordonă alt coleg de dormitor, nu te mai învîrti atît,

dacă vrei să nu cazi din pat. Aduceți-i un lighean. Dacă i se face rău să aibă unde vomita... Vorbeau despre mine, ori despre altul ? Nu-mi dau seama...

25 decembrie, 1954

Cum de mi-am amintit tocmai astăzi, în ziua de Crăciun, de banchetul nostru de sfîrșit de liceu ? Poate pentru că mă simt foarte singur și mi-e mai dor de acasă ca oricînd... În celălalt capăt al curții era bucătăria internatului. Bucătăresele, două femei grase, în halate albe și nu prea curate, spălau o cratiță uriașă. Una din ele i-a spus celeilalte ceva teribil de vesel, se pare. Cu totul pe neașteptate s-au pornit să rîdă amîndouă. Cratița pe care o spălau s-a rostogolit de pe masă pe ciment. Au lăsat-o să zacă în mijlocul bucătăriei. Icnetele și hohotele lor de rîs nu se auzeau din pricina muzicii. Se cercheliseră, probabil, cu resturile rămase din pahare, sau mai curînd dosiseră niște sticle din care băuseră pe furiș și acum erau în mare formă..

M-am întors în sala de gimnastică și am așteptat ca orchestra să cînte un vals, ca să pot dansa și eu. M-am așezat la masă lîngă profesorul de desen, dirigintele nostru. Poți să bei, m-a îmbiat el împingînd spre mine un pahar plin cu vin roșu. Nu mai ești elev, așa că ai voie, mi-a spus, privindu-mă cu niște ochi tulburi și congestionați de băutură. Un bărbat masiv, cu chelie, mare amator de șprițuri. (În timpul său liber picta țigănci planturoase și ghivece cu flori.) Tu, Matei, mi-a spus el, și s-a aplecat peste masă, ca să-l aud mai bine, ai să ajungi un om mare ! Mi-a făcut cu ochiul și văzînd că nu zic nimic și nici nu par impresionat de „prorocirea“ lui, a continuat, pe un ton ceva mai iritat : „Ai stofă, pricepi ? Nu m-aș mira să ajungi un scriitor mare... Singurul tău defect, a adăugat el după ce s-a gîndit un timp privindu-mă direct în ochi... e că ești cam moale, N-ai să te descurci în viață ușor, a adăugat privindu-mă cu ochii lui tulburi. Și astăzi, dacă nu te știi descurca, a spus cu o voce stinsă și a închis ochii, rahat, nu se

alege de tine nimica. Trebuie să te bagi în față și să dai din coate, pricepi ?!... Eu, dirigintele și profesorul tău, doresc să ciocnesc și să golesc cu tine un pahar de vin !, s-a răstit deodată supărat și enervat cine știe din ce pricină. N-a reușit însă să țină paharul drept și vinul roșu s-a scurs pe fața de masă. Să știi, băiatule, a devenit el din nou foarte serios, că eu țin tare mult la tine. Nu ți-am arătat-o niciodată, pentru că nu e pedagogic, înțelegi ? Nu-i pedagogic ca elevul... Numai că eu..." În ferestrele murdare ale sălii de gimnastică au apărut zorii tulburi ai dimineții de vară. Apoi cerul s-a acoperit pe neașteptate cu nori. Începură să cadă niște picuri mari de ploaie; ploaia se înteți, un șopot vesel și primăvăratic, acoperit, în mare parte, de muzică. O ploaie scurtă, care nu ținu mult. Printr-o spărtură a norilor își făcu apariția soarele. Ce-i cu tine, m-a întrebat un coleg, am impresia că nu te prea distrezi !? Nici nu mai țin minte cîte pahare de vermut am golit pînă acuma și n-am nici pe dracu ! s-a lăudat el. Și, înainte ca eu să am timp să-i dau vreun răspuns, a dispărut din nou printre dansatori... Pe la uși și-au făcut apariția părinții mai grijulii, cu umbrele și pelerine de ploaie.

În bucătăria internatului, cele două femei, în halatele lor albe și nu prea curate, dansau una cu cealaltă ; în jurul lor, sticle de vin, farfurii cu resturi de mîncare, platouri și sticle de sifon; izbuteau să le ocolească cu multă grijă, ceea ce dădea mișcărilor lor o anumită grație greoaie și ușor comică... În pragul ușii larg deschise a sălii de gimnastică, Corina, o fată înaltă, cu cozi groase, blonde (purta ochelari și avea un zîmbet înțelept, ca de bunică), într-un fulgarin roșu, se pregătea de plecare, însoțită de amîndoi părinții. Cu toate că nu mai plouă, tatăl Corinei se chinuie să deschidă o umbrelă galbenă... Lasă umbrela, tată, îi spune Corina, cu calmul și siguranța pe care i le știam atît de bine. Cu același calm și aceeași siguranță răspundea întotdeauna la toate materiile. Nu vezi că s-a înseninat, ce nevoie mai avem de umbrelă ? Noi plecăm, mi-a spus ea, zîmbindu-mi cu zîmbetul ei de bunică... I-am urmărit cum se îndepărtează străbătînd curtea pustie. Cînd a ajuns în fața porții, Corina s-a întors și mi-a făcut un semn cu mîna, de rămas bun.

Hai, băieți, au strigat bucătăresele — stăteau în fereastra bucătăriei, amîndouă, și se hlizeau la noi — nu veniți să faceți și cu noi un dans ? Cu atîția tineri aicea și noi tot fără cavaleri am rămas. Lăsați, tanti, că n-au intrat zilele în sac. O să mai fie și alte ocazii. Nu are rost să vă supărați pe noi ! a încercat unul din băieți să le liniștească, strigînd la ele din mijlocul curții. Pentru că, între timp, petrecerea, banchetul nostru de sfîrșit de liceu, se mutase afară, în curte. Acordeonistul cînta și noi dansam. Spun „noi", pentru că dansam și eu cu repetenta clasei... Să știi că nu dansezi chiar așa de prost, m-a încurajat ea strîngîndu-mi mîna în palma ei transpirată și durdulie...

4

Poștașul s-a urcat pe scara șubredă și mi-a dat scrisoarea, o scrisoare într-un plic murdar și ușor mototolit, lipit cu un strat gros de clei, ca să nu-l poată deschide nimeni, în afara „adresantului". Era o scrisoare foarte scurtă, Iustin îmi comunica ziua, precum și ora exactă a trenului cu care urma să plecăm împreună la Facultate. Plecam cu același tren, deci, ca să ne despărțim la București. Iustin se prezentase la Mecanica navală, la Galați, și fusese trecut pe lista celor reușiți, printre primii... Stînd pe acoperișul bucătăriei de vară încins de soarele verii, mi-am amintit examenul nostru de admitere în liceu. Pe Iustin l-au declarat căzut la examen în sesiunea de vară, cu toate că răspunsurile lui fuseseră de zece la toate materiile. Mi-am amintit cum am cerut audiență — eu doar în calitate de „însoțitor" — la cel ce conducea destinele raionului nostru pe acele timpuri. Ne-a primit în cabinetul lui capitonat cu pluș roșu și ne-a rugat, cu un zîmbet afabil, dar și ușor enervat, în colțul gurii, supărat probabil pe cei ce ne lăsaseră să ajungem pînă la el într-o perioadă atît de „aglomerată", cînd cu greu reușea să facă față sarcinilor pe care le avea, să luăm loc pe cele două scaune, capitonate cu aceeași catifea rubinie, aflate în fața biroului său. Ne-a

pus să-i spunem scopul audienței noastre (cerusem amîndoi „audiență“ fără știrea părinților, care, speriați probabil, nu ne-ar fi lăsat) și atunci Iustin și-a luat inima în dinți și i-a spus bărbatului care ne privea de-acuma cu un zîmbet ușor distrat sau, cine știe, poate doar intrigat de această audiență cu totul ieșită din comun (doi mucoși de paisprezece ani, unul slăbuț și palid, celălalt negricios și destul de dezvoltat pentru vîrsta lui, cu un început de mustață), i-a spus, prin urmare, că e vorba de o problemă legată de învățămînt, chiar așa s-a exprimat. O problemă legată de învățămînt ? Ce fel de problemă legată de învățămînt ?, a întrebat bărbatul cu costum gri-fer cu dungi, dumirindu-se între timp cam despre ce era vorba. Am căzut la examen, i-a spus atunci Iustin, uitîndu-se drept în ochii lui. Dacă ați căzut, i-a spus bărbatul frecîndu-și amîndouă mîinile și privind deasupra capetelor noastre, înseamnă că n-ați fost prea pregătiți. Am răspuns foarte bine, l-a întrerupt el. Am luat zece la toate materiile. Nu se poate, i-a spus bărbatul, fără să se arate prea surprins însă. De unde știi tu că ai luat zece ? l-a întrebat el și s-a ridicat în picioare. Păi am văzut cînd mi-a pus nota, i-a răspuns Iustin. Nota e secretă, i-a răspuns bărbatul, fără să renunțe la zîmbet; era un bărbat frumos, între două vîrste, cu o figură distinsă, cu părul ușor grizonat — și dacă e secretă, nu aveai de unde s-o știi, nu-i așa ?, a adăugat el pe un ton explicativ, subliniind cuvintele. Iustin și-a pierdut pentru moment cumpătul, n-a știut ce să răspundă, s-a uitat la bărbatul din fața lui cu aceeași privire încrezătoare, dar și ușor mirată, apoi și-a revenit, și-a coborît privirea în pămînt și a spus din nou cu o voce limpede și hotărîtă : „Am răspuns perfect. Profesorul de matematică m-a felicitat la sfîrșit“. S-a ridicat în picioare și, neștiind ce să facă cu mîinile, și le-a dus la spate. Era cu un cap mai înalt decît bărbatul care ne-a primit în audiență și se uita drept în creștetul acestuia. Stai jos, i-a spus bărbatul cu părul grizonat, întunecîndu-se, ușor enervat. Apoi s-a așezat la masă și a început să citească, încît am avut impresia că pur și simplu a uitat de noi. Vă rog să fiți atenți, ne-a spus după un timp, privindu-ne de data asta fără să zîmbească. Să mă

urmăriți în așa fel încît să înțelegeți exact ce vreau eu să spun... Întîi de toate vreau să vă întreb dacă ați fost vreodată într-o oțelărie, dacă ați văzut un cuptor în care se călește oțelul ? Am văzut, i-a răspuns Iustin, tata e funcționar la „Oțelul Roșu". Atunci cu atît mai bine, ne-a spus bărbatul în costum gri cu dungi, ai să poți să înțelegi mai ușor ceea ce vreau să vă explic : voi, acum, la vîrsta voastră, sînteți la fel ca oțelul care se călește în cuptor; ori vă călițiți ca el, ori... și suprimînd, la repezeală, un cuvînt care ar fi putut părea prea tare, s-a oprit cu fraza neterminată, în timp ce noi amîndoi, eu și Iustin, așteptam intimidați — curajul din prima clipă ne părăsise în mare măsură — ca el să continue. Ori ce ? a îndrăznit totuși Iustin să întrebe. Oțelu' ori se călește, ori crapă, i-a spus bărbatul cu părul încărunțit înainte de vreme. Asta o știi și tu, dacă zici c-ai fost într-o oțelărie. Nu înțeleg, nu s-a lăsat Iustin, de ce trebuie să crăp eu, care am luat numai zece ? Care e logica ? a întrebat el, prinzînd curaj din nou și nevrînd în ruptul capului să se lase intimidat cu una, cu două. S-a ridicat din nou în picioare, cu pumnii strînși, cu capul ușor aplecat în față. Bine, bine, a spus bărbatul care ne-a primit în audiență rupîndu-și din prețiosul lui timp ca să stea de vorbă cu noi. Poate că ai dreptate, am să mă interesez, să văd ce s-a întîmplat. S-ar putea să fie într-adevăr o greșeală. Am să aflu, fii liniștit. Spune-mi acum exact cum te cheamă; și după ce Iustin și-a spus numele (l-a rugat să și-l spună încă o dată, nu cumva să și-l noteze greșit) l-a scris într-un carnet elegant, cu coperți negre, și s-a ridicat în picioare, făcîndu-ne să înțelegem că audiența a luat sfîrșit... Iustin a trebuit ca în toamnă să se prezinte din nou. Mai rămăseseră cîteva locuri necompletate. A luat nota zece la toate materiile, la fel ca la primul examen. De data asta, a fost trecut pe listă pe primul loc, așa cum și merita dealtfel. Oțelul nu se crăpă prin urmare și se călii într-un foc din cele mai puternice.

*

La examenul de admitere la facultate n-am plecat împreună, din pricina unei scrisori a lui Iustin care s-a

rătăcit pe drum și a ajuns cu întîrziere; eram de-acum student cînd am primit scrisoarea, o scrisoare destul de lungă, prima parte fusese scrisă cu pixul, iar partea a doua — între timp i s-a terminat pasta probabil — cu creionul, un creion cu vîrful bont și neascuțit, din care pricină fusese obligat să facă literele mari și lătărețe, să se înțeleagă totuși ceva. Sînt convins că ai să ajungi un scriitor vestit, am mare încredere în talentul tău, îmi scria el. Eu m-am decis să dau la Politehnică, s-ar putea ca pînă în ziua examenului să mă mai schimb de două-trei ori, mă știi cît sînt de nehotărît; în tot cazul n-am să fiu unul din inginerii ăia încuiați, cărora nu le trece prin gînd să deschidă o carte, știi doar cît de mult îmi place să citesc; chiar săptămîna trecută am citit o nuvelă de Hemingway, *Zăpezile de pe Kilimanjaro*, s-o citești neapărat, îndeosebi finalul mi-a plăcut teribil și, cum scrie bătrînul, ce să mai vorbim; mai sînt de asemenea și alte schițe foarte scurte, concentrate la maximum, care m-au entuziasmat pur și simplu; de exemplu, una mică de tot se cheamă, dacă îmi aduc aminte, *O pisică în ploaie*. Așa că ne întîlnim la gară, îmi scria el; dar în seara plecării zadarnic m-am uitat tot timpul pe geam, sperînd că am să-l zăresc, scrisoarea lui se rătăcise și el plecase de-acuma cu alt tren. Ieșisem pe jumătate pe fereastra vagonului ca să mă uit după el (trenul supraîncărcat cu tinerii candidați, înghesuiți pe coridoare, și stînd ciorchine în fața ferestrelor, părinții, jos, pe peron, tații nervoși, uitîndu-se tot timpul la ceas, mame grijulii agitate și ele; și, cum trenul stă în gară mai mult, așteaptă un alt tren care întîrzie, se creează un fel de gol — ultimele sfaturi au fost date, totul a fost spus: „Să ne scrii" și „Vezi unde ți-ai pus portofelul" sau „ai grijă să dormi înainte de examene, să fii odihnit") și la un moment dat chiar mi se pare că-l zăresc, îl confund cu un tip care, de la distanță, chiar semăna puțin. În sfîrșit, o smucitură și trenul nostru se pune în mișcare, lumea adunată pe peron face o ușoară deplasare înainte; semne de rămas bun, cuvinte strigate cu voce tare și acoperite de zgomotul trenului. Am ghinion: s-au dat două bilete pe același loc, încît sînt obligat să călătoresc în picioare pînă la București.

După examen și după ce m-am întors învingător acasă, am primit și scrisoarea lui Iustin și la un interval foarte scurt a venit încă o scrisoare de la el, de data asta o vedere cu o cherhana și cu niște lotci pescărești. „Am auzit că ai intrat la Filologie, îmi scria Iustin, fapt care m-a bucurat foarte mult și m-a determinat să-ți scriu. Ieri am fost în oraș, dar nu te-am întîlnit. Am fost la balul învățătorilor, care a fost la noi, în sala de gimnastică. Primește sincerele mele felicitări pentru intrarea în facultate.“ Semnat : Iustin B. Apoi, scris pe marginea cărții poștale : „Plecăm amîndoi la facultate, sîmbătă, cu trenul de 22,50“. Prin urmare a reușit și el la Politehnică, mi-am spus, de vreme ce-mi scrie că o să plecăm împreună, și în după-amiaza aceea de sîmbătă — vremea era frumoasă, vara se prelungise pînă la mijlocul lui septembrie — mi-am făcut primul meu geamantan de student. Mama m-a ajutat să-mi împachetez lucrurile, cu lacrimi în ochi, iar eu mă făceam că nu i le văd. Îți ajung șase perechi de ciorapi ?, m-a întrebat ea îngrijorată, participînd cu întreaga ei ființă la acel ritual de despărțire. Dacă nu-ți ajung, pot să-ți mai dau două perechi de-ale lui taică-tu. Sînt noi-nouțe, i le-am cumpărat săptămîna trecută. Și : Ce faci cu pantalonii ăștia de tergal, îi iei cu tine sau îi lași acasă ? Prea mare nevoie nu mai ai de ei, după părerea mea, a trecut vara, dacă ajungi să ți-i mai pui de două-trei ori. Nu merită... Rămîn apoi singur în încăpere cu geamantanul deschis în fața mea ; cărțile și caietele pe care urmează să le iau cu mine zac pe dușumea, cămășile călcate de mama sînt așezate pe un fotoliu. O aud pe mama, în bucătărie, cum frămîntă aluatul pentru cozonac (masa se zgîlțîie ușor), iar prin fereastra deschisă pătrunde, de la vecini, „melodia preferată“. Din cînd în cînd își aduce aminte de vreun lucru pe care am uitat să mi-l pun în geamantan și atunci dă buzna în încăpere : Forfecuța de tăiat unghiile ți-ai luat-o ?, mă întreabă ea. Îmi aduce un mosor cu ață maronie ca să am, la nevoie, cu ce să-mi cos un nasture. N-ar strica, mă sfătuiește ea grijulie, să luați cu voi (a aflat că plec împreună cu Iustin) și o sticlă cu apă minerală. Drumu-i lung, o noapte întreagă de mers cu trenul, și v-o fi sete.

Și, iată-mă, în sfîrșit, pe peronul gării, așteptîndu-l nerăbdător pe Iustin care trebuia să sosească, din clipă în clipă, cu trenul de Oțelu Roșu. Duvac Stela, fosta mea colegă de bancă din clasa a opta, pleacă și ea cu același tren și e însoțită de amîndoi părinții. Îl ții minte pe Iustin, mamă ?, îi spune ea unei femei mărunte și blonde care, în așteptarea acceleratului, numără tot timpul bagajele fiicei sale. (Nu uita, îi atrage ea atenția, ai două sacoșe, un geamantan și pachetul de cărți. Cît ești de zăpăcită, ești în stare să le uiți în tren.) A fost la noi, într-un an, de Paști, eram în clasa a noua sau într-a zecea, nu-mi mai amintesc exact. Știu însă că ne-ai făcut clătite cu dulceață de vișine. Lui Iustin i-au plăcut grozav clătitele. Erau într-adevăr extraordinare... Nu, nu-mi aduc aminte, spune mama. Acceleratul ăsta, spune ea uitîndu-se de-a lungul liniei ferate, rar se întîmplă să nu aibă întîrziere. E linia în lucru, ți-am mai spus, mormăie tatăl Stelei, care e ceferist. Pînă nu termină linia, tot așa o să întîrzie. Nu-i nimic de făcut... E cam răcoare, spune mama fostei mele colege de bancă. Pune-ți, draga mea, puloverul, nu cumva să răcești... E și normal să fie mai rece, îmi spune ea mie, căutînd să mă implice în discuția lor, și-mi zîmbește, un zîmbet timid și cam vestеd. Sîntem doar în mijlocul lui septembrie. A venit toamna... A fost lungă vara, a ținut destul, nu ne putem plînge, e de părere tatăl colegei mele. Ce, parcă eu mă plîng ?!, îl întreabă femeia cea vestedă și mărunțică. Constat și eu, atîta tot...

O voce hîrîită anunță în megafon sosirea acceleratului nostru. Personalul cu care ar fi trebuit să sosească Iustin are în schimb întîrziere. Mă hotărăsc, brusc, să nu plec fără el. Ce-i cu tine ?, mă întreabă mirată Duvac Stela. Hai să ne urcăm. Nu stă în gară decît trei minute. Nu plec, îi spun. Rămîn să-l aștept pe Iustin... Mai are timp să-mi arunce o privire mirată, apoi se repede spre vagoanele din față, însoțită de ambii părinți care îi cară bagajele. După plecarea acceleratului — uriaș monstru negru cu un ochi roșu de ciclop în față — rămîn singur pe peronul pustiu. Mă așez pe geamantanul burdușit, pregătindu-mă să aștept sosirea trenului întîrziat. Nu trec nici cinci minute și-și face intrarea în gară, în sfîrșit, perso-

nalul de Oțelu Roșu. Îl descopăr pe Iustin printre călătorii care coboară. E vesel și nici nu-i pasă c-a pierdut acceleratul. Nici nu se miră cînd mă vede. Era doar firesc să-l aștept și să nu plec fără el... N-o fi fost ăla „ultimul tren spre Gun Hill", îmi spune el ca să mă consoleze. Îmi zîmbește, de parcă cine știe ce trăsnaie am fi făcut împreună. Să ne interesăm la ce oră avem altul, adaugă el plin de voie bună. Mîine dimineață la cinci, ne informează un acar (ne-a auzit discutînd). Ar mai fi la miezul nopții unul, dar nu vă sfătuiesc să plecați cu personalul. Oprește la toate hălțile, nu-i bun... Apoi se îndepărtează, se pierde în întuneric, doar lumina roșie a felinarului i se mai vede un timp. Ne-am întins pe băncile din sala de așteptare. Am adormit repede și, pe la orele trei, cînd Iustin s-a trezit (Mi-a părut rău de tine, gemeai prin somn, mi-a spus el), i-am povestit visul pe care l-am avut : „M-am trezit în vis și era întuneric beznă, lumina de-afară, de pe peron, era stinsă. Ploua și se auzea ropotul ploii bătînd monoton în tabla cu care era acoperit peronul. Spre surprinderea mea, tu dispăruseși... Te-am strigat prin întuneric, dar nu mi-ai răspuns. Eram surprins și totodată supărat c-ai plecat fără să-mi spui nimic și nici nu știam unde ai fi putut pleca, așa, în miez de noapte. A început să-mi fie frică, mai ales cînd am constatat că gara era cufundată în beznă, ceea ce nu era nici pe departe firesc, gara fiind doar singurul loc unde «nu se închide» niciodată, care funcționează fără întrerupere ! Pînă și în biroul de mișcare lumina era stinsă. Am auzit însă telegraful mergînd și m-am uitat pe fereastră înăuntru. Am văzut doi bărbați, unul tînăr, iar celălalt bătrîn, moțăind amîndoi cu capetele sprijinite de masă. Trebuie să mă trezesc, îmi spuneam, altfel visul o să mă prindă, definitiv, în complicata lui țesătură. Semăna — așa mi se părea în vis — gara aceea pustie și cufundată în beznă, cu însăși fantoma, descărnată și îngrozitoare la vedere, a singurătății. Încercam să fug de ea fără să fiu în stare ! Dispariția ta era greu de acceptat, de asemenea. Am înțeles că sînt angrenat în sforăria complicată a unui coșmar ! Nimic nu-i adevărat, mi-am spus, tot ce mi se întîmplă acuma se petrece în vis ! Chiar și ceasul meu de pe mînă mă minte. Nu se poate să fie trei fără un sfert. Iar ploaia asta măruntă și

sîcîitoare nu există nici ea... Asigurările pe care mi le luam în felul ăsta nu reușeau însă să mă liniștească. Mai ales că fereastra întunecată a biroului de mișcare părea teribil de adevărată, precum și chipurile oamenilor : cel ridat al bătrînului, urît, cu un nas mare și borcănat, de bețiv, sau cel prelung și îngust al tînărului din fața lui, un băiat cam de aceeași vîrstă cu noi, cu ochi veseli și vicleni și care mi s-a părut la un moment dat că-mi face cu ochiul. Mi-am apropiat urechea de fereastră — geamul era rece și acoperit de praf — și i-am auzit vorbind. Culmea era că vorbeau despre tine, de parcă te-ar fi cunoscut. Înoată bine, spunea cel tînăr, a crescut pe malul Dunării, e și normal. Cum la Dunăre ?, a întrebat cel bătrîn. Păi uite așa..., a început cel tînăr să-i explice...

5

Părea a fi un bătrîn cam vorbăreț, îl ascultam cu o singură ureche, fără să fiu prea atent. Cînd am ajuns în mijlocul bulevardului, s-a schimbat stopul. Ne-am oprit — mă ținea de braț, îi era rău și se temea să nu cadă — lăsînd mașinile să treacă pe lîngă noi. În timpul acestui scurt popas mi-a spus cum îl cheamă și, dacă m-a văzut că nu reacționez în nici un fel auzindu-i numele, m-a privit mirat și intrigat în același timp. Chiar n-ai auzit de mine ?, m-a întrebat în timp ce, după ce stopul s-a schimbat pe verde, am continuat să traversăm strada. Nu prea, am spus eu cu jumătate de gură. A început să rîdă, un rîs spectaculos, ca de actor, încît lumea care trecea în clipa aceea pe lîngă noi ne-a privit mirată. Mă iertați, i-am spus, abia am intrat la facultate și nu prea cunosc pe nimeni. Student ?, a întrebat, privindu-mă cu atenție. Da, am dat eu din cap. În anul întîi. Și ce anume vrei să te faci ?, m-a întrebat, continuînd să-mi cerceteze chipul, curios și în același timp puțin ironic. Profesor, i-am spus. Sînt student la Filologie. Prin urmare, literat ? !, a strigat, însuflețindu-se deodată. Și

numele meu chiar nu-ți spune nimic ? ! S-a uitat la mine cu vădită uimire. Am bîlbîit ceva, un fel de scuză, ocolindu-i privirea. Continua să mă privească insistent, așa că i-am spus în cele din urmă c-am auzit de el, cum era să nu aud ; se vedea de la o poștă că mint. Spre surprinderea mea însă, bătrînul domn mi-a luat în serios afirmația. Păi vezi ?, mi-a spus el, uitîndu-se la mine înduioșat și mustrător totodată. Eram sigur, absolut sigur că o să-ți cadă fisa... Chiar așa mi-a spus, o să-ți cadă fisa, și am fost surprins să aud o asemenea vorbă, cam golănească, în gura unui domn atît de distins. A început să se simtă din nou rău și m-a rugat să-l sprijin din nou, nu cumva să cadă. Mi s-a întîmplat o dată să leșin, eram într-o stație și așteptam autobuzul, am căzut și mi-am spart capul. Mai bine de o lună am stat în spital, m-am chinuit îngrozitor și de atunci mi-e tot timpul frică, mi-a mărturisit cu o voce plîngăreață. Cu o mînă îl țineam de brațul uscat (îmi era o milă nu chiar în stare pură, de vreme ce era amestecată cu greața pe care o simțeam la atingerea trupului său veșted) și bătrînului domn a început să-i fie, probabil, mult mai rău, căci mi-a luat mîna cealaltă în mîna lui uscată și mi-a strîns-o de parcă ar fi vrut să ia de la mine puterile necesare ca să-și revină, apoi deodată s-a destins, și un fel de zîmbet i-a apărut pe buzele-i veștede. Totu-i în ordine, a trecut, mi-a șoptit el, slavă domnului c-am reușit să trec și prin criza asta. Văzînd că se simte mai bine, am vrut să plec. Nu m-a lăsat însă, m-a rugat să-l mai însoțesc, doar cîțiva pași, pînă îmi revin de tot, mi-a explicat, privindu-mă într-un mod sfidător, drept în ochi. Crizele astea-s parșive. S-ar putea foarte bine s-o iau iarăși de la început, a adăugat și a început să rîdă de parcă s-ar fi referit la un lucru cît se poate de nostim. Te reții, nu-i așa ?, m-a întrebat, fără să arate însă prea îngrijorat din pricina asta. Nu-i nici o problemă, l-am liniștit eu. Aveam de gînd să văd un film la matineu, dar între timp filmul probabil a și început. Așa că nu mai are rost să mă grăbesc, i-am explicat. Cel puțin tălmăcirile mele din limba japoneză sînt convins că le-ai citit ?, m-a întrebat, însuflețindu-se dintr-o dată. E drept că după '46 n-au mai fost editate. Dar oricum, prima ediție a apărut în 1941,

într-un tiraj foarte mare, a mai adăugat și a început din nou să rîdă. De data asta am avut impresia că cine știe din ce pricină vrea să-și bată joc de mine... A început, așadar, să-mi vorbească despre traducerile lui și din cînd în cînd mai spuneam cîte o vorbă și eu, din care nu se putea însă înțelege prea bine dacă le-am citit sau nu. Părea a fi foarte mîndru de ele. Pe neașteptate a schimbat însă tonul : „Așa sînt bătrînii, dragu' meu, s-a scuzat, autoironizîndu-se. Au impresia că cei tineri nu le acordă destulă atenție... Le e teamă să nu fie uitați... Nu sînt chiar la curent, am dat din nou să-mi cer scuze pentru neștiința mea. Fii liniștit, m-a întrerupt el, și nu te mai scuza atîta. Traducerile, da, ele au apărut, în schimb versurile mele, chiar dacă ai fi vrut, n-ai fi avut unde și cum să le citești, a șoptit uitîndu-se în toate părțile, de parcă mi-ar fi încredințat o taină, și mi-a luat iarăși o mînă între mîinile lui uscate. A dat chiar să-mi spună ce s-a petrecut cu versurile lui, apoi s-a răzgîndit, cufundîndu-se într-o tăcere posacă și ușor misterioasă. Aștepta, probabil, să-l întreb eu, să mă arăt interesat să știu ce s-a întîmplat cu ele. Între timp am ajuns în apropierea unei piețe și ne-am oprit în fața unui bloc construit înainte de război. Pentru că ai fost atît de binevoitor, mi-a spus, am să-ți dăruiesc o carte cu autograf. Cu condiția să urci cu mine pînă sus. Un volum din lirica japoneză. Din *haiku*-urile traduse de mine. Am intrat într-un hol uriaș, care semăna mai curînd cu un mausoleu ; pereții erau de marmoră roșie, iar din tavan atîrna un lampadar curios, care nu avea însă decît un singur bec aprins. Era întuneric și răcoare și mirosea a mucegai. Liftul e stricat, mi-a explicat bătrînul. Nu ne rămîne decît să urcăm cele șase etaje *per pedes*. Pentru dumneata e un fleac, desigur, în schimb, pentru mine e destul de greu... Pînă să ajungem la etajul șase ne-am oprit pe palier de mai multe ori. Îmi apăsa brațul cu mîna lui ciolănoasă și eu știam că dorește să mă opresc ca să-și tragă puțin sufletul. Cînd am ajuns în fața apartamentului lui, i-a trebuit ceva timp pînă să-și găsească legătura de chei. A început s-o caute prin toate buzunarele, mormăind nemulțumit. Descuie dumneata, mi-a șoptit respirînd cu greutate, după ce a izbutit să-i dea de urmă.

E destul de întuneric și nu-s în stare să nimeresc broasca. Și așa te-am ținut destul. Bănuiesc că ți-ai pierdut răbdarea, am obosit, asta-i, s-a scuzat și s-a ținut de perete, să nu cadă. Am deschis, și-am intrat într-un coridor îngust și întunecat. Bîjbîind pe perete cu amîndouă mîinile, bătrînul domn a găsit comutatorul și-a aprins lumina. Am intrat, apoi, într-o încăpere micuță, ticsită de cărți. Am căutat, zadarnic, un loc să mă pot așeza; singurului scaun din odaie îi lipsea un picior și era sprijinit de perete, să nu cadă. Scuză-mă o clipă, prostata, a spus bătrînul domn și s-a repezit spre baie, unde a rămas mai mult timp. Eram aproape convins că a uitat de mine. Sufăr cu bășica, mi-a spus, cu acea lipsă de pudoare de care dau în general dovadă oamenii în vîrstă și care mă făcu să roșesc. Ce să-i faci, a adăugat în timp ce se străduia să tragă perdeaua de catifea ruginie, destul de zdrențuită și nu tocmai curată, ca să se facă lumină în încăpere, anii s-au adunat, la toamnă fac șaptezeci. Bătuți pe muche... A oftat și, sprijinit de fereastră, a început să mă cerceteze, privindu-mă cu multă atenție. Și ce învățați voi la facultatea aia a voastră ?, m-a întrebat ușor disprețuitor. Ce vă învață profesorii *ăia*, ai voștri ? ! Cum să scrieți poezii despre tractoare și despre mulgătoarele fruntașe ?... Stam în picioare, în fața lui, arătînd ca un student care dă examen și pe care profesorul a reușit să-l deruteze punîndu-i o întrebare încuietoare. Nu mă simțeam neapărat încurcat, dar, cine știe din ce pricină, nu aveam chef să-i răspund ! L-am lăsat să creadă ce vrea. L-am rugat să deschidă geamul... Era foarte puțin aer în încăpere. S-a înțepenit și nu am cum să-l deschid, s-a scuzat el. De obicei, aerisesc prin gemulețul de la bucătărie. Bucătăria, o încăpere micuță cu un aragaz murdar și o chiuvetă plină de vase nespălate, nu avea mai mult de doi metri pătrați. A deschis micuțul gemuleț din spatele chiuvetei ca să se aerisească puțin. Pentru că ai fost atît de drăguț, a strigat din bucătărie, am să-ți fac o cafeluță, cum scrie la carte. Și mie una, mică de tot... Medicul mi-a interzis cu desăvîrșire, dar n-oi muri dintr-atîta ? ! Și dacă mor, în definitiv am trăit destul, nu-i nici o nenorocire... Cum îți place, m-a întrebat, mai dulce sau mai amară ?...

A adus cafeaua, apoi un scăunel din bucătărie și m-a invitat să iau loc. Stai să-l șterg mai întîi, mi-a spus el înainte de a mă așeza. Scaunul era pătat cu mușchi. Cine știe de cînd, pentru că mușchiul se uscase. Parcă miroase a gaz, nu ți se pare ?, m-a întrebat bătrînul domn... Răsuflă și nu știu pe unde. Trebuie să chem instalatorul.

Îmi spuneam că trebuie să plec cît mai repede. Aveam un seminar interesant de la unsprezece și nu voiam să absentez. Cafeaua era bună, iar ceașca în care mi-a adus-o foarte frumoasă. Avea pictată pe ea o mică pagodă și un podeț arcuit deasupra unui rîu minuscul. Mi-ar fi făcut mare plăcere să mai stăm de vorbă, și-a exprimat el regretul după ce i-am spus că trebuie să plec. Oricum, despre artă se poate vorbi zile și nopți, nu-i așa ?, m-a întrebat privindu-mă cu gravitate și în același timp ușor batjocoritor, autopersiflîndu-se parcă. Voi avea prilejul să observ adeseori la el această discrepanță șocantă între vorbele rostite și întreaga sa atitudine, exprimînd într-un fel contrariul celor spuse. Parcă anume ca eu să nu știu în ce să cred : în cuvintele patetice și solemne rostite de el cu cea mai mare seriozitate, sau în ceea ce rămînea nespus, dar în același timp exprimat cu excepțională forță, de întreaga sa atitudine sceptică și zeflemitoare. Cuvintele și mimica sa atît de expresivă se anulau, adesea, reciproc ; totul devenea neclar și ambiguu, frazele spuse de el semănau cu niște citate luate dinadins în răspăr... Se poartă așa ca să mă deruteze și să-și rîdă de mine, îmi spuneam furios. Nu credeți un cuvînt din tot ce ziceți, i-am spus, e adevărat, mult mai tîrziu, după ce deja ne împrietenisem, sorbindu-mi cafeaua din minuscula ceașcă de porțelan japonez. Ce rost mai au cuvintele, dacă tot nu le luați în serios ? Mi-a aruncat o privire șireată și înfricoșată, așa cum se uită, probabil, o pisică la un șoricel în clipa cînd apare pericolul să-i scape din gheare. Pentru că avea nevoie de mine — acest lucru l-am înțeles după ce l-am cunoscut mai bine — avea nevoie de spectatori pe care să-i dea gata cu erudiția lui nemaipomenită. Nu eram decît un biet tînăr provincial pe care bătrînul domn, cuprins de un nemăsurat orgoliu, vroia să-l uimească. Multă

vreme a continuat însă să mă deruteze. Nu prea știam ce să cred despre el ; era doar un bătrîn palavragiu sau, dimpotrivă, era un om mare, un geniu neînțeles și uitat pe nedrept, așa cum lăsa el să se creadă. Uneori mi se întîmpla să-l disprețuiesc, îmi apărea îngrozitor de ridicol, dar de cele mai multe ori mă lăsam prins de stratagemele și șiretlicurile țesute de el, cu bună-știință, în jurul meu...

Cu cît mai patetice îi erau cuvintele, cu atît mai ironică, mai zeflemitoare îi era comportarea. Nu știam ce să cred și atîta timp cît continuam să fiu contrariat de modul lui de a se purta, mă avea, ca să zic așa, la mînă. De parcă m-aș fi aflat în fața unui scamator versat pe care, privindu-l, rămîi, vrei-nu vrei, cu gura căscată !

Mai treci pe la mine, mi-a spus, în acea primă zi a întîlnirii noastre. Dacă ai chef, bineînțeles, nu-i obligatoriu, a adăugat privindu-mă ironic. Acuma știi drumul. Aici găsești întotdeauna o cafea bună... Să vorbim despre măreția și splendoarea artei, a adăugat patetic, și tam-nesam, a început să rîdă, de parcă ar fi spus ceva foarte caraghios și ridicol, frecîndu-și mîinile uscate una de cealaltă...

*

Și cum eram intrigat la culme, am trecut pe la el și în ziua următoare. Am sunat și mi-a deschis după ce m-a făcut să aștept aproape un sfert de oră în fața ușii : nu-și găsea cheile, ca și data trecută, nu știa în care buzunar și le-a pus... Am avut o criză împutită de ficat, mi-a spus el în loc de bună ziua. Închipuiește-ți că n-am închis ochii toată noaptea... Într-adevăr, avea fața lividă, ochii tulburi și împăienjeniți de nesomn și se clătina pe picioare ca un om beat. Respira greu și din cînd în cînd gemea încetișor. Arăta în așă fel încît îți venea să-i plîngi de milă. Să-ți aduc scaunul din bucătărie, să ai pe ce să stai, mi-a spus de cum am intrat. Pe la orele cinci, a început să-mi povestească, după ce m-am așezat pe scaun în fața lui, cînd s-a luminat și au început să meargă tramvaiele, m-au mai lăsat durerile, ba am reușit chiar să ațipesc oleacă. Nu mult, la șase eram în picioare...

Știi ce-am făcut de la orele șase pînă acuma ?... A izbucnit într-un rîs nestăvilit. De tot hazul, mi-a spus el printre sughițuri, închipuiește-ți că am scris o poezie, mai bine zis un poem pe care i l-am închinat soției mele. A murit de tuberculoză, nu se descoperiseră încă antibioticele, era în '42, în plin război, a murit repede, sărăcuța, n-a zăcut mult ! Ce-ar fi să-i scriu un poem, mi-am spus, așadar, pe la orele șase dimineața, după ce mi-a trecut criza de ficat ; m-am așezat la masă și i l-am scris dintr-o răsuflare... Scrisese poemul cu creioane colorate, literele erau mari de-o șchioapă, folosise o droaie de hîrtii care zăceau împrăștiate peste tot prin încăpere. Se folosise de mai multe culori, mai ales de violet și de negru, încît poemul avea un aer funebru chiar înainte de a fi citit. Avea un scris bătrînesc, cu înfloriturl, complicat și în același timp ușor neglijent și lăbărțat. Mi l-a citit cu o voce patetică și solemnă ; se oprea din cînd în cînd ca să-și tragă sufletul — obosea repede — și se uita întrebător la mine ; dar cînd am vrut să spun cîteva cuvinte, profitînd de o pauză de lectură — dealtminteri destul de stîngace, pentru că-mi era într-adevăr penibil să-mi dau aere de mare cunoscător în fața unui poet septuagenar — m-a oprit făcîndu-mi semn să tac din gură. Nu acuma, nu acuma, mi-a șoptit el. La sfîrșit. Ai răbdare să termin... Așa că a citit poezia pînă la capăt și, cînd a terminat, a izbucnit deodată în rîs, un rîs vesel și amuzat de parcă mi-ar fi citit o poezioară de tot hazul. Ei, ce părere ai ?, m-a întrebat, hlizindu-se în continuare. Ți-a plăcut, nu-i așa ? Crezi că e o poezie bună, care merită să fie tipărită ? Mi-a plăcut, cum să nu !, i-am spus cu jumătate de gură, străduindu-mă să-i ocolesc privirea ; spre enervarea mea, am început să transpir abundent. Încercam, de fapt, să-mi ascund dezamăgirea. Era clar pentru oricine, chiar și pentru careva mai puțin expert, cum eram eu, că poemul nu avea nici o valoare ! Versurile erau stîngace și de o grandilocvență vetustă, amintind, unele, poeziile primilor noștri poeți, despre care învățasem în liceu. Și totuși, nu m-am gîndit nici atunci, nici mai tîrziu, să-i contest talentul ! Mi-am spus doar că pur și simplu poezia „nu-i ieșise", probabil că emoția fusese

mult prea puternică, în dauna actului de creație, cum se spune. Poetul repeta prea des cuvinte cum ar fi „dulcea mea soție" și „neconsolatul suflet", nu lipsea nici „balsamul suferinței" care era pus să rimeze cu „deșertul neființei". Amintea, ca ton general, de penibilul atroce al unor necrologuri... O băgasem serios pe mînecă, mă uitam cînd în tavan, cînd la rafturile înțesate cu volume legate în piele, în timp ce el mă urmărea cu o privire încărcată de suspiciune. Așteptîndu-mi comentariile, arăta emoționat, ceea ce mărea ridicolul situației. Ați suferit, probabil, foarte mult cînd ați pierdut-o, am încercat eu să deviez firul discuției dinspre poet înspre „neconsolata inimă" a celui ce scrisese versurile. Reiese din poezie lucrul ăsta ?, m-a întrebat el, uitîndu-se drept în ochii mei. În sfîrșit, aveam impresia că mă aflu pe un teren ceva mai sigur. Fără îndoială că da, i-am spus cu toată convingerea, cum să nu se vadă ? Se vede încă bine de tot ! Ești sincer ?, m-a întrebat privindu-mă în continuare atent. Nu încerci să mă minți, să mă tragi în piept ? (Simțea oare că ceva scîrțîie totuși, ceva nu merge cum trebuie ?) Cît se poate de sincer. Pe cuvîntul meu... Poate îmi citiți și altele, am spus eu repede de tot, cu speranța c-am să reușesc prin versurile pe care mi le va mai citi, să mă îndepărtez de obiectul periculos. Altă dată, mi-a spus el. Ca să trec la alte poezii acuma, a adăugat cu toată gravitatea, ar însemna, pur și simplu, să comit o impietate față de ea... Eram, ca de obicei, derutat : nu reușeam să-mi dau seama dacă vorbește serios, dacă e într-adevăr atît de marcat de suferință cum spune (trecuseră aproape douăzeci de ani de la moartea ei), sau încearcă din nou să ia în derîdere totul și să-și bată joc de mine. Te pomenești că a înțeles perfect ce părere am despre poemul lui, mi-am spus îngrijorat, și dinadins mă lasă acum să mă bălăcesc în apele tulburi ale propriei mele ipocrizii ! Asta-i soarta tuturor mincinoșilor, mi s-a părut că spun ochii lui roșii de oboseală și de nesomn...

Am să-ți citesc și altele, fii liniștit, a reluat el discuția după ce, un timp, am tăcut amîndoi. Sertarele astea — a arătat spre sertarele mesei de scris — sînt doldora de manuscrise... După moartea mea, nu acuma, o să se vadă, a spus în șoaptă, răspunzînd parcă unui gînd neformulat de

mine. Apoi și-a amintit că nu mi-am băut cafeaua. Acuma mă duc să ți-o fac. N-ai și astăzi seminar, nu trebuie să te grăbești, nu-i așa?, m-a întrebat; era clar că ar fi vrut într-adevăr să-mi prelungesc de data asta cît mai mult vizita. S-a dus după cafea, apoi s-a întors în încăpere și, spre surprinderea mea, nu mi-a mai pus nici o întrebare cu privire la poezia lui, părea a fi uitat de existența ei. A început să-mi recite, în franceză, un poem de Paul Valéry, *Cimitirul marin*, dar cum franceza mea era destul de slabă, n-am înțeles mare lucru... Vroia să mă impresioneze, a continuat să recite, cînd în franțuzește, cînd în italiană sau germană, cu ochii închiși, cu mîinile desfăcute în lături, căzut într-un fel de extaz. În timp ce-i ascultam versurile, din care nu înțelegeam mai nimica, am început să fiu din ce în ce mai convins c-a vrut să-și bată joc de mine cu poemul acela lugubru și demodat. Mîine o să vorbim despre muzică, a hotărît, după ce, obosit, a renunțat să mai recite. Mîine n-am să pot veni. Am trei seminarii și un curs, i-am spus. Nu aducea niciodată vorba despre existența mea ca student. Viața mea nu părea să-l preocupe în vreun fel, de parcă o asemenea viață, care se desfășura în afara încăperii lui strîmte și prost aerisite, nici n-ar fi existat. Se vorbește adesea despre egoismul bătrînilor. „Ard lămpile sufletului — mi-am spus — așa cum ard lămpile vechi ale unor aparate de radio.“ Inima uscată a bătrînului poet a început cu timpul să mă irite și să mă exaspereze totodată. Și, cu toate astea, mi-am făcut obiceiul să trec aproape zilnic pe la el. Vizitele se prelungeau, uneori, pînă seara tîrziu. El vorbea fără întrerupere, stînd în picioare și gesticulînd. Îmi ținea adevărate prelegeri — îmi vorbea nu numai despre poeți despre care eu nici măcar nu auzisem, ci și despre muzică, fiind, spre marea mea surprindere, un foarte bun cunoscător al muzicii italiene vechi, precum și al picturii din perioada Renașterii. N-am să uit, de pildă, lunga dizertație pe care mi-a ținut-o despre madonele lui Perugino, despre aerul melancolic al acestora. Vorbea frumos, ar fi fost un profesor care ar fi făcut săli pline, răsplătit de studenți cu ropote de aplauze, iar eu, singurul său auditor, emoționat și avid să aflu cît mai multe lucruri, îl ascultam cu gura căscată! După cel mult o oră, însă, în-

cepea să dea semne de oboseală, își pierdea firul ideilor, se oprea la mijlocul frazei, se uita la mine cu niște ochi rătăciți și mă întreba unde a rămas. Îmi devenise un fel de mentor. Mă iniția într-ale literaturii, cunoștințele mele în acest domeniu fiind destul de reduse, îmi indica volume pe care să le citesc și la un moment dat mi-a propus să-mi dea ore de limba franceză. Cum, n-ai citit-o pînă acum ?!, se mira el cînd venea vorba de nu știu ce carte celebră de care eu nici măcar nu auzisem. Nu-mi vine să cred, adăuga clătinînd mustrător din cap. E o carte indispensabilă. De aici, de fapt, adăuga ridicînd profesoral un deget în sus, trebuie pornit. Ai să vezi după ce ai s-o citești cum ți se vor limpezi în cap toate cele. Din păcate eu am citit-o mult prea tîrziu, nu a avut cine să mi-o recomande. Mama era analfabetă, sărmana, ce să știe ea... Să vezi ce mi-a spus odată — eram de-acuma secretar de cabinet la ministerul de finanțe, nu acuma, bineînțeles, pe timpul burgheziei, cînd am încercat s-o conving să se alfabetizeze. Lasă, mamă, zice, c-ai învățat tu și pentru mine. Și dacă-i pe-așa, spune și se uită plină de mîndrie la mine, parcă o văd, tu ai învățat pentru tot județu'... A învățat, totuși, să se iscălească, învățătorul din sat îi scria scrisorile și le iscălea ea...

Îmi vorbea, uneori, despre versurile ascunse în sertare, încuiate cu cheia. Cu toate stăruințele mele — e drept că mai curînd politicoase decît cu adevărat sincere — n-a acceptat în ruptul capului să le scoată la lumină și să mi le citească... Apoi a început să fie din ce în ce mai convins — convingere care s-a transformat într-o adevărată manie — că femeia care îi făcea curățenie prin casă o să-i fure, pînă la urmă, prețioasele versuri. O obsesie, desigur, dintre cele mai ridicole și mai puțin întemeiate ! Era o femeie de la țară, grasă și cam murdară, pe deasupra și surdă de-o ureche. N-ar fi avut ce să facă cu manuscrisele lui ! N-ai văzut, îmi spunea în șoaptă, cum s-a uitat astăzi la mine cînd i-am spus să curețe aragazul și să spele pe jos în bucătărie ?! E surdă și din pricina asta se uită așa, căutam să-l aduc cu picioarele pe pămînt, fără să reușesc să-l clintesc din ale lui nici măcar cu un deget ! E lacomă de bani, îmi șoptea, vrea să se îmbogățească ! Iertați-mă, îl contraziceam, dar

bănuielile dumneavoastră nu au nici un fundament real. Ați luat-o razna, aș fi vrut să-i spun, dar nu îndrăzneam...

Mărturisesc însă că ideea de a duce manuscrisele la Academie, — ca să fie păstrate acolo și eventual valorificate mai tîrziu — mi-a venit mie, nu lui. O idee cît se poate de aiurită — se vede că nebunia e molipsitoare ! Am fost de-a dreptul uimit văzînd cît de repede propunerea mea a fost acceptată, cît de rapid a fost de acord să se despartă de manuscrisele la care ținea atît de mult. Nu numai acceptată, ci chiar primită cu un oarecare entuziasm ! Sigur că da, a strigat fericit, la Academie cu ele ! În felul ăsta scap de grija lor și pot și eu dormi liniștit noaptea. Căci la vîrsta mea am și eu nevoie de liniște. Ce rost are să mă frămînt și să mă agit atît !...

Peste cîteva zile, cînd m-am dus să-l văd, i-a mai scăzut din entuziasm ; era clar că nu-i era tocmai ușor să se despartă de ele, cum și-a închipuit în primul moment. Știu că acolo, mi-a spus clătinînd grijuliu din cap, ar fi într-un loc sigur, și totuși, și totuși... Arătați-mi și mie poeziile dumneavoastră, l-am rugat eu. Dați-mi-le să le citesc înainte de a le depune la Academie. Vă promit că am să păstrez secretul asupra lor. Ești curios, nu-i așa ?, m-a descusut, zîmbind misterios. Din felul cum m-a privit și din cuvintele, în doi peri, pe care mi le-a spus cu privire la „tineretul de astăzi care nu are în general nimic sfînt“, mi-am dat seama că, în ciuda relațiilor noastre de așa-zisă prietenie, nu are de fapt încredere în mine. Că mă suspectă, dacă nu la fel ca pe bătrîna țărancă ce îi făcea curățenia, totuși într-o măsură destul de mare. M-am simțit jignit și în același timp întristat, de ce n-aș mărturisi-o, de neîncrederea lui. Pentru că între timp mă atașasem, totuși, de el. Îi eram în primul rînd recunoscător pentru lungile și atît de instructivele lui conferințe. Îi eram recunoscător și mă consideram un fel de „discipol“ al lui. Da, m-am simțit extraordinar de atins în sentimentele mele cele mai gingașe și mai intime ; de arătat, nu m-am arătat, însă, în schimb m-am hotărît ca cel puțin o bucată de timp să nu mai trec pe la el.

Adesea, în timpul orelor de curs sau în după-amiezele în care mă pregăteam pentru seminarii, gîndurile mi se îndreptau, aproape fără voie, spre bătrînul poet, siluetă

privită acum de la distanță, ireală și în același timp înduioșător de ridicolă și de absurdă ! Îmi spuneam că poate nici nu există, că pur și simplu l-am visat. Nu puteam însă uita odăița înțesată cu cărți, întunecoasă și mirosind a igrasie. Scara întortocheată, scaunul cu trei picioare sprijinit de perete, fereastra înțepenită. Cafeaua și ceșcuța de porțelan chinezesc !... Așa că atunci cînd l-am văzut în curtea căminului — venise să mă caute — trebuie să recunosc că am fost cît se poate de bucuros. Uite că bătrînul poet există, mi-am spus aproape cu uimire, și nu e o simplă născocire de-a mea. Exista cu adevărat. Se înconvoiase sub greutatea celor două serviete, care arătau a fi burdușite amîndouă. Manuscrisele, mi-a spus el, de cum i-am ieșit în întîmpinare. M-am hotărît să le predau Academiei...

În timp ce ne îndreptam spre stația de autobuz — servietele i le duceam eu pe amîndouă — arăta profund emoționat. Ne-am urcat în autobuzul gol ; la a treia stație urma să coborîm și să mergem o bucată de drum pe jos. Abia am trecut însă de prima stație și a început să se vaite că nu se simte bine. Să coborîm, mi-a șoptit cu un gest sfîrșit și sugrumat. Mă sufoc. Nu am aer... Am coborît la prima stație și m-a rugat, cu aceeași voce sfîrșită și plîngăreață, să mă uit după un taxi. Vreau să mă întorc acasă, mi-a spus gîfîind și respirînd cu mare greutate. Povestea asta cu Academia și cu manuscrisele o lăsăm pe altă dată... La început am avut impresia că totul nu era decît prefăcătorie. Îi părea rău să se despartă de manuscrise, mi-am spus, dar îi este rușine să dea înapoi, în ultima clipă, din care pricină simulează o „criză". Se preface pur și simplu ! În timp ce se uita la mine cu ochii lui injectați și obosiți de bătrîn, mi s-a părut că zăresc în ei o luminiță care aducea mai degrabă a rîs și a batjocură. Vă prefaceți pur și simplu !, am strigat și am fost atît de jignit și în același timp de lovit în amorul meu propriu, încît ochii mi s-au umplut de lacrimi. Mă simțeam ridicol și nenorocit, îmi venea să plîng ! Nu-l mai credeam de fel ! Chiar dacă ar fi căzut în clipele acelea jos și ar fi închis ochii pentru totdeauna, nu l-aș fi crezut. Și atunci aș fi zis că se preface !... Stam

în stația de autobuz și mă răsteam la el, cuprins de o cu totul inexplicabilă mînie și revoltă. Sînt convins — i-am spus și doream să-l jignesc, voiam să-i spun vorbe grele și care să-l rănească profund — că nu există nici un fel de manuscrise, sînt convins că totul nu-i decît prefăcătorie și minciună. Și am început să rîd batjocoritor, spre marea mirare a șoferului — între timp am reușit să opresc un taxi — care se uita mirat la noi, neînțelegînd din ce pricină ne certăm : cum adică îmi permit eu, un mucos, să urlu la un om în etate și pe deasupra atît de distins. Ba există !, mi-a spus cu o voce stinsă și respirînd greu. Versurile unui mare poet. Nici Arghezi... Fie că felul cum i-am vorbit reușise într-adevăr să-l jignească, fie că se simțise în continuare din ce în ce mai rău, pentru că a început să tremure și să tușească, scoțînd un fel de icnete ascuțite și repetate. Văzîndu-l cît e de nenorocit, brusc supărarea mi-a trecut și m-au cuprins remușcările. În timp ce-l ajutam să coboare din mașină, am bălmăjit cîteva cuvinte de scuză. Mi-am dat seama însă că nu-i atent la mine și că nici nu aude ce spun... Și-a scos portmoneul din buzunar, rugîndu-mă să-i plătesc șoferului. Mi-a trecut criza, m-a anunțat el de îndată ce taxiul s-a îndepărtat. Gîndul că și-a bătut tot timpul joc de mine m-a străfulgerat iarăși. O înțepătură de ac, pe care m-am străduit însă să n-o bag în seamă. Să ne odihnim puțin înainte de a urca, mi-a spus și ne-am așezat amîndoi pe scările de la intrare. Ce părere ai de sandalele mele ?, m-a întrebat tam-nesam, luîndu-mă pe nepregătite. Arăta plin de voie bună, de parcă nu s-ar fi întîmplat absolut nimic, n-ar fi avut loc nici criza, nici povestea cu manuscrisele, nici cearta dintre noi... Nici nu-ți închipui de cînd le am, au pe puțin douăzeci de ani. Dacă le-am încălțat, în tot timpul ăsta, de două-trei ori, sînt, ca să zic așa, noi-nouțe ! Dealtfel și arată noi, mi-a spus, mîndru de sandalele lui galbene. A început să-și miște picioarele cu o anumită cochetărie, ca să le pot vedea mai bine... Marfă de dinainte de război, a adăugat, cercetîndu-le în continuare cu cea mai mare atenție. E drept că, în ceea ce privește culoarea, nu e

chiar potrivită pentru vîrsta mea... Dar pe vremea cînd le-am cumpărat eram încă un bărbat tînăr, îmi puteam într-adevăr permite să fiu excentric : n-aveam nici treizeci de ani și lucram în diplomație... Nu crezi că le-aș putea duce la un pantofar să le vopsească într-o culoare mai adecvată ? Ce părere ai ?, a continuat el să pălăvrăgească, cercetîndu-și sandalele galbene cu cea mai mare atenție. Nici nu le simt în picioare, atît de ușoare și flexibile !... Numai culoarea nu se potrivește defel ! Ce-ar fi să ți le fac cadou ? !... Ce să fac cu ele ? !, am izbucnit jignit și mînios, fiind de data asta sigur că-și bate joc din nou de mine, așa cum probabil și-a bătut joc tot timpul, din clipa cînd l-am cunoscut. Nu mi se potrivesc ! Dumneavoastră nu vedeți cît sînt de mari ? Eu am la pantofi numărul treizeci și nouă... Or, astea trebuie să aibă cel puțin patruzeci și doi. Ai putea să le transformi, și-a dat el cu părerea, neobservînd sau făcîndu-se doar că nu observă supărarea mea. Dintr-un număr mai mare, nu-i greu să faci unul mai mic. Mă ocup eu de problema asta, fii fără grijă, mi-a spus și în vocea lui se putea citi o anumită sfidare amestecată cu tone întregi de batjocură, din care nu lipseau nici anumite accente de disperare. Prea-i mare osteneala, i-am spus și nu știu de ce îmi venea să plîng... Sînt într-adevăr cam deschise, a mormăit făcîndu-se că nu observă ce se întîmplă cu mine. Dar în definitiv avem și noi bătrînii dreptul să fim excentrici din cînd în cînd. Cu atîta lucru nu supărăm pe nimeni, nu-i așa ? și eu m-am ridicat brusc de pe trepte, am plecat fără să întorc capul să văd ce face. M-a lăsat să plec, n-a strigat după mine să mă întorc înapoi. Fără să-i pese, probabil, și fără să-i pară rău ! Mi-l închipuiam zîmbind disprețuitor în timp ce mă îndepărtam și zîmbetul acela al lui mi-a umplut sufletul de o durere grea, aproape de nesuportat. Mi-a venit din nou să plîng, dar mi-am înghițit lacrimile, rușinîndu-mă foarte tare de slăbiciunea mea. Așa ne-am despărțit, eu și bătrînul poet, și de-atunci nu ne-am mai văzut niciodată...

6

Mama nu s-a dezmințit nici de data asta. A întîrziat ca de obicei. A început să plouă și tata mi-a deschis umbrela. În sfîrșit, am văzut-o venind, nu se grăbea prea tare. Ne-a făcut un semn cu mîna, de cum ne-a zărit.

— Știți că nu-mi face nici o plăcere să intru în sală după începerea sepctacolului, i-a reproșat tata. Te aștep-tăm de mai bine de o jumătate de oră.

— Am avut ghinionul să nimeresc peste o netoată de coafeză, se scuză ea. Bineînțeles că i-am spus să se grăbească, dar știi cum sînt fetele astea, cu cît te grăbești mai tare, cu atît sînt mai indolente... Chiar am întîrziat atît de mult? a făcut ea mirată, cu acea cochetărie la care nu renunța niciodată... Cu toate că erau împreună de aproape patruzeci de ani, mama continua să se poarte ca o fetiță răsfățată. Nu puteam să apar între oameni în halul în care eram. Or, ați văzut cum arătam. Apoi mi-a examinat ținuta cu un ochi de critic, măsurîndu-mă de sus pînă jos. Cravata nu se prea potrivește, a obiectat ea. De ce nu ți-ai pus-o pe cea cu buline, pe care ți-am făcut-o cadou de ziua ta? Sau te pomenești că nu-ți place ?...

— Să mergem, ne-a grăbit tata. Dacă mai stați mult de vorbă, chiar că nu mai ajungem la timp.

Cu chiu cu vai, am izbutit să ne urcăm în autobuzul supraaglomerat. Un student l-a recunoscut pe tata și i-a oferit locul lui.

— Ești foarte amabil, i-a mulțumit el, dar coborîm la a doua. Studentul n-a mai îndrăznit să se așeze, scaunul a rămas neocupat în continuare, cu toată înghesuiala din autobuz, tata nu și-a pierdut aerul maiestuos. Era mai înalt cu un cap decît ceilalți. Un domn de altădată, o persoană cît se poate de distinsă !

Spectacolul începuse, bineînțeles, și plasatoarea ne-a șoptit să urcăm la balcon pînă la pauză. Ne-am strecurat mormăind tot felul de scuze, pe lîngă un șir lung de spectatori. Am călcat, din nebăgare de seamă, pe cineva pe picioare, am cerut scuze și am simțit, tacită, ostilitatea celor deranjați de noi.

— Se vede excelent, și-a dat tata cu părerea, de cum ne-am așezat. Totul era foarte bine. Era invitația de a nu mai da nici o atenție micilor și trecătoarelor incidente și de a ne concentra întreaga atenție asupra celor ce se petreceau pe scenă. Chipul i s-a destins dintr-o dată. Am fost uimit — nu mi se întîmpla pentru prima oară — văzînd cît de repede izbutea să se rupă de toate cele, să întrerupă orice contact cu lumea înconjurătoare.

Mărturisesc că pe mine piesa mă răscolea cu totul alt fel decît pe el, pentru mine cele două lumi, cea de pe scenă și cea în care trăiam, nu erau chiar atît de despărțite, încît să nu comunice defel între ele. Ele se interferau, lumea descrisă de marele scriitor american și cea în care trăiam și încă în mod aproape nepermis (autorul voise doar să critice realitățile americane, despre ele era vorba în piesă, toate celelalte se aflau doar în mintea mea păcătoasă). Prea se potriveau, ca să zic așa, unele lucruri, încît urmăream piesa cu teama că, la un moment dat, spectacolul o să se întrerupă și o să se lase cortina! Iar noi, cei din sală, o să fim luați la întrebări: ce căutăm acolo? de ce anume băteam din palme cu atîta înfocare și entuziasm, la ce ne gîndeam adică, unde anume ne zboară gîndul?... Să ne intre odată în cap că despre America și despre Harlem este vorba, despre niște fete isterice și despre fanatismul religios... Întreaga sală era ca un cazan clocotind... Acesta era și titlul piesei în original. *Cazanul*, bine ales și găsit de minune, se potrivea, ca să zic așa, cu starea noastră sufletească, a celor care urmăream spectacolul. În pauză, încins și înfierbîntat, tata și-a spus părerea despre spectacol, în timp ce așteptam la bufet, la răcoritoare, mamei îi era foarte sete (cu toate că eram de-acuma la începutul lunii aprilie, în sală, cine știe din ce pricină, bubuiau caloriferele și era o căldură, într-adevăr greu de suportat), exprimîndu-și chiar unele rezerve și nemulțumiri care se refereau, în primul rînd, la regie, la cel ce pusese în scenă spectacolul; prea îngroșase, era el de părere, unele lucruri, prea multe stridențe, după gustul lui! Nu ni s-a părut și nouă că fetele, chiar așa, cuprinse de isterie cum sînt, urlă oleacă prea tare? Nu, lui nu-i plac astfel de exagerări, ele apar de obicei din dorința de a epata spectatorul. Prea vrea

regizorul să ne dea gata — nu credeți ? — să ne impresioneze cu orice preț. Ne ținea o mică prelegere, încet însă, nu-i plăcea să fie ascultat de alții... Adoptase chiar un aer ușor profesoral, deformație profesională de care nu putea să scape... Mie îmi plăcuseră toate acele „efecte exagerate", împotriva cărora el se ridica în numele „bunului-simț", nu eram de acord cu el. Mi-am ținut însă gura, nu atît pentru că nu aș fi avut curajul să-l contrazic, cît pentru că, în ceea ce-l privește, am avut întotdeauna tendința de a-l menaja, de a nu brutaliza, printr-un mod prea îndrăzneț de a vedea lucrurile, solida lui părere despre artă. Era ca și cum aș fi dat buzna, într-un chip nedorit, într-un templu construit de el cu cea mai mare migală, în care suveran absolut era tata și în care intrușii, de orice sorginte ar fi fost ei, n-aveau ce căuta. Așa gîndea tata și era, eram sigur de asta, mult prea încăpățînat ca să-l clintești din ale lui. Sînt convins, ne mai spune tata cu un fel de pondere țărănească, sînt convins că *streep-tease*-ul pe care îl face fata, cuprinsă de demență, pe scenă, nu era în piesa lui Miller, e tot o „găselniță" a regizorului, ne mai spune înainte de a intra în sală (de data asta luîndu-ne în primire locurile indicate pe bilete), iar mama îi respinse obiecția cu o glumă, spunîndu-i că, după părerea ei, fata are niște sîni superbi, așa că poate să-i arate liniștită.

După spectacol, tata ne-a dus la resturant. Era un obicei vechi al părinților mei, întotdeauna, în serile cînd mergeam la teatru, cinam în oraș ; cînd eram mic și mă lăsau acasă, îmi amintesc că rămîneam treaz pînă în miez de noapte, îi așteptam să se întoarcă, să-mi spună și mie cum a fost spectacolul. Tata se așeza pe marginea patului, în costumul lui de culoare închisă, își descheia haina și își desfăcea nasturii de la vestă să fie mai comod și făcea — cu o nemaipomenită abilitate și pricepere — o adaptare pentru copii a piesei respective. Odată, țin minte, mi-a povestit o piesă franțuzească de bulevard, destul de decoltată și licențioasă, reușindu-i performanța s-o purifice de tot ceea ce „nu era potrivit pentru vîrsta mea", păstrîndu-i însă, intactă, narațiunea. Pe cel de-al treilea membru al triunghiului amoros îl

chema la fel ca pe eroul celebrei opere a lui Verdi, Armand, un nume se pare foarte la modă, de vreme ce aproape pe toți îndrăgostiții din piesele văzute de părinții mei în acea perioadă îi chema Armand ; s-ar putea ca tata să fi uitat cum îi cheamă, botezîndu-i ad-hoc cu numele de Armand. Cu toată seriozitatea mi-a explicat ce înseamnă un *amant*, adică un domn care se îndrăgostește de soția altui domn, mi-a spus el, în viață se întîmplă și astfel de lucruri, într-adevăr neplăcute, adaugă el insistînd, motivul soțului înșelat e vechi de cînd lumea, e cunoscut încă din antichitate, îl vom găsi de pildă în piesele lui Seneca și Terențiu, iar în Renaștere, să nu mai vorbim, adaugă el zîmbind, e plină Renașterea de soți încornorați, bătăioși și mai degrabă ridicoli decît tragici. Lasă copilul să doarmă, se auzea glasul mamei venind din dormitor ; ușa între cele două camere era deschisă și, cu toate că din pat nu aveam cum s-o văd, o știam stînd pe taburetul din fața toaletei, demachiindu-se, concentrată asupra lucrului pe care îl înfăptuia, nedînd o prea mare atenție șușotelilor noastre. Într-un tîrziu apărea în dreptul ușii, în pijamaua ei de mătase verde (pijamalele astea erau ultima modă și mama era foarte mîndră de costumația ei de noapte !). Tata mi-a explicat, mă lăudam eu în gura mare, ce înseamnă un amant. Și în piesa pe care am văzut-o noi astăzi era unul, tare dat naibii, e de părere tata. Unul care le încurca și le descurca pe toate, șmecher și simpatic, numai că pînă la urmă i se înfundă rău de tot. A fost pedepsit ! spuneam eu, cît se poate de încîntat de modul cum se sfîrșise piesa. Binele triumfase, așa mi se spusese, pentru că amantul acela, deși în aparență era simpatic și cît se poate de îndrăgostit, în realitate era cu totul altfel decît arăta, un ins interesat, un carierist, un fel de Bel-Ami (nu știam cine era acel Bel-Ami la care se făcea aluzie, dar am preferat să rămîn în necunoștință de cauză decît să-l întrerup pe tata din peroratia lui) care voia, de fapt, să pună mîna pe bijuteriile doamnei, fiind în realitate mai puțin fascinat decît părea de nurii ei (cuvîntul „nuri", deși îl auzeam atunci pentru prima oară, l-am dedus din context și nu l-am mai rugat pe tata să mi-l explice). Povestea, deși adaptată în mod special pentru mine, mă depășea

totuși în mare măsură, ceea ce am înțeles, însă, și țin minte că m-a tulburat foarte tare, era natura înșelătoare a omului, care nu de puține ori se întîmplă ca ceva să spună și alta să facă, să-arate deci ca un amant fermecător și în realitate să nu fie — nici pomeneală de așa ceva ! — nici fermecător și nici măcar îndrăgostit, ci mai curînd interesat de averea doamnei ; se prefăcea așadar, și l-am întrebat pe tata dacă în lume există mulți astfel de prefăcuți și el mi-a spus, văzîndu-mă atît de agitat și în dorința de a tempera oarecum lucrurile, că într-adevăr există, dar nu în număr atît de mare ca să ne îngrijoreze prea tare. Toată lumea la culcare, venea din dormitor glasul mamei. Pentru Dumnezeu, nu mai împuia capul copilului cu fel de fel de prostii, se revolta ea. Maică-ta are dreptate, spunea tata luînd un aer vinovat, sînt lucruri pe care tu n-ai cum să le pricepi. Ești mult prea mic. Pe cuvîntul meu că ești neserios, spunea mama intrînd în camera noastră cu un pieptene în mînă, pe care și-l trecea prin părul ei lung și roșcat. Împuiezi capul băiatului... Amanții și soții încornorați, spuneam eu ca pe o lecție învățată pe de rost, lăudîndu-mă cu cunoștințele mele în materie de literatură universală, s-au bucurat de mare trecere, mai ales în *commedia dell'arte*. Bine, zicea mama, de-acuma la culcare, ați pălăvrăgit destul. Cu toate că tata era cu cincisprezece ani mai în vîrstă decît mama, pe timpul acela mie mi se părea mult mai tînăr decît ea ; tata era foarte vesel și încă nu primise aerul acela solemn și profesoral care, mai tîrziu, a ajuns să mă intimideze atît de mult... Dealtfel, cred că și arăta mult mai tînăr decît ea, era zvelt — a început să se îngrașe mai tîrziu — repezit în mișcări, iar mama își lua, adesea, un aer matern în ceea ce ne privește, avînd față de amîndoi o atitudine nediferențiată. Apoi, a izbucnit războiul și părinții n-au mai îndrăznit — de frica bombardamentelor — să mă lase singur acasă. Mă luau cu ei, iar eu adormeam în timpul pieselor, care, așa, nerepovestite de tata, mi se păreau plictisitoare, pînă și „amanții", de a căror existență, din pricina istorisirilor tatălui meu, mă arătasem atît de interesat, mi se păreau a fi mult prea puțin amuzanți ca să mă țină treaz. Mi-am

pierdut orice interes în ceea ce-i privește cînd, într-una din piese, — o comedie franțuzească, care i-a plăcut foarte mult mamei, cît a ținut spectacolul a rîs tot timpul, se auzea în toată sala rîsul ei cristalin, cu sunete foarte acute — a apărut un „amant“ cu chelie și cu burtă (interpretat de un actor celebru, dar destul de înaintat în vîrstă) contrazicînd întru totul imaginea mea despre astfel de eroi, al căror principal atribut era, desigur, farmecul personal... Pentru că eu nu mi-i închipuiam alt fel pe acești amanți (atît pe cei de bună-credință, cît și pe cei înșelători) decît ca pe niște inși foarte bruneți, foarte mlădioși, cu buzele roșii și zîmbitoare și cu părul, pana corbului, uns cu briantină... Mă lăsau să dorm, mama mă împingea ușurel și foarte discret cu cotul dacă se întîmpla să sforăi prea tare ; mă trezeam abia la sfîrșitul spectacolului ; tata mă ajuta, în foaier, să-mi pun paltonul ; eram încă pe jumătate adormit și nu nimeream niciodată mîneca ce trebuia ; cealaltă mînă, spunea tata, amuzîndu-se de buimăceala mea ; încheie-l la toți nasturii, să nu-i fie frig, spunea mama fără să se uite la noi, salutîndu-i surîzătoare pe cunoscuți, schimbînd cu ei cîteva cuvinte despre piesă ; Vraca a fost într-adevăr magnific, am totuși impresia că, spre sfîrșitul piesei, a cam obosit, ce vreți, nu-i nici el de fier, cinci ore să joace fără întrerupere. Fusese într-adevăr un spectacol lung și mă plictisisem îngrozitor, nici măcar „amanții“ din piesă nu-mi treziseră interesul ; eram la vîrsta la care dramele sentimentale nu mă mai emoționau, consideram și eu, ca toți copiii de unsprezece ani, că pieile roșii din romanele lui Karl May și submarinele lui Jules Verne meritau o atenție mult mai mare. Odată țin minte că ne-am întors toți trei după fularul meu, pe care îl uitasem la garderobă ; am ajuns însă prea tîrziu, luminile erau stinse și priveliștea unui hol de teatru pustiu, cufundat în întuneric, m-a tulburat peste măsură. Aproape că mi-au dat lacrimile și mama și-a închipuit că plîng din pricina fularului : Ce mult ține băiatul ăsta la lucrurile lui, a spus uimită, neînțelegînd de fapt nimic din întristarea mea.

*

Localul era întotdeauna același și, cînd am intrat noi, orchestra cînta *Frumosul rosmarin*. Chelnerul, care fusese coleg de școală cu tata, stătuseră amîndoi în aceeași bancă în clasa a treia și a patra primară, cu toate astea îi spunea „dumneavoastră" și „domnule profesor", ne-a căutat o masă potrivită, cît mai departe de orchestră și într-un loc mai ferit, unde să nu fie curent (mama avea o adevărată fobie a curentului). În timp ce așteptam „hotărîrea" chelnerului, mama s-a arătat interesată de melodia interpretată de orchestră. *Scara de mătase* a lui Rossini, bineînțeles, uvertura, sau ceva din *Contesa Maritza* a lui Kallman, și-a dat ea cu părerea, amuzată. Chiar ai uitat *Frumosul rosmarin* ? a întrebat-o tata zîmbind. Mama s-a plîns că nu are ureche muzicală, dacă o melodie atît de simplă n-a fost în stare să și-o reamintească, ce să spunem atunci de lucrurile mult mai grele, de Schumann sau chiar de Beethoven sau de Chopin ! N-ai cum să-i confunzi, i-a spus tata liniștind-o, nu seamănă unul cu celălalt. Bineînțeles că nu seamănă, a spus mama. Apoi și-a adus aminte de băiatul unor prieteni de-ai lor, la al cărui concert sîntem invitați duminică, era să uit, să-i supăr fără rost pe Comani, care sînt atît de drăguți. Cîntă chiar concertul lui Schumann, așa mi-am și adus aminte, un concert mult prea greu, după părerea mea, pentru un începător, a mai spus mama, uitînd că numai cu cîteva minute mai înainte își declinase orice pricepere în materie de muzică. În sfîrșit, fostul coleg de bancă al tatei ne-a făcut rost, cu chiu, cu vai, — localul era supraaglomerat — de o masă. Îmi pare rău, ne-a spus el, în timp ce ne călăuzea spre locul cu pricina, că n-am altceva mai bun, e destul de aproape de ușă, știu că doamna e foarte sensibilă la curent, dar mi-a fost imposibil... turuia el, mergînd ușor aplecat de spate, înaintea noastră. E clasa întîia, l-a liniștit tata, bătîndu-l protector pe spate... Ce faci, mă, i-a spus apoi cu toată afecțiunea, ai încărunțit rău de tot în ultima vreme ; uită-te la el, draga mea, ce perciuni albi are, parcă-i Franz-Josef. Nu știu, spuse chelnerul, nu l-am văzut niciodată cum arată. Poate doar la perciuni, spuse

mama, altfel nu văd nici o asemănare. Gigel e mult mai chipeș. Așa-i place domnului profesor, să glumească cu mine, spune chelnerul. Și în timpul cînd eram la școală, mă tachina la fel. Bineînțeles, nu cu perciunii, pe timpul acela nu aveam perciuni, ci cu altele, acuma nici nu-mi mai amintesc cu ce. Cu caietele, își amintește tata, le înveleai întotdeauna în hîrtie roz, era culoarea ta preferată... Exact, își aminti chelnerul, amuzîndu-se foarte tare. Spuneați, să mă ierte doamna că vorbesc așa, că seamănă la culoare cu chiloții de damă. Era destul de precoce, dacă în clasa a treia sau a patra primară, cînd ați fost voi colegi, știa cum arată chiloții de damă, spune mama care, în general, dintr-un fel de snobism probabil, era destul de slobodă la gură. Uitați, spuse chelnerul prinzînd cu privirea o masă care se elibera chiar în acel moment undeva, la celălalt capăt al restaurantului, pot să vă ofer o altă masă, mult mai bună ca asta, numai că acolo nu servesc eu. Aș putea totuși să vorbesc... E foarte bine aicea unde sîntem, spune tata, nu te mai deranja. În schimb, îți mărturisesc că sîntem leșinați de foame, dă-ne ceva să înfulecăm și cît mai repede cu putință... Ei, totuși, masa aia e mai bună, stărui chelnerul ; să ne hotărîm, prin urmare, ce avem de gînd să facem, pînă nu se ocupă de altcineva. Era evident că voia să-și arate pînă la capăt amabilitatea. E foarte bine aici unde sîntem, Gigel dragă, îl liniști mama, luînd față de el un ton protector și ușor de sus. Rămînem aici unde sîntem. E perfect, nu-ți mai fă probleme, dă-ne mai bine lista. Într-adevăr, ne era, la toți trei, o foame nebună. Probabil la ora asta, adăugă ea, aruncînd o privire pe lista adusă cu cea mai mare solicitudine, nu se mai găsește mare lucru. Chelnerul însă ne asigură că pentru noi „nu e nici o problemă", să ne spunem doar preferințele, că o rezolvă el. Dacă vrem, ne poate oferi ceva pește proaspăt ; apoi se lovi cu palma peste frunte, luînd un aer cît mai vinovat : a uitat că doamnei nu-i place peștele. Nu-i vorba că nu-mi place, îl corectă mama, numai că ficățelul meu nu-l suportă, numai puțin să gust și îmi apare un fel de urticarie, niște pete tare urîte la vedere, apoi mama citește încă o dată lista de la capăt ; se decide greu ; ciupercuțele sînt proaspete, nu cumva

sînt conservate ? bineînțeles că sînt proaspete, o asigură fostul coleg de bancă al tatei ; totuși el o sfătuiește pe doamna să opteze pentru cotlet à la Wellington, e specialitatea noului bucătar ; e, sărmanul de el, invalid de război, n-are decît o mînă, dar e de-o dexteritate extraordinară, ce face el cu-o singură mînă nu pot face alții nici dacă ar avea trei mîini, un armean, un băiat foc de simpatic, păcat de el sărmanu' c-a rămas infirm pe toată viața. Băiatul tău ce face ?, îl întreabă tata, parcă ziceai că e responsabil de restaurant, la Hunedoara, ai primit vreo veste de la el în ultimul timp ? Fața chelnerului se întristă brusc. Nu, de mai bine de doi ani n-a mai trecut prin Capitală, îi merge bine, și-a uitat de părinți. Dar să nu vă mai reții, spune chelnerul zîmbind amabil și redevenind foarte luminos la chip, cu necazurile mele, prin urmare, de trei ori... Nu, spune tata, mie dă-mi ceva mai ușor, las la aprecierea ta, n-am nici o idee ce să aleg ; aveți prea multe feluri pe lista asta a voastră, glumi el, și mă hotărăsc cu greu. Vă fac un ficățel la tavă, ce părere aveți ? îl întrebă el pe tata. Zîmbiră amîndoi unei amintiri de demult, probabil că în îndepărtata lor copilărie, cine știe ?... mîncaseră odată ficăței împreună și din pricina asta surîdeau acum tainic și conspirativ. Sau poate niște mușchi de vacă, spune tata care, băiat de țăran, nu avea gusturi cine știe ce rafinate și-i plăceau în general mîncărurile consistente. Chelnerul însă, fostul coleg de școală, nu i-l recomandă defel ; chiar mai înainte puțin i s-a plîns un client, i-a cerut un cuțit mai ascuțit ca să poată tăia carnea tare ca talpa, spuse chelnerul în șoaptă, uitîndu-se conspirativ în jur, folosind o expresie cam vulgară după părerea lui. N-ai cum s-o înfrăgezești, explică apoi mamei, revenind la tonul distins, dacă animalul e bătrîn. Discuția asta prelungită cam mult pe tata a început să-l plictisească. Mă las pe mîna ta, ți-am mai spus, îi zise chelnerului. Nu ne lăsa să așteptăm prea mult, că s-a făcut tîrziu. Și dă-ne și ceva de băut, un vin alb și mai sec, dacă se poate...

Tata se uită apoi la perechile care dansau pe ringul de dans.

— Ție nu-ți place să dansezi, nu-i așa ? mă întrebă el, întorcîndu-și privirea de la dansatori la mine. Eu am fost în tinerețea mea un mare dansator, eram de-a dreptul nebun după dans. Întreab-o pe maică-ta, dacă nu mă crezi ! Așa am și cucerit-o, adăugă el zîmbind. În ritmul unui vals, i-am făcut primele declarații de dragoste. Era studentă în anul întîi de facultate. Cred că s-a întîmplat asta la nunta unui coleg de catedră, iar eu eram un hîrșit și de-acuma cam bătrîior burlac, căruia nu-i stătuse pînă atunci defel gîndul la însurătoare...

— Foamea cred că ți-a creat apetitul ăsta elegiac-sentimental, spuse mama, fără ca amintirile tatei s-o tulbure cine știe cît.

În timp ce așteptam să fim serviți, apăru cîntăreața localului. Lumina se stinse, încăperea se cufundă în întuneric. Un singur reflector o lumina de sus pînă jos, scoțîndu-i în evidență rochia fosforescentă, perfect mulată pe trupul ei destul de masiv. Sînii înșă, mici și plați, erau scoși în evidență de decolteul adînc ; părul, foarte tapat, îl avea adunat într-un coc uriaș. O femeie trecută de prima tinerețe, care se voia însă, cu o lăudabilă tenacitate, încă frumoasă, uitîndu-se provocator și cu o anumită aroganță la consumatori, ale căror aplauze, destul de anemice, se pare că n-o mulțumesc defel. „Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau", spuneau privirile ei îndrăznețe. Se întoarse apoi zîmbind spre orchestră și am fost de-a dreptul mirat cît de rapid a reușit să-și schimbe expresia feței. „Ia să-i mai scoatem noi puțin din pepeni pe amorțiții ăștia" — cam așa ceva se putea citi pe chipul ei, însuflețit de o mare poftă de a cînta și iată melodia, revărsîndu-se peste zumzăiala și foiala din restaurant : povestea preafrumoasei fete din insula Ada-Kaléh, o turcoaică cu buze fierbinți și cu ochi strălucitori. „Ada-Kaléh, Ada-Kaléh" repetă muzicanții în cor și mai ales bateristul, un băiat tînăr și foarte chipeș, punea mult suflet în repetarea numelui insulei ai cărei locuitori erau în majoritatea lor de origine turcă ; refrenul începu să fie fredonat de întreaga sală ; cîntăreața își desfăcu larg mîinile, zăngănindu-și brățările de tinichea și îndemnîndu-i pe consumatori să cînte împreună cu ea ; „Ada-

Kaléh, Ada-Kaléh !“ se auzea vocea ei plină, puternică și melodioasă, dominînd falseturile timide ale consumatorilor. Se trecu apoi la o melodie mai ritmată, un cîntec, după cum ne anunță cîntăreața pe un ton solemn și patetic, al popoarelor de curînd eliberate ; tînărul cel chipeș schimbă bastoanele bateriei cu niște castaniete de nichel, care se mișcau într-un ritm amețitor, scotea chiar un fel de sunete sincopate, care imitau într-un mod sugestiv jungla sud-americană, unde populația băștinașă lupta cu arma în mînă pentru a se elibera ; apoi se aprinse lumina, cîntăreața mulțumi entuziaștilor consumatori, al căror ropot de aplauze se prelungi foarte mult, trimițînd bezele în toate direcțiile. Sosi chelnerul cu platoul de mîncare. Am prăjit puțin pîinea, ne spuse el, și am adus niște pateuri calde ; vă rog să gustați vinul, domnule profesor, să-mi spuneți dacă e bun, dacă vă convine, dacă nu, pot să-l schimb cu o Fetească de Drăgășani ; e adevărat că e ceva mai dulce. Totul e în regulă, spuse tata, vezi-ți de clienți, că noi sîntem mulțumiți. Scobitorile din păcate mi s-au terminat, se scuză chelnerul, fostul coleg de școală primară al tatei, apoi ne părăsi ; dealtfel, solicitudinea lui, mult prea exagerată, începuse — mi-am dat seama — să-l cam plictisească pe tata. Răsuflarăm oarecum ușurați toți trei. Mîncarăm în liniște, fără să scoatem un cuvînt, se auzea doar zgomotul tacîmurilor. Mama mînca foarte repede, termină prima și, proptindu-și bărbia în palmă, se uita la tata cum mănîncă. Ce-i cu tine ?... îl întrebă ea pe neașteptate — eram dealtfel obișnuit cu modul ei direct, lipsit de menajamente, de a ataca toate problemele — nu prea ești în formă astăzi. Una din două, ori te-a indispus piesa, ori ți s-a întîmplat ceva la facultate. (Cît de bine îl știa ea pe tata, îmi spuneam oarecum uimit, eu nu am observat nimic !)

— Piesa nu mi-a plăcut cine știe ce, spuse tata, ocolind, de fapt, întrebarea ei foarte directă. Avea multe stridențe, v-am mai spus, care nu sînt pe gustul meu. Ce vreți, adăugă el zîmbind, poate că am îmbătrînit și am devenit mult prea conservator în gusturi...

Mama fu mulțumită de răspuns și nu mai puse alte întrebări. I se întîmpla și altă dată ca după momente de

maximă perspicacitate să devină absentă și distantă. Gîndurile îi fugeau repede în altă parte ; punea o întrebare „încuietoare", fără să o intereseze cine știe cît ce răspuns primește la ea, mai mult ca să-și pună în evidență puterea de pătrundere. Problemele universitare ale tatei o preocupau mult prea puțin, nu cred să-i fi auzit vreodată discutîndu-le împreună. Am fost destul de uimit văzînd că de asta își iese din obișnuita lui reticență. Îi spuse, deci, mamei că au fost exmatriculați niște studenți din ultimul an, unii dintre ei de-a dreptul eminenți. Ți-am mai vorbit de ei, îi spuse, dar tu probabil că ai uitat. Mă gîndesc ce-o să se întîmple cu ei ?... și ochii lui, foarte albaștri și ușor tulburi, din pricina vîrstei, se uitară întrebător la mama... În starea sufletească în care mă aflam, adăugă, după o scurtă tăcere, și fața i se lumină de un zîmbet jumătate tandru și jumătate ironic, atît de bine știut de mine, piesa aleasă de voi nu cred că era cea mai potrivită. Mult prea multe asemănări și similitudini, nu ți se pare ?, o întrebă pe mama, apoi se posomorî și mai tare ; zîmbetul îi dispăru de pe chip. Se dezvăluise în fața mamei, avusese o „ieșire", și-i părea probabil rău că își dăduse cu atîta ușurință în vileag gîndurile, care erau numai ale lui și la care el n-o luase niciodată părtașă pe mama, cu toate că o iubea foarte mult, dar era un anumit fel de iubire (ea trăia într-o lume total diferită de a lui, o lume păzită de orice fel de seisme și perturbări din afară) ; o discuție fără rost, își spunea probabil, profund nemulțumit de „trăncăneala" lui și cînd veni și întrebarea mamei : „Au făcut ceva rău ?", întrebare pusă pe un ton naiv, tata tresări surprins neplăcut de tonul moderat al întrebării, străină de toate aceste lucruri, căzută din cer ; ți-am povestit, dar tu se pare c-ai uitat, îi spuse el, apoi simți nevoia să-i apere pe acei tineri în fața mamei, dacă în fața altora nu avea cum ; niște idealiști, îi spuse el, n-ai cum să-i vindeci pe cei tineri de boala asta și întotdeauna sînt sacrificați, plătesc scump, mult prea scump, spuse el, de parcă ar fi vrut să-i scuze în fața mamei, să-i apere împotriva unor grave învinuiri, aduse de cine știe cine. Sînt animați de cele mai nobile intenții, și cu toate astea trebuie să plătească, înțelegi, un preț așa... Se străduia să găsească un

exemplu din trecut ca s-o facă pe mama să înțeleagă mai bine, dar privirea ei devenise absentă ; dintr-o dată văzu și el asta, așa că se întrerupse brusc în mijlocul frazei și, dezamăgit, descoperind lipsa de interes și participare la cele spuse de el, se uită la mine, nu atît din dorința de a mă convinge de spusele lui (mă considera un copil), ci ca să caute un punct de sprijin în imensul hău pe care îl simțea căscîndu-se în jurul lui. Așa se întîmpla întotdeauna, ori de cîte ori sentimentul propriei sale singurătăți îl umplea de spaimă, obligîndu-l aproape să-și iasă din fire, tata se refugia la mine, cerîndu-mi nu atît înțelegere (am spus doar că mă considera încă un copil, fără să-i treacă prin cap că în ultimul timp crescusem și că de-acuma înțelegeam și eu unele lucruri !) ci un fel de liman salvator și benefic. Ce credea tata despre mine, iată o întrebare pe care mi-am pus-o pe neașteptate, chiar în clipa în care i-am simțit privirea căutîndu-mă, căutînd acel reper de care să se poată sprijini ; știam că mă iubește foarte mult ; de cum am devenit conștient de lumea înconjurătoare, am descoperit și dragostea lui. Am crescut sub lumina lui protectoare și mi se părea atît de la sine de înțeles această iubire, încît nu mi-am pus niciodată întrebări asupra ei... Și iată că acum, în timp ce tata îi vorbea mamei despre băieții aceia, „care nu-și ținuseră gura", neputînd să se împace cu gîndul că vor avea mult de suferit, cu toate că, la urma urmei, erau nevinovați și toată lumea știe lucrul ăsta, dar nimeni nu îndrăznește să-l spună, nici chiar eu, îi spusese el mamei, aplecîndu-se peste masă și vorbind în șoaptă, chiar dacă știa de-acuma că ea nu-l ascultă decît cu o ureche — niciodată n-au interesat-o, am mai spus, „problemele" lui de la facultate, se ținuse mereu la o oarecare distanță de existența lui universitară — în timp ce tata continua, deci, să vorbească, cu sentimentul că o face oarecum în gol, fără să fie auzit de nimeni (dar eu nu existam, nu eram și eu la masă ?!), mai mult din dorința de a-și descărca sufletul, pentru că nu-i era defel indiferent ce se întîmplă — lucrurile nu prea merg cum trebuie, se încurcă din ce în ce mai tare, unde vor ajunge în felul ăsta, mă întreb, spuse el, în continuare — de multă vreme sînt așa, doar că în

ultimul timp s-au înrăutățit (tata suferea, îmi dădeam seama de asta, din pricina acestor „copii nevinovați" împotriva cărora „se vor lua măsuri"). În timp ce el îi vorbea prin urmare mamei, care de-acuma nici nu mai auzea ce spune, din nou mi-am pus întrebarea, care devenise dintr-o dată teribil de chinuitoare, aproape insuportabilă, *ce crede tata despre mine,* eu care existam și în afara bibliotecii în care avusese grijă să mă închidă de cum învățasem să citesc. Știam că mă iubește foarte mult, dar știam de asemenea că această iubire paternă, ale cărei aripi ocrotitoare le-am simțit în permanență, stîrnise în primul rînd pe profesorul din el, punîndu-i la încercare orgoliul de părinte ; își pusese deci în gînd să facă din mine *cel mai bun elev* al său, un discipol ideal și perfect, la care aspiră dealtfel orice dascăl. Or, eu, spre marea lui satisfacție, nu-i infirmasem, se pare, speranțele ; eu eram un astfel de exemplar strălucit, îndopat cu foarte multă știință de carte la cei optsprezece ani ai mei, pînă ieri un „copil minune" care îl citisem în original pe Shakespeare la patrusprezece ani, știind pe de rost, în engleză, bineînțeles — secvențe întregi din piesele marelui elisabethan și nu mai frumosul monolog al lui Hamlet, al cărui sens profund puteam să-l explic, demonstrînd în felul acesta că nu era vorba de o memorare pur papagalicească, ci și alte monologuri, la fel de celebre, cum ar fi al lui Prospero, din *Furtuna,* actul întîi, scena a patra, care mă impresionase mai mult decît toate celelalte, cel al bătrînului Falstaff, cu amarele și lucidele sale meditații asupra dezavantajelor oricărui act de eroism, Falstaff, pe care îl iubeam mai mult decît pe toți ceilalți eroi ai lui Shakespeare, mentorul tînărului prinț Henry. Și cît am mai plîns cînd prințul îl alungă, cît am mai suferit din pricina acestei trădări, mai îngrozitoare, după părerea mea, decît oricare alta. În toate discuțiile care aveau drept obiectiv lumea cărților, tata vorbea cu mine ca de la egal la egal, luîndu-mă în serios, avînd încredere perfectă în capacitatea mea de a judeca lucrurile ca un om matur. Încă de pe cînd aveam paisprezece ani, încetase să mai stea de vorbă cu mine așa cum stai de vorbă cu un copil nevîrstnic. De îndată ce ieșeam din bibliotecă, tata își schimba însă atitudinea

față de mine : redeveneam în ochii lui copil, anii în plus pe care-i acorda cu generozitate micului erudit mi-i scădea de îndată ; la cei optsprezece ani ai mei, tata mă vedea încă un băiețaș, sînt convins, care trebuie cu cea mai mare grijă ferit de colțurile prea aspre și prea ascuțite ale vieții. Așa că am cunoscut lumea în care trăiam fără ajutorul lui. Eram de fapt uimit, nu înțelegeam cum de el nu vedea cît de mult mă schimbasem în ultima vreme. Semănam însă cu el, cu tatăl meu, cel atît de pudic, de discret în propriile lui sentimente, cel care știa atît de bine să-și ascundă sentimentele de privirile uneori prea curioase ale celorlalți. „Ești orb, nu vezi că nu mai sînt copil ?!“ ar fi trebuit să-i spun, dar între noi astfel de discuții patetice și directe nu-și aveau rostul, nu ne stăteau în fire amîndurora. Or, tatei nici măcar nu-i trecea prin cap că băieții aceia, care fuseseră aspru pedepsiți pentru că „nu-și ținuseră gura“, nu erau cu mult mai mari decît mine, că și eu aveam în privința lor ceva de spus. Nu, el nu voia să știe, nici nu-i trecea prin gînd măcar că aș putea avea și eu o părere în privința lor. El se mulțumea în ceea ce mă privea să știu cît mai bine piesele lui Shakespeare din perioada tîrzie. Și dacă între lumea acelor piese pline de zgomot și furie și lumea în care trăiam, eu îndrăzneam să fac unele referințe și, la urma urmei, periculoase legături, tata avea grijă să-și astupe urechile și să nu afle nimic despre asta...

Mi-am amintit că, pe vremea cînd eram copil, tot așa veneam la restaurant după spectacol. Discutam toți trei cu aprindere piesa, apoi tata o invita pe mama la dans ; mama era foarte tînără pe vremea aceea și era, desigur, frumoasă, părul roșcat era asemeni unei aureole de flăcări în jurul chipului ei foarte delicat și palid. (Nu-i plăcea pe atunci să se fardeze.) Era concentrată asupra dansului, îi plăcea teribil să danseze. Tata era profesor de limba și literatura română la Spiru Haret și nu începuse încă să se îngrașe ; era zvelt, fără pic de burtă, un bărbat care la cincizeci de ani ai lui se ținea încă bine ; iar mama era foarte tînără și deosebit, frapant de frumoasă. Bărbații de la mesele vecine își cereau voie de la tata s-o invite la dans, ea însă refuza, nu dansa decît cu

soțul ei, le spunea zîmbindu-le cu drăgălășenie, în așa fel încît ei nu se supărau, nu se simțeau jigniți, se întorceau la mesele lor ; nu-i puțin lucru să-ți zîmbească o femeie atît de frumoasă, își spuneau, e și asta mai mult decît nimic, se mulțumeau și cu atît... Au trecut anii, nici mama nu mai e atît de tînără, frumusețea ei și-a mai pierdut din strălucire, cu toate că e încă ceea ce se cheamă o femeie frumoasă. Tata, în schimb, tare a îmbătrînit în ultimul timp, mi-am spus eu cercetîndu-i chipul pe furiș, nu numai că s-a îngrășat foarte tare și nu mai arată ca pe vremea cînd eram copil, dar și chipul i s-a schimbat, s-a umplut de riduri și-a căpătat o paloare nesănătoasă. Boala lui de ficat accentuase acest proces de îmbătrînire net prea rapidă, ca să nu mă tulbure și să nu mă întristeze. Iată, mi-am spus eu — și o panică cumplită m-a cuprins pe neașteptate — peste cel mult zece ani tata va fi un om foarte bătrîn, va avea, am socotit în gînd, aproape șaptezeci și cinci de ani ! Va semăna, mă întrebam, cu acei moșnegi văzuți de mine prin grădinile publice, lîncezind fără rost, cu privirile stinse, niște jucării stricate, cum spune un poet frivol. Iar eu n-am să mă pot opri, n-am să mă pot opune îngrozitorului proces de degradare, al cărui martor neputincios am să fiu ; inteligența lui, de care eram atît de mîndru, va avea și ea de suferit, va fi și ea atacată cu aceeași cruzime cu care se va acționa asupra trupului său ? Se va scleroza și el ca toți bătrînii și se va ramoli încetul cu încetul, va uita de la o zi la alta, de la mînă pîn-la gură, cum se spune ? Secolele de cultură, atît de perfect compartimentate în mintea lui, se vor amesteca între ele ?... Barocul secolului al șaptesprezecelea cu renașterea tîrzie, sonetele lui Shakespeare cu versuri disparate din Baudelaire, pledoaria Marelui inchizitor, știută de tata pe de rost, cu monologul lui Jacques melancolicul din *Cum vă place ?!*... Îl admiram prea tare, eram mult prea fascinat de marea lui erudiție, pentru ca procesul decăderii și distrugerii marii lui inteligențe, proces pe care imaginația mea, cu o grabă nedorită de mine, ca urmare a cine știe cărui abscons și neînțeles imbold interior, îl dădu la iveală, să nu mă tulbure ; totodată, încercam să mă opun cu întreaga mea ființă unui astfel de

gînd de care nu voiam deocamdată să țin seama, voiam să-l ignor și să-l șterg cît mai repede din minte ; numai că ele, gîndurile, țin întotdeauna mult prea puțin seama de dorințele noastre ; n-ai cum să te sustragi, spuneau ele, sub ochii tăi se vor petrece toate, la început vor fi doar niște semne exterioare, altcineva, în afară de tine, nici nu le-ar băga în seamă, ar trece pe lîngă ele fără să le observe ; cu tine nu se va întîmpla însă așa ; iubirea ta oarecum exagerată pentru propriul tău părinte te va determina să înregistrezi și să observi totul, să nu-ți scape nimic ; îl vei găsi, într-o bună zi, picotind cu cartea în mînă, — un volum, primul sau al doilea din *Poezie și adevăr* — cartea lui preferată. Se va trezi cînd tu vei intra în odaie și oarecum jenat va încerca s-o dea pe glumă : „Bătrînețea, dragul meu, va spune, nici n-am dormit prea bine azi-noapte, am avut o mică insomnie. Tocmai citeam un paragraf destul de incitant din Goethe, fii atent ce zice, spune și tu dacă nu are dreptate, bătrînul le știa pe toate...“

Se duceau la facultate întotdeauna împreună, cu troleibuzul. Adevărul e că erau mai tot timpul împreună, era ca o umbră a lui, nu se despărțeau mai niciodată, mergea pînă și la cursurile lui, cu toate că el nu era filolog, facultatea urmată de el era istoria. Colegii lui îl considerau, probabil, cam ciudat ; afișa față de ei o atitudine resemnată și distantă ; nu se amesteca în treburile lor, nu era prieten cu nici unul, dealtfel, nici nu avea amici de vîrsta lui ; fără să fie însă ceea ce se cheamă un timid sau un singuratic ; iubitele, de plidă, ca să nu piardă prea mult timp cu ele, și le recruta dintre cele mai accesibile ; iar prieteniile lui erau de scurtă durată (și nu puține la număr) ; era un tînăr căruia îi plăcea să facă dragoste, după cum își spunea, nu fără un anumit orgoliu și cum era destul de arătos — moștenise „frumusețea“ mamei, cu care dealtfel nu se potrivea defel — nu-i trebuia nu știu cît timp să le cucerească, despărțindu-se de ele într-o manieră sportivă, elegantă, fără scene de prisos. Era un domeniu, cel erotic, unde viața lui era simplă și clară, mult prea complicate fiind celelalte, își zicea el, ale vieții, pentru ca să-și facă și în

„chestia asta“ probleme de prisos. În ciuda apetitului său sexual, de băiat tînăr și desigur „normal“, dragostea ocupa totuși un loc minim, întru totul lipsit de însemnătate în preocupările sale. În troleibuz deci, în timp ce se îndreptau spre facultate, respirația cam greoaie, de om bătrîn, a tatălui său îi va da de asemenea de gîndit ; desigur, de vină era și aglomerația, nu prea era aer în troleibuz, ferestrele sînt toate închise, să nu se facă prea mare curent ; riști să te sufoci ; pe fruntea bătrînului profesor apăreau cîteva broboane de sudoare. Să coborîm la prima și să mergem pe jos, tată, dacă cumva ți-e rău, îi spune el și bătrînul îi zîmbește, îi face doar din cap că nu are nimic, să fie liniștit. Trebuie să mă duc să mă vadă un doctor, îi va spune după ce vor coborî din autobuz, să nu mă trezesc cu un început de astm, mama, săraca, așa a murit, din pricina astmului, e o boală păcătoasă, ai tot timpul senzația că te sufoci. De cîte ori ne-a speriat, pe cînd eram copii, cu crizele ei de astm. N-ai nimic, tată, fii liniștit, îi va spune el, încurajîndu-l. Trebuie să te obișnuiești de-acuma cu gîndul că nu mai sînt tînăr, la vîrsta mea nici nu-i de mirare ca lucrurile să înceapă să nu mai meargă chiar așa cum trebuie ; corpul omenesc este o mașină, e adevărat perfect reglată, dar care cu timpul mai rugînește și ea, unele rotițe... Sînt convins că nici lui nu-i era ușor să accepte, îmi spuneam și încercam să intru în pielea lui, așa cum un actor tînăr, de pildă, intră în „pielea“ unui erou mai în vîrstă, un tînăr și ambițios actor care ținea cu orice preț să-l interpreteze pe Richard al III-lea, sau chiar pe Regele Lear, cînd corpul lui e încă tînăr și viguros, nu i-au slăbit fibrele și tendoanele trupului, și el vrea să afle nu numai ce simt și ce gîndesc bătrînii cu pricina, ci și cum le este trupul, care sînt slăbiciunile acestuia, în așa fel încît bătrînul trebuie să aibă neapărat un mers destul de bîțîit și ceva mai crăcănat, să-i tremure eventual capul și mîinile și vocea să-i fie pițigăiată, pentru că așa se întîmplă întotdeauna cu bătrînii, li se subțiază vocea și de oboseală prea mare unele gesturi li se opresc la jumătate, nu sînt duse pînă la capăt. De toate aceste elemente cam jalnice, vrei sau nu vrei, n-ai ce-i face, trebuie să ții seama, îi spusese odată un actor, interpretul lui Lear

și prieten cu tatăl său, un bărbat în plină glorie actoricească, dar care apăruse în faimosul rol shakespearian, făcînd rol de compoziție, fiind încă un bărbat tînăr, nu cu mult peste cincizeci de ani. Încercam deci, din dragoste pentru tatăl meu, să intru în pielea lui, închipuindu-mi cît de greu trebuie să-i fie, acceptînd — pentru că nu avea ce să facă, împotriva legilor firii nu ai totuși cum să te ridici ! — umilitorul proces la care timpul nemilos îl supunea, fără să-l cruțe nici pe el. Împlinise șaizeci și cinci de ani, îl sărbătorisem, fusese invitată multă lume, se ținuseră toasturi și poate noi doi, eu și cu el, eram singurii care ne dădeam seama cît de tristă era, la urma urmei, această sărbătorire : totuși, voiam să-i verific memoria și într-o zi l-am întrebat dacă mai știe pe de rost primele pagini ale romanului lui Proust *În căutarea timpului pierdut* — unele fraze iscusite și splendid de subtile și mlădioase, pe care lui îi făcea o plăcere deosebită să le rostească — și am fost fericit constatînd că nu le uitase, mi le spuse din nou, dîndu-le acea tonalitate unică și de neconfundat. Nimeni nu știa mai bine ca el să citească sau să spună din memorie o pagină de roman ! Sînt convins, tată, că ai fi fost un mare romancier dacă te-ai fi hotărît să scrii, îi spuneam încîntat, ori de cîte ori vedeam cu ce extraordinară pricepere știe să scoată el în evidență, să sublinieze frumusețea unor fraze memorabile dintr-o carte. Cînd eram tînăr, mi-a mărturisit el, am scris un ciclu de poezii simboliste, bineînțeles erau la modă, nu aveam cum să mă sustrag curentului. Erau îngrozitor de proaste. Le-am ascuns, nu cumva să dau cu totul din întîmplare de ele. Nici eu nu mai știu unde le-am pus... Dar proză, proză, stăruiam eu, n-ai scris, n-ai încercat ? Mi-a fost întotdeauna o silă teribilă, mi-a mărturisit el, de oamenii care se ambiționează să scrie fără să aibă talent. Inteligența, instrucția, după părerea mea, nu pot înlocui talentul ; fără el, oricît de deștept și de instruit ai fi, faci o figură deplorabilă, crede-mă. Nu, deocamdată tata nu părea să dea nici un semn de îmbătrînire ; memoria sa era intactă, chiar dacă în ceea ce privește îmbătrînirea fizică se produseseră unele schimbări ; se îngrășase și din pricina asta mersul i se îngreunase, ca să zic așa, un mers de om bă-

trîn, ceea ce îi dădea, e adevărat, o anumită gravitate în plus. Într-o zi, plecă să țină o conferință la sediul ARLUS-ului, despre Dostoievski — se împliniseră nu știu cîți ani de la moartea acestuia și primele semne de reabilitare a marelui scriitor rus începuseră să apară, accentul punîndu-se mai ales pe prima perioadă din creația colosului — și privindu-se în oglindă cu un fel de cochetărie ironică și autopersiflantă, m-a întrebat dacă nu are chica mult prea mare pentru un academician și dacă n-ar fi bine ca înainte de conferință, — ar mai fi timp — să treacă pe la frizer și să-i mai ia din păr. Aveam prilejul să-i fac un compliment și i l-am făcut din toată inima. Arăți splendid, tată, i-am spus, dar glasul meu a sunat mult mai puțin sincer decît mă așteptam. Era o zi de iarnă, ninsese, o lumină puternică năvălise în încăpere și, în lumina aceea, gîtul foarte zbîrcit al tatei, pe care o cămașă albă și puțin prea strîmtă la guler îl scotea în evidență, declanșă în mine un neașteptat sentiment de respingere și repulsie, acea repulsie simțită de orice om tînăr în fața unui trup vestejit și supus procesului umilitor al degradării.

— Ceva nu-i în regulă ? m-a întrebat tata, simțindu-mi privirea. Nu se potrivește cumva cravata ? E prea demodată după gustul tău ? Nu uita că sînt un om bătrîn. Nu pot să fiu în pas cu moda, ca tine.

— Cravata e mult prea bătrînicioasă, nu-mi place, am spus eu repede, dînd vina pe cravată, de parcă în culorile ei vestede s-ar fi aflat întregul secret al acelei îmbătrîniri, descoperită de mine fără să vreau în timp ce el se privea în oglindă.

— Nu cumva vrei să-i dai o cravată de-a ta ! a sărit revoltată mama... Eu o găsesc foarte potrivită pentru vîrsta lui și se potrivește foarte bine la costum, a adăugat ea, măsurîndu-l pe tata cu un ochi foarte sever și critic.

Cînd va fi bătrîn și neajutorat, cînd întreaga lui ființă se va degrada din pricina unor firești procese pe care bătrînețea le face de neînlăturat, mă întrebam eu privindu-l cu toată dragostea de care mă simțeam în stare, îl voi iubi oare mai puțin decît îl iubesc acum ? Era un gînd

al naibii de parşiv şi l-am înlăturat aproape cu furie... Îmi dădeam seama că iubirea mea pentru el avea un caracter uşor exaltat. Întreaga mea existenţă se concentra în jurul său, trăiam în umbra lui, aproape fără să exist ca persoană independentă... Mă apucasem să-i citesc cărţile la o vîrstă la care n-am putut înţelege mai nimic din ele. Aveam doisprezece ani, eram încă un copil — autorii mei preferaţi erau Jules Verne şi Alexandre Dumas ! — şi amplul lui studiu asupra teatrului elisabethan — prima carte a lui care mi-a căzut în mînă — mi-a făcut o impresie stranie şi totodată destul de puternică, neştearsă nici pînă astăzi din memorie. Cuvintele alcătuiau fraze obscure, însă a căror turnură şi alcătuire mă incitau, într-un mod aparte. Fraze misterioase care refuzau să-şi descopere secretul ; sensul adînc, toate căile de acces pînă la el îmi erau închise, zăvorîte cu lăcăte grele, şi cu toate acestea eu eram convins că acel înţeles, care mie deocamdată îmi scapă, trebuie să existe, doar că eu nu puteam ajunge pînă la el şi tocmai această imposibilitate mă fascina, aşa cum eşti fascinat de o fiinţă care îţi rămîne neaccesibilă, la care nu poţi ajunge, aşezată pe un soclu mult prea înalt. În acest fel bănuiesc că trebuie s-o fi iubit Dante pe Beatrice şi nici iubirile romanticilor pentru fiinţe celeste şi îndepărtate nu cred să se fi deosebit prea mult de iubirea pe care o nutream eu faţă de cărţile tatălui meu. Alte tomuri încărcate de erudiţie, citite cu mult zel de un copil de doisprezece ani : nu săream niciodată vreun cuvînt, parcurgeam filă cu filă, cu cea mai mare conştiinciozitate şi din cînd în cînd, tata, exemplificînd cîte o întîmplare dintr-o piesă sau alta, uşi tainice se deschideau spre cele mai fermecate şi incredibile istorii. Ţin minte că cel mai mult m-a zguduit cumplita poveste a nefericitei Desdemona şi nimeni vreodată, nici măcar acei foarte impulsivi — cum le spunea tata — şi înflăcăraţi spectatori elisabethani, a căror credulitate îi părea tatei greu de imaginat în zilele noastre, nu cred să-l fi urît pe ticălosul Iago mai mult decît l-am urît eu; cele cîteva fraze ticăloase, desprinse de pe buzele lui Iago — citate de tata în amplul său studiu — şi cu ajutorul cărora înşelătorul izbutise să-l ducă de nas pe generosul şi bunul Othello, m-au chinuit nopţi

în șir, furîndu-mi somnul. Cum de l-a crezut, cum de s-a putut întîmpla o asemenea cumplită nedreptate și înșelătorie ? Căutam să înțeleg acest lucru din explicațiile tatei, din comentariile lui erudite și foarte docte, numai că — eram doar un copil — nu înțelegeam ce spune, cuvintele lui semănau perfect cu niște porți închise și zăvorîte, care încet-încet, pe măsură ce anii treceau, iar eu mă apropiam de vîrsta maturității, se descuiau una cîte una; înțelesurile cărților scrise de el mi se dezvăluiră așadar pe rînd, daruri atît de prețioase pentru mine, pe care tata mi le făcea însă în totală necunoștință de cauză. Pentru că el nu avea de unde să știe că, încă de la vîrsta de doisprezece ani, mă apucasem să-i citesc cărțile ; lecturile mele se înfăptuiseră în cea mai mare taină ; nici măcar mama, cu toată vigilența ei în ceea ce mă privește — avea grijă să nu-i scape nimic și să mă urmărească pas cu pas — n-a dat de urma acestor lecturi secrete. Cînd, la vîrsta de cincisprezece ani, tata mi-a pus în mînă prima lui carte — un studiu despre Vasile Alecsandri, pe care tocmai îl învățasem la școală — citește-l, mi-a spus el, nu fără oarecare timiditate și stînjeneală, s-ar putea să-ți folosească, poate afli niște lucruri despre poet care nu sînt în manualul vostru — eu îi citisem, și încă de două ori, întreaga operă, fără să i-o fi înțeles, lectură desigur inutilă, dar care a avut darul să mă transforme, fără ca eu să-mi dau seama, într-un copil precoce, în mintea căruia concepte de tot felul se băteau cap în cap.

— Nu simțiți, ne-a întrebat mama, trăgînd cu putere și cît mai sonor, ca să auzim și noi, aer în piept, ce frumos miroase ?! Undeva în apropiere trebuie să fie un cireș înflorit. Ce bine c-am scăpat de iarna asta îngrozitoare; nu mai țin minte o iarnă atît de lungă și plicticoasă !... dacă vă spun c-a venit primăvara !

Ne îndreptăm spre stația de troleibuz. Mama era veselă, mergea cu un pas înaintea noastră.

— Grăbiți-vă, ne îndemnă ea ușor enervată de faptul că noi mergeam foarte încet. Altfel nu mai prindem troleibuzul. La ora asta încep să se retragă.

III

1

Viața se schimbă pe neașteptate pentru Matei; zilele ce urmară exmatriculării nu mai semănau cu cele de dinainte. Avea de-acuma timp liber berechet, doar că nu prea știa ce să facă cu el, cum să-l întrebuințeze mai bine. Bineînțeles că, în primul rînd, erau o mulțime de filme de văzut, dar și filmele, de îndată ce poți să le vizionezi fără să absentezi de la cursurile cele mai plicticoase — nu poate fi o plăcere mai mare decît să stai într-o sală de cinematograf, în timp ce colegii tăi, stînd în amfiteatrul arhiplin, se întrec în a lua notițe, să stai liniștit și să vezi un film italian în premieră pe țară, la orele opt, cînd e încă răcoare în sală, nu e zăpușeală și nici spectatori prea mulți nu sînt, și poți să-ți alegi locul pe care-l vrei — și filmele își pierd în acest caz din atracție. În primele zile după exmatriculare („pentru abateri grave de la disciplina școlară") Matei văzu vreo două-trei filme; printre ele era și unul italian (era vorba despre un bătrîn pensionar, al cărui singur prieten era un cîine), apoi, cum alte premiere nu mai erau, iar pe cele mai vechi le văzuse pe toate — imposibil să-i scape lui vreun film, le văzuse pe cele mai bune chiar de două-trei ori, așa că nici problema să le revadă nu se punea — Matei nu știa ce să mai facă cu atîta timp liber cît avea la dispoziție. Nu putea să nu recunoască în sinea lui că exmatricularea îl scăpa pentru moment de unele belele, cum ar fi, de pildă, examenul de Istoria

limbii. Cam făcuse el pe nebunul la cursuri; în timp ce colegii lui se omorau cu unele forme gramaticale mai curioase și ieșite din uz, dar pe care cronicarii le foloseau în cronicile lor, el citea fără să se ferească de asistentul pe care nu putea să-l sufere, un tip chițibușar și foarte răutăcios, mai ales cu fetele, un roman de Hemingway, publicat în editura „Pro Pace" în primii ani de după război, cînd scriitorii americani de ultimă oră apucaseră să pătrundă și la noi. O astfel de sfidare nu putea să suporte asistentul, așa că studentul cel obraznic fu de îndată pîrît profesorului. Marele savant și spaima facultății își exprimă dorința să stea de vorbă cu el și-i promisese lui Matei, cu toată solemnitatea, uitîndu-se pe deasupra capului său, că o să-l cadă la examen; el nu poate admite un asemenea dezinteres, manifestat fățiș, față de materia predată de el. Ai venit aici ca să devii un bun filolog, îi explica profesorul și atunci Matei îi spuse — ceea ce îl enervă foarte tare pe bătrînul profesor — că, după părerea lui, facultatea de filologie ar trebui despărțită în două secții distincte, secția de literatură și secția de limbă ; lui, de pildă, îi place foarte mult literatura, alți colegi de-ai lui se dau în vînt după gramatică ; Matei însă nu avu vreme să-și termine fraza, profesorul îl alungă înainte de a ajunge la sfîrșitul ei. Nici să fi căutat cu lumînarea, Matei n-ar fi putut să găsească ceva care să-l înfurie mai tare pe profesor decît o asemenea propunere, așa că Matei era deja căzut la examen, ba și la reexaminările pe care, probabil, în urma unor cereri către decanat, le-ar fi obținut. Nu-l citise el pe Hemingway la seminarul lui și încă nu pe furiș, ținîndu-și cartea sub bancă, așa cum făceau și alții, ci cu uriașul volum al romanului *Cui îi bate ceasul ?* (cumpărat de la anticariatul din colț, văzuse cartea de cu seară și, la orele șapte, era prezent în fața ușii anticariatului, să fie primul cînd deschide, să nu-i scape minunatul roman despre care auzise mult vorbindu-se) direct pe bancă, în timp ce asistentul îi arunca priviri furioase ? (Dacă îi face observație și-i spune să lase dracului cartea aia și să fie atent la seminar, că și așa nu știe nimic, e complet pe din afară — își spuse asistentul — riscă să fie

obraznic și să-mi răspundă cine știe ce măgărie, așa că mai bine mă fac că nu-l văd și-l dau direct pe mîna profesorului. Avem noi ac de cojocul ăstora, își mai spune asistentul și în sinea lui se înfurie atît de tare — fără ca să se vadă, bineînțeles, nu voia să se dea în spectacol în fața studenților — încît începu să-l doară stomacul; suferea de ulcer, și orice supărare nu rămînea fără urmări. Nu mai facem pauză, le spune el studenților, în timp ce Matei continuă să citească liniștit din Hemingway, spre marea lui enervare, facem în continuare și vă dau drumul cu un sfert de oră mai repede. În urma exmatriculării, problema examenului de Istoria limbii se rezolvase de la sine; Matei simți ridicîndu-i-se o piatră de pe umeri; așa exmatriculat cum era, nu mai exista riscul să rămînă repetent; nu era cine știe ce rezolvare — ca și cum te-ar durea mîna și ți-ai tăia brațul ca să scapi de durere ! — dar oricum nu mai trebuia să se gîndească defel la examenul de limbă; din pricina acestuia, înainte de a fi dat afară avusese chiar cîteva insomnii, îl visase pe marele savant într-una din nopți, se făcea că se află la examen și acesta, de furie, îi rupe carnetul de student și-l aruncă pe fereastră. Carnetul i-a rămas agățat în castanul din fața ferestrei. Matei se urcă în castan după carnet, în timp ce profesorul stă la fereastră și rîde de el împreună cu asistentul. Carnetul, făcut ferfeniță de profesor, e chiar în vîrful castanului; cu Matei se rupe o cracă și în timp ce cade din copac se trezește lac de sudoare; încă n-am căzut la examen, își spune el, încă mai există o speranță. Matei își privește caietele de notițe cu o anumită nostalgie, nu mai are ce să facă cu ele; apoi, cu totul pe neașteptate, întreaga lui atenție se concentrează asupra lucrării pe care ar fi trebuit s-o țină la cercul de literatură universală — bineînțeles, în cazul în care n-ar fi fost exmatriculat — o lucrare care, era convins, ar fi făcut mare vîlvă, mai mare decît cea ținută, cu un an în urmă, despre dramaturgia lui Ibsen (fusese felicitat de către conducătorul cercului, aplaudat de colegi, un adevărat triumf !); și iată că acum studiul la care începuse să lucreze nu-și mai avea rostul, devenise inutil; nu mai avea nimeni nevoie de el. În prima clipă Matei se întristă foarte mult,

apoi îl cuprinse, cine știe din ce pricină, un fel de încăpățînare; uite că el n-are de gînd să renunțe la amplul său eseu, închinat poeziei lui Rimbaud, chiar dacă ei l-au dat afară ; dimpotrivă, o să se apuce de lucru cu mai multă încrîncenare decît a făcut-o pînă acum, o să le arate el lor, își spuse Matei, fără să știe cu certitudine cui și ce trebuie anume să arate; cum că el e un mare specialist în poezia lui Rimbaud; dar cine ar avea nevoie de o astfel de demonstrație, pe cine anume să impresioneze cu ea ? Pe nimeni, bineînțeles, își răspundea tot Matei, cuprins de un puternic sentiment al zădărniciei, avînd revelația propriei sale inutilități; își revenea însă repede, nu se lăsa cu una, cu două doborît, chiar dacă lucrarea sa despre poezia lui Rimbaud devenise întru totul inutilă, el totuși o s-o scrie, o să-l citească pe Étiemble pînă la capăt, cărțoiul ăla foarte gros din care și-a făcut conspecte ; se gîndește din ce în ce mai mult la Rimbaud, uită de toate celelalte; o încredere imensă în propriile lui forțe îl cuprinde, se simte în stare să dezlege „cazul Rimbaud", merge pe urmele poetului, străbătut de neașteptate și fulgerătoare intuiții; la un moment dat, se identifică într-o oarecare măsură cu poetul adolescent și vizionar, intră în pielea acestuia cu o conștientă furie bovarică, se creează un fel de intimitate ciudată, poeziile nu-i mai sînt străine, s-a pătruns de ele, fac parte din propria lui ființă și pînă a spune — absurdă declarație, desigur — „Rimbaud sînt eu" nu mai e decît un pas de făcut. Totuși, Matei se oprește la timp ; o astfel de cădere în transă l-ar fi dus pînă la marginea prăpastiei ; își recăpătă luciditatea critică, părînd totodată convins — și cît de ciudat era acest sentiment de care nu era în stare să se elibereze ! — că el știe mai multe lucruri despre Rimbaud, cunoaște unele „secrete" la care cercetările critice, oricare ar fi fost ele, nu pot să aibă acces... Colegii au fost în tot cazul mai mult decît surprinși întîlnindu-l pe Matei în sălile bibliotecilor — se apropiau examenele și acestea erau arhipline — conspectînd pagini întregi din studiile închinate poetului vizionar, traducînd din *Iluminări* sau din *Un anotimp în infern*. Vreau să-mi termin lucrarea despre Rimbaud, le spunea el colegilor, dacă tot m-am apucat s-o scriu,

îmi pare rău s-o las neterminată, și aceștia nu îndrăznesc să-l întrebe ce are de gînd să facă de-acum cu ea. Mai bine ai umbla să-ți rezolvi situația, îi atrăsese atenția șeful de grupă ; să bați fierul cît e cald, pînă nu e prea tîrziu. Și ce anume vrei să fac, unde să mă duc ?, îi cere el sfatul. Îl știe descurcăreț, cu picioarele pe pămînt, poate îl sfătuiește ce anume trebuie să facă ! Părerea mea e că ar trebui să ceri o audiență, să te duci cît mai sus cu putință. E clar că nu e o chestie care să țină de decanat, explică șeful grupei. Zbate-te, frate, spuse colegul dînd de mai multe ori din cap, ca să sublinieze gravitatea momentului, nu te lăsa. Dacă stai în bibliotecă și tai frunză la cîini, în loc să te zbați un pic, chiar că nu ți se va rezolva problema în vecii vecilor ! Cît e proaspătă, îți spun, pînă nu se învechește rău de tot. Hai, că te ajut eu să faci o cerere, fă numai rost de hîrtie ; astea ale tale sînt șifonate, nu sînt bune, cum vrei să scriu o astfel de cerere pe o hîrtie boțită ; ce, ești nebun, nici nu se uită la ea cînd o văd așa ! Roag-o pe Mateiaș, e în cealaltă sală de lectură, la periodice, să-ți dea din mapa ei o foaie de hîrtie velină și vino după aceea să scriem cererea împreună, îi spune colegul. Aiurit cum ești, îl ceartă colegul, de Rimbaud îți arde acuma ? Pe cuvîntul meu că am impresia că te-ai cam scrîntit la cap, ceea ce nici n-ar fi de mirare, îți spun sincer că și eu m-aș sona dacă m-aș afla acuma în locul tău. Să rămîi pe din afară în penultimul an de facultate, să te trezești pur și simplu în aer, cum naiba să nu înnebunești, cum să nu te apuce damblaua, ca să zic așa, spune șeful de grupă, în timp ce se pregătea să-i scrie lui Matei cererea către ministru.

2

Cît maică-ta e plecată... (spuse Valeria, referindu-se la Matei, căruia odată cu exmatricularea din facultate i se interzisese accesul în cămin, li se dăduse o listă portarilor cu numele celor incriminați și cînd Matei, fo-

losind vechea lui legitimație de student, încercase să intre în cămin, portarul i-o confiscase, făcînd mare tărăboi. Nu mai ai ce căuta în cămin, urlase la el, de-acuma gata, s-a terminat, nu mai ești student, ce vrei să-ți fac eu dacă te-ai apucat să fluieri în biserică. N-am ce vorbi cu tine, noi doi nu mai avem ce discuta, repetase el, șterge-o cît mai repede dacă vrei să nu ai necazuri și mai mari, atît îți spun, nu mă obliga să schimb placa !), cît maică-ta stă la Cluj, n-am nimic împotrivă să stea la noi ; în definitiv, avem o cameră liberă care-i stă la dispoziție ; cartela nu i-au ridicat-o, așa că pînă la sfîrșitul lunii cu mîncarea se descurcă, mănîncă la cantină, acolo nimeni nu-l întreabă ce și cum, dacă are cartelă ; a plătit-o băiatul, de ce să nu aibă dreptul să mănînce ? Bineînțeles că poate sta la noi, fu de acord Vasile Mareș, n-am nimic împotrivă, în definitiv am fost colegi, dacă i s-a întîmplat ce i s-a întîmplat nu înseamnă să trebuie imediat să-i întoarcem spatele ; în tot cazul sînt de părere să nu batem toba, nu trebuie să se afle și la facultate că l-am luat la noi. Crezi că dacă se află s-ar putea să avem neplăceri ?, întrebă Valeria ; uite, la asta, îți spun sincer că nu m-am gîndit ; la o adică putem și renunța. Cum să renunți ?, se înfurie pe nevastă-sa Vasile Mareș, i-ai spus băiatului și acum vrei să dai înapoi ? Nu dau înapoi, spuse Valeria, pur și simplu îl anunț — i-am spus să mă sune pe la trei — că mama nu mai pleacă la Cluj, s-a răzgîndit ; în definitiv, nu are cum să verifice dacă a plecat sau nu. Știi, dragă, că nu-mi place să mint, nu-mi stă în caracter, dacă te-ai apucat să-i spui să vină, las-o așa, n-o mai întoarce ca la Ploiești ! Și crezi într-adevăr că am putea să avem neplăceri din cauza asta ?, îl întreabă Valeria. Nu cred nimic și nu-mi mai pune atîtea întrebări, nu mai mă descoase atît, pur și simplu mă enervezi...

...Nu ne deranjezi defel, îi spuse el lui Matei, îți lăsăm o serie de chei ca să poți intra cînd vrei, să nu depinzi de noi ; cît maică-mea stă la Cluj cu băiețașul, nu-i nici o problemă, atunci cînd s-o întoarce vezi tu cum te descurci, s-ar putea pînă atunci să se revină asupra cazului tău, după părerea mea ar fi normal să fie așa ; în definitiv, ce-ai făcut, poți să-mi spui și mie,

că te-au exmatriculat ?... Dacă cineva a căzut complet nevinovat în toată povestea asta, ăla ai fost tu ; l-ai apărat pe Marcel. Și ce-i cu asta ?, nu era prietenul lui, nu era *normal* să-l apere ? întrebă Valeria. Asta-i că nici tu și nici el, spune Vasile Mareș, arătînd spre nevastă-sa și spre Matei, nu aveți cap politic mai mult decît o babă pensionară. Cum adică, nu înțeleg, spuse Valeria, explică-mi și mie, fă-mă să pricep despre ce anume e vorba ? Ce-a făcut Matei, poți să-mi spui ? A luat apărarea celui mai bun prieten al lui și ce-i cu asta ? Chiar nu pricepi ?, întrebă el. Pe cuvîntul meu dacă înțeleg, spuse Valeria. Nu-ți dai seama că a dat peste cap toată ședința, care ar fi trebuit să aibă cu totul altă desfășurare ? Ei și, spuse Valeria, tot au făcut ce-au vrut ei, pînă la urmă. Marcel a fost și-așa exclus. Așa că ar fi fost totuna dacă l-ar fi apărat sau nu Matei. Ei, altele sînt criteriile, spuse Vasile Mareș. Or fi, spuse Valeria, încăpățînîndu-se să nu priceapă în continuare, numai că, după părerea mea, în ceea ce îl privește pe Matei, a fost, așa cred eu, mai mult o chestie de răzbunare. Mai bine ar fi să-ți ții gura, se înfurie dintr-o dată el. Părerile astea să ți le ții mai mult pentru tine, să nu trăncănești tot timpul ca o moară stricată... Dacă asta e părerea mea de ce să nu mi-o spun deschis ?, întrebă ea, înfuriindu-se la rîndul ei. Asta vă pierde pe ăștia care sînt ca voi, fu de părere Vasile Mareș, — și vorbind la plural se referea atît la soția lui, cît și la Matei, așa-zisa voastră sinceritate de doi bani. Păi, măi frate-miu, spuse el dăscălindu-i pe-amîndoi : una-i în gușă și alta-i în căpușă, atîta lucru nu-i greu de priceput, cît îți fi voi de apolitici, atîta puteți și voi înțelege, doar sînteți și voi oameni inteligenți, sînt convins că am cu cine discuta, nu-mi răcesc gura de pomană. Uite că eu tot nu înțeleg, se încăpățînă Valeria, opunîndu-se în continuare bărbatului ei, în timp ce Matei tăcea, hotărît să nu se prindă în gură cu cel ce îi oferise găzduire cu atîta generozitate. Păi dacă ești proastă, îi spuse el, enervîndu-se dintr-o dată, ce vrei să-ți fac ? Nu are rost să vă certați din pricina mea, interveni împăciuitor

Matei. Nu ne certăm, spuse Valeria, stăm de vorbă. Numai că tu, i se adresă ea bărbatului ei, poți să dai din gură cît vrei, tot n-ai să mă poți convinge că ai dreptate.

3

Prin urmare, nu mai sînt nici seminarii, nici cursuri la care Matei trebuie să se grăbească în fiecare dimineață, cu ochii umflați de somn, în tramvaiele supraaglomerate, pe jumătate încă adormit, totuși atent la controlorii care se năpustesc asupra celor fără bilet, majoritatea dintre ei studenți ; și cînd reușesc să-i prindă să vezi cum curg cuvintele de ocară. Pentru asta vă țin părinții la școală, vagabonzilor, ăștia nu sînt studenți, doamnă, spuse controloarea cu o voce ascuțită, încărcată cu atîta ostilitate încît cuvintele sînt mai mult împroșcate, adresîndu-se unei femei care a încercat să-i apere. Uitați-vă la ei cum arată. Tunde-te, mă, spuse un domn în fulgarin, solidarizîndu-se cu cele două controloare care îl țin pe student, nu cumva la prima stație să coboare. Să fiu eu în locul dascălilor ăștia ai voștri, spuse același domn în fulgarin, aș avea eu ac pentru cojocul vostru. Ce aveți cu ei ?, se aude vocea plîngăreață a aceleiași femei care le-a luat apărarea, am și eu un băiat student, spune ea, dacă ați ști cît sînt de ocupați, sărăcuții, dacă ați ști cît de mult au de învățat ; mă uit la fiu-meu... nu-i lăsată să termine fraza, lasă, doamnă, nu-i mai apărați, că nu aveți pe cine, și între timp insul în fulgarin blochează ușa, nu cumva tînărul cu „creastă de cocoș", înghesuit între cele două controloare, să poată coborî. Și totuși, la prima stație, băiatul face ce face și reușește s-o șteargă ; le fentáse pe cele două păzitoare, care rămîn cu gura căscată ; dezamăgirea și furia se pot citi cu ușurință pe chipul lor obosit ; insul cu fulgarin nu se lasă cu una, cu două. Cu toate că tramvaiul a plecat între timp, el coboară din mers cu riscul de a se accidenta, aleargă după studentul care a încercat să scape, îl ajunge

din urmă, se năpustește asupra lui. Vii cu mine la miliție, vagabondule, spune gîfîind din greu, vă arăt eu vouă, adaugă el, fără să izbutească însă să-și regleze respirația gîfîitoare. Uitați-vă ce mi-ați făcut, spune studentul încercînd să fie în continuare calm : în realitate însă e destul de speriat, s-a făcut palid la față și fruntea i s-a acoperit cu sudoare, mi-ați rupt cămașa, spune el cu reproș în voce. Între timp s-au strîns cîțiva curioși, mai ales studenți, care iau bineînțeles, apărarea tînărului, apoi în ajutorul lui sare și un bătrîn cu pălărie albă de panama, un ins slăbănog căruia îi tremură bărbia în timp ce vorbește. Ce ai cu el, domnule, spune el cu o voce subțire, care abia se aude, ce te-ai năpustit așa, de ce nu lași băiatul ? Ce ți-a făcut că i-ai rupt cămașa ? A înjurat-o pe controloare, minte insul în fulgarin, cu speranța că o să-și facă partizani printre cei adunați ca la panoramă să asiste la scenă ; și e contrazis, bineînțeles, de tînărul contravenient. Nu-i adevărat, spune el, n-am înjurat-o. Dar bilet ai avut, îl întreabă insul în fulgarin, căutînd cu privirea un milițian care „să rezolve cazul" ; numai că așa se întîmplă întotdeauna, cînd îi cauți, cînd ai mai mare nevoie de ei, atunci ia-i dacă ai de unde ! Ar trebui să pretinzi să-ți plătească bluzonul, spune, tremurînd de indignare, domnul cu pălărie de panama, ce dobitocie, adaugă el enervat foarte. Pe mine să nu mă faci dobitoc, mă arătare, spune insul în fulgarin, iar tînărul care a încercat să călătorească fără bilet profită de această schimbare de direcție, se fofilează încetișor, se face nevăzut ; cînd apare milițianul, după care se uita cu atîta fervoare insul în fulgarin, vărsîndu-și toată furia pe bătrînelul cu pălăria de panama, din pricina căruia l-a scăpat pe studentul cel obraznic și cu „creastă de cocoș" ; i-ar fi arătat el cum să se poarte, în primul rînd l-ar fi tuns chilug ăia de la miliție, asta-i sigur. Pensionarii ăștia, își dă cu părerea o femeie cu plasele pline cu conopidă, îi caută moartea acasă și ei umblă... În toată vînzoleala care s-a creat odată cu intervenția milițianului, sfîrșitul frazei nu se mai aude (adică ce se întîmplă pînă la urmă cu bătrînii ăștia pe care îi caută moartea la domiciliu). Milițianul vrea să facă ordine cu orice preț, Dumneavoastră, spune el, veniți amîndoi cu mine la sec-

ție. De ce să venim ?, întreabă bătrînelul cu o voce plîngăreață, în timp ce insul în fulgarin îi zîmbește mieros milițianului, încercînd din primul moment să-i cîștige bunăvoința. Ce am făcut, păcatele mele (se vede după accent că e moldovean) de ce să vin la secție ? Milițianul e vădit plictisit, într-adevăr, de ce să-i ducă la secție pe ăștia doi ; s-au certat, să fie sănătoși ! Poți să pleci, tatae, îi spune el bătrînului cu pălărie de panama și cu batistă la buzunarul de la haină (sîntem în iunie, numai că bătrînul nu se desparte de haina lui nici în august, cînd căldurile sînt în toi, e un domn, pentru care eleganța, distincția sînt mai importante decît orice altceva). A fost cît se poate de năucit auzindu-l pe milițian spunîndu-i *tatae*, lui, care a fost funcționar superior în minister !, dar, cum nu-i bine să te iei în gură cu autoritatea, înghite așa-zisa insultă și se depărtează cu niște pași săltăreți ca de băiețandru (a slăbit mult în ultima vreme, din care pricină trupul lui a primit o anumită imponderabilitate, mersul i-a devenit ușor plutitor, alunecă mai mult decît merge, ca să zicem așa...). Astfel de accidente sînt aproape zilnice, controlorii „își fac datoria“ mai ales la orele cînd tramvaiele sînt înțesate cu studenți, numai că el, Matei, e aruncat în afara acestui ritual zilnic. Poate lenevi în pat după pofta inimii, el nu mai e student, nu mai are unde să se grăbească ; ritualul obișnuit al existenței lui de fiecare zi s-a întrerupt pe neașteptate, de parcă s-ar fi aflat în mînă cu piesele unei mașini dezmembrate cu care nu știe ce să facă. Despărțirea, ruptura nu se poate face însă dintr-o dată, smulgerea lui Matei din viața studențească se realizează, totuși, mai pe îndelete. Deocamdată el îi cere voie profesoarei care conduce seminarul de literatura română — un seminar unde se studiază, prin analiză directă pe text, poeziile lui Eminescu — îi cere deci „permisiunea“ să asiste pentru ultima dată, bineînțeles, la seminar. Nici nu trebuie să mă mai întrebi, îi spune profesoara, care e de asemenea emoționată, vino liniștit, nu știu cum am să mă descurc fără tine, o să-ți simțim lipsa cu toții, spune ea uitîndu-se în stînga și în dreapta, nu cumva s-o audă careva. Matei e studentul ei preferat, ia cuvîntul la seminarii, vorbește aproape toată ora, analizînd fiecare vers în

parte ; una e însă să fii student și cu totul altceva e să asiști doar la un seminar în calitate de ex-student ; Matei nu se grăbește să comenteze versurile lui Eminescu, probabil că nici nu are voie s-o facă ; n-ar vrea, în tot cazul, s-o pună pe profesoară într-o situație neplăcută ; discuțiile, *fără el,* demarează greu ; nimeni nu reușește să scoată în evidență frumusețea unui vers, cum ar fi „Lacul codrilor albastru, nuferi galbeni îl încarcă“ și pe Matei îl mănîncă limba, tare ar vrea el să explice ce-i cu versurile astea, în ce constă frumusețea lor neasemuită ; lui, i-ar fi spus el profesoarei, îi amintește de o pictură a lui Monet, dacă își amintește bine, pictura chiar e intitulată *Nuferii ;* îi plăcea să-și etaleze cunoștințele în fața colegilor — mulți nu-l puteau suferi din pricina asta, îl considerau cam lăudăros și infatuat — să le arate că se pricepe nu numai la poezie, ci și la pictură, de vreme ce îi știa atît de bine pe „impresioniști“ ; există, ar mai fi vrut el să spună, și o simbolistică a culorilor, albastru și galben, culori contrastante, îți trebuie un oarecare curaj ca să le alături, numai că toate culorile astea ar fi putut fi lămurite în voie dacă ar mai fi fost student, dacă n-ar fi fost dat afară „pentru grave abateri de la disciplina școlară“, în penultimul an de facultate ; așa nu avea ce să facă, era obligat să tacă, în timp ce orele de seminar lîncezeau, profesoara, fără intervenția studentului ei preferat, nu știa nici ea cum să procedeze, în realitate era cam speriată, nu cumva să fie trasă la răspundere că i-a permis totuși „să asiste“ la seminar, să i se spună că nu a fost destul de vigilentă, c-a dat dovadă de slăbiciune, i s-a mai spus doar și în alte rînduri că are o mentalitate mic-burgheză, bănuiește însă ce-i în sufletul sărmanului băiat, cît e de întors pe dos, gata să plîngă, mult prea sensibil, după părerea ei, pentru vremurile astea dure, și foarte talentat, chiar dacă nu e pe deplin format ; în tot cazul, ea a avut grijă de el, i-a dat să citească cărți din biblioteca ei sau chiar împrumutate ; de pildă cărțoiul ăla uriaș, studiul lui Étiemble despre Rimbaud, pentru cercul de literatură universală. Aș vrea să scriu un eseu despre Rimbaud, m-aș

opri mai ales asupra poeziilor din ultima perioadă, îi spusese Matei. Am introdus și cîteva pagini despre *Un anotimp în infern*. Aș vrea să vi le citesc.

4

Nici nu știu dacă să-ți povestesc sau nu, sînt în definitiv destul de tare ca să țin totul pentru mine, spuse Radu Coman, să nu trăncănesc în stînga și în dreapta, și totuși, măi frate, parcă simt nevoia să mă descarc, să-i istorisesc cuiva întreaga tărășenie. Măi, prin ce am putut trece, spuse el uitîndu-se mirat la celălalt, luîndu-se cu amîndouă mîinile de cap. Treaba ta, spuse Marius Popa, știi că nu sînt în general un tip curios. Ce, te-am întrebat vreodată ceva, pe unde te duci și ce faci ?... Sîntem colegi de cameră de patru ani de zile și între timp sper că ai reușit să mă cunoști bine, știi că nu sînt gură de petice. Dacă vrei, îmi spui, dacă nu... nu. Tu hotărăști... Mai luăm două halbe de bere. Era o zi frumoasă, luna mai, și pe masa lor acoperită cu un plastic vernil se așezau mîțișori, care se desprindeau din plopii înalți ce înconjurau grădina. Trebuia să acopere halbele cu palma, să ferească berea cu guler de spumă de acești intruși cam enervanți... Uite, sînt convins, spuse Radu Coman, că nici nu bănuiești unde mi-am petrecut eu noaptea... și își privi colegul de cameră întrebător, de parcă i-ar fi spus o ghicitoare, dar care era atît de complicată încît nici pomeneală ca acesta să-i poată răspunde... Bănuiesc că la vreo gagică, numai că pe mine, spuse Marius Popa, aventurile amoroase ale altora mă lasă indiferent, așa că nu-ți răci gura de pomană, bem berea și plecăm, vreau să trec pe la B.C.U. să citesc ultimul act din *Faust*, se apropie examenele și sînt în urmă mult cu lectura particulară ; cînd mă gîndesc cît mai am de citit, mă apucă groaza. Tu n-ai probleme, sînt convins că pînă acuma ai parcurs toată bibliografia... Stai, îl întrerupse celălalt, lasă naibii bibliografia, iar în ceea ce privește femeile, știu că ești discret, n-o să mă apuc

acum să te plictisesc cu cine știe ce poveste amoroasă, fii liniștit în privința asta. Marius se uită cu mai multă atenție la colegul lui de cameră ; avea într-adevăr o greutate pe suflet, se vedea de la o poștă, ceva serios. Bine, spuse el, te ascult, dă-i drumul, dar dacă mai stăm, sînt de părere să mai luăm o halbă, să nu se uite ospătarul urît la noi ; ocupăm locul degeaba și nu consumăm. Fie, mai ai ceva bîstari ?, îl întrebă colegul. Am, fii liniștit. Promiți, prin urmare, că totul rămîne între noi ?... Promit, spuse Marius Popa, privindu-și colegul cu ochii lui blînzi de bucovinean. Între timp, chelnerul mai aduse două halbe de bere cu guler de spumă. Nu-i vorba că nu aș avea încredere, spuse celălalt, dar sînt probleme de organizație, n-am voie să pălăvrăgesc în privința lor și nu e numai atît, e o problemă în primul rînd, ca să zic așa, personală, care mă privește pe mine ; nu pot să nu-ți destăinui că mă simt jignit, sufăr ca un prost, de parcă cineva mi-ar fi tras o palmă pe care, în definitiv, poate că nici nu o meritam, pentru că nu mă simt vinovat, pricepi, aici stă toată hiba ; dacă m-aș simți numai cu atîtica de vină, aș zice că bine mi-au făcut, aș înghiți hapul și n-aș spune pîs, nu sînt împotriva sancționărilor, oricît de aspre ar fi ele. Am primit o sarcină, am greșit, gata, fraților, pedepsiți-mă, îmi fac autocritica, îmi recunosc greșeala. Se lăsă o scurtă pauză, abia se vedea prin perdeaua de fulgi. *Eu nu sînt de părere că băieții au greșit atuncea, la ședință,* spuse Radu Coman, și cuvintele îi ieșiră greu din gură, apoi un timp privi halba în neștire, de parcă ar fi regretat cele spuse. Scoate-ți puloverul, îi spuse apoi colegului de cameră, s-a încălzit, parcă ar fi vară și cînd te gîndești că sîntem abia la începutul lunii mai. Povestește, spuse Marius Popa, numai că ai început să vorbești prea tare, sînt niște moace la mesele din jur care am impresia că au început să devină tare curioși. Ar fi trebuit să căutăm o masă mai la umbră, spuse Radu Coman, aici bate într-adevăr prea mult soarele. Mă întorc imediat, adăugă el, și intru direct în subiect. Marius Popa își privi bocancii nefăcuți cine știe de cînd ; aveau talpa desprinsă și cînd ploua se uda la picioare ; oricum, își spuse el plin de speranță, două luni mai rezistă, pînă vin ai mei și-mi cumpără niște sandale,

de la bocanci trec direct la sandale, poate găsesc un model frumos, ultimul răcnet ; îi făcu semn cu mîna colegului de cameră care îl căuta cu privirea ; e complet zăpăcit, pare speriat, a și uitat unde e masa noastră ; abia se așează din nou la masă, că se porni pe povestit, fără să se mai lase rugat. Mă trezesc ieri dimineață, își începu el istorisirea, că mă cheamă la organizație, ești chemat la raion, mi se spuse, în legătură cu ce problemă nu putem să-ți spunem, pentru că, pur și simplu, nu ni s-a spus nici nouă. Bea-ți berea, îi spuse Marius Popa, bate soarele și nu mai e bună de nimic. Eram puțin îngrijorat, nu înțelegeam de ce sînt chemat, în toată povestea cu exmatriculările, cu întregul scandal, nu eram în definitiv amestecat, nu aveam de ce să mă tem, eram mai curînd curios și puțin cam neliniștit, ceva aveau să-mi spună, nu m-au chemat de florile mărului ; intru, dau bună ziua, îmi scot șapca frumos, îmi spun numele, mi s-a spus să vin la dumneavoastră, le zic : cine v-a chemat ? mă întreabă un tip binevoitor, cu un dosar sub braț, nu știu ; mai așteptați atuncea, îmi spune tipul, să ne interesăm. Știi de ce m-au chemat ? întreabă Radu Coman și un zîmbet cam năuc și, în tot cazul, cam nelalocul lui, îi apăru pe chip. De unde vrei să știu, ce-s fachir să le ghicesc pe toate ? spuse Marius Popa, ștergîndu-și cu dosul palmei mustața bălaie și udă. Ca să mă țină toată ziua și toată noaptea acolo, pentru asta. Nu pricep ; și pentru ce anume te-au ținut acolo, dacă nu vroiau nimic de la tine ? Nici nu am ajuns să-ți spun ce voiau anume ; nu te grăbi, te rog, spuse Radu Coman. Ca să studiez, au spus, ai nivelul ideologic foarte scăzut, s-a văzut lucrul ăsta la ședințele noastre, cînd n-ai dat dovadă nici de cel mai mic spirit combativ ; în spatele birourilor e un fel de magazie imensă, plină de cărți legate frumos, în roșu, majoritatea dintre ele ; te-am adus aici ca să citești, mi-a zis secretarul, să te mai instruiești ;/citește-le, zice, și după aceea ai să vezi cum multe alte lucruri au să ți se clarifice ; ar trebui, spuse el căzînd pe gînduri, să nu-ți dăm drumul pînă ce le citești pe toate, doar că ți-ar lua, probabil, prea mult timp ; citește, mi-a spus el pe un ton foarte grav, și ar fi bine să-ți faci și unele con-

specte ; ți-am adus mai multe caiete și niște creioane, unele colorate, ideile mai importante le scrii cu creionul colorat, să se fixeze mai bine, nu trebuie să te învăț eu, ești doar student, știi tot atît de bine ca și mine ce anume înseamnă un conspect ; în tot cazul, conspectează atent tot ce-ai citit, ca să fim siguri că nu ne tragi în piept ; nu-ți pierde timpul fără folos, ar fi păcat, dealtfel, să pierzi timpul de pomană, cînd ți se oferă un asemenea prilej de studiu, mai tîrziu are să-ți fie de mare folos, ai să vezi ; o să stăm de vorbă după ce studiezi serios. Îmi dădeam seama că nu glumea, vorbea foarte serios, pe un ton ușor părintesc ; după ce-a plecat m-am uitat la cărțile din jurul meu, se așternuse un strat subțire de praf deasupra lor, nu le mai citise probabil nimeni de multă vreme ; m-a cuprins în prima clipă un fel de entuziasm, m-am pus pe studiu cu cel mai mare sîrg, ideile principale le-am subliniat cu creion roșu ; m-am cufundat în lectură și aproape că am și uitat cum trece timpul ; m-am trezit că se întunecă, iar în jurul meu era o liniște deplină, probabil că plecaseră cu toții ; atunci m-am speriat, mi-a trecut pofta de studiu, cine știe cît timp au de gînd să mă țină aici, pe deasupra îmi era și foame, au început să-mi ghiorăie mațele ; totuși, mi-am înfrînt slăbiciunea și m-am apucat din nou de lucru. Am început să citesc și să conspectez tot ceea ce mi se părea mai important, adică ideile principale, numai că nu mai aveam sporul de dimineață, citeam și gîndul îmi fugea tot timpul în altă parte. Se lumină de ziuă, am deschis geamul și păsările din parcul din apropiere cîntau de te înnebuneau. Bineînțeles, aș fi putut fugi pe fereastră, magazia era la parter, dar nu voiam să dau bir cu fugiții, eram foarte mîndru de conspectele mele și voiam să mi le vadă cineva. O pasăre mai ales m-a dat gata, nu știu, să fi fost privighetoare, citisem despre ea prin cărți, prin poezii, mai ales, e plin de privighetori, sau poate să fi fost altă pasăre, tu, care ești de la țară, trebuie să știi mai bine cum e cu păsăretul ăsta, bănuiesc că le deosebești una de alta după cîntec. Nu le prea deosebesc, spuse Marius Popa. Dar privighetoarea trebuie să o fi ascultat ?, îl întrebă Radu Coman. Într-o dimineață, își aminti, ieșeam de la o cîrciumă, la șosea, știi, cîrciumioara aia de lîngă Arcul de

Triumf, unde e deschis pînă la șase dimineața, și cîntau păsările, mamă, ce mai cîntau ; ne-am contrazis atunci cu Stela Dugan, susținea că se pricepe la păsări ; Sorin Galetaru îmi amintesc că s-a contrazis cu ea, habar n-ai, zicea, confunzi privighetoarea cu ciocîrlia, fetițo !... s-au certat așa pînă la cămin : ba că e privighetoare, ba că-i ciocîrlie... Te-ai cam abătut de la subiect, îi atrage atenția Marius Popa, pînă la urmă bănuiesc că te-au gratulat pentru conspectele tale, te-au supus, bănuiesc, și unui mic examen ? Rîzi de mine, făcu Radu Coman supărat, mă iei în balon ? Nu rîd, ce dracu ești atît de suspicios, pur și simplu sînt curios să aflu cum s-a terminat toată tărășenia ; gata, adăugă el, nu te mai întrerup, te ascult. Pe la șase a venit femeia de serviciu, o auzeam măturînd în hol, vorbea de una singură, se certa cu o nepoată leneșă : Stă toată ziua cu curu pe scaun și nu face nimica ; de-acuma ești cît calu', o mustra ea, ai putea să pui și tu mîna să mai scuturi prin casă, cînd sînt eu la servici ; lasă că nu vă omorîți voi atît cu învățatu' la școala profesională, te faci că înveți și scrii scrisori la drăguți, crezi că eu sînt proastă și nu știu, numai că mă fac că nu văd ; mi s-a urît să te aud cum sari cu gura la mine, să nu mă amestec, adică, în viața ta personală, mai rău ca maică-ta ; pe astea ca tine nici să le legi de pat... turuia ea însoțită de tîrșîitul măturii, numai că într-o zi te urc în tren și te trimit de unde-ai venit, să facă ei cu tine ce-or ști, că doar nu ți-s mamă să-mi fac tot felul de idei din pricina ta, se auzea cum scutură cîrpa de praf, era o femeie iute și harnică, îi mergea nu numai gura, ci și mîinile, mi-o închipuiam mică și osoasă ; apoi se opri din lucru, își suflă nasul cu zgomot, de mai multe ori, oftînd cu năduf, așa mă ține de-o săptămînă și nu-mi mai trece. Apoi îi auzii pașii îndreptîndu-se spre magazia cu cărți, unde stăteam eu, cu caietul de conspecte în față. Bine că mi-am adus aminte, îmi spuse ea, mi-a lăsat vorbă tovarășu' Vasile ori tovarășu' Mihai, nu mai țin acuma bine minte care dintre ei, să-ți spun să pleci la cămin, ori unde stai, mi-a mai zis, să lași caietul pe masă, să citească el ce-ai scris acolo, să vadă dacă e bun scrisu'. Prin urmare, pot să plec ?, am întrebat mirat. Ce mi-au spus ei, eu aia

îți spun, că doar n-oi zice de la mine. Poate îmi spui și mie cît s-a făcut ceasul ?, mă întrebă femeia. Șase și jumătate, i-am răspuns uitîndu-mă la ceas. N-ai fost cam surprins ?, îl întrebă Marius Popa. Mai degrabă jignit, spuse Radu Coman. De ce jignit ? întrebă celălalt. Jignit și cu asta basta, spuse enervat prietenul ; pe cuvîntul meu că nu te știam atît de curios. Mă așteptam să te întorci la cămin, numai că tu ai lipsit toată dimineața ; nici măcar la cursuri n-ai venit. M-am plimbat o vreme în Cișmigiu, povesti el în continuare. Lumea trecea fără să mă vadă, fiecare se grăbea să ajungă cît mai repede la serviciu, singurul plimbăreț eram eu ; aș fi luat o barcă să mă plimb cu ea pe lac, aveam o poftă nebună să mă distrez și nu știam cum ; doar că bărci nu se puteau închiria pînă după orele zece. Am intrat într-o cîrciumă și l-am rugat pe ospătar să-mi aducă o salată boeuf ; am mîncat salata, care era proaspătă și foarte bună, eram rupt de foame și am cerut încă una, rugîndu-l să-mi pună și puțin muștar... Știi cum mă simțeam ? își întrebă Radu Coman prietenul. De unde vrei să știu, spuse Marius Popa, am înțeles că-ți era foame și că ai dat gata dintr-un foc două salate boeuf. Mă simțeam, spune Radu Coman, în al nouălea cer. Îmi venea să zburd ca un mînz ; m-am împrietenit cu chelnerul, m-a întrebat dacă nu vreau să-i vînd bricheta mea din R.F.G. ; i-am zis că-i amintire de la o fată, așa că nici nu se pune problema de așa ceva ; mi-a promis că îmi face rost de niște baterii de schimb. Pînă la urmă am băut un șpriț amîndoi, eu plătesc, a zis ospătarul, întotdeauna cînd e vorba de studenți nu mă zgîrcesc, am și eu un frate la științe economice, eu l-am ținut la facultate patru ani, în vară își dă examenul de stat ; am băgat o groază de bani în el, dar nu-mi pare rău, sînt mulțumit, nu mi-a făcut probleme, a fost tot timpul printre primii, a învățat bine ; nu știu dacă mă crezi, e ca o fată mare, nu semănăm amîndoi, eu am fost mai golan, nu pot spune că nu m-am descurcat în viață, dar la învățătură nu prea m-a tras ața ; a continuat întrebîndu-mă : cu ce vrei să te servesc, am aici fel de fel de băuturi, pe alese. Se uita la ele de parcă nu le vedea, cu ce vrei tu, zice, mi-e indiferent. Un pahar, nu mai mult, că am de învățat,

mă duc la bibliotecă. Singurii consumatori eram noi și un bătrîn, într-un pardesiu jerpelit, avea un păhărel cu nu știu ce băutură verzulie ; între timp se făcuse aproape de opt, aveam de gînd să intru la un film în matineu, sentimentul că pot face tot ce-mi trece prin cap era foarte puternic. Am intrat la *Vagabondul,* pe care îl văzusem încă de vreo două-trei ori ; o muzică mai înălțătoare nu cred să fi auzit vreodată, așa că merită să-l văd și pentru a treia sau a patra oară. La seminar, îi spuse Marius Popa, a întrebat Bitan de tine, trebuia să susții nu știu ce referat, așa v-ați înțeles în pauză, la seminarul de săptămîna trecută. Radu Coman se întunecă la chip dintr-o dată, uite că am uitat de referat, spuse. Colegul lui de cameră bănuia că o să se întristeze, îl știa cît e de conștiincios, cu cît sîrg își pregătește el toate seminariile, puțin prea pedant și prea tocilar, după părerea lui, cu toate că rezultatele nu erau cine știe ce, era ceea ce se cheamă un student de mijloc. Totuși, în fiecare sesiune se prezenta și trecea la toate examenele, nu-și lăsa niciodată restanțe pentru la toamnă ; cam tăcut și închis în el, încît toată izbucnirea verbală din dimineața asta aproape că îl speriase. În cei patru ani de zile de cînd erau colegi de cameră — e adevărat că în primii ani stătuseră împreună cu alții, în încăperi imense, de cîte cincisprezece paturi —, toate vorbele pe care i le spunea Radu Coman nu formau un grup compact de cuvinte, în stare să egaleze lunga istorisire din fața halbelor cu bere. Simțise însă nevoia să vorbească ; așa-i în viață, simți uneori nevoia să-ți descarci sufletul ; și, spre marea lui mulțumire, Marius Popa nu se apucase să rîdă de el, să-i spună, de plidă, și-au cam bătut joc de tine cu conspectele lor, parcă văd că n-o să le citească nimenea, nici pomeneală de așa ceva ; ascultase liniștit, căutînd să-i înțeleagă tulburarea, chiar dacă nu-i spusese cine știe ce cuvinte grozave ; or, el nu de cuvinte avea nevoie ; simțise că trebuie să-și descarce sufletul și, ce naiba, și-l descărcase în față cuiva care, cel puțin, fusese în stare să-l asculte fără să spună cine știe ce tîmpenie, care să-i taie cheful de povestit. Plecăm, spuse Marius Popa uitîndu-se la ceas, altfel întîrziem la seminar. Fii liniștit, îi spuse colegul de cameră, pînă

la facultate nu facem mai mult de cinci minute. Ceasul tău merge bine ?, îl întrebă celălalt. Mi-e teamă că al meu a cam luat-o înainte. Perfect, spuse Marius Popa, azi-dimineață am pus ora exactă după difuzorul din dormitor. Făcură un semn chelnerului să vină să plătească, împărțiră suma necesară pe din două, apoi se ridicară, îndreptîndu-se în mare grabă spre facultate.

5

N-are rost să te întorci acasă pînă se termină sesiunea, deocamdată n-o să batem toba la toată lumea că te-au exmatriculat, vii odată cu ceilalți studenți, îi scriseseră de-acasă lui Matei... Fără legitimație e mai greu de intrat în cămin, așa că dorm și eu pe unde-apuc ; m-am împrietenit cu un student grec ; la ei în țară e dictatură și Zeatis a făcut un an de închisoare, a luptat cu arma în mînă pentru libertate, și cînd l-au prins a doborît doi haidamaci, doi polițiști, nu s-a lăsat legat cu una, cu două ; a reușit să fugă din închisoare, a evadat ; americani, *go home ;* îi urăște foarte tare pe americani și, cînd vorbește despre ei, de furie, îi dau lacrimile ; Zeatis e mic de statură, are o chelie prematură la cei douăzeci și cinci de ani ai săi, dar e foarte puternic și cînd am să mă întorc acasă, am o mulțime de planuri ; ascultă bine ce-am să fac atunci, și Zeatis îi expune amănunțit planurile sale de viitor ; ai să vii cu mine, îi spune Zeatis, în Creta, ai să vezi ce lume extraordinară, ce oameni minunați sînt cretanii ; să nu prind picior de american acolo, că îi tai beregata, spunea Zeatis și ochii lui albaștri și foarte copilărești aruncă scîntei în jur și lui Matei i se pare că seamănă cu unul din zeii aceia greci, doar că e mic de statură și prea îndesat ca să-ți amintească char de nu știu care statuie din manualele de istorie ; Zeatis vrea să devină în primul rînd scriitor — am atîtea de scris, material pentru o mie de volume, cîte am trăit, prin cîte am trecut ! — și cu toate că nu-i poate suferi pe americani — *Go home,* să plece acasă la ei, imperia-

liștii dracului — se dă în vînt după proza lui Hemingway; și el s-a săturat de americanii lui pînă peste cap, altfel n-ar fi plecat în Cuba, știi și tu că stă în Cuba, a întors spatele Americii, am citit un interviu într-o revistă franțuzească și să-l vezi pe Hemingway cum stă într-un hamac, cu o pipă cît toate zilele în gură, acolo în bungalovul din Cuba ; trage din pipă și se uită la marea din fața lui ; îi plac pisicile lui Hemingway, are o pisică pe care o ține în brațe ; ai citit povestirea *O pisică în ploaie*, o microbijuterie, o perlă, nu-mi doresc altceva decît să pot scrie și eu o povestioară ca aia, nimic mai mult. Așa că Zeatis l-a luat să doarmă la căminul lor („sînt prieten cu portarul, are un bunic grec, dar nu știe grecește decît cîteva cuvinte, i-am promis că-l învăț, așa că o să te prezint lui și-o să poți veni cînd vrei), un coleg a plecat în Bulgaria și patul lui a rămas liber, ai unde dormi ; seara, Zeatis îi citește o foarte scurtă povestire, în care e vorba despre un pescar grec, un bătrîn lup de mare care s-a întors în satul lui din Creta după ce a călătorit prin toată lumea și a avut cîte o soție în fiecare port ; acuma e însă bătrîn, nici nu se mai gîndește la femei, decît cîteodată noaptea, cînd, din pricina reumatismului adînc intrat în oasele sale bătrîne, nu poate dormi ; e însă un pescar neîntrecut și renumit în toate satele din jur ; și într-o bună dimineață pleacă, la fel ca în fiecare zi, la pescuit... și Zeatis se oprește din citit, pune paginile lîngă el, n-am terminat-o, spune ; adevărul e că nu știu foarte exact cum s-o continui, cu toate că bate a Hemingway, știu, asta vrei să spui, crezi că eu n-am observat-o ?! Casa seamănă, într-adevăr, atmosfera, în schimb, e foarte bine prinsă, parcă aș fi fost acolo, atît de exact sînt conturate locurile tale natale, încearcă Matei să-l consoleze.

— Poate c-am greșit alegîndu-mi drept personaj un pescar, nu crezi ? îl întrebă Zeatis. Îți alegi un erou, un pescar și, gata, fără să vrei, te trezești că-l copiezi pe Hemingway. El a epuizat, ca să zic așa, subiectul, în domeniul ăsta nu se mai poate face nimic. Ce-ar fi să-i schimb profesia ? Să zicem că nu-i pescar, ci vînător ! Povestiri cu vînători găsești și la Hemingway cîte vrei, îi spune Matei încurcat. Adevărul e, îi explică Zeatis, c-am cunoscut un pescar aidoma celui descris de mine,

așa că nu are nici un rost să-i schimb meseria, numai că nu merge, bătrîne, pun mîna pe stilou și povestea, în loc să-și urmeze calea ei firească, începe să sune ca în afurisitul ăla de Hemingway ; a plecat el în Cuba, i s-a făcut și lui scîrbă de conaționalii lui, dar americanul tot american rămîne ; și Zeatis se apucă să-l facă în fel și chip pe Hemingway, americanul ăla afurisit ; și totuși, într-o seară, i-a citit lui Matei *Zăpezile de pe Kilimanjaro*, i-a tradus-o el din greceşte cuvînt cu cuvînt ; la un moment dat, spre sfîrșitul povestirii, Zeatis a izbucnit în lacrimi și n-a mai putut citi ; ce-a mai rămas am să ți-o traduc mîine, acum nu mai sînt în stare ; am făcut un mare efort, îmi vine destul de greu să găsesc cuvintele românești cele mai potrivite ; în traducerea mea s-a pierdut tocmai stilul, lucrul cel mai de preț la Hemingway ; dar cred că și așa ți-ai dat seama cît de splendidă e nuvela ; într-o zi, Zeatis a făcut rost de un disc cu muzică grecească, dar nu aveau unde să-l asculte ; e adevărat că el cunoștea fiecare melodie, ar putea să i le cînte lui Matei, numai că nu se putea compara, bineînțeles, felul lui de a cînta — cu o voce, ce să spun, mult mai minunat miorlăie o pisică dacă o tragi de coadă ! — cu vocea cîntărețului aceluia ; pînă la urmă, Zeatis reuși să facă rost de un pik-up, acul era prost, cîntecele se auzeau destul de hîrîite, erau însă într-adevăr nemaipomenite, îți dădeau lacrimile ascultîndu-le ; un popor ca ăsta n-o să piară niciodată, spune Zeatis, apoi vru să-l învețe pe Matei să danseze sirtaki, dar se lăsă păgubaș ; nici el și nici celălalt coleg de cameră — care era de asemenea grec — nu știau să joace sirtaki după cum scrie la carte, nu-i nimic, ai să înveți cînd ai să vii la noi, în Grecia, după ce-o să plece americanii, o să te învețe cretanii dansurile lor ; băură lichior de portocale — lui Zeatis îi plăceau băuturile dulci, — ascultară muzică grecească și se cam îmbătară toți trei ; Zeatis se apucă să danseze din nou, celălalt grec, colegul de cameră, nu se lăsă mai prejos ; nu le ieșea chiar cum scrie la carte dar de-acuma erau mai puțin exigenți ; să-l învățăm și pe puștiul ăsta, spunea Zeatis, dansul aducea mai curînd cu un brîu românesc, doar melodia era grecească ; pe Zeatis îl apucă dintr-o dată geniul improvizației, începu să tropăie de unul singur, năs-

cocind tot felul de figuri de dans, una mai năstrușnică decît cealaltă, asigurîndu-l pe Matei că așa se dansează la ei în Creta, așa dansează cretanii, ai să vezi cînd ai să vii la noi după ce vor pleca ticăloșii de americani...

Duduiau dușumelele, iar cei din camera de dedesubt, niște spanioli care se opuseseră regimului lui Franco, se impacientaseră, era trecut de două noaptea, ei a doua zi aveau examen la anatomie, trebuiau să aibă capul limpede la examen, nu după ce făcuseră o noapte albă, o să încurce toate oscioarele alea cu denumiri complicate pe care, pe deasupra, trebuiau să le buchisească într-o limbă străină.

— Care te duci să-i liniștești, nu putem învăța pentru examen în gălăgia asta ! Gata, băieți, potoliți-vă, ați dansat destul, pierdem examenul de mîine dacă nu ne lăsați să ne odihnim. *Por favor !* se rugă spaniolul Octavio, într-un slip cam jegos și cu un lănțișor de aur la gît. medalionul cu Madona, pe pieptul lui flocos, împreunîndu-și mîinile amîndouă ca pentru rugăciune. Zeatis spuse că se supără dacă Octavio nu vine să danseze cu ei sirtaki, voi, spaniolii, la fel ca noi grecii luptați împotriva dictaturii ; Franco e un criminal, spune Zeatis și spaniolul fu bineînțeles de acord cu el, numai că ora era înaintată și ei trebuia să se culce de-acuma, au dansat destul ; poate că Octavio vrea *un poco* de lichior de portocale, spune Zeatis pentru care spaniola și italieneasca erau cam același lucru ; nu mult, *un poco*, repetă repetă el arătînd sticla, care era însă goală, nici măcar *un poco* de lichior nu se mai afla pe fundul ei ; cu multă plăcere, spuse Octavio, făcîndu-se că nu observă că sticla era goală, altă dată însă, acum e mult prea tîrziu, și el vrea să se ducă să se culce ; altfel mîine la examen *am rasolit-o,* spune (învățaseră fel de fel de expresii șmecherești de la colegii de grupă). Și a doua zi dimineață se treziră toți trei mahmuri ; Zeatis nu era obișnuit cu băutura ; pentru prima dată în viață pot spune că m-am îmbătat și va fi și pentru ultima oară, decretă el cu toată seriozitatea ; să ieșim puțin la aer, spuse celălalt grec, cu o față prelungă, numai în izmene și în flanelă albă, stînd în genunchi în mijlocul patului, părea că se roagă și semăna cu Cristos pe muntele Măslinilor dintr-o reproducere după El Greco pe

care o mătușă a lui Matei o avea deasupra patului ; nu vezi că plouă, spune Zeatis, unde să ieșim pe vremea asta nenorocită ; și totuși ieșiră, altfel îmi crapă capul, spune celălalt grec, Marutis ; tramvaiul era supraaglomerat, toată lumea era udă de ploaie ; intrară la un film, ploua cu găleata, undeva trebuia să se adăpostească ; la jumătatea filmului, Marutis spuse că se simte rău, îmi vine să vomit și leșin dacă nu ies chiar acuma afară, la aer, le șopti el ; nu puteau să-l lase singur, așa că părăsiră sala de cinematograf înainte de-a se termina filmul ; Ana Magnani tocmai se certa cu un polițist italian, mascalțone, îi spune ea reprezentantului legii — și ei deranjează un rînd întreg, vă rog să ne scuzați — dacă n-aveți răbdare să vedeți filmul pînă la capăt, spune un domn de a cărui burtă proeminentă cu greu izbutiră să treacă, de ce nu stați acasă ; așa-i tineretul de astăzi, nu are pic de educație, interveni o cucoană pe lîngă ai cărei sîni imenși trebuiră de asemenea să-și facă loc să treacă.

6

Vorbiți ? Da, vorbim, îi spuse Matei telefonistei care îl întrerupea din minut în minut, vă rog, nu ne mai întrerupeți, spune la un moment dat enervat la culme ; vocea lui Marian în pîlnia telefonului era cu totul schimbată; telefonista asta îi călca pe nervi pe amîndoi, așa că își scurtară convorbirea ; Marian îl va aștepta la gară pe Matei, la acceleratul de patru și douăzeci de minute ; o să luăm troleibuzul pînă în centru, îi explică Marian, și din centru putem să mergem pe jos două stații ; sau dacă te dor prea tare picioarele luăm tramvaiul ; Matei prefera să meargă pe jos, tot nu cunoștea el Craiova, ăsta e Palatul Primăriei, îi explică Marian de cum coborîră din troleibuz ; Matei nu știa dacă să-i spună sau nu lui Marian c-a fost dat afară din facultate ; veștile proaste, chiar cînd te privesc personal, nu-ți prea vine ușor să le spui altora și între timp Marian tuna și fulgera împotriva edililor orașului, care au lăsat trotuarul să se deterioreze

într-un asemenea hal, numai gropi, după cum poți vedea și tu și cînd plouă îți dai seama ce mizerie se face ; oricum, mă bucur foarte mult c-ai venit și arăți minunat, bătrîne, sper că sesiunea a mers șnur, sau ți-ai lăsat vreo boabă pentru la toamnă ? ; și din nou Matei fu tentat să-i spună totul — ce mutră o să facă aflînd că a fost exmatriculat și va trebui să-i explice întreaga poveste, ceea ce nu-i defel ușor și mai sînt și părinții lui Marian care o să-i pună o mie de întrebări — le-am luat pe toate, minți Matei, dealtfel a fost o sesiune ușoară, trei examene, îți dai seama, nici o problemă ; la anul încerc din nou, de data asta la filologie, îi spune Marian, care încercase, trei ani la rînd, să intre la regie de film.

— Ai renunțat la film ? îl întrebă Matei și lui Marian îi vine greu să răspundă, da, am renunțat, mai ales că tot timpul nu face altceva decît se gîndește la filmele pe care visează să le facă, are în cap o mulțime de subiecte, unul mai grozav decît altul ! Și chiar începe să-i povestească lui Matei ultimul său scenariu — îl am bătut la mașină, dacă vrei ți-l dau să-l citești ! Și despre ce-i vorba în scenariul tău ?, îl întreabă pe Marian. Și acesta îi povestește că scenariul e inspirat din viața unor geologi : trei inși, doi bărbați și o femeie. Unul dintre ei e insistent și carierist pe deasupra, geologa e însă îndrăgostită de fapt de celălalt, care e mult mai retras și interiorizat și căruia îi place să cioplească în lemn ; a învățat de la bunicul lui, care e cioban, tot felul de figurine. De fapt, lucrurile încep să se complice abia după ce tînăra geologă dispare, fără să se știe unde și ce anume i s-a întîmplat. Dimineața, amîndoi geologii, între care a luat naștere un anumit sentiment de rivalitate, pornesc s-o caute... Marian povestește, gesticulînd cu amîndouă mîinile, subiectul scenariului. Și Matei nu are curajul să-i spună că seamănă foarte mult cu un film văzut de el de curînd ; el, Marian, s-a gîndit și la actorii potriviți pentru rolurile respective. Așa, de pildă, în rolul geologului care cioplește figurine ar putea juca Constantin Dabija, de la Teatrul Municipal. Îl întreabă pe Matei dacă a auzit de Constantin Dabija ; bineînțeles că auzise, l-a văzut chiar recent, în *Lumina de la ulmi*, e și

el de aceeași părere cu Matei, îi place și lui foarte mult, e un actor extraordinar, ce mai încoace și încolo !

Tatăl lui Marian e în curte, citește ziarul, știrile de pe ultima pagină ; stă într-un șezlong, cu picioarele desculțe vîrîte în papuci de casă și numai în maiou ; te rog să ne scuzi că te primim astfel, pe căldura asta ne topim, de-o săptămînă și mai bine o ține tot așa.

— V-ați întîlnit, prin urmare, constată el, mă bucur foarte mult c-ai venit la noi, Marian de cînd te așteaptă, ține foarte mult la dumneata. Visează să faceți împreună filme, dumneata să scrii scenariul și el să facă filmul ; în sfîrșit, văd că anul ăsta a renunțat să mai dea la cinematografie...

Mama lui Marian se scuză că nu i-a prea ieșit budinca, probabil făina e de vină, ori cine știe, ouăle n-au fost chiar așa de proaspete.

— E un lighean mare în camera voastră, spune ea. Poate Matei vrea să se spele pe mîini. Dacă te speli pînă la brîu, i se adresează ea oaspetelui, și apa ți se pare prea rece, pot să ți-o încălzesc puțin...

— E bună așa cum e, spune Matei.

— Ce apă caldă ! spune din curte tatăl lui Marian. Nu vezi că ne topim de căldură ? Spălați-vă, și după aceea veniți să vă servesc cu un pahar de bere, direct de la frigider.

Matei între timp și-a scos cămașa, se spală cu mult zel stînd aplecat deasupra ligheanului.

— Prosopul e pe marginea patului, îi spune Marian, care stă în cadrul ușii și se uită la el cum se spală.

În sufragerie, ferestrele sînt deschise : să se facă un pic de curent, altfel ne sufocăm.

— Trage perdeaua, spune tatăl lui Marian, să nu bată soarele. Serviciul de masă l-am adus din Germania, astăzi îl inaugurăm, îi explică el lui Matei, ați văzut muzeul din Dresda ?, întrebă Matei. Dresda, spune tatăl lui Marian, ei, cu Dresda a fost o întreagă istorie, cred c-ați auzit și voi c-a fost făcută praf în timpul războiului, n-a mai rămas decît cenușă și piatră, o adevărată tragedie, nu știu cîți copii au murit în bombardament, le explică el tinerilor, care erau niște țînci pe vremea aia, n-aveau de unde să știe. Voi n-ați trecut prin cîte am trecut noi,

frontul și toate alea... ei, și cînd au ajuns ei la cotul Donului, patruzeci de grade sub zero, le povestea tatăl lui Marian, uitîndu-se după coșul cu pîine ; ai uitat, dragă, să pui pîinea pe masă, îi spune el nevestei cu un ușor reproș în glas.

— Sînt îngrozitor de împrăștiată astăzi, se scuză mama lui Marian, făcîndu-și vînt cu șervețelul de hîrtie. Căldura e de vină. Uf, nu mai pot, simt că mă sufoc. Puteți rămîne numai în maiouri, n-ar fi trebuit să vă puneți cămășile. Ba Matei văd că s-a și închis la nasturele de la gît ! N-am mai încălzit ciorba, v-am servit-o rece, să vă mai răcoriți oleacă... E o femeie înaltă, voinică ; în septembrie fac cincizeci de ani, spune ea. Dar nu-i așa că nu se vede, mă țin încă bine, nu mă las cu una, cu două. Îi dă careva mai mult de patruzeci de ani ? Să vedem, cine are curajul ? ! Știi ce l-au întrebat golanii pe Marian vara trecută, cînd am fost împreună la mare : cine e tipa aia cu care te-am văzut ieri la cinema ? Cine să fie, e maică-mea, le-a spus Marian. Crezi că l-au crezut ? M-a rugat să-i dau buletinul, să-l arate șmecherilor, altfel n-au vrut să-l creadă...

— Ce părere aveți de ciorbă ? Am avut un borș, o minune. Cine mai vrea, să spună; pînă nu bag oala în frigider !

Bineînțeles că Matei mai vrea, „o idee numai". Și tatăl lui Marian îl întreabă dacă-i place pîinea care se face la ei, la Craiova, nu peste tot, bineînțeles, ci numai la o anumită brutărie ; e puțin mai departe, dar merită să faci un drum în plus, mai ales la arterita lui sînt recomandabile plimbările lungi ; apoi mama lui Marian vru să știe dacă și-a luat toate examenele, nu și-a lăsat vreo „boabă" pentru la toamnă ?, și Matei repetă minciuna pe care i-o spusese și lui Marian : a fost o sesiune destul de ușoară, trei examene mari și late.

— Poate dă Dumnezeu ca și Marian, anul ăsta..., spune tatăl, căutînd din nou coșul de pîine și se așternu o tăcere lungă, stînjenitoare, nu se mai sfîrșea, era al patrulea an cînd Marian încerca la facultate. Ți-a spus c-a renunțat să mai dea la cinematografie ?, întrebă mama lui Marian.

— Ia și niște ore de gramatică, de două ori pe săptămînă, cu sintaxa pare a se descurca mai greu deocamdată, spune tatăl lui Marian.

— Dacă nu intră nici anul ăsta..., spune mama lui Marian, și atmosfera riscă să devină mai puțin veselă ; acum poate ar fi momentul să le spun că m-au exmatriculat, se gîndi Matei, nu-i corect să apar în ochii lor drept studentul ideal, cel ce nu face „necazuri" părinților, „ca alții".

— Ei, acuma gata ! spune mama lui Marian, bătînd din palme. Om trăi pînă la toamnă și-om vedea atunci ce și cum ! Să vă aduc șnițelele cît sînt fragede și calde, pînă nu se răcesc... Am două feluri de garnitură, să-mi spună fiecare ce anume preferă : dovlecei, o minune, sau cartofi prăjiți ?

Matei optează pentru dovlecei și între timp ocazia de a le spune „adevărul", cum a fost el exmatriculat „pentru abateri grave de la disciplina școlară", s-a îndepărtat din nou.

— Carne de vițel !, exclamă Matei. N-am mîncat nu mai țin minte de cînd ! De unde ați găsit așa ceva ?

— Am eu sursele mele, îi explică tatăl lui Marian ; poate mai vrei o bucată ? Sigur că da, servește-te liniștit, mai ales că prima, am impresia că a fost și puțin cam grasă ; ia-o pe asta, nu-i mare, e numai bună și poate mai vrei și puțin dovlecel ? Și acum urmează surpriza, spune mama lui Marian ; și Matei mărturisește cu mîna pe inimă că nici înghețată de căpșune n-a mîncat nu mai ține minte de cînd. E minunată, aprobă cu toată hotărîrea Marian, de data asta ți-a ieșit nemaipomenită. Nu-i prea dulce ?, întreabă răsfățîndu-se mama lui Marian. Te pomenești c-am pus prea mult zahăr ? Ňu, bunătăți din astea el, Matei, n-a mai mîncat nu mai ține minte de cînd. Le dă și supliment, îi asigură mama lui Marian — și tinerii își întind amîndoi farfuriile. Mîine, dacă sînteți cuminți, vă fac înghețată de caise, îi anunță ea. Tatăl lui Marian, în schimb, se abține de la încă o porție ; ai uitat că trebuie să mai las niște kilograme, își întreabă el consoarta. Dacă mă ții cu bunătăți din astea, cum vrei să slăbesc ?

Și-acuma ce au de gînd să facă golanii ? Să o tragă pe dreapta, s-o soilească oleacă — le-a îmbrăcat amîndouă paturile, le-a pus cearceafuri în loc de pături, „altfel muriți de cald“ — sau te duci cu Marian să-ți arate grădina, am pus și varză de Bruxelles, să vezi ce mare s-a făcut, probabil că-i prieste locul. La toamnă, cînd s-or coace strugurii, atunci să vii la noi ! Sigur că da, poate să facă o întrerupere, în drum spre București, de ce n-ar veni ? întreabă tatăl lui Marian. Nu avea de unde să știe că în toamnă Matei nu se va mai întoarce la facultate ; nici pomeneală să se întoarcă, de vreme ce era dat afară „pentru abateri grave de la disciplină“.

— Duceți-vă mai bine în camera voastră, să vă odihniți, îi îndeamnă tatăl. Lighenele tronau în mijlocul încăperii ; să vă spălați cînd vă treziți, să vă răcoriți. E destul de greu fără duș și cu toate astea nu m-aș muta la bloc pentru nimic în lume.

— Cînd s-o demola cartierul, spune tatăl lui Marian — și căscă de mai multe ori la rînd — o să te muți, n-o să ai de ales.

— Fiecare cu prosopul lui, spune mama lui Marian. Al tău — i se adresează ea lui Matei — am avut grijă să aibă aceeași culoare cu ligheanul, ca să nu le încurcați între voi.

*

— Te-aș mai fi lăsat să dormi, îi spune Marian lui Matei — stă pe marginea patului lui și se uită la el — dar avem bilete la teatru pentru seara asta și s-a făcut tîrziu. Matei e curios să afle la ce piesă sînt biletele și Marian îi spune că la *Bădăranii* lui Goldoni, piesă pe care el desigur c-a văzut-o de mai multe ori, numai că altceva mai bun nu se joacă și pe deasupra a auzit că spectacolul ar fi destul de izbutit ; sînt cîțiva actori nou veniți, proaspeți absolvenți ai IATC-ului care au o poftă nebună să joace. Mai ales unu', Calomfirescu, are un haz extraordinar. În *Într-o zi de odihnă* a sculat sala în picioare, aplauze după fiecare replică, ceva de nedescris.

— În primul film pe care o să-l fac, o să-i dau rolul principal, se hotărăște Marian, care îi face prietenului

său (s-au cunoscut într-o tabără, pe timpul cînd erau elevi, Marian era mai mic cu un an decît Matei, și au rămas prieteni) o mărturisire de foarte mare importanță : am să dau la cinematografie fără să știe ei. Examenele sînt înaintea celorlalte. Le spun că mă duc la București la cursurile pregătitoare de la filologie, dar în realitate am de gînd să mă prezint din nou la regie. Sînt îngrozitor de încăpățînat. N-am de gînd să mă las ușor. Ar fi poate momentul ca Matei să-i spună prietenului său adevărul : am fost dat afară din facultate. Am rămas pe drumuri, nu știu ce-am să fac la anu'... Dar parcă i s-au încleștat fălcile. Tace chitic și cu totul pe neașteptate un val de amărăciune îl cuprinde.

— Ce-i cu tine ? Te-ai întristat dintr-o dată, îl întreabă mirat Marian.

— Nimic, ce să fie ! îi răspunde Matei.

— Să ne grăbim, spune Marian. Să nu întîrziem la spectacol.

— Am să-ți dau o cămașă albă de-a lui Marian, spune mama acestuia din urmă. Numai să se potrivească la gît. Tu ce număr ai la cămașă ?

— Treizeci și opt, spune Matei.

— O să-ți fie puțin prea mare, dar nu-i nimic, e ea de părere. Încearc-o pe asta, vezi dacă-i bună. Dacă e prea largă, mutăm un pic nasturele și nici nu se observă.

Îi vine de minune și gulerul e într-adevăr ultimul răcnet ; și-acuma puneți-vă papioanele ; lasă-l pe Matei să și-l aleagă pe care vrea el, și Matei se cam codește la început, pentru că n-a purtat niciodată în viața lui papion, i se pare că arată ridicol cu „fluturele" acela destul de mărișor la gît ; dar îți stă splendid, spune mama lui Matei, ascultă-mă pe mine ce-ți spun, nici vorbă să fii caraghios cu el, vino și uită-te în oglindă dacă nu mă crezi ; nu-i așa că-i stă extraordinar ? !, seamănă cu actorul ăla neamț din filmul *Inimă rece,* nu-i așa că seamănă cu el, mamă, dar seamănă perfect, cînd vă spun, stați o clipă să caut o poză de-a lui ; am știut cum îi zice, îmi amintesc imediat, spune Marian, Lutz Maik, așa îl cheamă ; mă supăr dacă nu-ți pui papionul, dacă îți spun că-ți vine bine, dacă îți spun că nu ești caraghios defel ? !

Și amîndoi se îndreaptă spre clădirea Teatrului Național, cu minunatele lor papioane la gît ; doi tineri eleganți care arată minunat amîndoi, praf le faceți pe pițipoance, spune mama lui Marian, aveți grijă să nu vină la mine peste nouă luni și să-mi ceară pensie alimentară, că nu am de unde să le dau ; ți-ai greșit cariera, spune mama lui Marian adresîndu-i-se lui Matei, actor ar fi trebuit să te faci ! Las' că-l iau eu într-un film, chiar fără să fie actor, spune Marian. În filmele italiene joacă o mulțime de actori neprofesioniști. Parcă spuneai c-ai renunțat la cinematografie ?, îi amintește tatăl lui Marian, și în pauza spectacolului se plimbă amîndoi prin holul imens, cam țepeni din pricina papioanelor ; Matei s-ar duce la toaletă să și-l scoată pe furiș, i se pare că toată lumea se uită la el și în același timp papionul acesta, cu care nu-i obișnuit, face ca seara aceasta să i se pară neverosimilă, de parcă ar fi intrat, fără voia lui, într-o lume în care tinerii poartă papioane și cămăși scrobite ; privite din interiorul acestei lumi „fermecate" întîmplările prin care trecuse el în ultima vreme — ședințele interminabile, exmatricularea — păreau aproape ireale, imposibile, de neconceput. Singura „realitate" părea a fi asta de-acum : el era un tînăr elegant, cu papion la gît, semănînd ca două picături de apă cu actorul Lutz Maik, din filmul german — producție DEFA — *Inimă rece*. Inima lui Matei era însă caldă și din pricina emoției — toată lumea se uita la papionul lui ! — bătea parcă mai tare ca de obicei. Bătea să-i iasă afară din piept și Matei, foindu-se prin foaierul teatrului, se simțea inadmisibil și incredibil de fericit pentru un proaspăt exmatriculat, unul care a fost dat afară din facultate din pricina unor „abateri grave de la disciplina școlară".

IV

1

— Pot intra ?, o întrebă Matei pe secretară.

Fără să întrerupă conversația — vorbea la telefon — îi făcu semn să intre. Avu un moment de ezitare, dar dacă tovarășul decan e ocupat, cum să dea așa buzna ! — intră, ce mai aștepți ? — îi făcu semn secretara vorbind în continuare în pîlnia telefonului. Timizii o scot din sărite, adevărul e că nu-i prea are la inimă. Mult mai bine să ai de-a face cu cei îndrăzneți, cu „tupeiștii" : îi repede, îi pune la punct, dar în fond îi simpatizează ; în schimb ăștia fîstîcioșii, cum le spune ea, — se roșesc toți, se bîlbîie, nici nu înțelegi bine ce vreau, pur și simplu o scot din sărite — intră odată, ce mai aștepți !, — îi spune acoperind cu palma pîlnia telefonului, lui Matei, care ezită încă în fața ușii — pînă-l mai prinzi, pînă nu pleacă ; la zece și un sfert tovarășul decan are o ședință la rectorat... Laăia foarte obraznici se rățoiește, îi pune la punct — te rog foarte mult să nu ții mîinile în buzunare cînd vorbești cu mine ; mai întîi scoate frumos șapca și după aceea stăm de vorbă ; așa, băiatule, dacă maică-ta acasă nu ți-a făcut educație, te învăț eu acuma — dar îi face plăcere să se prindă în gură cu ei — ; cît e de slăbuț, își spune ea privind în urma lui Matei, și ce urechi clăpăuge are ; nici nu e de mirare, se înduioșează ea pe neașteptate — așa i se întîmplă întotdeauna, are o fire sentimentală — cu mîncarea de la cămin, „crepul" ăla nenorocit, cum îi zic studenții, ciorba chioară, se și miră

cum unii arată totuși bine ; brunețelul ăla de ieri, de pildă, o splendoare de băiat ; și între timp Matei a intrat. În ce problemă, îl întreabă decanul ; o învoire de Unu Mai, spune cu timiditate Matei ; decanul întinde mîna după cerere, să vedem despre ce anume e vorba ; își pune ochelarii și între timp Matei așteaptă respectuos să termine de citit.

— Care-i problema ? îl întreabă decanul după ce termină de citit cererea lui Matei. Avea privirea absentă, ochii roșii, citise probabil cererea cu gîndul în altă parte, fără să fie de fapt atent... Matei își expune prin viu grai doleanțele ; voia, așadar, să plece acasă de sărbători ; de acord, spune decanul, cu condiția însă ca marți dimineața să fii înapoi la curs ; mă întorc, îl asigură Matei, trenul ajunge în Gara de Nord la șapte fără un sfert, pînă la opt, cînd încep orele, am vreme să ajung, vin direct de la gară, nici nu mai trec pe la cămin, vă promit, tovarășe decan.

Decanul vorbea cu Matei de parcă atunci l-ar fi văzut pentru prima oară. Matei e chiar convins că l-a și uitat, între timp, au trecut mai multe luni de zile de la celebrele ședințe prelungite pînă după miezul nopții. Își aminti pe neașteptate privirea decanului de atunci : nu numai mustrătoare, ci parcă și ușor îndurerată. Mă băiatule, spuneau acele priviri încărcate parcă de părintească mustrare, de ce îmi faci tu mie greutăți, poți să-mi spui ? ! Din pricina ta să am eu acuma necazuri ? ! Ție ce-ți pasă, dai drumul la gură și spui ce-ți trece prin minte, iar eu trag ponoasele, mie mi se sparg în cap toate oalele... Cam astfel de cuvinte s-ar fi desprins, probabil, de pe buzele decanului, dacă el ar fi vorbit în acele momente ; mustrare de care Matei nu voise să țină însă seamă, încît privirile decanului se stinseră, deveniră de nepătruns, apoi își schimbară brusc direcția ; privi în tavan, apoi, pe deasupra capului lui Matei, la cei ce se aflau în fundul sălii. Pentru mine nu mai există, eu l-am lăsat din brațe, nu-i rămîne decît să se descurce singur, își spuse el privindu-și cu un interes deosebit mîinile păroase.

— Bine, am să-ți dau drumul să te duci acasă, îi spuse, apoi mîna, cu dosul palmei acoperit de un păr

roșcat, semnează dedesubtul lozincii cu care se încheie orice cerere, „Luptăm pentru pace".

În cei aproape zece ani de decanat s-a obișnuit să semneze astfel de cereri, gestul a devenit aproape reflex. Matei mulțumește, promite, încă o dată, că se va întoarce la timp, apoi părăsește cabinetul decanului. Cine ar fi crezut, își spune decanul privind în urma lui, că tocmai un băiat atît de liniștit și respectuos o s-o ia dintr-o dată razna... Apoi secretara îl anunță că îl caută rectorul la telefon și în timp ce vorbea cu rectorul, se simți cuprins de o umbră de remușcare : în fond îi semnase cererea știind foarte bine că nu mai era student, se afla deja pe lista celor exmatriculați ; așa că toată povestea asta cu învoirea de sărbători nu mai avea nici un rost. Du-te, băiatule, ar fi trebuit mai curînd să-i zică, și rămîi acasă cît îți poftește inima, de-acuma nu mai ești student, ai fost dat afară pentru „abateri grave de la disciplina școlară", mîine dimineață o să se afișeze lista în holul facultății. S-a găsit formula asta cam vagă și generală, dar tu știi de fapt mult mai bine decît mine de ce ai fost exmatriculat ! Nici nu bănuia măcar că Matei i-ar fi spus mai curînd, cu același aer ușor năuc — nu știi niciodată la ce să te aștepți de la tinerii ăștia ! par căzuți din nori și cînd colo tocmai ei îți fac cele mai mari surprize — că el nu știe foarte exact de ce a fost exmatriculat, n-a sărit decît să ia apărarea prietenului, ce greșeală gravă politică o fi și asta ?... Îi spusese, așadar, să se întoarcă la timp, să nu întîrzie la cursuri și seminarii, *cînd băiatul nu mai era student.* O făcuse din lașitate sau cinism, nu-și dăduse seama. Cel puțin fraza ultimă n-ar mai fi trebuit să i-o mai spună ! Destul că i-am semnat cererea. O regreta acuma, se simțea nu prea în apele lui în timp ce-l asigura pe rector că n-o să întîrzie, în nici un caz, la ședința de la orele zece. Puteți fi liniștit, terminăm în cel mult trei sferturi de oră, nu-i o ședință care să pună prea multe probleme, n-are rost, asta e și părerea mea, s-o lungim cine știe cît ! Nu-i purta totuși băiatului ranchiună, concluzionă el. Cum dracu să te răzbuni pe niște copilandri care la urma urmei nici nu știu bine ce vor ? După părerea lui agitația lor era lipsită de sens, inutilă, mai mult hormonală decît conștientă !

Și totuși mi-a dat multă bătaie de cap ! își spuse. Cîte nopți n-am dormit, cît timp am pierdut din pricina trăncănelilor lor !...

Secretara se arătă în pragul ușii.

— Tovarășul contabil m-a rugat să vă întreb dacă aveți un pic de răgaz, spuse ea, dar decanul o întrerupse înainte de a-și termina fraza ; nu avea astăzi timp pentru nici un fel de contabilitate, mîine, eventual, bineînțeles dacă nu intervine între timp ceva neprevăzut. Întotdeauna intervine ceva neprevăzut, spune secretara și întorcîndu-se pe tocuri făcu o piruetă uluitor de sprințară avînd în vedere trupul ei plinuț.

— Vezi ce faci și amînă-i pe toți care fac anticameră, strigă decanul în urma ei, vreau oleacă de liniște, am de rezolvat unele probleme pînă începe ședința. Da, avusese foarte multă bătaie de cap cu studenții cei turbulenți, trebuise să facă față unor presiuni de neimaginat ; în realitate dușmanii lui abia așteptau să-l vadă comițînd o greșeală, unii se și vedeau ocupîndu-i scaunul de decan ; erau roși de invidie ; ajunsese — cu opt ani în urmă — mult prea repede decan, peste noapte aproape, înainte ca ei să aibă timp să se dezmeticească, să-și dea seama că le-o ia înainte, îi lăsase hăt departe în urmă. Adevărul era că nici nu-l luaseră în seamă — un umil asistent, foarte politicos și săritor, e adevărat cu toată lumea — și iată-l ajuns peste noapte decan, luîndu-i prin surprindere. Ascensiunea nu fusese totuși char atît de rapidă cum păruse ea invidioșilor ; trebuise să lupte, să se zbată și el un pic, nu-i fusese tocmai ușor nici lui, cum își închipuiau ei. Îl cuprinse nostalgia : au trecut opt ani, între timp, m-am îngrășat, m-am îmbolnăvit de ulcer, am devenit bunic.

— Tovarășul rector m-a rugat să vă anunț, îi spuse secretara, că s-a contramandat ședința. S-a amînat pentru mîine la aceeași oră...

Își aminti perioada în care fusese asistent, un asistent cam bătrîior, ani la rînd nu se grăbiseră să-l promoveze. De altfel nici nu se remarcase cine știe cît, cu toate că își făcea foarte conștiincios datoria de dascăl : își pregătea seminariile cu seriozitate, conspectînd pe ruptele ; ajuns însă în fața studenților, își pierdea dintr-o

dată, cine știe din ce motive, încrederea în el însuși și cunoștințele, înmagazinate cu atîta sîrg, deveneau un balast inutil; cuprins de sfiiciune, cu greu își deschidea gura ca să spună și el un cuvînt, eventual să nu fie de acord cu părerea vreunui student mai îndrăzneț, care emitea ad-hoc, și fără să se bazeze pe cine știe ce surse aprofundate după opinia lui, o teorie nouă cu privire la „scrisorile" sau „sonetele" lui Eminescu; îl contrazicea, cel mult, zîmbea neîncrezător și sceptic; în general îi lăsa să vorbească, să se certe între ei și să se contrazică susținînd puncte de vedere diametral opuse; iar cînd discuția devenea ceva mai complicată, se simțea depășit, ba mai mult, i se întîmpla chiar să nu-i poată urmări din pricina rapidității cu care ideile produse de mințile lor tinere și nepăsătoare — asemeni unor mingi de ping-pong — treceau de la unul la celălalt. Îi era dealtfel și greu să se hotărască repede de partea cui să fie, cu cine anume să pactizeze... Perioada aceea în care se mulțumea să spună la sfîrșitul seminarului doar cîteva cuvinte — avînd caracterul unor concluzii bine cumpănite și cît se poate de judicioase — i se pare acum teribil de îndepărtată! Îi vine greu să se mai regăsească în acel asistent timid și lipsit de personalitate. Căci între timp a evoluat; nu numai că și-a consolidat cunoștințele, cum se spune, dar a dispărut cu desăvîrșire și acea timiditate și neîncredere în el însuși care îi blocase o vreme îndelungată orice avînt. Sînt unii autori, mai ales cei din veacul trecut, asupra cărora are și el, acuma, cîte ceva de spus! Trebuia doar să-și facă timp — ca decan toți trag de tine în toate părțile — să zăbovească mai mult asupra unor însemnări și notițe — cum le spunea el cu modestie — să le dea amploarea și dezvoltarea necesară; se gîndea chiar la o carte în care să aducă noi date cu privire la poeții pașoptiști, de pildă, precum și unele puncte de vedere nu lipsite de o oarecare originalitate... Apoi o sună pe secretară, îi ceru un antinevralgic sau altceva, fie ce-o fi, pentru dureri de cap. Obișnuiți să vă doară capul, tovarășe decan?, îl întrebă ea mirată. Nu-l auzise niciodată plîngîndu-se de dureri de cap și chipul ei fanat — făcea eforturi inimaginabile ca să-și păstreze tinerețea — se însufleți brusc, de parcă i-ar fi dat o veste

bună. Începu să caute cu toată seriozitatea în poșeta, care îi era burdușită cu o mulțime de lucruri inutile. Voiam să vă ofer ceva mai tare, spuse ea după o vreme. Ați muncit prea mult în ultimul timp, adăugă pe un ton lingușitor. Vă extenuați pur și simplu. Ar trebui s-o lăsați mai moale, să vă odihniți și dumneavoastră. Bine, bine, spuse el tăindu-i din entuziasmul lingușelii. Îl apucă stînjeneala. Nu se simțea în largul lui ori de cîte ori cineva se apuca să-l laude. Suspicios, neîncrezător din fire, era ferm convins că celălalt, cel ce îi sublinia cine știe ce merit, nu poate fi altfel decît nesincer. Lasă, îi spune, așadar, secretarei, nu mă mai compătimi, și adu-mi mai bine niște apă — cea din cană nu e schimbată de cine știe cînd — ca să am cu ce lua antinevralgicul. Așa, pe uscat, nu pot să-l înghit, mi se oprește în gîtlej, îi explică el pe un ton ceva mai amabil.

2

— Nu-i nici o afacere să plec acasă doar pentru două zile, spuse Matei. Să-ți dau înapoi valiza, nu mai am nevoie de ea.

Vecinul de pat, făcînd eforturi să se dezmeticească, nu-l auzea ce spune. Își freca ochii cu pumnii amîndoi, așa cum fac copiii cînd plîng, se holba la el ; pe jumătate adormit, căsca să-și rupă fălcile.

— Mi-i un somn, măi frate, spuse întinzîndu-se în pat cît era de lung, făcîndu-l să scîrțîie, un zgomot asurzitor de fierăraie veche, dacă m-ar lăsa cineva, dacă n-ar fi seminariile și cursurile astea împuțite, două săptămîni aș dormi, pe puțin, fără să mă mai trezesc. Să pui, uite așa, mîinile pe piept, spune el închizîndu-și ochii, cuprins parcă de starea de beatitudine pe care i-ar declanșa-o o astfel de atitudine — și să dormi pînă nu mai există somn în tine, ce părere ai ? întrebă și-l privi pe Matei cu niște ochi holbați și naivi și în același timp cu cea mai mare seriozitate. Ziceai că o ștergi la babaci,

cum de n-ai plecat ? îl întrebă mirat. N-am mai văzut un om mai nehotărît ca tine, uite așa o întorci ! Ceva nemaipomenit, să mor dacă te mint !

— M-am răzgîndit, spune încă o dată Matei. Nu merită osteneala. Numai două zile. Am fost la decan și mi-a aprobat cererea cu condiția ca marți, la prima oră de curs, să fiu înapoi. Păi atunci ce rost mai are să plec, spune și tu ? !

— Faci cum crezi, spune colegul uitîndu-se în tavan, mie, îți dai seama, mi-e indiferent... Numai în izmene și în maiou, dîrdîind de frig, dimineața era totdeauna cam răcoare în dormitor, sta ghemuit în mijlocul patului și-și cerceta cu un aer absent ciorapii rupți. Își vîrî degetul mare prin găurile lor largi și fluieră a pagubă. Îi aruncă apoi scîrbit și dezamăgit, își vîrî capul sub pat în căutarea altora. Matei îi auzi vocea înăbușită în timp ce continua să caute.

— Mamă, ce prăfăraie și mizerie e aicea, nici nu poți să-ți închipui !... Păcat că sînt desperecheați, spuse, revenind la suprafață cu o pereche de ciorapi de culori diferite. Cine i-o fi aruncat sub patul meu, că ai mei nu sînt ? ! făcu el mirat. Tot sîngele i se ridicase în cap, era roșu ca un morcov. Și-l mișcă de mai multe ori în toate părțile ca să facă sîngele să circule din nou.

— Nu-ți mai spun că au un miros, constată el ducîndu-i la nas, ți se întorc mațele pe dos, îți vine să borăști pur și simplu. Ia miroase-i și tu, adăugă și-i întinse, peste pat, spre nasul lui Matei.

— Ia-ți împuțiciunile astea de la nasul meu ! făcu Matei indignat și-i dădu peste mînă.

Vecinul de pat, cuprins de un fel de entuziasm negativ, îi aruncă, atît pe cel verde cît și pe cel negru, în tavan, se jucă un timp cu ei, privindu-i la cădere, așa cum fac circarii cu bilele lor viu colorate.

— Put așa de tare, constată el, că m-au trezit de-a binelea. Nici nu mai mi-e somn. Scu-la-rea ! își comandă el singur cu un glas milităros. Deștep-ta-rea ! Hai la spălător, să ne dezmeticim. Al naibii îmi place să soilesc, tare sînt puturos, măi frate, ceva de speriat, pe cuvîntul meu... Erau singurii care mai trîndăveau în pat.

ceilalți coborîseră la cantină, să prindă ceaiul fierbinte, cu gust de bromură și de zahăr ars.

— Dacă aș fi plecat aseară, cu acceleratul de zece, îi explică Matei, acum aș fi fost acasă. Într-un fel regret totuși că n-am plecat, mărturisește el. Tu ce părere ai, ar fi meritat să mă duc pentru două zile sau n-ar fi meritat ?

— Treaba ta, eu nu am nici o părere, spuse colegul, prea puțin atent la întrebarea lui Matei și refuzînd să participe în vreun fel la frămîntările acestuia. În izmenele lui caraghioase — avea niște nasturi galbeni la șliț și erau lungi pînă mai jos de genunchi — stînd în picioare în mijlocul patului, începu să facă genuflexiuni în timp ce patul scîrțîia și gemea din toate încheieturile lui ruginite.

— Poate aș fi plecat, spune încă o dată Matei, de parcă ar fi vrut cu orice preț să-l facă pe celălalt să participe la frămîntările lui, dar numai așa, pe două zile, n-ar fi avut nici un chichirez. Asta e părerea mea.

— S-ar fi putut aranja cu șefa de grupă să te treacă prezent, își dădu în sfîrșit cu părerea colegul de cameră. Se îmbrăcase de-acuma, avea o cămașă cu guler tare, de celuloid, ceva cît se poate de excentric și de fistichiu ; Matei se întrebă uimit de unde și-o procurase, n-ar fi fost cine știe cît de complicat la urma urmei.

— Ai dreptate, spuse Matei, într-un fel îmi pare rău și mie că n-am plecat. Dar oricum e prea tîrziu. La ce să-mi mai fac probleme din pricina asta !...

3

Faci cum crezi tu că-i mai bine, dar părerea noastră e că n-are rost să faci un drum atît de lung pentru cîteva zile. Să zicem că ți s-ar fi aprobat să absentezi de la cursuri și seminarii pe ziua de marți și tot n-ar fi meritat. În primul rînd este vorba de oboseala care este mult prea mare, două nopți nedormite petrecute în tren, la un interval atît de scurt, și în al doilea rînd ne gîndim, n-a-

vem ce face, și la cheltuială, biletul de accelerat costă o groază de bani și știi și tu că în privința banilor nu stăm pe roze. Dacă ai fi putut face rost de foi de drum, cum ai făcut și altă dată, ar fi fost excelent. Nu știu ce-i cu noi, că ne descurcăm destul de greu cu banii, abia ne ajung de la o chenzină la alta. Dacă se mărește plafonul de bursă, așa cum ne-ai scris, atunci ai unele șanse să-ți dea bursă și ție. Ce se mai aude în chestia asta, ține-ne și pe noi, te rugăm, la curent, de îndată ce afli ceva cît de cît sigur. Dacă îți dau bursă mai scăpăm de datorii. Zilele trecute am împrumutat de la doctorul Mircea șase sute de lei, n-am putut altfel s-o scoatem la capăt; am pus un mic boiler în bucătărie pentru apă caldă și ne-a costat cam mult. În ultimul timp maică-ta mă bate la cap însă că-i trebuie neapărat palton nou, cel vechi s-a cam uzat, s-a ros la gît și la mîneci. Din punctul ei de vedere are dreptate, bineînțeles, dar ce să facem dacă nu-s bani ? !... Încolo, sîntem sănătoși, nu avem de ce ne plînge. Săptămîna trecută am fost mai mult pe teren. Vreme urîtă, a plouat aproape tot timpul. Mă întorceam acasă ud leoarcă. E de mirare că n-am făcut guturai, noroc cu maică-ta care îmi făcea de fiecare dată o mică fricție. Sînt foarte rezistent, de altfel, nu mă îmbolnăvesc chiar cu una, cu două... Maică-ta face ce face și mereu aduce vorba de tine; ești plecat de-acum patru ani de-acasă și ea tot nu s-a obișnuit cu gîndul, îți simte lipsa și îți duce dorul... Zilele trecute am citit o carte splendidă, mi-a împrumutat-o doctorul Mircea, i-a dat-o și lui nu știu cine; în vacanță, cînd vii acasă, poate reușim să facem din nou rost de ea, s-o citești și tu. Ne-a impresionat grozav; e vorba despre doamna Curie, despre tot efortul și toată lupta ei să ajungă pînă unde a ajuns, pe culmile gloriei; sînt convins că o să te intereseze... Sper ca scrisoarea mea să ajungă la timp. Cu banii de tren pe care ți i-am trimis, maică-ta e de părere să-ți cumperi o cămașă de vară, mai deschisă la culoare, eventual cu dungi cum se poartă acuma și neapărat mai multe perechi de ciorapi. Au apărut niște ciorapi din nylon, cu modele frumoase și viu colorați, ia-ți din ăia, dacă-ți plac, pentru că-s mai rezistenți, nu se rup chiar atît de ușor. Cu cei rupți să faci un pachet și să-i trimiți

acasă, să ți-i cîrpească. Prin poștă nu costă nu știu cît și ajung în general destul de repede. Dar să nu-i trimiți desperecheați, cum ai făcut data trecută, să fii mai puțin distrat decît ești tu de obicei. Știu că nu-ți place să te bat la cap, așa că nu-ți mai scriu să ai grijă să nu-ți fure din nou fularul și mănușile cum ți s-a întîmplat anul trecut. Și cu asta chiar că am terminat, nu te mai sîcîi de fel ! De altfel mă și grăbesc să închei scrisoarea, s-a făcut tîrziu și la orele șase am repetiție... Am uitat să-ți spun că am devenit între timp un mare artist, nu știu dacă ți-am scris despre asta, m-am făcut cîntăreț, joc într-o operetă. Casa de cultură, împreună cu sindicatul C.F.R.-ului, și-au propus să pună în scenă *Casa cu trei fete* de Schubert — așa că mi-au distribuit un mic rol, nu-i mare lucru, am doar cîteva cuvinte de spus : un prieten de-al compozitorului, un tovarăș de chefuri și de petreceri al acestuia, un rol, ca să zic așa, destul de plăcut. Pe Schubert îl interpretează directorul Casei de cultură. Are o voce frumoasă, dar după părerea mea prea mică pentru un asemenea rol. În schimb fetele, toate trei, sînt alese bine, mai ales cea care o interpretează pe cea mai mică dintre surori, are o voce minunată. Lucrează la Casa de bilete a „Agenției de voiaj", s-ar putea s-o știi, domnișoara Jeni Dordea, așa o cheamă, cred că ai prins-o și la liceu — mai mare ca tine, cred, cu vreo trei, patru ani, nu cu mai mult. Zilele trecute am stat de vorbă cu ea și am întrebat-o de ce n-a dat la conservator. Cînd ai o asemenea voce — i-am spus — e mai mare păcatul să vinzi bilete de tren. Mi-a spus că a încercat, numai că n-a reușit să intre din pricina dosarului. Au respins-o de două ori și s-a descurajat, a treia oară n-a mai îndrăznit să se prezinte. Oricum, după părerea mea n-ar trebui să se piardă o asemenea voce. Are un păr lung, splendid, și și-l poartă ca artista din filmul *Vrăjitoarea,* dacă l-ai văzut, de altfel seamănă puțin amîndouă. Are o răbdare de înger cu partenerul ei care mai greșește din cînd în cînd, se pierde, are o fire foarte emotivă, încît trebuie s-o ia mereu de la început... Acum să-ți spun cîteva cuvinte despre regizor, care e un fel de hopa-mitică, unul mic și cu picioare scurte, în formă de X, nu dai o ceapă degerată pe el cînd îl vezi, în schimb e deose-

bit de inteligent, îi trec prin cap fel de fel de idei ; cît e de pirpiriu, e nemaipomenit de autoritar. Nu mișcăm unul în front, ne freacă ridichea numai așa : ne pune să repetăm de zece, ba și de cincisprezece ori, aceeași scenă, pînă iese bine. După aceea își aprinde o țigară și ne lasă și pe noi să mai răsuflăm oleacă, ba face și cîte o glumă, ca să ne mai descrețim frunțile, să ne dispunem. E corepetitor la opera din Timișoara ; poartă tocuri ca să pară mai înalt și are o bărbuță mică roșcată ; îmi pare rău că n-ai ocazia să-l cunoști. Am impresia că are și el o mică hibă la dosar, altfel nu-mi explic cum de n-a putut ajunge mai mult decît a ajuns, a rămas simplu corepetitor. Ți-ar place să stai de vorbă cu el, sînt convins. E foarte cult, într-o seară după repetiție, ne-a vorbit despre o piesă a lui Ibsen pe care a pus-o el în scenă pe vremea cînd era foarte tînăr, *Cînd noi, morții, vom învia.* Am rămas toți cu gura căscată, atît de frumos ne-a povestit piesa aceea...

4

— Nu-mi găsesc portofelul, spuse bunica lui Fredi. L-am pus aseară pe noptieră înainte de a mă culca și uite că a dispărut, a intrat în pămînt. De furat nu a avut cine să mi-l fure. Nu știu să fie hoți în casa asta !

— Nu te mai agita, sînt convinsă c-ai să-l găsești pînă la urmă. Așa face mereu. Uită unde și-a pus lucrurile și din pricina asta întoarce casa pe dos.

— Nu uit ! spune furioasă bunica lui Fredi. L-am pus în vestonul cu care am fost ieri la magazin. Apoi l-am scos, am schimbat banii pe care îi aveam în el și l-am pus pe noptieră. Îmi amintesc perfect.

— L-ai căutat în veston ? o întrebă Fredi.

— Bineînțeles că l-am căutat. Ce rost ar fi avut să vă plictisesc cu toată povestea asta, dacă nu l-aș fi căutat ?!

— Și de unde vrei să știm noi, iubito, unde l-ai pus ? întrebă exasperată mama lui Fredi.

— Draga de ea, uitați-vă ce mutră deznădăjduită are ! spuse Fredi izbucnind în rîs.

— Te rog foarte mult să nu-ți bați joc de mine. Să știi că mă supăr ! spuse bunica lui jignită.

— Se supără ! strigă Fredi continuînd să se distreze.

— Cum să nu mă supăr, întrebă bunica lui Fredi dacă mi-am pierdut portfeiul ?!

— Ați avut mulți bani în el ? întrebă Matei.

— Nu cine știe ce. O sută de lei. Nu-i vorba de bani, dar mă enervează că nu-l găsesc.

— Ce-i cu tine ? îl întreabă Fredi pe Matei. Nu arăți bine. Ești bolnav ?!

— M-au exmatriculat, spune Matei. A apărut o listă în holul facultății : cu cei dați afară „pentru abateri grave de la disciplina școlară". Printre ei mă aflu și eu. De acolo vin acuma.

— Nu se poate, spuse Fredi. Au trecut mai bine de șase luni de la ședințele alea interminabile. Cum să te exmatriculeze ? Sîntem în mai și ședințele au fost, dacă nu mă înșel, în octombrie !

— L-am găsit, vine din cealaltă încăpere vocea bunicii. Nu înțeleg cum a ajuns tocmai sub pat. Doar că de data asta nu-mi găsesc broboada de lînă cu flori turcoaz. N-ați văzut-o cumva ?

Nu i se răspunde, nimeni nu mai e atent la ce spune bunica, prietenul lui și mama acestuia îl privesc mirați, în general nu prea știu ce-ar putea spune, mai ales că lui Matei a început să-i tremure bărbia, e gata să izbucnească în plîns. Se stăpînește, totuși, își scoate o batistă și-și suflă nasul. Stă în mijlocul încăperii și se uită în pămînt.

— Șapte inși, printre care sînt și eu, le explică el. Sînt al treilea sau al patrulea pe listă. Pe masă arde, așezată într-un pahar, o lumînare. Bătrîna apare în pragul ușii, și-a pus hainele de sărbătoare și obrazul ei frumos, aproape fără riduri, e îmbujorat și luminos.

— Ce ziceți de mine, vă place cum arăt ? ! întreabă ea veselă. Mi-am pus rochia cumpărată de Emerich. Apoi, văzîndu-l pe Matei cu ochii plini de lacrimi, voioșia și aerul sărbătoresc i se șterseră de pe obraz, ochii ei albaștri și neobișnuit de tineri își pierdură dintr-o dată strălucirea veselă și jucăușă.

— I s-a întîmplat ceva băiatului ăstuia ? întreabă ea Spuneți-mi și mie despre ce anume e vorba !

— L-au dat afară de la facultate pe Matei, îi spune Fredi.

— Cum de te-au dat afară ? ! se răsti bunica la el, de parcă ar fi vrut să-l tragă la răspundere. Un asemenea student strălucit, nu se poate, spune ea neîncrezătoare, dînd de mai multe ori din cap.

— Uite că se poate. spune mama lui Fredi. Pe ce lume trăiești, zău așa, mamă, parcă n-ai mai fi auzit fel de fel de lucruri. Se întîmplă altele și mai rele. Parcă tu nu știi !

Matei își șterse lacrimile, își căută batista în buzunarul de la loden, își suflă nasul, numai că nu poate încă să vorbească, vorbele i s-au oprit în gît, nu vor să iasă la lumină.

— Mă duc să-i fac o cafea, spune bătrîna doamnă Helmer, lăsîndu-și basmaua cu flori pe marginea scaunului.

— Las' că fac eu cafeaua, spuse mama lui Fredi. Ai să întîrzii la templu dacă nu te grăbești. E trecut de unsprezece.

— Nu mă mai duc niciunde, spune ea și se așază pe scaun cu mîinile în poală, uitîndu-se cu multă compătimire la Matei care dintr-o dată începe chiar să plîngă ca un copil mic, un hohot de plîns care durează însă foarte puțin ; se potolește brusc, își șterge lacrimile, e furios pe el însuși că nu s-a putut stăpîni. Doar nu mai e un copil !

— Vineri am fost la decan să îi cer voie să plec acasă de Unu Mai, le povestește el, în timp ce Fredi și doamna Helmer îl ascultă consternați. Mi-a aprobat cererea și cînd colo eu eram de-acuma exmatriculat, nici nu mai eram student, spune el cu o voce plîngăreață, înecîndu-se în propriile lui lacrimi. Măcar de mi-ar fi spus. Să te trezești așa dintr-o dată dat afară ! Și din nou începe să plîngă.

— Mă duc să vă fac o cafea, spune mama lui Fredi. Trebuie să te liniștești puțin, adaugă ea pe un ton autoritar. Nu-i ușor, îmi dau seama, să primești o asemenea lovitură. Matei o întrebă ce să facă, nu știe dacă e cazul să le scrie celor de acasă, îi vine foarte greu să le spună, vestea asta o să-i dea gata pur și simplu ; părerea mea, spune doamna Helmer, e să nu te grăbești cu scrisoarea,

mai așteaptă o zi, două, cine știe dacă pînă la urmă nu se revine asupra hotărîrii... S-au mai văzut din astea.

— Mamă, dumneata n-ai de gînd să pleci odată ? o întreabă ea pe bătrînă. Dacă nu pleci acuma, chiar că nu mai are rost. Și așa e destul de tîrziu.

— Bine, plec, spune bătrîna și se ridică oftînd de pe scaun. M-a supărat foarte tare băiatul ăsta, adaugă ea arătînd spre Matei. O așa nenorocire, ce să zic...

— I-ai spus doamnei Moraru că treci pe la ea, îi aduce aminte mama lui Fredi. Ai uitat. Telefonează-i mai bine. Spune-i să nu te mai aștepte. Spune-i că vă întîlniți la templu.

— Bine, am să-i telefonez, spuse bătrîna doamnă. Uitați-vă la el cît e de palid, adăugă ea arătînd spre Matei. Te simți cumva rău ? îl întreabă. De ce nu stai jos, faceți-i loc să stea în fotoliu, luați cărțile alea să aibă unde se așeza băiatul, și după ce Matei se așează în fotoliu, bătrîna doamnă se duse în odaia alăturată să vorbească la telefon cu prietena ei ; o să ne întîlnim la templu, îi spune ea, o să-ți aduc și revista aceea pe care ți-am promis-o ; e deosebit de interesantă, mai ales interviul cu Sophia Loren, să ai grijă însă să n-o pierzi pentru că nu e a mea ; am plecat, spune bătrîna, poate aveți un bilet de tramvai, dacă nu vine autobuzul sînt obligată să iau tramvaiul pînă la Piața Unirii... nu-mi place să merg cu tramvaiul pentru că ocolește prea mult, îi explică ea lui Matei. Dați-mi o carte polițistă, să am ce citi, se roagă ea de Fredi ; am început alaltăieri una, am găsit-o în camera ta pe noptieră ; tocmai mă întrebam cine mi-a furat cartea polițistă, îi spune nepotul, dacă mi-ai șutit-o, cel puțin ai fi putut să-mi spui, să-mi atragi atenția că e la tine, o mustră el ; ce cuvînt e ăsta, *am șutit-o,* nu știi vorbi mai frumos, se supără bătrîna ; lasă cartea polițistă și, pentru Dumnezeu, pleacă odată, n-ai să mai ajungi niciunde dacă nu pleci de îndată, spune exasperată mama lui Fredi.

— Îmi pare foarte rău, mai spune încă o dată bătrîna înainte de a pleca, și-și mai trece mîna ei zbîrcită peste obrazul scăldat de lacrimi al lui Matei.

— Cum îți place, mai dulce sau mai amară ? întreabă mama lui Fredi după plecarea ei. Am adus și niște pișcoturi, sper să nu fie prea vechi, să se mai poată mînca ; și

în timp ce rontăie pișcoturile — se cam întăriseră, erau într-adevăr vechi — Matei se gîndea la scrisoarea pe care urma s-o scrie și cît de greu îi va fi, cît de mult au să se necăjească *ei* cînd au s-o primească și din nou simți cum i se umple gîtul de lacrimi ; își înghiți însă lacrimile, se amestecară cu cafeaua fierbinte ; mîna îi tremura, cafeaua i se vărsă din ceașcă în farfuria de dedesubt, cîteva picături îi pătară pantalonii de culoare deschisă.

— Dacă ți-i cureți imediat, n-o să rămînă pată, spune doamna Helmer. Du-te în baie, îl îndeamnă ea, ia un prosop de pe frînghie, poți să-l iei pe oricare, toate sînt curate, le-am pus acolo să se usuce, și freacă bine, pînă dispar petele. Sînt foarte frumoși pantalonii, e păcat să rămînă pătați...

Pantalonii se udară pe o porțiune destul de mare, în schimb, petele dispărură, într-adevăr, și contactul pielei cu stofa rece și udă îl liniști. Se privi în oglinda de deasupra chiuvetei. Ochii îi erau roșii de plîns și și-i frecă cu prosopul ud, furios pe el însuși, nu se știa atît de plîngăreț.

— Nu vrei să ieșim să luăm puțin aer ? îl întrebă Fredi. Ești foarte palid, nu arăți grozav, constată el îngrijorat.

— Mă doare inima, se plînse Matei descoperind cît e de plăcut să fii consolat și mîngîiat. Cred că am palpitații. Pune mîna și vezi !

— Da, parcă bate ceva mai tare decît ar fi normal, spune Fredi, vădit îngrijorat. Nu-i așa, mamă ?

5

— Argumentele dumneavoastră sînt serioase. Vă asigur, tovarășe profesor, că o să le luăm în considerație, că o să ținem seama de ele în cazul cînd situația studenților la care vă referiți va fi din nou pusă în discuție. Hotărîrile au fost însă luate și nu văd vreo posibilitate să se revină asupra lor.

Se pare că băieții nu mai au nici o șansă, își spune bătrînul profesor, fără să fie atent la argumentele sau mai curînd scuzele fostului său student ; acesta se opri la mijlocul unei fraze, profesorul avu chiar senzația că s-a întrerupt legătura ; mai ești la aparat ?, îl întrebă el ; cum să nu, tovarășe profesor, îi spune ministrul, încerc să vă explic cam cum stă situația, nu-i defel simplă, și dacă ar depinde doar de mine aș fi poate mai îngăduitor, și din nou o mie de scuze sau de argumente ; cuvinte de prisos, își spune profesorul, e clar că „intervenția" mea nu are nici o șansă ; fusese unul din cei mai buni studenți ai lui, cu mulți ani în urmă ; nu-l văzuse însă de-atunci, de pe vremea studenției, apoi a auzit că a ajuns ministru : cum arată oare acum, o fi îmbătrînit și el, se întrebă profesorul ; avea o inteligență vie și foarte mobilă, nu cine știe cît de profundă, e adevărat ; i-am dat, dacă îmi amintesc bine, nota maximă, își spune profesorul.

— La examenul pe care l-ai dat cu mine, îi spune, întrerupîndu-l, ți-a căzut Cervantes sau Calderon de la Barca, nu-mi mai amintesc exact.

— Calderon de la Barca, tovarășe profesor, reacționă prompt ministrul și începu să rîdă destins, bucuros să scape de un subiect atît de gingaș cum era acela al studenților dați afară din facultate. Trebuia să născocească fel de fel de argumente și nu avea nici un chef s-o facă în fața fostului său profesor pe care nu încetase să-l iubească — își spunea el, nu fără un anumit patetism — și să-l stimeze.

— „Viața e vis", un motiv din literatura Renașterii. Pînă la urmă am comentat *Glossa* lui Eminescu. Vă amintiți, nu-i așa, tovarășe profesor ? Cît am fost ambasador în America de Sud, am învățat spaniola, așa că am ajuns să-l citesc pe Calderon de la Barca în original, se lăudă ministrul în fața fostului său profesor. Nu rememorarea unor vechi amintiri fusese însă mobilul telefonului dat de profesor, nu pentru asta îl sunase ! Dealtfel fostul lui student își aminti că are o ședință, se întrerupse la mijlocul frazei ; era să uit că am o ședință la douăsprezece și un sfert, spune el brusc impacientat, mi-a făcut o deosebită plăcere, tovarășe profesor, că v-am auzit, poate vă faceți puțin timp și pentru mine, într-o bună

zi, aș fi foarte fericit să putem sta de vorbă. Ne-am putea întîlni în oraș, sau poate la minister, rămîne la latitudinea dumneavoastră să hotărîți unde și cum, spune ministrul, probabil cu ochii pe ceasul de pe peretele din fața lui ; și profesorul vru să aducă din nou vorba, înainte ca fostul lui student să închidă, despre „problema“ pentru care-i telefona ; nu mai avu însă cînd, celălalt întrerupse convorbirea mulțumindu-i încă o dată pentru telefon, înainte ca el să mai ajungă să-i amintească de „studenții lui“ : ...Știi că unul din ei și-a ales ca subiect pentru lucrarea de stat tocmai pe Calderon de la Barca, ar mai fi vrut să-i zică, dar celălalt, ministrul, se grăbea la ședință, închisese de-acum telefonul...

6

Maică-ta m-a certat totuși că nu te-am lăsat să vii acasă, așa cum ți-am promis ; e convinsă că te-ai supărat pe noi. N-are nici un motiv să se supere, i-am spus, cu două sute de lei cît îl costă trenul, își cumpără mai bine una, alta, e băiat tînăr și după cîte știu, îi place să fie elegant. Am convins-o pînă la urmă că n-am făcut rău scriind să renunți la drum... De altfel pentru două zile nici nu merita... Din alt punct de vedere am regretat totuși că n-ai venit. În seara de Unu Mai a avut loc premiera operetei, mare eveniment în oraș. Încă de la începutul lunii aprilie biletele erau toate vîndute. Fusese fixată pentru 15 aprilie, dar s-a amînat din pricina interpretului principal, directorul Casei de cultură, care și-a pierdut vocea, a răgușit, chiar cu cîteva zile înainte de a avea loc spectacolul, probabil din pricina emoției... La repetiții deschidea gura și nu se auzea nimica : i se vedeau numai buzele mișcîndu-i-se. În sfîrșit, și-a recăpătat vocea, așa că în ziua de Unu Mai, seara, a putut să aibă loc premiera, apoi în ziua de 3 am mai dat încă două spectacole — unul în matineu, pentru elevi, și altul seara pentru publicul matur. După părerea mea, cel mai izbutit a fost ultimul dintre ele ; ne-a trecut tracul de la premieră și s-a

jucat foarte relaxat. Eu nu aveam decît cîteva cuvinte de spus, mai nimica, și cu toate astea cu o noapte înainte de spectacol n-am reușit să închid ochii. Versurile cîntate de mine erau următoarele : „Ca Rubens eu să știu picta, o, ce n-aș da să știu picta". Îți dai seama că nu e cine știe ce mare scofală, dar, cînd ai trac, ți se pot întîmpla fel de fel de accidente : să uiți cînd îți vine rîndul, sau să dai drumul la un falset, să te faci de rîs, pur și simplu ! Costumele le-au adus de la Opera din Timișoara. Nu erau chiar noi, dar pe scenă, de la distanță, arătau încă bine. Mie mi-au repartizat un frac violet și un joben albastru. Arăt foarte elegant cu el, parcă sînt un grof din vechiul imperiu austro-ungar. Din păcate fracul e o idee prea strîmt și mă stînjenește la mișcări. Maică-ta a fost de părere c-am fost cam țeapăn pe scenă, mai ales la început cînd am intrat împreună cu ceilalți prieteni ai lui Schubert și dădeam ocol scenei cîntînd în cor, apoi venea aria mea : „Ca Rubens eu să știu picta, o, ce n-aș da să știu picta". În schimb, la serviciu, ieri dimineață s-au întrecut cu laudele. Ziceau că după părerea lor meritam un rol mai mare ; îmi dau seama însă că mi-au spus-o mai mult așa, ca să mă flateze, să fie drăguți cu mine, nu sînt atît de naiv să-i iau neapărat în serios. Oricum nu-mi pare rău că am acceptat să joc în operetă, cu toate că maică-ta la început s-a opus. O experiență în plus nu strică. Am văzut și eu ce înseamnă să fii artist, cît e de greu, nu-i cum își închipuie unii chiar atît de simplu... Cînd am ieșit de pe scenă, la sfîrșitul actului întîi, eram tot transpirat. Am avut însă noroc, mai erau în culise cîteva cămăși de rezervă, în pauza actului doi mi-am pus altă cămașă ; apoi am băut un coniac mic înainte de a intra pe scenă. Am fost într-o formă grozavă, mi-am dat drumul ca să zic așa, să mai prind curaj. Mă refer la cel de-al treilea spectacol care a avut loc alaltăieri, dealtfel întregul spectacol, după cum cred că ți-am mai amintit, a mers de minune. Din nou maică-ta m-a criticat : după părerea ei, de data asta m-am agitat mai mult decît a fost necesar, decît cerea rolul, am fost oleacă prea exagerat. E o scenă în care trebuie să rîdem cu toții de o glumă a lui Schubert și maică-ta susține c-am rîs puțin cam prea tare : nu s-ar fi auzit decît rîsul

meu, mă rog, le-am acoperit pe toate celelalte. Dar așa e ea, greu s-o poată mulțumi cineva... Nu-ți mai povestesc cîte s-au mai întîmplat, e un întreg roman cu opereta asta ! Regizorul — ți-am vorbit de el — s-a îndrăgostit de una dintre fete. E o unguroaică, foarte nostimă, căsătorită cu un inginer agronom doar de cîteva luni. Soțul — un macedonean — e deosebit de gelos, cu chiu cu vai i-a permis să joace în operetă și să vină la repetiții. Mai ales că e mai tot timpul pe teren și nu are cum s-o controleze. Se întoarce la sfîrșitul săptămînii acasă, așa că femeia e mai tot timpul singură. După părerea mea nu are nici un motiv să fie gelos ; unde o pui acolo stă, așa-i de sinceră și cuminte. Bineînțeles că avansurile regizorului — ți-am spus cum arată, săracu, nu e de fel un june prim ! — au rămas fără răspuns. Omul a turbat pur și simplu, i s-au aprins rău călcîile, amor mare, ce să-ți povestesc ! Îi face scene de gelozie de față cu noi, cu toate că nu are bineînțeles nici un drept asupra ei. Cu o seară înainte de premieră s-a îmbătat criță de necaz, încît din pricina asta repetiția generală nici n-a putut să se mai țină. Papa Ciol, dirijorul — așa l-am poreclit pentru că în loc de sol, spune ciol — dacă l-a văzut în așa hal, era să facă un infarct. Nici n-a lipsit mult să se ia la bătaie amîndoi. Nenorocitule, a început el să urle în gura mare, fără o repetiție generală eu nu intru pe scenă, vrei să-mi greșească interpreții, să-mi încurce intrările, să ne facem de rîs. Mai erau atîtea de pus la punct, alt moment cînd să te faci criță n-ai găsit, nenorocitule ! Să-l vezi pe neamț cum tună și fulgeră, nu mi-am putut închipui că se poate enerva într-un asemena hal. Îl știi și tu, e un om foarte rezervat și la locul lui. Aproape că a început să plîngă de supărare, era hotărît să contramandeze premiera, abia am izbutit să-l împăcăm. Circul mare a fost cînd regizorul a început să-l fugărească cu un baston ! Îl omor, zice, pe mine nu m-a făcut nimeni iresponsabil, îi arăt eu cine sînt, îl învăț eu cum să se poarte, îl bag în spital ! A doua zi însă am reușit să-i împăcăm — n-a fost prea ușor, sînt destul de încăpățînați amîndoi. În tot cazul, am intrat direct în premieră fără să fi avut loc vreo

repetiție generală... Maică-ta zice că mă preocupă mult prea mult chestia asta cu opereta. Îți mărturisesc — nu pretind contrariul — că aștept cu nerăbdare să se facă orele cinci cînd încep repetițiile : mai toți interpreții sînt oameni simpatici și inteligenți, ai ce să discuți cu ei. Majoritatea sînt tineri — cu toate că sînt și unii mai în vîrstă decît mine, nu sînt cel mai bătrîn. Atmosfera în general e destinsă, cînd nu repetăm, tinerii se țin de fel de fel de glume, pur și simplu îmi descrețesc fruntea după orele de serviciu. Săptămîna trecută i-au agățat lui „papa Ciol" o coadă de vulpe (nu știu de unde au făcut rost de ea) de poalele vestonului ; a fost un rîs general ; neamțu s-a supărat însă rău — e un tip sever și sobru, nici nu s-ar fi putut găsi un ins mai nepotrivit să faci glume cu el — cînd a aflat de ce rîdem, a vrut să plece acasă, să suspende repetițiile, aproape că plîngea. Eu îmi dau sufletul să vă scot ceva din orchestra asta, s-o fac să sune ca lumea, să nu ne facem de rîs și voi în loc să fiți recunoscători, să-mi mulțumiți pentru eforturile pe care le fac, vă purtați într-un mod inadmisibil... Se îneca bătrînul de furie, aproape că nu mai putea vorbi ; îți mărturisesc că m-am temut să nu facă infarct ! N-avea totuși motiv să se supere chiar așa de tare, nu mai țin minte cui i-a venit ideea cu coada de vulpe, dar cel care a făcut-o, a făcut-o mai curînd din simpatie, nu i-a trecut prin cap să-și bată joc de bătrîn, pe care, de altfel, îl simpatizăm cu toții și-l respectăm în același timp ; e un om foarte cult, cînd vii în vacanță acasă trebuie să stai de vorbă cu el, ca să te convingi singur de cîtă muzică poate să știe, ce cunoștințe vaste are. Cînd începe să-ți vorbească despre Beethoven și despre Schubert, l-ai tot asculta. În tinerețea lui a fost de mai multe ori la Viena ; să-l auzi descriindu-ți Opera, ori să-ți vorbească despre spectacolele pe care le-a văzut, de interpreții pe care i-a ascultat — de la cucurigu, bineînțeles, eram tînăr, zice — și n-aveam bani decît pentru biletele cele mai ieftine, dar sala avea o acustică minunată, se auzea perfect și noi, tinerii, eram, ca să zic așa, sufletul spectacolului, ce mai puteam aplauda și-i strigam pe interpreți să iasă la rampă, după spectacol îi așteptam la ieșire, îi purtam pe umerii noștri ; prostii de-ale tinereții,

mă rog ; de unde ziceam că reluăm ?, căci m-am dat în vorbă și pur și simplu am uitat — nu avea, prin urmare nici un motiv să se supere, chiar dacă gluma, hai să zicem, nu era dintre cele mai reușite... Îmi place, de ce să nu recunosc, să mă duc la repetiții, viața și așa e destul de monotonă, dimineața la serviciu — și întotdeauna e mult de lucru, abia izbutesc să fac față, afară de Viorica, despre care cred că ți-am mai scris că e foarte pricepută, mai am doi subalterni tare puturoși, ard gazul de pomană, mai bine m-aș lipsi, așa că trag eu pentru ei, sînt zile cînd nici nu văd bine înaintea ochilor, atît sînt de obosit și de extenuat — după-amiaza, acasă, mă așteaptă altfel de necazuri, pentru că banii nu ajung și trebuie să le cîrpești pe toate, să iei de aici să pui dincolo, bătaie de cap cîtă vrei, așa că opereta asta îmi descrețește fruntea, mă mai relaxează puțin... După repetiții, cînd terminăm ceva mai repede, intrăm la o bere — mai ales după ce s-a deschis grădina de vară ; am, totuși, grijă să nu mă întorc prea tîrziu, să n-o supăr pe maică-ta, ceilalți, mai ales tinerii, cei ce n-au încă o familie, o mai lungesc și după plecarea noastră, a „bătrînilor". E și frumos acum în grădina de vară, au renovat-o, la mijloc au făcut un rondou de flori, au pus mese și scaune noi. Într-adevăr e plăcută. Într-o seară am stat ceva mai mult, maică-ta s-a supărat rău de tot — n-am nimic împotrivă, zice, dar să mă fi anunțat, să nu stau ca o proastă și să te aștept, să intru la fel de fel de griji — trei zile n-a stat cu mine de vorbă ! Sînt cîțiva juriști tineri, abia au terminat facultatea și au fost repartizați la noi în oraș — recunosc că îmi face o deosebită plăcere să schimb o vorbă cu ei. Adevărul e că ai cu cine discuta. Unul, mai ales, un ardelean de la Aiud, băiat de miner, e brici, nu alta și știe atîta istorie, încît pur și simplu m-a speriat. E înnebunit după istorie, cînd se pornește să discute o problemă nu mai termină. E expert mai ales în perioada veche. Numai despre Alexandru Macedon cîte ne-a mai putut spune într-o seară ! Are darul povestirii, mare păcat că nu s-a făcut profesor, ar sta elevii și l-ar asculta cu gura căscată. Așa că nu numai opereta mă atrage, cum susține maică-ta — te văd eu că abia aștepți să pleci, nici nu ești atent la ce-ți

spun ; parcă ar curge rîuri de miere acolo, la Casa de cultură, te-au înnebunit rău de tot ! — ci și prilejul care mi se oferă să stau de vorbă cu oameni inteligenți și instruiți. În ceea ce privește opereta, sînt convins că vor mai fi și alte reprezentații, o să ajungi s-o vezi și tu în vacanță, sper să fii mai puțin exigent decît maică-ta, în ceea ce mă privește, ea rămîne criticul meu cel mai sever. Directorul Casei de cultură are de gînd să întreprindem cîteva turnee, „să ne deplasăm adică în orașele mai importante din împrejurimi". Ar fi și păcat să ne limităm la două-trei spectacole. Cam atît despre „viața mea de artist" (o și aud pe maică-ta mustrîndu-mă : „La vîrsta ta, dragul meu, ar trebui să fii mai serios"). Sînt convins însă că tu nu ai să mă judeci prea aspru pentru slăbiciunea asta a mea. Cu toate că nu mai sînt ceea ce se cheamă un bărbat tînăr — și cum aș fi, cu băiat în penultimul an de facultate ! — nu consider — la cei nici cincizeci de ani ai mei — că de-acuma viața mea a trecut și că nu mai trebuie să aștept nimic de la ea. Cred că de data asta ești de acord cu mine și nu-i dai dreptate maică-ti, cum faci tu de obicei...

7

Matei călători toată noaptea cu trenul. O noapte de sfîrșit de mai. Înmiresmată. Spre regretul lui, fu obligat să închidă fereastra, cele două femei care se aflau cu el în compartiment se temeau de curent. Vorbiră fără întrerupere, nu se opriră o clipă, cînd una, cînd cealaltă. Vocea melodioasă a celei tinere, aspră, răgușită a celeilalte. Avem noroc cu cămărușele, spunea, vara le închiriem pe amîndouă. Și dumneavoastră unde stați ?, întrebă cea cu vocea melodioasă. În bucătăria de vară, îi răspunde cealaltă. A făcut ginerele niște priciuri, să avem pe ce dormi. Matei ațipi și, cînd se trezi, femeia cu vocea aspră, bătrînicioasă, vorbea despre lunile de iarnă care, la ei, în Dobrogea, sînt tare aspre ; numai că noi, spunea ea, ne-am obișnuit cu ele ; ce să-i faci, se

auzi glasul celei tinere, omul se obișnuiește cu orice, și cu binele și cu răul ; și ce mai vînturi bat la noi în Dobrogea, spune cealaltă, e ceva de speriat, zău așa ; mergi pe uliță, te grăbești să ajungi undeva, dar nu poți răzbi din pricina lor ; eu sînt de felul meu din Oltenia, de la Maglavit, de acolo de unde e și Petrache Lupu, dacă ai auzit de el, și la început cînd m-a adus bărbatu-miu în Dobrogea, la început, zic, nici nu puteam dormi noaptea ; țiuia vîntul, că mă călca pe nervi ; după aceea, cum îți spun, m-am obișnuit ; ce să-i faci, spune din nou cealaltă, apoi se așterne liniștea, nu pentru mult timp însă, discuția fu reluată, iar Matei, cuprins de moleșeală, încetă să mai fie atent.

8

— Știi că nu mă pot preface, spune tatăl lui Matei. Azi, la serviciu, toți și-au dat seama că nu sînt în apele mele. Îndeosebi Viorica a sesizat din primul moment că ceva nu-i în regulă, ea care e mai inteligentă decît ceilalți. Ce-i cu dumneavoastră ? zice. Sînteți bolnav ? V-ați uitat în oglindă să vedeți cum arătați ?! Bineînțeles că nu i-am spus. Am pus toată vina pe o insomnie păcătoasă. N-aveam nici un somnifer în casă, zic, așa că toată noaptea am stat cu ochii deschiși, nu mi s-a lipit geană de geană. Eu am foarte des astfel de insomnii. Vă înțeleg, zice, m-am obișnuit cu ele. Mai ales de cînd a murit mama, stau și mă gîndesc la ea și mă apucă așa o tristețe, că nu mai pot să dorm. Eu știu ce înseamnă asta, să nu poți adică închide ochii, oricît ai vrea... E o femeie tare de treabă, mă înțeleg de minune cu ea. Și harnică. Fără ea nu știu ce m-aș face, cu puturoșii ăialalți doi.

— Uite, eu, spune mama, m-am obișnuit cu gîndul că băiatul nostru nu mai e student ! Că l-au dat afară. Trebuie să te obișnuiești și tu.

— Eu nu pot să mă obișnuiesc.

— Dar ești obligat să te obișnuiești, n-ai ce face, doar nu avem de ales ! spune ea, strigă aproape de el, încercînd în felul acesta să-l convingă.

— Degeaba mi-ai pus în farfurie, că nu pot să mănînc, spune tatăl lui Matei, dînd cu o mînă farfuria la o parte. Apoi își propti capul în palme și rămase pe gînduri, uitîndu-se pe geamul deschis al bucătăriei. Simt c-am îmbătrînit dintr-o dată, spune el, privind afară prin fereastra deschisă. E prea grea lovitura pe care am primit-o, nu pot s-o suport...

9

Sporovăiau, cele două femei, în compartimentul de tren și în felul acesta timpul trecea mult mai repede ; cea tînără voi să știe dacă numărul turcilor din Mangalia s-a micșorat sau s-a mărit în ultimul timp ; cum să se micșoreze, spune cea mai în vîrstă dintre ele, chiar în cartierul în care locuim noi, majoritatea, ca să zic așa, sînt turci ; apoi cealaltă vru să afle dacă mai citesc și acuma Coranul ori au renunțat să-l mai citească ; de la Coran, discuția trecu la celebrul rahat de trandafiri în prepararea căruia orientalii sînt foarte pricepuți ; m-a învățat și pe mine o vecină turcoaică, spune vîrstnica, mi-a arătat cum să-l fac, dar de reușit nu pot zice că mi-a reușit, tot al ei e mai bun ca al meu ; au un secret pe care nu-l spun străinilor, și în timp ce ele vorbeau cu multă aprindere despre rahatul preparat de turcii din Mangalia, afară începu să se lumineze de ziuă, o dimineață de primăvară, în frumoasa lună mai ; în treburi culinare, spune femeia mai în vîrstă, nu mă pot lăuda că sînt cine știe cît de pricepută, o las în general pe no-

ră-mea să se îngrijească de mîncare ; abia prididesc să țin curat peste tot ; sezoniștii nu se pot plînge în privința asta, se laudă ea, la mine e ca în farmacie, nu se vede firicel de praf ; adevărul e că pierzi foarte multă vreme cu curățenia, fu de acord cealaltă, apoi tăcură, epuizaseră aproape toate subiectele, discuția începu să lîncezească.

10

— Am foarte multă bătaie de cap la serviciu, spune tatăl lui Matei, mă dau cu lucrul și mai uit în felul ăsta de ale mele. Pînă la sfîrșitul lunii, trebuie să terminăm toate lucrările. Sîntem și așa în întîrziere. Astăzi pot să spun că am lucrat opt ore fără să fac vreo pauză să mă mai odihnesc. Gîndurile îmi sînt însă tot timpul împărțite în două : o parte se concentrează asupra lucrului, socoteli care îmi cer o mare concentrare, n-am voie să greșesc, cealaltă parte se învîrte în jurul lui Matei. Ce s-o alege din băiatul nostru, acuma, dacă l-au dat afară, mă întreb în permanență fără să găsesc, deocamdată, vreun răspuns.

— Trebuie să avem răbdare, spune mama. Cine știe dacă nu cumva timpul le rezolvă pe toate. Să nu uiți să-i scrii să facă contestație către minister, ori către rectorat, știe el mai bine ca noi cui anume trebuie adresată. Trebuie explicat cît mai amănunțit totul. Băiatul nu are nici o vină. Scrie-i tu contestația și trimite-i-o la București. Oricum, la chestiuni dintr-astea te pricepi mai bine ca el. Diseară am înțeles că ne cheamă la telefon. Spune-i că i-o trimiți gata scrisă, el doar s-o depună la rectorat sau unde știe el că trebuie depusă. Cum o primește, s-o depună, să nu stea cu ea în buzunar cine știe cît. Îi cunosc firea.

11

Găsi o ocazie care să-l ducă de la Constanța la Hîrșova. După mai puțin de o oră de mers se opriră. Să punem ceva-n gură, spuse șoferul, deschizînd larg amîndouă ușile să se mai răcorească în cabină. Ia și mănîncă, nu te rușina, îl îndemnă el pe Matei. Pîinea e proaspătă, caldă, rupe din ea fără teamă. Salamul parcă are un pic de miros, ori mi se pare mie ? Matei îl contrazise, miroase chiar destul de bine, au pus cimbru în el, din pricina asta are un miros special, spuse, purtînd bucata de salam de mai multe ori prin dreptul nasului. Păi atunci, dacă îți place, de ce nu iei să mănînci cu nădejde ?, îl întreabă șoferul. Trebuie să-l terminăm, e păcat să rămînă, că se strică. Ori te pomenești că nu ți-o fi foame ? Cît ești tînăr, îi spune șoferul, un bărbat la vreo cincizeci de ani, e bine să mănînci mult ca să ai forță în tine. Ești slăbuț, băiatule, nu te superi dacă te întreb cîte kilograme ai ? Cincizeci și trei, spune Matei, adăugînd de la el un kilogram în plus. Păi ce greutate e asta ?!, se miră șoferul. Să mă fi văzut pe mine cum arătam la douăzeci și cinci de ani, se lăudă el. Nu că eram gras, în schimb numai mușchi, uite așa îmi jucau pe piept, ziceai că-s șerpi. Nu te superi că-ți spun, dacă te mai îngrași puțin, și fetele se uită altfel la dumneata, îți dau, ca să zic așa, atenție. Am sau nu dreptate ?, întrebă el. Aveți, cum să nu aveți, recunoscu Matei. Nu vreau să te jignesc, spune șoferul, dar slăbuț cum ești, nu prezinți nici o garanție în ochii lor. Căci și ele-s date dracului, se uită, cum să nu se uite, aleg, strîmbă din nas, asta-mi place, asta nu-mi place. Este și ele mofturoase, spune el și începu să rîdă. Așa-i cum spuneți dumneavoastră, recunoscu Matei cu gura plină cu salam. Nu te superi c-am îndrăznit să-mi dau cu părerea ?, întrebă șoferul. Nici pentru plămîni nu-i bine să fii atît de slab, adăugă el încă un argument. Te trezești cu cine știe ce boală la bojoci și nu mai scapi de ea în vecii vecilor. O fi bună penicilina asta, nu zic, dar cît o fi ea de penicilină este și acuma mulți care sînt bolnavi de plămîni. Aveți dreptate, recunoscu Matei. Dar sînt unii de care nu se prinde,

oricît ar mînca ! De exemplu eu, în vacanță. E altceva, vă dați seama, mîncarea de-acasă față de cea de la cămin. Și, cu toate astea, vă spun sincer că nu reușesc să mă îngraș nici cu un kilogram ! Așa-i metabolismul meu. La doctor ai fost ?, îl întrebă îngrijorat șoferul. La ce să mă duc la doctor dacă nu mă doare nimic ? întrebă Matei. Cîte kilograme ziceai că ai ?, îl întrebă încă o dată șoferul înainte de a porni motorul. Cincizeci și trei, spuse Matei. Păi cu ciorba aia chioară care v-o dă vouă la cantină, nici nu-i de mirare că nu ai mai mult, mai spune șoferul. Apoi se posomorî brusc, începu să înjure drumul plin de hîrtoape. Și uite așa, de trei, patru ori pe săptămînă, cum dracu să nu te saturi. Și-acuma îi încă mai bine, n-am de ce mă plînge, dar toamna, cînd încep ploile, atunci să vezi panaramă ! Dar să știi că nu mă plîng ! Vorba românului ; poate fi și mai rău decît așa ! Cît sînt sănătos și încă în putere sînt mulțumit, după aceea om vedea ce-o fi și ce-om păți... Cînd m-oi boșorogi o să fie mai rău, nu acuma...

12

— Cum ajung acasă, recunoscu tatăl lui Matei, mă mai liniștesc, la birou însă mă simt îngrozitor. Viorica și-a dat bineînțeles seama că mi s-a întîmplat ceva, deși, din discreție, nu mă întreabă nimic. Apoi se însufleți brusc, așa cum i se întîmpla întotdeauna cînd vorbea despre funcționara lui preferată. E o fată excelentă, spuse. Păcat de ea că-i atît de rău bolnavă.

— De cînd i-a murit mama, de cînd a rămas singură, am impresia că i s-a agravat și boala, spuse mama lui Matei.

— Bineînțeles că a observat că am necazuri, dar, cum e delicată, nu pune întrebări, spuse el încă o dată. Ce om deosebit ! Și uite că o ființă ca ea e condamnată să rămînă singură ! Nu-i mai mare păcatul ?

— Parcă nu știi că în viața asta, spuse mama lui Matei, multe-s altfel decît ar trebui să fie ?

— Ce să zică atunci alții care au avut necazuri mult mai mari ca noi ? reveni tatăl la problema care îl obseda. Ălora nu le rămîne decît să se sinucidă, să-și tragă un glonț în cap și cu asta basta ?!

— Putea să fie și mai rău, fu de părere mama. Să-l aresteze sau cine știe ce să-i facă.

— De ce să-l aresteze ?! Ce-a făcut băiatul, ca să-l aresteze ? se revoltă tatăl lui Matei. A luat apărarea unui coleg ! Și ce-i cu asta ?! Cum să-l aresteze pentru atîta lucru ?! Adică să-l bage la închisoare pentru nimic ? Așa ceva nu-i posibil, așa ceva nu cred să se poată întîmpla !

13

Ajuns la Hîrșova, primul lucru pe care trebuia să-l facă Matei era să-și găsească o cameră la hotel, cît mai ieftină, ca să-i ajungă banii.

— Nu-i nici o problemă, pot să stau cu încă cineva în cameră, dacă e nevoie, îi spuse el fetei de la recepție.

— S-ar putea să ai noroc, îi spuse fata, uitîndu-se în schemă. Celelalte paturi să rămînă neocupate. Nu prea se înghesuie lumea, hotelul e mai tot timpul gol.

— Ia-l pe ăla de lîngă geam, îi spuse femeia care tocmai făcea curățenie, spăla pe jos, mai toate paturile au saltele proaste, ascultă-mă ce-ți spun, că nu te învăț rău, pune valiza pe el să nu ți-l ocupe cine știe cine ; e apă caldă, dacă vrei să faci un duș, fă acuma, că mai tîrziu se oprește apa, baia e la capătul coridorului, uite cheia de la baie, cît faci duș, poți încuia să nu dea vreo gagică peste tine. După ce termini, mă cauți pe mine ori lași cheia la recepție.

Matei amînă pentru a doua zi vizita la Secția de învățămînt ; astăzi abia am ajuns să văd, întîi de toate, cum arată orașul ; s-ar putea să rămîn aici mai mulți ani de zile, cine știe ; proaspăt îmbăiat, mirosind a parfum de trandafir, un miros foarte pătrunzător și nu tocmai plăcut, Matei ieși la plimbare pe străzile orașului Hîr-

șova ; trecu prin dreptul liceului, ferestrele erau deschise, așezați în bănci, elevii își luau notițe, iar profesorul scria ceva pe tablă, se putea zări un triunghi, cu toate laturile egale ; în altă clasă, elevii aveau oră de muzică, solfegiau un cîntec ; la restaurantul din centru Matei o întrebă pe ospătăriță dacă au ciorbă de burtă ; de perișoare, spune chelnerița, se gîndea în altă parte în timp ce lua comanda ; îl întrebă pe Matei de trei ori pînă se dumiri care era felul doi ales de pe lista soioasă și pătată de muște : ciolan cu fasole, se hotărî el după ce un timp stătu aplecat nehotărît asupra listei, nici nu era scump și, vorba aia, ține la stomac. Trebuia să se descurce cu puținii bani pe care îi avea în buzunar ; aici la Hîrșova, la capătul lumii, dacă rămîne fără bani, n-o să aibă cum scoate cămașa. Pe la orele două, cînd ieși de la restaurant. Matei constată că mai sînt cel puțin șase ore pînă se întunecă și el nu avea cum să-și umple timpul. Filmul care rula la cinematograful din centru îl văzuse, și încă de două ori, un film italian ; în lipsă de altceva mai bun se hotărî să-l vadă și a treia oară ; fu și de data asta impresionat cînd scara cu fetele care aspirau la un post de dactilografă se prăbuși ; trupuri căzînd, țipete, fetele cele frumoase și sărace acoperite de moloz, mașinile Salvării ; Matei era un spectator pretențios și avizat, un mare admirator al neorealismului italian ; scena cu scara înțesată de dactilografe, prăbușindu-se sub greutatea acestora i se păru foarte bine filmată — amestecul de trupuri care cad și de moloz — pregătită din timp, întîi crăpăturile care apar și așa mai departe ; picioarele dactilografelor, frumoase, nimic de zis, erau filmate însă cu o anumită insistență „comercială“ ; prin urmare, filmul, concluzionează el, nu era ceea ce se cheamă un neorealism pur, regizorul mai trăsese cu ochiul în stînga și în dreapta, adică la public ; îi plăcu și de data asta scena de la începutul filmului, cu marinarul care, de la distanță, are un schimb de priviri — se înfiripă ceva, o posibilă poveste de dragoste — cu tînăra dactilografă, care moare la sfîrșitul filmului, victimă a accidentului, pentru că trebuia neapărat să fie și victime, capitaliștii, erau neorealiștii de părere, trebuiau neapărat să fie incriminați pentru crimele înfăptuite ;

filmul e totuși foarte bun, își spune Matei, cucerit în cele din urmă, merita văzut și a treia oară ; erau și la Hîrșova cetățeni care iubeau cea de-a șaptea artă, sala era plină ; cum să nu fie, nu în fiecare zi ți se oferă prilejul să vezi un film italian ; cînd s-a prăbușit scara, spunea cineva, pur și simplu n-am putut să mă uit, a fost înfiorător, săracele fete, ce-au putut să pățească ! Filmul se termină la patru fără un sfert, încă patru ore pînă se întunecă, își spune cu amărăciune, pînă se face seară ; Matei se gîndi să se ducă la hotel, să tragă eventual un pui de somn, era și așa destul de obosit ; descoperi că unul din cele două paturi libere se ocupase între timp, o pijama decolorată de atîta spălat și o servietă de piele foarte veche, roasă la colțuri, depuneau mărturie pentru cel cu care urma să împartă, deocamdată — se va ocupa oare și cel de-al treilea pat sau va rămîne în continuare liber ? — camera de hotel. Matei își puse pijamaua, se vîrî sub pătură cu cap cu tot — lumina îl deranja — dar nici pomeneală să poată adormi. Stînd făcut covrig sub pătura care mirosea a leșie — o spălaseră de curînd — Matei fu cuprins de un atît de deznădăjduit sentiment de singurătate, încît se sperie rău de tot ; se îmbrăcă în mare grabă, părăsi hotelul, o luă cu pași repezi spre centrul orașului — hotelul, deși aproape de centru, se afla totuși pe o stradă ceva mai lăturalnică — și cînd ajunse în dreptul școlii, dînd ocol micului parc prăfuit în mijlocul căruia se afla un panou de onoare — simți cum toate cele ce se aflau în preajma lui îl apasă cumplit, i se părea că se află într-un fel de cușcă, sau mai curînd se simțea ca un naufragiat părăsit pe o insulă pustie ; oamenii care treceau pe lîngă Matei erau preocupați de propria lor existență, nu-l băgau în seamă ; și nici el nu se simțea, nici pomeneală de așa ceva, capabil să stabilească vreo relație cu cineva ; am să mă îngrop în orașul ăsta străin, își spune Matei cu un oarecare patetism, simțindu-se ca un exilat ; am să mor aici, voi semăna, peste ani și ani, cu bătrînul ăsta care trece pe lîngă mine ; suferința și deznădejdea creșteau în

sufletul lui Matei, de la o clipă la alta : aruncat în afara vieții, dat afară nu numai din facultate, ci de peste tot, își spune el cu disperare, n-o să fie în stare să se obișnuiască cu orășelul aflat parcă la capătul lumii. Trebuia căutate în grabă Poșta, Telefoanele, să vorbească neapărat cu cei de-acasă, să le spună că el, la Hîrșova, orice ar fi, orice s-ar întîmpla, nu are de gînd să rămînă. Tata e plecat în turneu cu Opereta, cu *Casa cu trei fete,* se auzi la celălalt capăt al firului vocea mamei. E tare urît aici, la Hîrșova ! strigă Matei în pîlnia telefonului, ca să se audă în capătul celălalt al țării, pentru că legătura era destul de proastă și nu se auzea bine ; n-am înțeles ce spui, se auzi glasul mamei, venind de la mare depărtare. E tare urît aici la Hîrșova, eu nu mai stau, mă întorc acasă !, urlă Matei în pîlnia telefonului. Mai gîndește-te, nu are rost să iei hotărîri pripite. Faci, în tot cazul, cum crezi tu că e mai bine, nu vreau să te influențez, se auzi glasul mamei lui Matei, apoi se așternu liniștea, de fapt nu mai știau, nici unul nici celălalt, ce să mai spună. Am să vă mai telefonez, spuse Matei. Poate mîine seară sau poimîine dimineață, vă dau iarăși un telefon. Apoi, după ce părăsi clădirea Poștei — încă în construcție, netencuită — Matei se mai liniști și totodată îi fu rușine de propria-i purtare nesăbuită. Numai că el se simte mult prea singur aici la Hîrșova și, pînă se întunecă, mai sînt trei ore ; nu prea are ce să facă, la hotel, în camera pustie, între patru pereți, e și mai urît decît pe stradă ; poate c-o mai fi și alt cinematograf în oraș, poate că nu e singurul. Intru încă la un film și între timp se face seară, se cheamă c-a trecut ziua. Numai că în oraș nu mai există alt cinematograf. A fost, e adevărat, încă unul, dar l-au demolat cînd au construit blocurile de lîngă autogară, îi explică un bătrînel, pe care Matei l-a oprit ca să-l întrebe. Se îndreaptă, din nou, spre hotel, poate că între timp a apărut și vecinul de cameră. Mai schimbă amîndoi o vorbă. Cînd ai cu cine conversa, parcă nu mai este chiar atît de urît...

14

Vecinul de pat al lui Matei, un inspector de la ADAS, știe foarte multă istorie ; vorbind, însă, despre cetatea de la Hîrșova, o face cam degeaba, pentru că Matei nu e atent. În aceste momente, soarele stă să apună, undeva departe, la orizont, Dunărea seamănă cu o uriașă eșarfă roșie, șerpuitoare, aruncată peste pămîntul arid al Dobrogei din dorința de a-l înfrumusețea. Matei e, deci, cu gîndul în altă parte, nu reține nici măcar cine au fost cei ce au construit cetatea, romanii sau dacii, nici dacă cei care au cucerit-o de-a lungul veacurilor au fost turcii sau tătarii ; nu pare a manifesta nici o curiozitate, inspectorul de la ADAS își răcește gura de pomană. Abia aici, la Hîrșova, se trezește, în sfîrșit, își dă seama cît de gravă e situația în care se află. Nu are o fire de aventurier, drumurile necunoscute, spre care i se îndreaptă viața, îl sperie pur și simplu, profesor într-un sat din împrejurimile Hîrșovei ? Și cît de lungă, de fără sfîrșit poate fi o zi petrecută la Hîrșova ! Cu toate că-i trecuse mai bine de un ceas spălîndu-și ciorapii murdari, un maiou și o pereche de chiloți ; apoi se întîlnise în sfîrșit cu inspectorul de la ADAS (care se bărbierea cu briciul, la fel ca tatăl lui, uitîndu-se într-o oglindă micuță, spartă la un colț, pe care o sprijinea de rezemătoarea patului). Acesta îi propune să-și facă un program comun, să viziteze adică „străvechea cetate" ; merită să fie văzută, îi explică el, apoi înfulecăm un grătar la Grădina de vară, bem și un pahar de vin împreună. Te invit eu ! Altă dată, dacă ne-om mai întîlni, cînd o să ai salariul dumneatale, am să mă las la rîndul meu invitat, fii fără grijă. Și o să ne mai întîlnim în viață, se întîlnește munte cu munte, atunci cum să nu se întîlnească om cu om ?!... Am și eu doi băieți, îi mărturisi inspectorul, trebuie să fie cam de vîrsta dumneatale : douăzeci și unu și douăzeci și doi de ani, e diferență doar de un an între ei, au venit unul după altul. Amîndoi sînt studenți la Medicină în penultimul an. I-am dat împreună la școală. Am socotit că e mai bine așa. Cel mai mic e mare sportiv,

voleibalist. Ce să-ți spun, e mai înalt decît mine cu un cap. Are un metru nouăzeci, îi povestea inspectorul de la ADAS, în timp ce se bărbierea, uitîndu-se în ciobul lui de oglindă. Era obișnuit cu camerele de hotel, mereu fiind pe drumuri, în inspecție. Bucuros că de data asta nimerise în aceeași încăpere cu un bărbat tînăr, care probabil că n-o să sforăie la noapte. Și-mi pare a fi destul de curățel, n-o să-i pută în nici un caz picioarele. Ce caută oare aici, la Hîrșova ?, se întrebă așadar inspectorul. După cîte îmi dau eu seama, nu-i în apele lui !, își spunea el în timp ce își pudra cu talc fața proaspăt rasă. N-o să-l oblig pe băiat să-mi spună, dacă nu vrea, în definitiv, nici nu sînt foarte curios, fiecare cu problemele lui, e loc pentru toți, la ce să ne amestecăm în treburile altora !... Își pune lucrurile la loc în servieta lui jerpelită, apoi își scoate o carte și o așază pe noptieră : *Domnii Golovliov*, de Saltîkov Șcedrin (Matei își aminti : la un concurs A.R.L.U.S. primise ca premiu același volum). Întotdeauna îmi iau cu mine ceva de citit, îi mărturisi el lui Matei. De cele mai multe ori n-am cu cine schimba o vorbă, așa că o carte prinde bine. Din păcate s-a nimerit ca băieții să nu-mi semene. Nu i-am putut face decît cu mare scandal să citească. Mai ales pe cel mic. Mi-am dat însă seama că nu are nici un rost să-i forțez. Dacă nu le place, nu le place, în cazul ăsta nu-i nimic de făcut.

15

— Cred că-i bine, spune mama lui Matei, după ce ascultă memoriul gata bătut la mașină, un memoriu lung pe mai multe pagini.

— Exact ceea ce trebuie, e de părere și tatăl lui Matei. Mîine îl trimit băiatului să-l ducă unde știe el. Acuma, după ce ți l-am citit și ție, parcă m-am mai liniștit oleacă. Poate se rezolvă în cele din urmă și-l reprimesc pe băiat înapoi la facultate, în definitiv n-a făcut nimic, de ce nu l-ar primi ?

16

A doua zi, la orele zece fix, Matei se prezentă la secția de învățământ. Secretara îi spuse să aștepte un moment să vadă dacă tovarășul inspector poate să-l primească. Dispăru pe ușa biroului solid, de stejar, apoi se întoarse și-i spuse să revină în altă zi, pentru că tovarășul inspector, îi explică ea, sorbind dintr-o ceașcă cu ceai de sunătoare, atentă să nu-și ardă buzele, e astăzi foarte ocupat, i s-a cerut o situație urgentă. Vă rog să-i spuneți că am o scrisoare de la tovarășul Baraș, pe care trebuie neapărat să i-o înmînez personal, îi spuse Matei secretarei. Cum ați spus că vă numiți ?, întrebă încă o dată secretara și privirea se opri, se împiedică parcă, de cămașa lui nu tocmai curată ; apoi dispăru în spatele ușii aceleia masive de stejar. Prin fereastra deschisă pătrundea zgomotul unui motor de tăiat lemne. Puteți intra, îi spune secretara și primul lucru asupra căruia își aruncă ochii, de cum intră în biroul inspectorului-șef al Secției învățământ, fu scrumiera plină de chiștoace de pe birou, — apoi descoperi o altă scrumieră, de asemenea plină, pe măsuța din fața biroului. Despre ce scrisoare zici că e vorba, îl întrebă inspectorul-șef și Matei îi întinse plicul cu scrisoarea ; inspectorul o citi cu toată atenția, dar pe chipul lui nu văzu nici o schimbare, nu se putea ști, deci, ce impresie au făcut asupra lui rîndurile citite. Îl întrebă, totuși, pe Matei de unde îl știe pe tovarășul Baraș și Matei îi spuse că e tatăl unui coleg și prieten de-al lui. Bine, bine, îl întrerupse inspectorul, dacă tovarășul Baraș te recomandă, totul e în regulă, o să-ți găsim un post de profesor suplinitor, avem destule, nu ducem lipsă în privința asta. Dacă n-o să-ți putem asigura o catedră întreagă, complectăm cu o dexteritate : gimnastică sau desen. Te pricepi la desen ?, îl întrebă inspectorul. Matei spuse că nu se pricepe, dar inspectorul nu dădu nici o atenție vorbelor lui. Asupra unui singur lucru trebuie să-ți atrag totuși atenția, îi spuse el, nu cumva să te apuci de băutură. Acolo, la țară, e foarte mult vin, pricepi, uneori pînă și copiii ajung la școală pe două cărări. Aproape nimeni nu

mai vrea să bea apă. Au mai fost cîțiva profesori la care a trebuit să renunțăm, s-au alcoolizat în mai puțin de un an. Adormeau la școală cu capul pe catedră, spre marea distracție a elevilor. Matei îl asigură că în ceea ce îl privește, dar inspectorul îl întrerupse plictisit : asigurări din astea a mai primit el și de la alții, nu de vorbe are el nevoie ! Trebuie să fii foarte tare ca să nu te lași tîrît de curent, îi spune. Mîine, îi mai spuse, mă găsești tot la ora asta, lași o cerere și să văd ce pot să fac. Dacă-s cumva plecat, pot interveni fel de fel de chestiuni urgente, să aștepți pînă mă întorc ; doar că Matei, în timp ce vorbea cu inspectorul, era deja hotărît să plece din Hîrșova, să renunțe adică la apostolat. Să găsească o ocazie cu care s-o șteargă cît mai repede !

17

Își pierduse răbdarea. Autobuz spre București avea abia peste două zile, adică sîmbătă dimineața, un timp care i se părea lui Matei nesfîrșit de lung. Pînă și funcționarul de la ADAS plecase. Încăperea pustie de hotel îi accentuă sentimentul de singurătate împotriva căruia nu era decît un singur remediu : s-o șteargă cît mai repede la Constanța, direcție în care se puteau găsi totuși mașini de ocazie, fiind mult mai aproape decît Capitala și în legătură directă cu orașul deasupra căruia veghea străvechea cetate (de origine dacică sau romanică ?). Să o ia la sănătoasa deci, chiar dacă i-a promis inspectorului că a doua zi se va prezenta cu o cerere scrisă frumos de mînă prin care și-ar fi exprimat dorința de a preda copiilor din preajma Hîrșovei — sate în care se produceau cantități suficiente de vin pentru a-i ispiti pe unii profesori mai slabi de fire, lipsiți de o conștiință foarte fermă în ceea ce privește importanța misiei lor, limba și literatura română și, eventual, dacă nu se găsesc ore destule ca să asigure o normă întreagă, unele dexterități.

O să-l aștepte mult și bine inspectorul, se va gîndi, probabil, că scrisoarea cu pricina a fost măsluită — vreun dușman care a vrut să-l pună la încercare — un gînd repede alungat însă, era mai mult decît evident că era scrisă chiar de Baraș, numai că băiatul s-o fi răzgîndit, nu părea prea serios, un țîngău, cine știe ce-o fi pățit, o fi fluierat în biserică și l-au dat afară, altfel n-ar fi venit el tocmai la Hîrșova să-și caute un post !— apoi va uita de el, un inspector-șef are prea multe pe cap ca să-i pese și să-i țină minte pe toți aiuriții care doresc să intre în învățămînt ca profesori suplinitori, și a doua zi își schimbă hotărîrea ; cînd șoferul îi spuse că are de gînd să plece cam peste două ore, adică în jur de patru, nu mai devreme — dacă nu mă găsești cumva, îi spuse, așteaptă-mă lîngă mașină, n-o să întîrzii prea mult — lui Matei chiar și acele amărîte de două ore i se părură a fi nesfîrșit de lungi ; un fel de nerăbdare — exagerată, desigur, pentru că în definitiv pleacă, spune adio pentru totdeauna ruinelor Hîrșovei, străvechii cetăți și orașului ! — îl cuprinsese. Se gîndi să vadă filmul pentru a patra oară — într-o sală de cinematograf, uitîndu-se la umbrele de pe pînză, timpul trece oarecum mai repede — apoi se răzgîndi totuși. Îl știa pe de rost, de data asta prăbușirea scărilor, cu nefericitele dactilografe în căutare de slujbă, nu i-ar mai fi produs probabil nici o emoție. În cofetăria în care intră, deasupra prăjiturilor vechi se rotește un roi de muște cu aripile năclăite. Nu avem suc, îi spune vînzătoarea. Ni s-a stricat sifonul. Reveniți peste o jumătate de oră. În curtea liceului, cîțiva băieți, transpirați, alergau după o minge de fotbal. Se întinse pe banca din parc, în plin soare, lîngă rondoul cu petunii pălite de soarele fierbinte al zilei de iulie. Ațipi. Cineva, în acel început de vis, se aplecă spre el zîmbindu-i cu o gură știrbă, o femeie în vîrstă sau poate chiar un bărbat, după țepii cărunți din bărbie. Să mă trezesc, își spuse, să nu-mi fure portmoneul ! Sări speriat din somn drept în picioare, parcul era însă pustiu, nu era nimeni ; printr-un difuzor instalat într-un arțar bătrîn se transmiteau marșuri revoluționare. Apoi, la același difuzor, o voce de femeie anunță emisiunea din muzica popoarelor de curînd eliberate...

— L-am visat azi-noapte pe Matei, spune tatăl. Se făcea, în vis, că trebuie să plecăm într-o lungă călătorie, un fel de excursie, urma să urcăm un munte foarte înalt. Stam aplecați deasupra unei hărți, cercetînd-o cu cea mai mare atenție. Trebuie să trecem prin trecătoarea asta, îmi spunea el ; o să ne descurcăm singuri ?, l-am întrebat, să nu ne rătăcim, muntele e periculos al naibii, cîte nenorociri s-au întîmplat, nu-ți mai spun. Și atunci el a început să rîdă, visul era atît de clar, încît nici nu părea să fie vis, părea totul adevărat. Cum să ne rătăcim, tată, îmi spune, cînd ești cu mine nu trebuie să-ți fie teamă, am un nemaipomenit simț de orientare, n-a existat odată să mă rătăcesc ! Tu erai în bucătărie, ne pregăteai rucsacul cu de-ale mîncării și cu rufăria necesară pentru drum. Luați-vă și niște ciorapi mai groși, ne-ai spus, căci acolo, la munte, v-o fi frig. A și anunțat la radio lapoviță și ninsoare. Poate ne-om troieni, cine știe, a spus Matei, și din nou a început să rîdă.

— Nu se prea omoară după excursii Matei al nostru, e un vis care chiar că nu are nici o noimă, spune mama.

— Știi cum se întîmplă în vis întotdeauna, lucrurile se schimbă dintr-o dată. Se făcea, tot în vis, bineînțeles, că Matei e chiar Schubert în persoană. Purta perciuni și ochelari. M-au dat afară din facultate, dar nici că-mi pasă, spusese Schubert potrivindu-și ochelarii pe nas. Ca să le fac în ciudă, zice, am să compun liedul *Păstrăvul* și o *Simfonie neterminată*. De ce neterminată ?, îl întreb. Pentru că am să mor înainte de a ajunge s-o termin, îmi spune el și atunci, cuprins de disperare, am început să plîng, pentru că aveam impresia că Schubert era chiar băiatul nostru. Știi cum e în vis cînd plîngi, într-un fel e mai dureros decît dacă plîngi cînd ești treaz. Îmi dădeam totuși seama că visez, că între Matei și Schubert nu e nici o legătură. Cînd, într-un tîrziu, m-am trezit din vis, m-am simțit în mare măsură ușurat. Există nenorociri mult mai mari, mi-am spus. Schubert a murit tînăr, în plină forță creatoare, cum se zice, nici n-a

apucat să-și termine una din simfonii. Atunci și situația lui Matei mi-a apărut într-o lumină nouă, are viața în fața lui, mi-am zis, o să treacă și peste hopul ăsta. În definitiv, așa e viața : nu mergi pe un drum drept ca-n palmă, apar fel de fel de obstacole...

19

Matei avea un prieten la Constanța. Fuseseră colegi de dormitor. Seara patrulau pe coridoarele căminului și vorbeau despre Freud. Șerban credea foarte tare în psihanaliză, știința viitorului, zicea el ; crezi că la noi medicii nu se folosesc de ea, numai că o fac pe șest, pricepi ?... am vorbit cu un psihiatru, mi-a mărturisit că o aplică la unii bolnavi ; Matei nu fusese întru totul de acord cu el, nu poți să reduci omul, își dădea el cu părerea, la sex și numai la atît. Dar ce ai vrea să fie mai mult, spunea celălalt ; la urma urmei, era el de părere, sexulitatea domină și dirijează toate pornirile umane. Ia să vedem, spunea el cu înflăcărare, mai din aproape, ca să zic așa, ce-i și cu Rimbaud ăsta al tău, să pătrundem în viața lui așa-zis intimă... Matei era cuprins de o sfîntă indignare. De Rimbaud, îi striga el, nu-ți dau voie să te legi ! Bine, accepta adeptul lui Freud, ți-l las atunci pe Rimbaud, nu mă mai ating de el dacă așa vrei tu. Să-l psihanalizăm, atunci, pe Eminescu, să vedem în cazul lui... ; Matei îl întrerupea din nou încă înainte de a-și termina fraza ; chiar pe cel mai sfînt ins al țării ăsteia vrei să-l cobori în noroi ? Celălalt dădea din umeri, în cazul ăsta nu era într-adevăr nimic de făcut, nu-i rămîne decît să renunțe, de vreme ce nu i se dă voie să-și expună punctul de vedere. I se închide pur și simplu gura ! Peste cîteva zile, reluau discuția, Matei nu vroia însă în ruptul capului să se lase convins că psihanaliza e într-adevăr o „știință". Se uita chiorîș și neîncrezător la barba lui Freud, care îl privea cu severitate din fotografia care însoțea ediția franceză a unei cărți cu coperțile flenduroase — Șerban izbutise să și-o procure cu mare

greutate, dăduse pe ea o sumă imensă de bani, bursa lui pe o lună de zile ; e destul de paradită, trebuie s-o dau la legat, îi explicase el lui Matei și și-o așezase grijuliu sub pernă ; citea din ea în fiecare seară, așa cum credincioșii citesc Biblia înainte de a pune pleoapă pe pleoapă ; ia, ascultă ce spune bătrînul ticălos, îl auzea spunîndu-i noaptea tîrziu, trezindu-l din somn, și-i citea cîte o frază, două, părea plină de miez, din *Prelegeri de psihanaliză*, cartea de căpătîi, se pare, a medicului austriac ; revelațiile acestea nu-l interesau pe Matei ; după părerea lui, omul e o ființă mult mai complexă și mai misterioasă ; materialismul, cam primitiv, după părerea lui, al lui Freud îl revolta pur și simplu. Citise, totuși, piesele lui O'Neill, dramele și tragediile freudiste ale acestuia. Șerban fu încîntat de ele ; Matei susținea în schimb că sînt împănate cu mult prea multă psihanaliză.

Strada căutată de Matei — avea adresa notată în carnețel (venise în iarna trecută la București, în vacanța elevilor : să mai văd un spectacol, să nu mă tîmpesc chiar de tot) i-o scrisese chiar cu mîna lui — se afla în centrul orașului, una din străzile principale. Nu-i trebui mult pînă s-o găsească ; urcă pe o scară îngustă și întortocheată pînă la etajul trei, citi numele de pe cartea de vizită prinsă în două pioneze în dreptul soneriei. Sună o singură dată, scurt și energic. Se mai învioră puțin la gîndul că o să-și vadă prietenul, chiar reluarea discuțiilor despre Freud simțea că nu-l mai irită chiar atît de mult ca altădată... Îi deschise însă o ființă necunoscută, o femeie tînără, într-o rochie albastră, cu flori. Părea somnoroasă și ușor năucă. Matei o sculase probabil din somnul plăcut de după-amiază ; Șerban nu-i acasă, îi spune ea, după ce Matei întrebă de prietenul lui, dar trebuie să se întoarcă dintr-o clipă în alta, are ore la seral de la patru la șase. Intrați, îl îndemnă femeia cea tînără, după ce Matei își spuse numele, o să se bucure mult cînd o să vă vadă, mi-a vorbit de dumneavoastră, vă știu, cum să nu vă știu, discuțiile despre Freud și toate celelalte, mai spune ea și-i zîmbi prietenos. Tînjește și acuma după anii de studenție, nu se împacă defel cu viața de provincie, cu toate că orașul nostru nu-i chiar

o provincie propriu-zisă. Vara, mai ales, vine foarte multă lume, mulți străini, numai că el e obișnuit să stea de vorbă, să discute probleme de literatură și aici nu prea are cu cine vorbi ; eu am devenit un fel de discipol al lui, spune ea zîmbind, l-am citit pe Freud din scoarță în scoarță și încă de mai multe ori, ca să-l înțeleg ; mărturisesc că la început n-am priceput mare lucru ; dar să-l lăsăm pe Freud, mai ales că nu vă dați în vînt după el — v-ați și certat odată din pricina pieselor lui O'Neill, vedeți că știu ! — dacă vreți să vă spălați puțin, îmi închipui cît praf ați înghițit dacă ați venit cu camionul — puteți intra în baie ; să vă aduc mai întîi un prosop curat.

N-ai idee ce surpriză mi-ai făcut, bătrîne, spuse adeptul lui Freud, de cum îl văzu pe Matei, mă bucur extraordinar de mult că te văd... Prin urmare, te-au dat afară, te-au exmatriculat ?! Îți spun sincer că nici nu-mi vine să cred că tocmai pe tine te-au găsit să te pedepsească, tu habar n-ai de politică, ești în privința asta un nevinovat. Pe cuvîntul meu că nu-mi vine să cred ! Ce zici c-ai făcut de te-au exmatriculat ?!... Las că-mi povestești totul mai tîrziu, avem timp berechet, întîi să mîncăm ceva, probabil că ți-e și ție foame. Cînd zici c-ai plecat din Hîrșova ?! Ce dracu căutai la Hîrșova, ești o figură, spune și tu, se adresă el nevestei, dacă nu e o figură, păi ăia te terminau într-un an de zile, cît vin e acolo, îți dai seama că n-ai fi rezistat nici tu, cum dealtfel n-au rezistat nici alții ; ai făcut foarte bine c-ai dat bir cu fugiții, nu era de tine Hîrșova asta. Nu știam c-o să vii, așa că o să mănînci cu noi, ce s-o găsi în casă. Am cumpărat înainte de a pleca la ore niște crenvurști proaspeți... Ce părere ai, măi Matei, ce zici de mine că m-am insurat ? Am rezistat un an de zile, începu el să povestească, după ce soția dispăru în bucătărie să pregătească cina, în fiecare noapte chefuri, gagici, aici, la Constanța, îți dai seama, în privința asta nu ducem lipsă ; într-o zi m-am trezit cu cîteva cămăși în minus, ca să-ți dai seama la ce se pretau putorile, să-mi fure cămășile din dulap. Cînd m-am văzut și fără niște butoni de argint, — mi-au șterpelit, parșivele, butonii moștenire de la tata — am zis de-acuma gata, punem punct, mă însor, așa nu mai

merge. Astea îmi fură tot din casă, mă lasă gol pușcă, trebuie să mă așez la casa mea, să-mi fac un rost. Cela e chimistă de meserie, a terminat în același an cu mine facultatea, bineînțeles că n-o știam de dinainte, aici am cunoscut-o, e constănțeancă ; am făcut cunoștință de Revelion și n-a trecut nici o lună încheiată și eram deja cu verighetele pe deget ; a mers foarte repede și nu regret absolut defel. Fată bună și pe deasupra și cultă, îi place să citească și e cît se poate de receptivă la tot ce e nou. Simt că nu m-aș fi putut însura cu o proastă, cu una cu care nu poți schimba un cuvînt mai de doamne-ajută ; femeia trebuie să-ți corespundă și din punct de vedere intelectual, nu numai la pat. Văd că în privința asta nu ești chiar întru totul de acord cu Freud, nu susține el că sexul primează, încearcă Matei să strecoare o timidă observație, care, spre mirarea lui, de data asta e primită cu totul altfel decît de obicei : am mai lăsat-o și eu mai moale cu Freud, sînt unele chichițe ale bătrînului care de-acuma nu-mi mai plac nici mie, au ajuns pur și simplu să mă enerveze ; prea și-a băgat nasul peste tot, și unde se pricepe și unde nu se pricepe ; dar despre asta o să discutăm ceva mai tîrziu, avem timp toată noaptea să stăm de vorbă ; nici nu-ți poți închipui ce plăcere mi-ai făcut, spuse el încă o dată. Aici, la Constanța, în afară de nevastă-mea, nu am cu cine discuta ; am niște colegi care nu citesc nici măcar strictul necesar, nici cărțile de succes, ce să mai vorbim despre filosofie și altele ! Sper să-ți placă plăcinta asta, nevastă-mea a făcut-o — la repezeală, bineînțeles — special pentru tine, a vrut să te dea gata, să-ți arate ce gospodină grozavă e ea ; dacă vă place, mai serviți o bucată, spune soția fostului admirator al lui Freud ; ia să nu vă mai aud că vă vorbiți cu dumneavoastră, nu mai fiți atît de ceremonioși unul cu celălalt, spune Șerban, închinînd din nou paharele cu vin ; o să dormi în camera cealaltă, îi spune Șerban, am un recamier, zestrea neveste-mi, o să te odihnești pe el de minune, deocamdată, vezi și tu, sîntem aranjați destul de modest, n-am avut bani să ne putem mobila așa cum am fi vrut noi toate cele trei camere, le-am potrivit mai mult cu ce-am avut. Data viitoare cînd o să ne faci o vizită, o să arate altfel, spune

stăpîna casei. Să ne mai liniștim puțin, spune Șerban, poate faci o cafeluță, se adresă el neveste-si, abia aștept să-mi povestești toată tărășenia pe larg, adică ce ți s-a întîmplat, din ce pricină te-au dat ăia afară ? Îți spun încă o dată că nu-mi vine să cred că tocmai tu ai necazuri, tu care, în general, nu te bagi în politică. Pe hîrtia de exmatriculare nici nu se mai amintește de politică, îi explică Matei prietenului lui : „pentru abateri grave de la disciplina școlară", așa scrie, îi spune Matei. Și ce-ai făcut, nedisciplinatule ?, glumi celălalt, ai fluierat în biserică sau ce dracu ai făcut ? S-o iau de la început ?, întrebă Matei. Ia-o de unde vrei tu, numai să mă faci pe mine să pricep ceva din toată tîmpenia asta cu exmatricularea. Stai să vină și nevastă-mea cu cafeaua, să audă și ea de la început. Așa, acum poți să-i dai drumul, bătrîne...

Postfață

Ce n-a mai fost să fie

Cînd, după ce încheiase *Femeie, iată fiul tău,* Sorin Titel spunea că se pregătește să scrie un roman despre epoca studenției lui, am fost sceptic. Aveam sentimentul că tema îl obliga să scrie, ca alții, un roman politic al anilor cincizeci, fără ca genul să i se potrivească, într-un moment cînd toți îl abandonaseră. Nu-l vedeam pe Sorin Titel nici evocîndu-și propriile amintiri, cîtă vreme în cărțile de pînă atunci prezența lui personală fusese întotdeauna estompată cu discreție. În schimb, o asemenea temă promitea prea puțin în latura care făcuse forța scriitorului, și anume accesul la fundamental.

Astăzi, din romanul anunțat există atît cît a apucat Sorin Titel să scrie înainte ca viața să i se curme. Publicate, cele 250 de pagini nu par, în primă instanță, să alcătuiască o carte neterminată. S-ar zice mai curînd că avem de a face cu un roman cu sfîrșit deschis. În el se configurează o criză existențială din viața personajului central, pe fondul unor circumstanțe politice determinate, fără ca alte aspecte să pară a mai fi necesare. Totodată, cititorul își dă seama că deși întîmplările nu sînt lipsite de legătură cu biografia autorului cartea nu este una de amintiri. Matei, personajul, se adaugă altora, din scrieri anterioare ale lui Sorin Titel, și îndeosebi unora din primul roman, *Reîntoarcerea posibilă,* cu același amestec de disponibilitate vulnerabilă și, parcă, abulie.

În două vorbe, s-ar putea spune și despre Matei că nu el își trăiește viața, ci viața îl trăiește, dureros, pe el.

Același personaj pasiv, buimac, cu certe însușiri, însă nedecis, conferă originalitate cărții și în plan social. Nu știu ca în alt roman al mult discutatului deceniu eroul să mai fie atît de puțin „erou". Matei se pune de-a curmezișul unei acțiuni punitive îndreptate împotriva unui coleg fără să-și dea prea bine seama de ce și cum. I se cere să-l critice, să-l „demaște", el promite s-o facă, ori cel puțin pare să promită, tot ce-l privește rămînînd incert, ba chiar el însuși pare convins că o va face, dar în momentul decisiv ceva, un impuls lăuntric mai mult decît conștiința sau revolta, îl împiedică să devină unealta unor dogmatici. Dintre aceștia, unul — caz, iarăși, destul de rar în romanul despre acea epocă — este privit cu înțelegere. Venit din mediul celor care au avut cel mai mult de suferit în anii antebelici, el se știe angajat în construirea unei lumi noi și vede în gesturile de independență ale studenților, asupra cărora veghează ideologic, capriciile unor domnișori.

În rest, împrejurările cunoscute. Obișnuitele ședințe de excluderi, știutele abuzuri, avînturile retezate, descumpănirea, criza morală și existențială, momentele cînd perspectivele se întunecă și nu se întrevăd soluții, dar și, pînă la urmă, reintrarea pe un făgaș normal.

La prima vedere, nimic nu lipsește. Avem în *Melancolie* un roman politic închegat, cu final deschis. De fapt, nici măcar deschis. Dacă în ultimul capitol rămas Matei rătăcește departe de casă și de orașul unde studiile îi fuseseră intempestiv întrerupte, din primele pagini ale romanului am aflat că după numai cîteva luni avea să fie reprimit la facultate, în alt oraș. M-am întrebat la capătul celor 250 de pagini de manuscris de ce, după spusele lui Sorin Titel, romanul trebuia să fie mult mai amplu. Ce i s-ar fi putut adăuga ? Abia la a doua lectură, apărîndu-mi alte întrebări, mi-am dat seama că lucrurile nu erau atît de simple și am început să întrevăd proiectul cuprinzător al scriitorului și adevărata miză a cărții.

Mi s-a părut ciudată o anumită atenuare a experienței reale a scriitorului și a generației lui în roman.

Sorin Titel însuși a trecut prin încercările lui Matei, dar ele nu s-au rezolvat atît de ușor. Scos din facultate, Matei își caută un post de profesor la Hîrșova, însă după cîteva luni, toamna, va fi student la Cluj. În realitate, după cum aflăm din biografia scrisă — admirabil — de Iosif Titel în volumul comemorativ al „Caietelor critice", tentativa ratată de la Hîrșova s-a petrecut abia la un an și jumătate după exmatriculare, iar reînscrierea la facultate, și numai la secția fără frecvență, a avut loc după alți trei ani. Stagiul de profesor rural fără diplomă numai Matei, nu și scriitorul, l-a evitat.

Mai mult, chiar și prin construcția romanului factorul politic se atenuează, de vreme ce acțiunea începe cînd, prin prezența din nou la o facultate, urmările excluderii aproape s-au șters. Numai întîmplarea a făcut ca scrierea romanului să se fi întrerupt într-un loc în care soarta eroului este încă nesigură și precară.

Nu mai puțin m-au mirat unele informații culturale deplasate în timp. Acțiunea se petrece cam între anii 1954 și 1957, iar eroii cărții vorbesc despre cărți, filme, cîntăreți, actori care fie n-au fost cunoscuți la noi în acei ani, fie nici nu și-au început existența publică decît cu un deceniu mai tîrziu. Se discută despre nuvela *Bătrînul și marea* a lui Hemingway, e pomenit Etiemble, studenții o admiră pe Sophia Loren, îi ascultă pe Belafonte și pe Elvis Priesley, văd la cinematograf *Umberto D* și *Ultimul tren din Gun Hill*. Ce poate să însemne această dezinvoltură cronologică ? Cum poți să scrii un roman politic, în mod esențial legat de un timp istoric anumit, așezîndu-l într-un cadru temporal decalat ? Pentru istoria contemporană, 8—10 ani înseamnă mult. În cele din urmă, citind cu atenție, mi-am dat seama că nici de rîndul acesta nu aspectul politic l-a interesat cel mai mult pe autor. În ultimul său roman el a plasat în cadrul vieții studențești și universitare a deceniului al șaselea o temă fundamentală care stă alături de tema morții, a maternității, a clipei celei repezi, a singurătății din romanele de pînă atunci. Două observații liminare ne vor conduce spre identificarea ei.

Atrage atenția faptul că, spre deosebire de toate romanele anterioare, aici femeile trec pe planul doi. Prin

aceasta, Sorin Titel își refuză de rîndul acesta să profite de darul său poate cel mai evident, acela de a crea figuri feminine memorabile. Nu apar în *Melancolie* personaje atît de pregnante cum fuseseră altădată Eva Nada, Ignasia, Nușca, domnișoara Ana și toate mamele, îndeosebi aceea din *Femeie, iată fiul tău.* În comparație cu bărbații, aici femeile pierd. În casa lui Matei, dintre gazdele lui sau printre studenți, personajele feminine sînt, comparativ, lipsite de relief. Se face simțită chiar o schimbare de optică. Spre deosebire de toate celelalte, în ultimul roman femeile sînt privite cu un ochi rău. Le caracterizează mai cu seamă frivolitatea. O studentă vorbește vrute și nevrute, o mamă se mîndrește că trece drept iubita fiului ei. Preocupată numai de ea însăși, soția tînără a marelui profesor nu-l înțelege, nici nu-i înregistrează cuvintele, fiind lîngă el o prezență decorativă, un rece manechin. Cînd ea însăși este intelectuală, cazul profesoarei de la universitate, femeia desfășoară o întreagă strategie ca să-și cîștige adeziunea studențimii, dar fără ca vreo clipă să uite că trebuie să se supravegheze ca să nu se lase atrasă în vreo imprudență care i-ar periclita situația. Pînă și mama eroului s-a schimbat întrucîtva. Ea continuă să trebăluiască în bucătărie, însă nu mai decurge de aici o poezie a domesticului ci, parcă, incapacitate de a realiza gravitatea crizei pe care o traversează familia și chiar incapacitate de a suferi.

Cel care înțelege și suferă cu adevărat este tatăl. Acesta își părăsește locul de planul al doilea din alte romane ; dobîndește relief și personalitate, asigură legătura cu fiul atît prin continuă comunicare, cît și, mai ales, prin transmiterea înclinației pentru artă. Avem deci de a face pentru întîia dată la Sorin Titel cu o carte a tatălui, iar faptul se explică prin tema fundamentală a romanului, aceea a vocației creatoare. Scriitorul o urmărește în diferitele ei ipostaze, fie ele autentice sau false, ori măcar nesigure. În ultima categorie intră începătorii, despre care nu putem ști dacă nu sînt decît veleitari ori nu s-au găsit încă pe ei înșiși, întrucît deocamdată refac fără să-și dea seama opere ale altora : studentul grec se pregătește să rescrie în toată inocența o nuvelă a lui Hemingway, iar candidatul nenorocos la

facultatea de cinematografie, prezumtiv regizor, imaginează și el filme deja existente. Este apoi amatorul, chiar tatăl lui Matei, iluminat lăuntric de experiența, altfel derizorie, de participare cu rol episodic la un spectacol provincial de operetă. Exercițiul actoricesc și întreaga ambianță a pregătirilor îi oferă un suport existențial, momente de uitare a grijii. Aici planurile se articulează. Sorin Titel nu face din romanul politic un cadru al adevăratei problematici, ci izbutește o permanentă interferență, politicul intervenind mai de fiecare dată, într-un fel sau altul, în destinul creatorului, fie acesta cît de modest.

Cu o treaptă mai sus decît tatăl în relația cu arta, nu și în economia romanului, se află regizorul trupei de amatori, el însuși actor al unui teatru profesionist în care se simte constrîns de normele rigide ale vremii, încît activitatea de îndrumător îi asigură un spațiu de libertate în ambele planuri, și artistic și social.

Studentul cîntăreț, cel ce își captivează colegii, ca și pe toți ascultătorii întîmplători din cîte o crîșmă de cartier, cu cîntecele lui maramureșene, oferă imaginea vocației autentice, însă neglijate. Ea îl metamorfozează totuși pe studentul precar, incapabil să facă față disciplinelor universitare, într-o puternică deși necultivată personalitate creatoare, cu aplomb pînă și față de dascălii în alte împrejurări temuți.

Este, apoi, vocația confirmată a marelui profesor de literatură, figură înalt goetheană îndărătul căreia se străvede silueta lui Tudor Vianu. Bătrînul cărturar oscilează între, tot mai rară, încă rezistentă, bucuria creației de idei și a formării unor tineri, și, tinzînd să se instaleze definitiv, descurajarea provocată de circumstanțele nefirești care-l obligă să asiste neputincios la abaterea brutală din drumul lor a unor discipoli înzestrați pe care-i înlocuiesc palizi impostori. De notat că și în familia profesorului relația tată — fiu este importantă, ea manifestîndu-se ca putere de iradiere și fascinație a tatălui asupra fiului.

Tema paternității va fi adusă în scenă și de acela a cărui vocație creatoare pare a fi cea mai intensă, un tînăr împiedicat de ascendența socială, dar și de o boală

psihică, să-și urmeze calea. Respins în repetate rînduri la institutul de teatru, el continuă să se pregătească asiduu, iar Matei este spectatorul — convocat de irepresibila, histrionica nevoie a artistului de a fi admirat și iubit — al interpretării monologului lui Polonius. Personaj echivoc, chiar contradictoriu, Polonius reunește pe sfetnicul nătîng și pe părintele înțelept în aceeași persoană. Prin el pătrunde în roman ideea despre ambiguitatea fundamentală a artei, după cum sănătatea lui psihică compromisă sugerează vecinătatea primejdioasă dintre genialitate și nebunie. Ar mai fi de observat cum pe actor nu-l preocupă atît sensul personajului întruchipat, cît faptul de a se travesti în el, interpretarea revenindu-i spectatorului. Înțelegem că artistul gîndește în forme, al căror sens decurge din ele fără a fi fost intenționat de autor, însă manifestîndu-l, de unde deschiderea semantică a operei, posibilitatea pe care o creează de a fi citită în mai multe feluri.

Sugestii despre natura creației comunică Sorin Titel și prin mijlocirea celui mai bizar personaj al romanului, genealoid și acesta, însă și ratat, puternică personalitate imprevizibilă, cu certe și fascinante însușiri contradictorii ; profund și fanfaron, apucător și dezinteresat, plîngăreț și batjocoritor, lucid și naiv, grandilocvent și pătrunzător, orgolios și deznădăjduit. Acest personaj insesizabil ipostaziază pe artist mai mult decît oricare altul, însă produce o poezie lipsită de orice har. El dă cu putere percepția uneia din marile drame ale artei, și anume a aceleia că este posibil ca individul să întrupeze natura artistului, să aibă toate datele lui constitutive mai puțin ceva indefinisabil în lipsa căruia creația lui nu va fi diminuată, ci cu totul nesemnificativă.

Împreună, cei doi rataţi — ratatul din impedimente sociale și victima inexplicabilei carențe intime — înfățișează, fără cea mai mică încercare de neavenită teoretizare din partea autorului, toate nuanțele lăuntrice ale chemării către artă în situația cînd aceasta, depășind în intensitate pînă la limita insuportabilului măsura comună, devine adevărată damnare.

Matei, personajul central, pare să aibă puțin de adăugat la motivul creației, deși se sugerează în diverse mo-

mente că va fi scriitor. Motivul menținerii lui în umbră constă, în parte, în discreția caracteristică lui Sorin Titel. Între propria lui tinerețe și avatarurile lui Matei există notabile asemănări, încît el nu va fi vrut să-și aroge, nici măcar prin intermediar, statura unui ales. Lui Matei i-a dat din condiția creatorului singurătatea, ca și o stare de buimăceală, necesară, după opinia lui Sorin Titel, cel puțin în perioada de formare a scriitorului. Matei e ca o plasmă, ori ca un spațiu de absorbție unde la prima vedere nu se întîmplă mai nimic, dar în care se depune lent o substanță prețioasă. Și poate că superioritatea lui Matei față de toți ceilalți rezidă tocmai în absența spectaculosului. Pe cînd aceia, înzestrați fără dubiu cu mari însușiri și totuși mai toți ratați, se consumă pripit, cu vîlvătaie, în Matei e o ardere înceată, durabilă, ale cărei coaceri le presimțim. Singur, el n-ar fi putut să expună pentru cititor natura vocației fiindcă în el toate resursele se retrag către un nucleu ascuns, nerămînînd pentru ochiul exterior al observatorului aproape nimic. Condiția creatorului, sau cel puțin a aceluia din categoria căruia face parte Matei, devine dramatică și prin urmare spectaculoasă mai ales atunci cînd, dintr-un motiv sau altul, nu se poate manifesta integral. Realizată, ea nu se oferă pe sine ; oferă, cu o anumită placiditate, aș spune sadoveniană, numai rezultatele ei. „Viața geniului, în genere fără interes tipologic", spune G. Călinescu. Prin aceasta nu trebuie înțeles doar că artistul nu aparține unui tip uman de largă generalitate, ca arivistul, zgîrcitul și ceilalți, ci și faptul că, după o vorbă a lui Proust, în viața artisului se străvede prea puțin din ceea ce-i este esențial. Pentru ca el să devină vizibil, să devină personaj, trebuie să-l privim din unghiul dramei, adică al ratării lui. De pildă, ca să-l poată lua ca model pe Cézanne, Zola a trebuit — cînd a scris *L'Oeuvre* — să facă din el un ratat. Este soluția aleasă, cu instinct sigur, și de Sorin Titel. El pare a fi dorit să scrie o biografie a creatorului, ale cărui caractere profunde se revelează prin alții.

Pasivitatea personajului, privirea lui oarecum apatică se răsfrîng și asupra planului politic al romanului, făcînd ca dramatismul epocii să apară estompat. Cu toate că da-

torită situației lui de victimă Matei ar fi avut premisele necesare pentru ca în jurul lui să se construiască o imagine tensionată a confruntărilor acelui moment de istorie contemporană, lipsa lui de vlagă are ca efect o schimbare de perspectivă, încît — în pofida întîmplărilor — epoca nu este văzută din unghiul victimei, ci din acela al omului obișnuit care o traversează fără să-și pună mari întrebări. Nu de indiferență e vorba. Are loc în *Melancolie* întîlnirea dintre istorie și viziunea anistorică specifică lui Sorin Titel, ceea ce face ca în loc de obișnuita dezbatere deschisă asupra conflictelor vremii să se producă o mai puțin spectaculoasă, dar poate mai convingătoare și, în același timp, mai în spiritul prozei actuale, penetrație lentă. Nu asistăm la gesturi eroice, ori la însemnate schimburi de idei, însă percepem efectul politicului asupra vieții a numeroși oameni care nici prin natura lor, nici prin locul ocupat în lume nu aveau chemare pentru a ieși astfel din anonimat. Există aici o polemică nedeclarată cu literatura care, la un moment dat, a insistat pînă la sațietate asupra unor tipuri sociale considerate caracteristice, ignorîndu-l pe omul de pe stradă. Deja în *Femeie, iată fiul tău,* în episodul despre tinerețea părinților, Sorin Titel crease, în treacăt, personaje trăitoare în epocă aproape fără s-o bage în seamă. Acum aceleași personaje sînt atrase în vîltoare, au de suferit, li se schimbă destinul, însă nu reacționează, trăiesc cum se trăiește, nu devin eroi. Dobîndesc astfel mai mare putere de cuprindere și îi dau posibilitate scriitorului să mediteze la modul lui propriu, narativ și atemporal, asupra soartei omului, nu numai asupra omului într-un moment istoric anumit, căutînd, ca altă dată, să scoată la iveală ceea ce e nebănuit și tulburător. Îl interesează, de pildă, amestecul de violență și solicitudine în scena maltratării tatălui vitreg, sau, uneori, binevoitoarea indiferență a celor mai mulți față de cel care suferă.

Regăsim, deci, în *Melancolie,* sub trama contemporană, materia dintotdeauna a lui Sorin Titel : situațiile lui caracteristice, cum ar fi cicăleala dintre soți, motivele lui simbolice (gara, trenul de noapte, visul premonitor), umorul cu care tratează micile slăbiciuni, ori estomparea prin derizoriu a momentelor grave. Așa se și încheie

romanul, atît cît a rămas : lui Matei, adormit pe o bancă în parc, îi apare în vis moartea, cu chipul știut al unei bătrîne știrbe, iar el își spune că ar fi bine să se trezească, să nu-i fure cineva portmoneul.

Din păcate, scriitorul n-a fost la fel de vigilent. Cineva, și anume chiar baba aceea, i-a furat portmoneul cu tot ce se găsea în el. I l-a smuls atunci cînd Sorin Titel, călcînd poate o enigmatică interdicție, se pregătea să cheltuiască o monedă în al cărui chip gravat se disting ,trăsăturile propriului său chip. Smulgîndu-i-l, ne-a redus la melancolice presupuneri despre tot ce ar mai fi putut fi.

Livius Ciocârlie

Lector ANA BARBU
Tehnoredactor GH. CHIRU

Apărut 1988 Bun de tipar 2. 03. 1988
Coli tipo 14,8 Format 16/54×84

Tiparul executat sub comanda
nr. 715
Întreprinderea Poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România

SORIN TITEL

melancolie

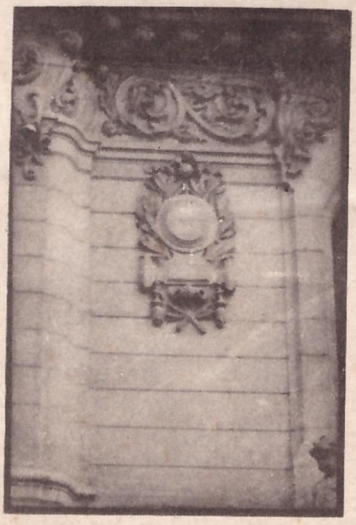

cartea românească

SORIN TITEL

cartea românească

Lei 11,50